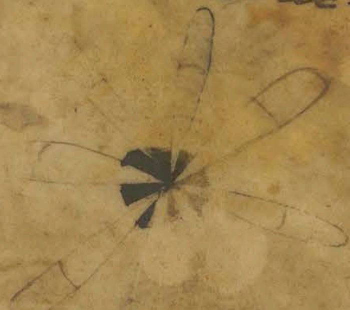
Chwal ucorki
Publie-lvow.

118   118.

Emptus Cracov. p. 8

Empt Cracovie p. 8.

Emptum 6

It lachrymans, magnoq humectat flumine vultum.

Minor coronam, maior [illegible] eam

Rex debet, regere & regi, regere Imperium & regi consilio

Ponitur hic imos ante corona pedes.

L

B

titulus

Regni poloniae jus publicum a Nicolao de Chwatkowo Chwatkowski Equ. Pol. Illustrissimi et celsissimi in Livonia Curlandiae et Semigalliae ducis consiliario et ad aulam Regiam Polonam residente per alteram editionem auctius exhibitum. Regiomonti tipis Reusnerianis 1684. vide Bendtkowski fol. 225 T. II.

Kupferstychów nie masz.

Emptam

nulla pœna contra homicidam pseudo nobilem fol 154 anno 1577. 1589.

SCRIPTORES DE REBUS POLONICIS.

B

BAsko, Custos Posnaniensis, antiquissim9 censetur Historiæ Polonicæ Scriptor. M. S.

Martinus *Bielski*, Scripsit Annales Polonorum.

Joannes *Boterus*, Extat ejus Poloniæ Descriptio in Republica Polona diversorum Autorum.

Joannes *Briger*, meminit Starovolsc. in Elog. p. 47. quod adhuc ante Kadlubkonem res à Polonis gestas commentariis connotaverit.

C.

Philippus *Callimachus*, Consignavit libris III. Historiam Vladislai Polonorum atq; Hungarorum Regis. Fuit natione Thuscus Orator, & Poëta non inelegans, qui sub Casimiro Magno ex Italia in Poloniam venit, & Moderator Regiis filiis constitutus fuit.

Stanislaus *Carncovius*, Episcopus Vladislaviensis, & tandem Archi-Episcopus, scripsit librum de Jure Provinciali Terrarum Civitatumqve

)(Prus-

Prussiæ, item Epistolas, ubi multa de Statu Poloniæ occurrunt.

Andreas de Pilca *Corycinius*, Castellanus Vislicensis, qui Agnato suo Stephano de Pilca profecturo ad Electionem Joannis Casimiri Regis egregium Tractatum dedicavit, sub titulo: PERSPECTIVA POLITICA Regno Poloniæ elaborata, quæ post fata dicti Autoris Gedani Ao. 1652. in lucem edita. Verè de eâdem dicas, quot verba, tot pondera, & quot lineæ, tot sententiæ.

Martinus *Cromerus*, Episcopus Varmiensis, scripsit de ortu & rebus gestis Polonorum, usq; ad annum 1505. Habetur ejusdem Descriptio Poloniæ inter Respublicas Lugduni Batavorum editas Anno 1627.

Crusicius, In publicum edidit Poloniam, & belli Livonici atqve Magni Ducis Moschoviæ contra eosdem Livones, Commentarium.

Andreas *Cellarius*, Gymnasii Hornani Rector, Edidit Descriptionem Poloniæ, Amstelodami Anno 1659. cum typis æneis.

D.

Joannes Henricus *Dauber*, Edidit Manuale fundamentorum Juris Civilis ac Polonici.

Joan-

Joannes Ludovicus *Decius*, Scripſit de vetuſtatibus Polonorum, it. de Jagellonum familia.

Thomas *Dreſnerus*, Extat ejus collatio Juris Polonici & Romani, it. Inſtitutiones Juris Polonici. It. Centuria LL. Polonicarum & Gallicarum.

Joannes *Dlugoſſus*, Seculi XV. Scriptor, cujus Tomus I. Annalium Polon. excuſſus Dobromili Anno 1615. in fol. Reliqui duo adhuc MS. aſſervantur. Fuit ille Canonicus Cracovienſis, & mortuus denominatus Archi-Epiſcopus Leopolienſis.

F.

Andreas Maximilianus *Fredro*, Caſtellanus Leopolienſis, tandem Palatinus Podoliæ, ſcripſit Hiſtoriam Henrici Valeſii Regis Pol.

G.

Alexander *Gvagninus*, fuit Italus Veronenſis, peditum in Arce Witebſcenſi Præfectus, ſcripſit Sarmatiam Europæam Tomis tribus, quos tamen ſibi vendicat Matthias Strykowski Oſſoſtevicius in Hiſtoria Lithvanica non uno in loco. Extat dicti Gvagnini Chronicon Regum Poloniæ.

Jacobus *Gorscius*, Edidit victoriam Regis Stephani.

Antonius Maria *Gratianus* à Burgo S. Sepulchri, Episcopus Amerinus, scripsit de vita Joannis Francisci Commendoni Cardinalis & Pontificii Legati tempore Sigismundi Augusti, & Electionis Henrici Valesii libros quatuor, in quibus multa notatu digna refert, ut

Libro II. c. XV. de Russia.

c. XVI. de Podolia, deqve ejus frequentandæ consilio Regi allato.

c. XVII. De Rege cupiente divortium cum uxore facere, & per Commendonum dissvaso.

Lib III. De actione cum Rege & Polonis de fœdere.

Lib. IV. c. I. De Sigism. Aug. Regis ultimi Jagellonicæ familiæ morte.

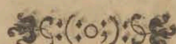
cap. III. De Consiliis ejus Regnum uni è Cæsaris filiis conciliandi.

cap. VI. De Competitoribus Regni.

cap. IX. De Comitiis habitis & Henrico Rege creato.

cap. XII. De adventu Regis, & de coronatione & fuga ejus.

Egre-

Egregius iste liber ex Manuscripto Anno 1669. mandatus est typis Parisiensibus, & dedicatus Comiti Avauxio, Consiliario Regio à Rogerio Akakia, Christianissimæ Majestatis Ministro.

Augustinus *Gudicanus*, Poloniam Chorographicam edidit brevissimam, Coloniæ Ao. 1658.

H.

Reinholdus *Heidensteinius*, Secretarius Regius, Rerum ab excessu Sigism. Aug. lib. XII. scripsit, editas Francofurti Anno 1672.

Joannes *Herburtus* de Fulstin, Castellanus Sanocensis, tantæ autoritatis Senator, ut Senatus universus haud aspernaretur Collegæ sui in maximis etiam rebus sententiam. Et hinc proverbium illud in Polonia ortum duxerat, Herburti consilio Duces Ostrogii opibus valent, testante Starovolscio in Elog. p. 69. Conscripsit Chronicon Historiæ Polonicæ usque ad annum 1505. it. Statutum primùm Latino, posthac idiomate Polonico, juxta Deputationem Ao. 1563. & 1565.

Christophorus *Hartknoch*, Edidit Rempublicam Polonicam, it. Chronicon Prussiæ Düsburgii cum notis & Dissertationibus.

I.

Jacobus *Janidlovius*, Rebus tractandis admo-

tus ſcripſit Proceſſum Judiciarium ad praxin fori Spiritualis in Regno Poloniæ neceſſarium.

Joannes *Januſzovius*, Edidit Statuta Latino-Polonica, Cracoviæ Anno 1600.

Clemens *Joannicius*, Vitas Regum Poloniæ carmine Elegiaco ſcripſit, it. Vitas Archi-Epiſcoporum Gneznenſium, & Epiſcoporum Cracovienſium.

K.

Vincentius *Kadlubko*, Epiſcopus Cracovienſis, quo tamen Epiſcopatu ſe abdicavit, & in Monaſterio Andrzejovienſi vitam reliquam tranſegit. Annotavit hiſtoriam gentis usq; ad Vladislaum Jagellonidem, nimirùm ad Annum 1434. & prodiit cum Commentatore ſuo Dobromili Ao. 1612. in octavo.

Stanislaus *Krzyſtanowic*, Adjuncta eſt ejus Deſcriptio Status Regni Poloniæ, Reipubl. Pol. diverſorum Autorum.

Stanislaus *Kobierzycki*, Caſtellanus Gedanenſis, poſteà Palatinus Pomeraniæ, Deſcripſit res Vladislai Principis Poloniæ, Dantiſci Ao. 1655. in 4to. It. Edidit Obſidionem Clari Montis Częſtochoviani.

Veſpaſianus *Kochowski*, Deſcripſit Reginas Poloniæ.

Alber-

Albertus Wijuk *Kojalowicz*, Exhibet Historiam Lithvanicam, Prima pars impressa est Gedani Ao. 1650. Altera Antwerpiæ Ao. 1669. in 4to.

L.

Joannes *Lasicius*, Scripsit ingressum Polonorum in Valachiam & cladem Dantiscanorum, testante Starovolscio in Elog. p. 78.

Joannes *Laski*, Cancellarius Regni, & tandem Archi-Episcopus Gneznensis, edidit Statutum Latinum Ao. 1506. in fol.

Andreas *Lipscius*, Episcopus Luceoriensis, Pro-Cancellarius Regni, Typo tradidit Observationes Juris, & scriptum aliquod de rebus gestis Sigism. III.

Stanislaus *Lubienscius*, Episcopus Plocensis, cujus opera Antverpiæ excussa Ao. 1634. in fol.

M.

Albertus *Madalinski*, connotavit Inventarium Constitutionum, Varsaviæ 1632. in fol.

Martinus *Miechovius*, Fuit hic tempore Sig: I. Doctor Medicinæ, & tandem Canonicus Cracoviensis, Scripsit Chronicon Poloniæ à prima propagatione & ortu Polonorum usqve ad annum 1504.

N.

Salomon *Neugebauerus*, Edidit historiam Polonicam

lonicam X. libris comprehenſam. Hanov. Ao. 1618. in 4to.

O.

Simon *Okolski*, Exhibet Tomis III. orbemPolonicum, ubi arma gentilitia deſcribit.

Stanislaus *Orichovius*, Annales ejus impreſſæ Gedani, Ao. 1643. in qua tamen editione nonnulla deprehenduntur omiſſa ex iis, quæ in editione Dobromilenſi inveniuntur. Quod etiam de præſtantia Legum Polonicarum ſcripſerit, teſtatur Starovolſcius in Elog. ubi ipſum nominat clarum Sarmatiæ Oratorem, illuſtriq; genere ortum.

P.

Joachimus ab Hirtenberg *Paſtorius*, Hiſtoriographus Regius, Edidit Florum Polonicum, it. ſcripſit de bello Scythico - Coſacico, Dantiſci Ao. 1652. it. de Vladislai IV. Regis extremis ſecutoqve inde InterRegno, & Joannis Caſimiri Electione ac Coronatione, Gedani Ao. 1680.

Bartholomæus *Paprocius*, Edidit hic Ao. 1584. Cracoviæ opus Stemmatum. It. Vitas Gneſnenſium Archi-Epiſcoporum.

Joannes Innocentius *Petricius*, Scripſit Hiſtoriam rerum in Polonia geſtarum, ac præcipuè belli

belli cum Osmanne gesti finitiqve, edit. Crac. Anno 1635. in fol.

Paulus *Piasecius*, Fuit hic Episcopus Præmisliensis, Ejus Chronicon editum Cracoviæ Anno 1645. In Editione Hollandicâ adjunctæ sunt nonnullæ animadversiones, super rebus exoticis.

Joannes *Pistorius*, Edidit Corpus Historiæ Polonicæ Tom. III. Basileæ Ao. 1582.

Jacobus *Przylusius*, Scripsit sub Sigismundo Aug. Leges & Statuta Regni Poloniæ libris VII.

R.

Regensvolscius, Conscripsit Systema Historico-Chronologicum Ecclesiarum per Provincias varias præcipuè Poloniæ, Bohemiæ, Lithvaniæ &c. quo continetur Historia Ecclesiastica à CHRISTI & Apostolorum tempore ad Annum 1650.

S.

Stanislaus *Sarnicius*, Annales de origine & rebus gestis Polonorum ac Lithvanorum scripsit, editus liber Ao. 1587. in folio, impensis Autoris.

Paulus *Sczerbicius*, Fuit hic Syndicus Civitatis Leopoliensis, posteà adoptatus est in numerum Secretariorum Regiorum tempore Sigism. III.

 Con-

Conſcripſit Promptuarium Statutorum omnium & Conſtitutionum Regni Poloniæ, Brunsbergæ Anno 1604.

Matthias *Stricovius*, Conſcripſit Hiſtoriam Lithvanicam, quæ Polonico idiomate Ao. 1582. prodiit Regiomonti in folio. Meminit Starovolſcius in Elogiis, quòd & librum de libertate Polonorum publicaverit.

Jacobus *Sobieski*, Caſtellanus Cracovienſis, Scripſit de bello Chotimenſi, Dantiſci Ao. 1646. in 4to. Sed Filius ejus, modernus Rex Poloniæ, de victoria Chotimenſi materiam ſcribendi dedit ampliſſimam.

Hieronymus *Spanochius*, Scripſit de InterRegno Poloniæ.

Simon *Starovolſcius*, Edidit hic Deſcriptionem Reipublicæ Polonæ, it. Equitem Polonum ad Urbanum VIII. it. Elogia virtute bellica illuſtrium Polonorum, it. Hecatontadem Scriptorum Pol. Impreſſam Venetiis MDC XXIII. it. Libros VII. Inſtitutionum Rei militaris. Edidit etiam Tractatum de Epiſcopis Cracovienſ. in fol. it. Commentarium in quatuor Libros Inſtitutionum Juris Civilis, Cracoviæ Ao. 1638.

Albertus *Strepa*, Meminit ejus Chronici Paprocius p. 551. & 567. & Starov. in Elogiis p. 47.

Sprenge-

Sprengerus, Poloniam Novo-Antiquam edidit.

Joannes Demetrius *Sulicovius*, Archi-Episcopus Leopoliensis typo vulgavit Commentarium rerum à morte Sigism. Augusti gestarum, Dantisci in 4to.

T.

Thomas *Treterus*, Natione Polonus, Patria Posnaniensis Secretarius Annæ Jagellonicæ, conscripsit seriem & acta Episcoporum Posnaniens.

Joannes *Tarnovius*, Bellorum â se gestorum Commentarios manu propriâ scripsit, sicut & Carolus Chodkievicius rerum suarum cum Sveco, Moscho, & Turcâ gestarum codicillos.

V.

Andreas *Vargocius*, Edidit librum de armis & insignibus Nobilitatis Polonicæ.

Bernhardus *Vapovius*, Fuit hic Eques Roxolanus, Cantor & Canonicus Cracoviensis, & Secretarius Regis Sigism. Ubi Cromerus desiit, incipit iste stylo non multum Cromeriano dissimili.

Christophorus *Varsevicius*, Scripsit de Elogiis illustrium Poloniæ Scriptorum, it. De origine Polonorum, it. De Victoria Regis Stephani, it. de obitu Annæ Austriacæ Poloniæ Reginæ.

W.

Eberhardus *VVassenbergius* Embricensis, Historiam

ſtoriam Vladislai IV. edidit Dantiſci in 4to. It. Scripſit Carcerem Gallicum Principis Caſimiri in quarto.

Z.

Joannes *Zamoyſcius*, Libelli de Magiſtratibus populi Romani à quibuſdam Autor creditur.

Theodorus *Zawacki*, Scripſit Synopſin Annalium Pol. it. Compendium Conſtitutionum usqve ad annum 1613. Pol. in folio, it. Floſculos Legum, Floſculos Practicos, Speculum Senatorum in 12mo. Cracoviæ.

Caſimirus *Zawadzki*, Capitaneus Pucenſis, nunc Succamerarius Mariæburgenſis, connotavit Diarium Electionis Regis Michaëlis, ſub Titulo: Gloria Orbi Sarmatico conſenſu monſtrata.

Zeilerus, Edidit Deſcriptionem Regni Polon. in octavo.

Stanislaus *Zolkievius*, Ruſſiæ Palatinus togà ſagoqve clarus, Commentarium belli Muſcovitici ſub Sigiſmundo Rege lingvâ vernaculâ ſcripſit.

JURIS PUBLICI POLONICI
LIBER PRIMUS
CAPUT I.
DE ORIGINE JURIS POLONICI, STATUTIS ET CONSTITUTIONIBUS.

I.

GEntem Polonam à principio nullæ tabulis inſcriptæ leges ſibi devinctam habuêre. Primo Reipublicæ Conditori ac Principi Lecho, jus omne in arbitrio, ſed ſuſtentatio à ſubditis, adeoq; ſic major parentium ſecuritas erat. Hoc defuncto duodecim Palatini ſumebantur, quorum tamen, uti Decemviralis Romanorum poteſtas non diu valuit; ſed in

Cracum cessit, qui cuncta bellis externis civilibusq; fessa, nomine Principis sub Imperium accepit. Quod Regimen (nisi quod ante Præmislum iterum Palatinis non longa contigerit dominatio) ad Miecislaum Primum duravit. Postea à Boleslao I. penes Reges (quæ dignitas post Boleslaum Audacem ducentis & ultra annis omissa in Præmislo II. recepta est) etiam sine legibus scriptis, vel certè sub paucis erat Imperium, donec iisdem Casimirus Magnus ornavit Rempublicam, ut, quemadmodum unus omnibus Rex, ita unum jus esset, *Visliciæ Anno* 1368. Induxit iste in Poloniam, vel potiùs approbavit correxitq; usum juris Teutonici, sublatâ ad Magdeburgense Tribunal appellatione, atq; instituto in Arce Cracoviensi supremo præfati juris dicasterio, deditq; hoc modo Successoribus suis exemplum Regni commodiùs gubernandi. Meretur ergò numerari inter perpetuos Principes, qui legibus suis etiam post mortem Imperia administrant: non possunt quippe Regna esse diuturna, nisi præsidio legum firmata.

II. Potestas autem condendi & dispensandi jura penes omnes Ordines est, ita ut in Comitiis Nuntii terrestres eadem proponant, Rex cum

senatu,

Senatu, si visum fuerit, approbet: de quo accuratius *infra sub tit: de Comitiis.*

III. Olim frequentius STATUTA, nunc CONSTITUTIONES vocantur. Illa Johannes Lascius Archi-Episcopus Gnesnensis primus jussu Regis Alexandri conscripsit, *teste Starovolscio in Elogiis p.6.* quem Przylusius, Herburtus, Janussovius, Szerbicius, & alii secuti sunt. Antea scribebantur idiomate Latino, ab A. autem 1550. Polonicè leguntur, & non prius vim habent, quàm publicatæ fuerint. Detestanda enim Tyrannis Domiciani, qui data opera in loco editiori quam à populo legi possent, leges proposuit, ne deessent transgressores, in quos posset animadvertere. Antequam verò publici juris fiant, per Mareschallum Ordinis Equestris, & per Deputatos duos vel tres ex Senatoribus & sex è Nuntiis Terrestribus (qui juxta novissimam legem Ao. 1678. jurare tenentur) revidentur, post revisionem subscriptæ in præsentia Regiæ Majestatis leguntur, cum interrogatione per Dominos Cancellarios, an Rex, Senatores, & Nuntii Terrestres easdem Sigillo muniri jubeant; quo impresso ad Acta Varsaviensia, &, si Lithvanica Comitia, ad Grodnensia; vel in defectu ejusdem Officii ad Metricam Regni aut Magni Ducatus

Lithvaniæ ſub Actu in craſtinum poſt Comitia porriguntur, *Sigism: III. Anno* 1588, & 1613. *Johannes Caſimirus* 1661, quamvis interdum per duas ſeptimanas & ultra detineantur. Ordinatio autem noviſſima imponit Mareſchalco, ut quarto poſt valedictionem Regis die conſtitutiones ad acta caſtrenſia exhibeat. Deinde ſumptibus Theſauri, curante aliquo Secretario Regio (quem, ſi alternata Regni ſit, Cancellarius Regni, ſi vero Lithvanica, Cancellarius Lithvanicus conſtituit,) Typis mandantur, impreſſæ cum ſubſcriptione Cancellarii ſub Sigillis Regni, vel Magni Ducatus Lithvaniæ, ad Comitiola Relationum, uti etiam ad Officia Caſtrenſia Palatinatuum & Terrarum transmittuntur: *Idem Joann: Caſim:* 1661. Si quæ ſecretiora ſunt, per Scriptum ad archivum cum ſubſcriptione Archi-Epiſcopi & Mareſchalli Equeſtris porriguntur.

IV. Omne illud jus, vel eſt privatum, aut publicum. Illud privatorum utilitatem: hoc Statum Reipublicæ tuetur, cujus Divinâ favente gratiâ ex Statutis & Conſtitutionibus atq; experientiâ Epitomen conſcribere inſtitui.

CAP.

CAP. II.

DE TRIBUS STATIBUS ET ORDINIBUS REIPUBLICÆ.

REmpublicam noſtram tribus conſtare Ordinibus, notiſſimum. Penes Regem Dignitas: penes Senatum Autoritas, penes Nobilitatem Libertas eſt.

CAP. III.

DE REGIA MAJESTATE, UBI DE INTERREGNO, ELECTIONE, CORONATIONE.

I.

PRimus Status Dominus & Caput totius Reipublicæ Rex eſt; qui ad faſtigium Majeſtatis non defuncti conjunctione, ſed liberæ Gentis Electione provehitur. Quamvis verò Regia Domus nihil participet de Imperio, nihilominus participat inſigniter de obſervantiâ, etiam poſt fata Regnantis. Nulla enim vidit ætas poſthabitum Regum ſangvinem, quoad in utroq; ſupereſſet ſexu, quin vel ultra alpes & Maria ad ſceptra quæreretur.

II. Electionis verò occasio emergit morte, Resignatione, seu abdicatione, Depositione, seu Exauguratione, vel quando viventi Successor destinatur.

III. De MORTE nil nisi hoc subjungo, quod Interregni ejusmodi tempore ex Senatoribus Spiritualibus & secularibus, ut etiam ex Officialibus nonnulli assignentur, qui penes corpus mortui Regis resideant, omnemq; ordinem ac decentiam procurent; hinc Respublica gratam contestando erga manes defuncti Serenissimi Regis Michaëlis venerationem memoriamqve decrevit, ut ex bonis Oeconomicis sumptus ad Corpus Regium necessarii usq; ad diem sepulturæ ex Thesauro erogarentur, *Confœderatio* 1674.

IV. RESIGNATIO est Libera & ritè peracta potestatis Ducalis, vel Regiæ cessio. Ignotum Principum Aulæ prodigium, ut cùm possint, imperare desistant. *Strada de Bello Belg: Dec. Lib.* I. Si antiquitatis revolvimus Acta, occurrit Vladislaus Lasconogus, qui Lesco VI. Cognomento Albo, ad quem longè ante delatus erat Principatus, summo omnium consensu ultrò cessit. Idem Lescus Albus ante Miecislao Seni, vanis promissis Helenæ, illius Albi Matris animum expugnanti, bis Principatu cesserat. *Ex Neugeb. Hist.*

Hist. Princ. p. 61. & 62. Idem teſtatur, quod Vladislaus Jagello ab obitu Hedvigis Uxoris ſuæ ultrò ſe Regno abdicare ac in Lithvaniam redire voluerit; Sed Proceres ipſum conſolati, ſvaſerunt cum Anna Wilhelmi Ciliæ Comitis de Hungaria Filia matrimonium, quod iniit. At Caſus illius miri (cujus triſtis Spectator fui) memoria, ubi Rex JOANNES CASIMIRUS Anno 1668. Diadema Regni in publico Comitiorum theatro depoſuit, noſtræ dedit dolendi & ſcribendi, venturæ ætati dabit obſtupeſcendi materiam. Exponebat primò prædictus Sereniſſimus Rex Dominis Senatoribus, eam ob cauſam Varſaviam (die 12. Junii) convocatis mentem ſuam, de reddendâ Republicâ, quod ſcilicet compertum eſſet pluribus in iſto conſeſſu, Regiam Majeſtatem ſuam ab aliquot jam annis ſuperſtite adhuc Sereniſſima quondam Regina Ludovica, tum & poſt ejusdem fata decreviſſe ſe hoc regno abdicare, nullamq; aliam abdicationis moram fuiſſe, niſi ſolos duntaxat confœderati militis auſus, bellum Moſcovitium, & motus internos, qui præconceptam Majeſtatis ſuæ intentionem coercuiſſent, ne Reipublicæ inter tot turbas & pericula majorem Interregni tempore molem periculorum adderet. Ad præſens

verò

vero cum interna pax & Moscoviticæ coaluerint induciæ, pristinam intentionem suam quam primum ad effectum deducere firmiter constituerit. Senatores magnitudine & novitate rei ac reverentiâ Legum deterriti, nil nisi preces de mutandâ sententiâ interponebant; sed cum perseverantiam propositi in Principe animadverterent, qui volebat, ut Senatus iniret Consilium, non an deberet abdicare, sed quomodo & quibus solemnitatibus, rem integram ad universam Rempublicam referebant. Divulgata itaque notitia est per Provincias à Prazmovio Archi-Episcopo Gnesnensi, Primate Regni, de hocce tristi & insperato orbandæ Patriæ proposito. Interim non deerant vota Principum Orbis Christiani. In Comitiorum ergò (quibus dies 27. Augusti dictus fuit) exordio, post consveta manus Regiæ oscula, Nuntii Terrestres per Mareschallum suum Stephanum Sarnowski Succamerarium Generalem Palatinatus Lanciciensis Regiæ Majestati turbatos ob dictam innotescentiam, explicabant animos, humillimèq; rogabant, ut Sacra Regia Majestas declarationem suam impertiri dignaretur; Respondebat de Throno Andreas Olszowski Vice-Cancellarius Regni, Episcopus Culmensis & Pomesaniæ, tandem Archi-

chi-EpiſcopusGneſnenſis (die 29. Aug:) in hunc fortè ſenſum: Edocta eſt Sacra Regia Majeſtas longâ rerum experientiâ, quod res, quæ totius Reipublicæ concernunt intereſſe, non niſi apud eandem pertractandæ ſint. Ideoq́; Sacra Regia Majeſtas, licet ſuam Dn. Dn. Senatoribus aperuerit mentem, rem tamen integram ad moderna reſervavit Comitia, atq́; de eàdem, cum maximi ſit momenti, Regia Majeſtas deliberatura eſt. Circumſteterat interim Palatium publica expectatio magni Secreti impatiens. Altero pòſt die idem Vice-Cancellarius graviſſimo, uti ſolebat, habito ſermone, indolendo fatis perſonæ ſuæ, quod ex officio jam teneatur eſſe duræ Miniſter ſortis, & interpres, formulam de abdicando Regno conceptam & à ſæpè memoratâ Majeſtate ſibi concreditam prælegebat. Fundebat ergo (die 3. Septembris) ad Regem preces Ordo Equeſtris: jungebat gravem ſuam Illuſtrisſimus Senatus Autoritatem. Pia iſthæc vota optimum Principem ad conteſtationem perennaturi erga Patriam amoris impellebant, quo occupatus victusq́; in craſtinum differebat declarationem. Hâc per altè memoratum Vice-Cancellarium Regni (die 4. ejusdem) diſer-

tissimè impertitâ, quod scilicet Serenissimus in Consilii semel suscepti constantiâ non ex fastidio regnandi, sed cura æternitatis & fessæ Valetudinis ratione firmatum exponi curet animum, Ordines Regni huic intentioni sese submittentes, accusare fata, non mutare poterant. Nec enim Augustum præ oculis habebant, qui aliquoties de Regno reddendo cogitabat, tandem reputans non sine periculo fore, antequam timere pluralitatem, in retinendo perseveravit. Cùm igitur per aliquot dies ratione provisionis, ne Regem suum tot meritis gravem, à se dimitterent egenum, consultatum & conventum esset, confectis assecurandæ Provisionis & Diplomatum ab utrinq; Reversalium instrumentis, tandem 16. Septembr.

Venit summa dies & ineluctabile tempus.

Cùm enim Serenissimus ex Palatio suburbano frequenti Procerum Comitatu ad Arcem deductus esset, & Sacrum in Basilicâ Sancto Joanni dicatâ audivisset, recipiebat sese ad atrium Senatorium, quod multitudo hominum, visendi cupidine aut officio in Principē compleverat. Ipse postquam sub Throno assederat, Pro-Cancellario Regni ad se vocato, paucis intentionem

suam

ſuam exponebat, qui nomine ejusdem Majeſtatis denunciabat, advenisſe jam horam, in quâ publicè & ſolenniter Abdicatio perageretur, atq; ex mente Sereniſſimi Diploma Abdicationis legeretur. Officio itaq; lectionis fungebatur Reverendiſſimus Dn. Malachowski, Referendarius Regni, nunc Epiſcopus Culmenſis & Vice-Cancellarius Regni, quem excipiebat ſupra dictus Mareſchallus Equeſtris prælectione Aſſecurationis quoad proviſionem, ſcilicet centum & quinquaginta millium florenorum annuatim, & Diplomatis Reverſalis Statuum ac Ordinum. Poſt hæc Diploma Abdicationis à Regiâ Majeſtate, reverſale à Republicâ, Proviſionis ab omnib⁹ & ſingulis perſonis, tanquam privatis ſubſcribebatur. Quippe Nuntii terreſtres, cùm à Rege ſuper prædicta materia in conventibus ante Comitialibus nihil propoſitum fuerit, nullo de proviſione articulo inſtructi erant, ratihabitionem itaq; ad Palatinatus ſuos referebant, quæ deinde Pactis conventis Succedanei Regis D. Michaelis inſerta eſt. His actis Sereniſſimus Diplomata Electionis & Coronationis rubro involuta Serico, Reipublicæ, à quâ ante viginti ferè annos acceperat, redhibebat, atque ſic valedicturus mœ-

ſtum ordiebatur ſermonem, adeò, ut crebris cum lachrymis breviùs dixerit. Magna enim mœroris eloquentia eſt, facundum eſſe ſolis gemitibus.

——— Stupuêre omnes tentamina tanta
Conatusq́; novos! ———

Sermo autem ille gemente totâ Republicâ prolatus, hujus erat tenoris:

Quando jam jam elabitur hora, ut amoris paterni debitum à ducentis octuaginta annis Pupillæ Domus meæ huic inclytæ Reipublicæ exſolvam, Comitiis & Caſtris defeſſus, Calamitatibus per annos viginti fractus Rex & Pater, quod mundo pretioſisſimum eſt, coronam in manus Dominationum Veſtrarum deponam, pro Throno Torum eligo, dum huic ſeculo funeris mei ſuperſtes emorior, pro Regali Globo glebam terræ, eamque in ſinu chariſſimæ Matris communis veſtræ meæq́; Patriæ intra cineres Majorum meorum mihi reſervo, ut quemadmodum me primum in Caſtris ac ultimum ex præliis & clade vidiſtis, ita in Annalibus primum ob amorem Patriæ augendæq́; ejusdem fortunæ, humana poſtponentem, Majeſtatemq́; Regiam diſpoſitioni veſtræ reddentem memineritis. Amor veſter liberis vocibus huic me Solio impoſuit, amor vicisſim meus erga vos ſupremum me utriusq́; lineæ hæredem liberè dimittit. Monarchæ cœteri Filiis

 liis

liis, Fratribus, aut Consangvineis abdicando Coronam tradiderunt. Ego eandem Patriæ carissimæ Reiq; publicæ ut Pater & Filius reddo, ejusq; amore ex Duce Gregarius, ex Imperante Parens, ex Rege Concivis fio, ut juniori & Reipublicæ magis proficuo locum concedam, cujus in Electione ut Deus Dominationes Vestras prosperet in solitudine mea negotiorum vacuus Majestatem ejus Sanctam implorabo. Gratias jam igitur vobis pro omnibus Charitatibus, Officiis, susceptis periculis, pro Consiliis, præsidio, & reditibus ago. Si cui ex rationibus Status, vel fatorum quid ingratum accidit, condonet quæso, ipse vicissim omnibus do veniam. Sic tandem ultimum vale singulis dico, & cordi meo vos apprimo, inquo dulcem Vestri memoriam, quoad vixero, circumferam. Benedictionem insuper Paternam omnibus & singulis impertio, & quanquam distantiâ loci disjunctus fuero, animo certè à communi Matre nunquam divellar, in quâ corpus hoc in cineres olim resolutum deponi desidero. Et cùm labilis memoria ac luctus in lachrymas effusus plura effari non permittat, uberiora amoris & candoris mei argumenta ex charta hac, quam ad prælegendum trado, intelligetis;

Jam dudum est hoc meum interruptum boni publici & tam valetudinis quam conscientiæ meæ rationibus innixum propositum, Coronam hanc à Dominationibus vestris

ſtris capiti meo impoſitam, & à tot annis per Anteceſſores meos poſſeſſam, in manus, & ad liberam diſpoſitionem Dominationum Veſtrarum ſolenni reddere Abdicatione. A primâ meâ, quam mihi amor dictavit in Comitiis Anni 1661. declaratione, ſemper in me repoſita manſit opinio, quod debuerim Reipublicæ conſulere, ut me vivente anteverterentur pericula illa, quibus inopinatum InterRegnum ex fundamento eandem movere & turbare poſſet. Præſtolatus ſum tantum ejusmodi, uti nunc ſunt tempora, quando Reſp: à Confœderatione militari, turbis internis bello Moſcovitico pacata commodè & ſine diſtractione ſibi conſulere, & liberæ vacare Electioni poteſt. Adducit me ad hanc Abdicationem cura ſalutis æternæ, quam, uti quilibet contemptu terrenorum ſibi conciliare tenetur, ita difficiliùs mihi foret in Throno eandem parare, ſi abrogatione dignitatis memet humilians, & ex altisſima fortuna & Regiis incommoditatibus exuens, mihi ipſi atq; animæ meæ reliquos dies non impenderem; Sed non minus ad iſtud me impellit, amor erga hancPatriam & Dominationes Veſtras, quem tam difficili & inſolido modo teſtari volo. Sentio me ætate & valetudine infirmum, preſſumq; laboribus continuis & conſultationibus atq; Caſtris fractum, ut vires meæ curis regnandi non valeant ſufficere, malo itaq; me ipſum exinanire, quò ad publica commoda Dominatio-

num Vestrarum juniori, & capaciori Successori fores aperiam, quando Dominationes Vestræ Adjutorem mihi adsciscere & adoptare noluerunt; Quippe video, quod sinceræ intentiones meæ sinistrè explicatæ, & suspicionibus quasi minus liberæ Electionis oneratæ, aliter non possint justificari, & Respublica hâc opinione turbata aliter pacificata esse nequeat, nisi per hoc documentum amoris mei, quando quilibet animadvertit, quod libera manebit Reipublicæ electio, quod ego deponens Diadema solvo metu timentes gratis, ac si illud peregrino capiti imponere cogitaverim. Magis ergo in hoc operatur apud me ratio publicæ quietis & amoris erga Dominationes Vestras, quam commoditatis quietis propriæ & privati boni consideratio, pro quibus, quàm moderatè me habeam, satis ostendit Actus hodiernus, dum iisdem quicquid mundo est charissimum charitati Reipublicæ posthabeo. Protestor coram Deo, quòd per hanc Abdicationem, nullum præjudicium libertatis Dominationum Vestrarum, nec facio, nec video, sed potius ita existimo, me per apertum Interregnum viam ad augmentum eidem parare. Quod ergò faustum felixq; sit huic Reipublicæ, & mihi apud Deum meritorium, atq; apud universum Orbem gloriosum, jam maturâ præmissâ deliberatione sanus mente & corpore, liberè, non coactus, Diadema, Sceptrum, Regimen, & Regnum, uti mihi est in

Electione

Electione delatum, & in Coronatione confirmatum, cum omnibus quæcunq; Majestati & juribus Regum Polonorum & Magnorum Ducuum Lithvaniæ ab antiquo competunt, nihil sibi, nec alicuicuidam reservans, in manus Senatus, Nobilitatis, & omnium Ordinum utriusq; Gentis abdico, restituo, reddo, & omni meliori modo formâq; resigno, omnes Ordines & quemlibet in specie fidelitatis juramento, aut quovis alio præstito solvo, & ab omni subjectione & obligatione subditos sive Vasallos mitto & absolvo. Duces etiam Brandenburgicum, & Curlandiæ ab homagio & reliquis obligationibus pro meo interesse tutos & liberos pronuntio. Quod non tantum hâc meâ vivâ voce, sed & Diplomate solenni, in manus Reipublicæ tradito, confirmo & ratifico, atq; Diploma Electionis meæ 1648. authenticum & Originale restituo, reddoq;, casso, & annihilo. Impertior actu liberrimam facultatem Domino Archi-Episcopo declarandi InterRegni toti Reipublicæ, procedendi ad liberrimam Electionem Regis novi, eundemq; eligendi & Coronandi, simul declaro & promitto, quòd non tantum nullo modo impediam futuram Electionem Regnaturi, sed deniq; ad Confutationem qui venditabant, ac si cum aliquo de Regno transegissem, nullum Candidatum Dominationibus Vestris proponam, vel recommendabo, atq; ab hinc in persona ab actibus Convocationis & Electionis me

reci-

recipiam, absensq; ero. Teneor insuper ex conscientiâ præcavere atq; rogare Dominationes Vestras, ne quenquam hujus Consilii velint invidiâ onerare. Omnes Potestates externæ me rogarunt, & ad hoc usque momentum me flagrantissimè rogant, ut hoc Consilium mutem, Civibus autem me oportet cum gratâ recordatione amoris erga me præbere testimonium, quod nemo illorum inventus fuerit, qui laudaret, multò minùs svaderet Abdicationem, quæ quod sit opus manus Domini & Vocationis meæ necessitas, inde apparet, dum totius mundi improbatio mihi eandem ex corde avellere non valuit. Et sicut in hoc toto negotio nemo de charitate meâ erga hanc Rempublicã dubitare potest, ita & ego vicissim fidenter de Dominationum Vestrarum amore mihi polliceor fore, ut pro substantia mea, Statui meo, atq; Honori Reipublicæ condigna, reservatos per me à supra dicta Abdicatione ejusq; pronunciatione exceptos reditus, hoc est, Oeconomiam integram Marieburgensem centum millia redituum, ex salis fodinis Vielicensibus, & denuò centum millia ex Vectigalibus Regni & Russiæ, ad mensam Regiam spectantia, in Lithvaniâ, Grodno, Sokol, & vectigalia, uti possidebantur, ut mihi à futuro Principe præstentur, per Pacta conventa caveatis. Per quod nihil de pane benè meritorum decedet. Reditus ex Oeconomiis omnibus, Sceptro vacante, ut ad me quoq; ordinario modo perve-

niant per totum InterRegnum, mihi plenariè reservo. Erit hoc gratitudinis Dominationum Vestrarum erga me, (ut rogo) documentum, quando futuro Regnanti in Capitulatione exsolutionem meorum meæq; Domus debitorum commendabunt. Utrumq; hoc à Dominationibus Vestris impetrabit Domus Jagellonicæ tam beneficum à ducentis annis regimen, sub cujus propensione erga hanc Rempublicam libertates illius notabiliter creverunt. Valedico itaq; paterno corde Dominationib⁹ Vestris ex Throno decedens, orans ut Dominationes Vestræ hanc paternam & omnes charitates superantem intentionem meam gratè excipere, & sincerè interpretari velint. Gratias ago Dominationibus Vestris pro conservatione fidelitatis, & subjectionis, quam difficillimis temporibus constanter expertus sum. Puto quòd nemo de Regimine meo conqueri possit. Si quid tamen alicui in administratione nostra minùs placuerit, rogo ut hoc fragilitati, à quâ Diadema non liberat homines, & rationibus Status, quæ cum privatis utilitatibus non semper conveniunt condonet. Tandem uti amorem erga hanc Rempublicam cum Regali paludamento non exuo, ita Dominum Deum oro, & ardentiùs solutis curis orabo, ut Dominationibus Vestris ejusmodi suppeditet consilia, quibus per brevem terminum Interregni, & evectionem digni in Thronum Regnantis, exteras & malevolas prævertero factiones, fines

defen-

defensos tutosq; habere, internam tranquillitatem, & solidam unanimitatem inducere possint.

Recitanti verò eandem mente divina & affectu Paterno conceptam orationē Reverendissimo Dn. Vice-Cancellario multæ lachrymæ multas injiciebant moras. Postea memoratus Archi Episcopus Gnesnensis nomine universi Senatus, præ dolore sedes suas deserentis, & toto habitæ Orationis tempore stantis, gratiarum actione fungebatur, dexteramq; Regis ad ejusdem genua advolutus flens osculabatur. Cujus sequendo exemplum Ordo Senatorius:

It lachrymans, magnoq; humectat flumine vultum.

Porrò etiam Mareschallus nomine Ordinis Equestris devotionem magnâ condolentiâ profitebatur, rogando, ne Sacra Regia Majestas dedignaretur innatum erga communem Patriam mutare affectum, juxtimq; promittendo gratam populi erga Principem observantiam, atq; sic cum regnare desinenti finis sermonum erat gratiarum actio. Tandem huic Abdicationi coronidem imposuit sæpè dictus Pro-Cancellarius, vices Regiæ Majestatis gravi Oratione suscipiens, atq; in tesseram perpetui & immutabilis affectus

gratiosam manum Regiam offerens, quam Nuntii terrestres supremis venerabantur osculis. His ita peractis, Serenissimus Thronum, tantæ fastigium fortunæ, relinquebat. Eheu! exclamare licet:

Ponitur hîc imos ante, corona, pedes.

Abeuntem Regem Dn. Dn. Senatores atq; Officiales de more comitari volebant, sed Serenissimus veluti jam ex fortuna Regia discedens in mores vitamq; privati, renuebat hunc sibi honorem exhiberi, quem nihilominus omni cum observantiâ præstabant. Rex itaq; magnâ prosequentium multitudine ad Palatium suburbanum deducebatur. Circa materiam Abdicationis non abs re erit annotare, quod deliberatum fuerit, quâ autoritate superius allegata Diplomata omnesq; alii actus deberent confirmari. Archi-Episcopo videbatur, quod sub titulo Actorum Interregni cum præliminaria Comitiorum deficerent, & in hâc re nulla instructio ad Conventus particulares transmissa fuerit. Sendomirienses verò Nuntii sentiebant, quod omnes Actus, non aliâ nisi Comitiali Autoritate possent approbari. Cum Acta inter Regni à Successore robur suum acciperent, Abdicatio verò exnunc

per

per Consensum Reipublicæ ratihaberetur. Quicquid verò Solennitatibus Comitiorum deesset, illud Respublica ex plenâ potestate in hoc casu extraordinario, unanimi assensu supplere posset. Conclusum itaq; est, ut per Constitutionem sub titulo Abdicationis, præfati actus volumini legum inserantur. Magnanimus isteRex postquam in Comitatu suo Zivecensi intellexerat, quem sibi Successorem vox Dei liberiq; populi designasset, Regni fines, ut antea fasces, reliquit, atq; in Galliam discessit. Ubi intra quadriennium Niverniæ scilicet XVI. Decembr. Ao. M DC LXXII. Charitati Patriæ (cui ob illatam Cameneciæ cladē illacrymavit) immortuus est. Cùm ergo Serenissimus Rex Michael certior redderetur, Patrem & Fratrem suum (ita literas ad eundem inscribere solebat) pro terrestri Corona, quam deposuerat, cœlestem accepisse, jussit honori ac memoriæ antecessoris sui die, XVIII. Februarii Anno M DC LXXIII. exequias celebrare, quibus magnus ille erga defunctum amore Olszovius, pium impendit sermonem, atq; ita ut olim regnare, tunc vivere desinentis, vox factus est. Quoniam autem huic officio Parentali frequentia comitialis adfuit, venit mihi in

hi in mentem memoranda dictio Metelli Macedonici, quâ denunciata morte Scipionis Æmiliani, Filios suos cohortatus est: Ite Filii, celebrate exequias, nunquam majoris concivis (ita se noster in Oratione Abdicatoriâ vocabat) funus videbitis. Caducam quidem mortalitatem in Gallia explevit, resurrectionem autem ad immortalitatem inter cineres majorum suorum in Poloniâ expectare maluit, uti ex laudatâ Oratione bis elucescit. Ergo tantummodò fatum morientis invidere Patriæ ossa voluit, non autem effatum viventis; cujus glorioso desiderio laudatus Olszowski, atq; Episcopus Cracoviensis Trzebicki, velificantes, ut gratam erga Dominum suum olim clementissimum monstrarent Orbi memoriam devotionemqve, Autoritate S. R. Majestatis, nunc feliciter sceptra tenentis, per Illustrem Dominum Opacki, Succamerarium Varsaviensem, altè memorati Regis urnam publicis exequiis monumentisq; ornandam adduci è Gallia curarunt. Præfatus etiam Episcopus Cracoviensis laudationem funebrem Serenissimo Joanni Casimiro, nec non Rėgi Michaëli Anno 1676. die 31. Januarii dixit, typoq; vulgavit. Hîc breviter addo observationem, quòd duo

Casi-

Casimiri, prius Religiosam quàm Regiam vitam probaverint: Casimirus I. & Casimirus noster Abdicans; ille in Monasterio Gallico Cluniacensi jam Diaconus erat; hic per biennium Jesuita, & antequam perseverantiam in eo statu professus esset, ab Innocentio X. Papa in numerum Cardinalium cooptatus: ille ex Gallia rediit, cum in Poloniâ vellet, hic in Galliam abiit, cum nollet regnare, ubi Abbatias S. Germani & Fecanensem aliasque obtinuit.

Ut tandem materiam de Abdicatione, quam ob raritatem prolixiùs exhibui, concludam, adjungo Jus Publicum ex eâdem ortum. Nam cum Novitas in Republicâ non possit esse sine periculo & magnâ revolutione, insertus est Pactis conventis Serenissimi Regis Michaelis de non abdicando Articulus, qui tamen in novissima capitulatione omissus.

V. DEPOSITIO sive EXAUGURATIO est Ducalis vel Regiæ Dignitatis coacta Abdicatio. Lechus II. Craci Filius detecto parricidio (Fratrem enim natu majorem Cracum, quem sibi ad Principatum obtinendum obstaculo esse non ignorabat, specie venandi incautum obtruncavit) Imperio exutus pulsusq; in exilium est.

est. Miecislaus III. cognomento Senex bis est Principatu deturbatus, & tertiò eum adeptus. Sic etiam Vladislao Loctico, quia boni Principis munia neglexit, Regnum abrogatur, sed tamen post mortem Venceslai redditur. Singulare adhuc restat exemplum Henrici Valesii, cui, postquam ille in Poloniâ ad quintum usq; mensem regnasset, atq; de Regis Galliæ Caroli IX. Fratris sui morte certior erat factus; pugna in mente eximia orta est adoptivi Regni & nativi, amor Patriæ nutantem impulit, & quærenda Gallia jam inventam Poloniam vicit: Sic à pumilione seu parvo homine (dicto Krasocki) ad Regnum propositus, parvo tempore eidem præfuit. Rem gestam ex *Antonio Gratiano à Burgo de vitâ Commendoni Cardinalis, & Pontificii tunc in Poloniâ Legati* ob raritatem & styli elegantiam hîc adscribo: *Henricus ad Regnum, quod ei summis omnium ordinum studiis est delatum, penè, per jocum à paucis est accersitus; affirmari certè potest nemini ante cognitum, visumve eorum, à quibus expetitus, creatusq; Rex fuit; Venerat fortè in Poloniam è Gallia pumilio quidam polonus natione, ac natus etiam honestè, (Krasoscio nomen fuit) qui adolescentulus rarâ parvitate in Galliam abductus, dono datus Reginæ, diu*

inter

inter oblectamenta Regum fuerat: scitus ipse, & ingenio solertior, callidiorq́ quàm pro modo Corporis, ita rem suam naviter egit, ut pecuniosus, & locuples paucis annis evaserit. Senex factus revisere Patriam, suosq́ agnoscere, agnosciq́ cupiens, in Poloniam, vivo adhuc Augusto, redierat, multaq́ ut fit, de Regia Galliæ, de Regni opibus, de Rege, deq́ Henrico tum fortè Regis fratris exercitus Galliæ, secundâ bellicæ laudis famâ ductante, magnificè omnibus Conviviis, quibus sæpè à proceribus adhibebatur, prædicabat, & mortuo demum Augusto, cum omnibus propè sermonibus de futuro Rege quæreretur, palam ut Henricum sibi Regem ascisscerent, omnes sollicitabat; donec Andreæ Sborovii instinctu ab aliquot Nobilitatis Principibus, qui consilia cum Sboroviis sociaverant, in Galliam est missus, & datis ad Regem, Henricumq́ literis, quibus operam pollicebantur, ire properè, eosq́ ad mittendos Legatos, qui peterent Henrico Regnum, adhortari est jussus. Nec homunculus defuit rei, nec Reges, aut Nuncium, aut Nuncii auctores sprevere. Illo igitur eâdem celeritate, quâ venerat ad Polonos redire, & adfuturos in tempore Legatos renunciare jusso, haud segniter Galli negotio institerunt. Ut verò suam erga Electum & Coronatum probarent constantiam, repetebant observantiùs absentem sibi Regem Poloni, ideoq; die XII. Maji

Anno 1574. (pro quo die Comitia magna decreta erant) per literas fidei plenissimas statuebant eundem expectaturi, sin minus obedientiam & fidem datam renunciaturi. Sed cùm mora ex mora (cujus damna periclitans Sarmatia ferre non poterat) necteretur, tandem præfixâ Comitiorum die VII. Novembr: Poloni salutem Patriæ pro suprema habentes Lege, novæ se Electioni, quod corpus immensum sine Rectore stare ac librari non posset, accinxerunt. Quæ ante & circa Electionem Henrici in Regimine & post discessum ejus acta sint, *Maximilianus Fredro* Castellanus Leopoliensis, tandem Palatinus Podoliæ, & stylo & rebus gravis Autor, descripsit.

VI. Superest adhuc una InterRegni occasio, quando scilicet VIVENTI REGI SUCCESSOR destinatur, id quod in Regno Electitio magis exemplo quam jure contingit, ideoq; consensus Ordinum requiritur. Ita Ludovicum Hungariæ Regem, Casimirus Magnus sibi Successorem constituit. Vladislaus etiam Jagello, licet non sine magnis difficultatibus perfecit, ut filius ejusdem, Vladislaus Jagellonides Successor designatus fuerit. Ita Sigismundum Augustum,

ſtum, Patre vivente Regē nominatū, & decimo duntaxat ætatis anno Cracoviæ Sacro Diademate ſolenniter coronatum eſſe legimus, iis tamen conditionibus, ut à curis Regni abſtineret, & quando ſive vivo Patre, ſive poſt mortem ejusdem, ad ætatem legitimam, hoc eſt ad annos quindecim completos pervenerit, jura omnia confirmaret, & ne per hoc exemplum liberæ deinceps Electioni aliquid derogaretur. Quo de Sereniſſimus Parens per diplomata Cracoviæ Anno M D XXX. & Petricoviæ M D XXXVIII. data cavit decrevitque. Poſt diſceſſum dicti Regis Sigiſmundi Auguſti Ordines Regni in Comitiis Varſavienſibus, antiquioribus ſub trutinam miſſis legibus, expreſsè prohibuerunt, ne Reges vitæ ſuæ tempore nominarent Succeſſorem, aut Electionem indicerent, vel quempiam alium modum deſignandi Regis tentarent, ut nimirum liberæ Genti illæſa ſemper foret eligendi Regis facultas, quam ferventiſſimo zelo, ut pupillam oculi ſemper tueri ſolita. Stephanus Anno M D LXXVI. it. M D XCIII. & Joann: Caſimirus M DC LXVII. Quapropter Titulis etiam hæredum Reges ſeſe abdicarunt, neque iis utuntur; Conſtitutione 1564. it. 1576. Sigiſm. III.

III. Anno 1593. Idem in Capitulatione Michaëlis, & Joannis III. continetur, ubi Reges jurârunt, se intactum & illibatum jus illud Cardinale Genti Polonæ ac Lithvanæ servaturos.

VII. Postquam ergò emergentis InterRegni occasiones induxi, superest de ipso InterRegni Statu agere. Ubi sciendum, quod illud Archi-Episcopus Gnesnensis moderetur, qui etiam tunc, quando Reges extra fines profecti fuerint, ut cùm Henricus altè memoratus in Galliam, Sigismundus III. in Sveciam discessissent, officii sui partes exercet. Quomodo se, si Rex à vero juris tramite abit, gerere debeat, exhibet *Fredro in Historia Henr. & Piasec:* Anno 1590. allegat exemplum. Prudentissimè autem (ut rectè censet Carncovius) à majoribus nostris Regni Primatus institutus est, nempe quod non plures, sed unus sit non solùm actionum publicarum Dux & Autor, verùm etiam sententiarum determinator ac definitor omnium. Is autem ideò Sacerdotalis est Ordinis, quod in Sacerdotem Regni affectati suspicio cadere non potest: dictus *Carncovius Epistol. Viror: Illustr:* Hic itaque Ordines Reipublicæ per diploma ex Cancellaria sua de morte Principis certiores reddit, Conventus

ventus

ventus particulares & Consilium Generale seu Convocationem indicit. Hîc notandum, quòd Nuntii Terrestres factâ, & Senatui Deputatos ex tribus Gentibus denunciatâ ElectioneMareschalli, ad requisitionem Inter Regis conclaviô conjungant, & in Senatorio ejusdem propositionem audiant, ubi deindè Confœderationis vinculum, sub fide, honore & conscientiis redintegratur, atque interna & externa securitas prospicitur, & si necessitas svaserit, de rebus etiam aliis verbi gratia de stipendiis militum, tractatur. Præcipua etiam cura circa Cracoviam geritur, non tantùm ideò, quia pretiosa Regni ibi asservantur, sed etiam propter majorem securitatem, si circa electionem oborta fuerit scissio, ne ista urbs capta, totius captura & præda sit.

VIII. Si fuerit Regina Vidua, tunc Archi-Episcopus cum Senatoribus & Mareschallus Equestris cum Nuntiis Terrestribus mœrorem suum de morte Regis exponunt. Quæ veneratio etiam Serenissimæ Reginæ Eleonoræ solenniter exhibebatur.

IX. Post mortem Ludovici Regis Anno 1382. exemplum Confœderationis primum, quæ Polono-

lonorum idiomate Kaptur dicitur, translato nomine à tegumento quodam capitis vulgo Kaptur appellatur, quod videlicet ejusmodi Confœderatione veluti tegumento quodam, periculoso InterRegni tempore, perinde ac galeâ quâdam Reipublicæ Caput protegatur. Extat in Statuto *Prilusi: lib. I. cap. I. artic. 2. fol.* 6 vid. *Dresnerus lib. I. Institutionum Jur. Reg. Pol. tit. 9. p. 22.*

X. Hinc Judicia, quæ sub tempus InterRegni ab Innotescentiâ publicatâ celebrantur, Capturalia vocantur, silentibus Ordinariis omnibus post denunciatorias Archi-Episcopi, excepto, quod propter majorem Ordinem & Securitatem circa corpus mortui Regis Dominis Mareschallis solitam Jurisdictionem usq; ad Electionem reassumere & exequi committatur, *per Confœderationem Anni* 1674. p. 21. Judices autem ad Judicia Capturalia in Conventibus particularibus eliguntur, atq; ad præstandum Juramentum super justè judicando, rotâ Juramenti Tribunalitii obligantur, *dict. Confœderatio.* p. 6. 7. Huc autem non pertinent actiones, quæ ante InterRegnum, vel ad Tribunal, vel post Curiam Regiam, vel ad quodcunq; aliud Judicium intentatæ fuerunt, sed tantum modò, quæ à die mortis

mortis Regiæ usq; ad Coronationem futuri Regnantis interveniunt, & quidem actiones criminis, facti violenti, & personalis injuriæ, videatur *Confœderatio Loc. cit*: Tribus verò septimanis ante, & post Comitia Electionis, à Judiciis præfatis supersedere tenentur. Stantibus autem Comitiis Warsaviæ per Deputatos utriusq; Gentis Generale componitur Judicium, de quo infra.

XI. Dicto Archi-Episcopo tanquam Primati in tali termino Reipublicæ ad subitos casus ex utroq; Ordine Gentis utriusq; certæ personæ adjunguntur, ut maturo Consilio & auxilio, vel ore tenus, vel per literas assistentiam præbeant, ne quid Respublica detrimenti capiat. Graviora verò & Statum Reipublicæ, animamque Interregni concernentia, ad Electionem pro decisione Ordinum reservanda sunt. *Confœderat. Anno* 1668. *& novissim: Anno* 1674. *p.* 14. *&* 15.

XII. Nec minùs ad Exercituum Duces ex Senatorio & Equestri Ordine nonnulli deputantur, ut Consilia bellica maturè & dextrè possint peragi. *Confœderat.* 1674. *p.* 16.

XIII. Notandum etiam, quod tempore InterRegni ad octo illos Senatores, sub quorum Sigillis & Clavibus Thesaurus asservatur, multi alii

alii ad revidendum Thesaurum, tàm ubi insignia, quàm ubi Archiva Regni deposita sunt, deputantur, ut juxta Inventarium conscribant Regestrum in Comitiis Coronationis producendum. *Confœderat:* 1674. *p.* 12.

XIV. Nominantur etiam ad Revisionem, Oeconomiarum & Bonorum Mensæ Regiæ Commissarii, qui de Statu redituũ tenentur sub tempus Electionis informare Rempublicam. *Confœderat.* 1674. *p.* 16.

XV. Cùm mortuo Rege penes Ordinem, Senatorium & Equestrem jus Majestaticum remaneat, ab Externis Principibus titulum Serenissimæ Reipublicæ requirunt. Ne autem eorundem Ministri Varsaviæ tunc resideant, cavet *Confœderat: Anno* 1668. *&* *Anno* 1674. *p.* 15.

XVI. His ita provisis dies futuræ Electioni præfigitur, atq; Ordinibus, & illis, quæ jure Electorali gaudent, Civitatibus indicitur, ac terminus, quamdiu debeant durare Comitia, assignatur, & si opus sit, prolongatur.

XVII. Quando ergò lux optata advenit, à Summo Principe in Templo Sancto Joanni dicata, sumunt principium, ac postea Ordo Equestris in campo patenti, propè Warsaviam & Villam

lam Wola, ac locum circumvallatum, tribusq; portis, Orientali, pro majori, Meridionali, pro minori Polonia, Occidentali, pro Lithvania pervium congregatur, ubi eligunt Mareſchallum, per pluralitatem votorum, ad quæ tunc omnis Nobilis concurrere poteſt, ideoq; ad facilitanda eadem, Anno 1669. adhibebatur methodus, ut ſinguli ex quolibet Palatinatu ad aliquot pasſus rotam intrarent. Quanta enim illo tempore ſuffragantium multitudo fuerit, inde patet, quòd, licet Illuſtris Dominus Joannes Comes de Odrowąz Pieniądzek, Capitaneus Oſvecimenſis, ſexcentos & decem pro ſe habuerit calculos, Illuſtr: Dominus Felix Potocius Subdapifer Regni, nunc Palatinus Siradienſis, eundem majori numero vicerit, quippe vota octingenta octuaginta & unum pro ipſo militabant. Poſtquam itaq; Ordo Equeſtris Directorem ſibi elegit, & per juramentum, (uti in duabus proximè peractis Electionibus obſervatum eſt) obligavit, ad Illuſtriſſimum Senatum (qui ſub tentorio lignis extructo, Polonicè Szopa commoratur) admittitur. Ubi præmiſsâ, oreMareſchalli, Salutatione, ab Archi-Epiſcopo Gneſnenſi

InterRege fit propoſitio, ac Dominorum Senatorum conſulta excipiuntur.

XVIII. Deinde ad Securitatem Actus illius JudiciumGenerale Capturale conſtituitur, quod cum Mareſchallis utriusq; Gentis tres Deputati ex Senatu, ſcilicet ex qualibet Gente unus, & duodecim ex Ordine Equeſtri, præſtito prius in facie Reipublicæ flexis genibus juramento, exercent, ceſſantibus interim ubiq; particularibus judiciis capturalibus. Circa Deputatos ex Ordine Equeſtri denominandos in InterRegno Ao. 1669. interpellabatur Mareſchallus â nonnullis, qui volebant, ut Deputati æquè, ac Mareſchallus, per calculos eligerentur, provocando ad legem ſcriptam, quæ jubet, ut Deputati, nemine contradicente, eligantur. Quæ tamen verba Director ita interpretabatur, quòd poſt denominationem cuilibet liberum eſſet, contra hunc, vel illum Deputatum, legitimam inferre exceptionem. Quâ ratione pervicit, ut ſolus, more antiquo, præfatos Judices conſtituerit, hâc tamen cautelâ, ne ex uno Palatinatu plures, neve abſentes eligeret. Decreta autem præfati Judicii Generalis, Notarius Terreſtris Varſavienſis, præmiſſo ſuper Secreta non revelanda jurejuran-

jurando, sine facultate tamen ferendæ Sententiæ, connotat. *Videantur Acta Elect.*

XIX. Ante Electionem etiam jubet Lex, ut priùs exorbitantiæ discutiantur, & vulnera Reipublicæ sanentur. *Confœderat: Anni* 1674. *p.* 9. Transfertur autem hoc negotium ex Campo ad Capitolium, & tractatur per Deputatos ex utroq; Ordine singularum gentium, qui matutinis horis in Arce Varsaviensi congregantur, ut etiam à meridie Conventui Generali extra Civitatem interesse possint. Sed cùm hoc sit opus arduum & odiosum, operas inanes facit. Nam Anno 1632. certa exorbitantiarum puncta jam erant trutinata, non tamen typo, sed tantùm Castro Varsaviensi tradebantur. Sub InterRegno etiam post Abdicationem Joannis Casimiri jam erant literis excussæ, quæ tamen mox supprimebantur. Intereà variorum Principum, præcipuè Candidatorum Regni, Legati apud Serenissimam Rempublicam audiuntur, de quibus notandum, quòd non debeant in personâ Varsaviam appropinquare, sed adventum Reverendissimo Domino Primati denunciare, ut cuilibet subsistentiam assignet, & Residentes ex Ordine Nobilitatis, ne factionibus indulgeant,

 adjun-

adjungat. *Confœderat. Anno* 1668. & 1674. *p.* 15. Quando ad Audientiam admittendi ſunt, mittitur ipſis obviam rheda Archi-Epiſcopalis, quam aliorum etiam Procerum currus ſtipant, ubi propè locum Electionis advenerint, á Mareſchalcis & Deputatis ex Ordine utroq; per gentes, in rotam Equeſtrem, quorſum Senatus ſeſe tunc confert, introducuntur. Pontificis Romani Legatum non modò ſeculares, ſed etiam aliquot Epiſcopi introducunt, rotam ingreſſo Archi Epiſcopus è curuli ſurgens ad duos paſſus it obviam, locumq; inter ſe & proximum ſibi Epiſcopum tribuit, aliis verò Legatis inter Mareſchallos locus aſſignatur. Ablegatis Celſiſſimi Ducis Curlandiæ per Mareſchallum Equeſtrem introductis, à dextero latere, inter Palatinatus Pruſſiæ locus conceditur. Literas fidei ſeu Credentiales ad Senatum Secretarius Regni Major vel Referendarius, ad Equites verò Mareſchallus eorundem prælegit. Legatis reſpondet Archi-Epiſcopus nomine Senatus, Mareſchallus nomine Nobilitatis.

XX. Quicunq; autem Sponſam hanc procantur, & de aureo Regni Pomo decertant, à loco & conſeſſu Electionis abeſſe tenentur, *juxta*

ta Constitut: 1633. p. 13. Hanc tamen provisionem mirabilis Deus tàm in Electione Serenissimi Regis Michaëlis gloriosæ memoriæ, quàm in novissima Serenissimi Joannis III. feliciter Regnantis dispensavit, eligendos in occulto tenens medios inter Electores. Quippe famâ, spe, veneratione potiùs alii destinabantur Imperio. Occasionem verò isti Legi condendæ dedit Vladislaus IV. qui post fata Sigismundi III. paulò post Conventum inchoatum Varsaviam, ægrè id ferentibus Ordinibus (licet Primarii quippe appropinquanti obviam processerint) advenit, *Piasecius sub Anno* 1632. Antiquius tamen illud obtinuisse apparet inde, quòd, cùm tempore Inter Regni ante electum Henricum Regem aliquot nominarentur Piasti, Zamoyscius tunc Capitaneus Belzensis efflagitaverit, ut se omnes isti Piasti suscepturinè essent Regnum, si ita Deo visum fuerit, publicè declararent, si id facerent, Castris ab urbe excederent, cum illis, qui Regnum ambiunt, Electioni sibi interesse per Leges non licere scirent. *Carncovius in Epistolis Viror. Illustr: lib. 3. ad Hosium Cardinalem.* Paulò aliter rem narrat floridissimus ille de Henrico Valesio Scriptor *Andreas Fredro*: petiisse dictum Zamoyscium,

ſcium, quoniam externorum Principum & Petitorum Oratoribus abſentibus ad dicendas de Rege ſententias decurreretur, ſic æquum eſſe, ut abeſſent Cives, qui Regnum peterent: Si itaq; non de ipſis Petitoribus purpuræ, ſed de eorundem Oratoribus locutus eſt Zamoyſcius, ſalvari poteſt Sententia Piaſecii, quòd, ſcilicet demùm Vladislaus per præſentiam ſuam ſub tempus Electionis occaſionem Legi conſtituendæ præbuerit. Notandum hîc, quòd divus Joannes Caſimirus ſtatim circa propoſitionem die 12. Junii Anno 1668. factam ſpontè declaraverit, & poſteà in Reverſalibus circa Abdicationem datis inter cœtera etiam promiſerit, ſe remotiùs ab Actu & loco Electionis, durante eâdem, manſurum.

XXI. Tandem Electores ad opus illud, quo nullum in Polonia majus extat, ſe accingunt, præſtito priùs, uti in Convocatione & Electione ante Sereniſſimum Regem Michaëlem factum eſt, jure jurando. Quæ tamen Solennitas in proximo InterRegno omiſſa eſt. Antequam verò ad ſuffragia acceditur, DOMINUM ILLUM, per quem Reges regnant, in Conſilium & Auxilium, genua flexi, vocant, intonando

Hymnum:

Hymnum: VENI SANCTE SPIRITUS, &c. Tunc Palatinatus quisq; secessu facto, vota sua expedit, ac cum aliis communicat. Quando jam in aliquem Candidatum calculi omnium & singulorum conspirant, Archi-Episcopus Gnesnensis tribus vicibus sonorâ voce quærit, an omnium consensus, an omnibus exorbitantiis satisfactum sit. *Confœderat: Anni* 1674. *p.* 2. Post datum applausum Regem electum nominat, ac deindè Mareschalli Gentis utriusque eundem promulgant, ac sic deniq; TE DEUM LAUDAMUS cantatur.

XXII. Electus verò, ut omnia Jura, Privilegia & Immunitates, quæ per Pacta Conventa exhibentur, ante nominationem & denunciationem jurejurando approbet, habet *Confœderat: Anni* 1668. *&* *dict:* 1674. *p.* 2. Rex tamen Michaël, uti & modernus Serenissimus Joannes III. aliquot post Nominationem diebus elapsis, in Templo Sancti Joannis ad Altare majus Juramentum præstiterunt, & ab Amplissimis Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ Ordinibus Decretum & Diploma Electionis traditum & consignatum receperunt. Si verò Rex electus absens sit, tunc alibi coram Legatis Reipublicæ Juramen-

ramen-

ramento ſe obſtringit. Ita Sigiſmundus III. in templo Monaſterii Olivenſis propè Gedanum ex Formula ab Ordinibus præſcripta, jus jurandum præſtitit, atq; Diploma Electionis accepit. *Piaſec: in Chron: ſub Anno* 1587.

XXIII. Hîc notandum, quòd novo Regi Mareſchalli caduceos non ſublevatos ſed ſubmiſſos præferant, *videatur Piaſec. ad Annum* 1632. Literæ etiam ab eodem ſub titulo ELECTI REGIS extradi ſolent, & Sigillo Cameræ muniuntur, olim Sigillo annulari; Niſi quod moderno Regi Sereniſs: Joanni III. conceſſum ſit Sigillum Magni Ducatus Lithvaniæ, idque ad ipſam tantùm expeditionem Moſcoviticam, conceſſum quoq; eidem, pro hâc vice Generalem expeditionem indicere, & Archi-Epiſcopum denominare. *Vid. Act: Elect:* Mandata autem ſive Citationes ante Coronationem ſub Sigillo aliquo terreſtri extraduntur. *Vid. Conſtitut: Anni* 1632. Jura enim Majeſtatis demùm poſt Coronationem exercentur, nam eo uſq; durat InterRegnum.

XXIV. Deſtinata Majeſtati Capita ornare Coronis, mos eſt antiqvus, & Polonis etiam uſitatus, delectâ ad iſtum Actum Cracoviâ, cujus Templum Cathedrale à Vladislao Loctico

Anno

Anno 1320. Jure coronandorum Poloniæ Regum, primùm dotatum & privilegiatum eſt; antea enim in loco minimè tuto Gneſnæ coronabantur, ubi etiam Inſignia Regni aſſervabantur. Vladislaus tamen Jagellonides etiam poſt dictũ Privilegium ſcilicet Anno 1434. Poſnaniæ coronatus legitur.

XXV. Ante Coronationis Solennia defuncti Regis funus peragitur. Sic ante Coronationem Sereniſſimi Joannis III. duorum Anteceſſorum ſcilicet, Joannis Caſimiri & Michaëlis exequiæ Cracoviæ ſimul celebrabantur. Quos ad unum eundemq; Thronum Sors Regia evexit, illos mors humana uno eodemq; curru ad ſepulturæ locum advexit. Notatu hîc non indignum, quòd ultimi Deſcendentes Domus Piaſteæ & Jagellonicæ uno tempore fuerint terræ mandati. Dux enim Lignicenſis Brigenſis, ex lineâ Piaſteâ Anno 1675. die 30. Januarii, & Joannes Caſimirus die 31. ejusd: ſepultus eſt, imò ſi introitus Sereniſſimi Regis Joannis III. præfixo die ſcilicet 29. ejusdem Cracoviæ effectum ſuum fuiſſet ſortitus, utriusq; ſepulturam præfatus dies 30. Januarii junxiſſet. Humatur autem prius Rex mortuus, ut Imperaturus, qui Imperantis cernit

Sepulturam, Privilegia mortalitatis & vitæ brevitatem noscat. Certè, inter omnes, qui Regimen super populum Dei tenuerunt, nullus est, quàm Rex David, qui septuagesimum excesserit annum. Ex Regibus tamen nostris Sigismundus I. ultra octuagesimum vixisse dicitur. Ad exequias redeundo, hîc annoto, quòd Casimirus Magnus 1371. demùm post Coronationem novi Regis scilicet Ludovici sumptuosis admodùm expensis terræ mandatus fuerit. Extant quoq; exempla, ubi Sepultura præcessit Electionem, sic Joannes Albertus electus est in Regem sepulto jam Casimiro III. Jagellonide, & illius exequiæ itidem ante Electionem Alexandri Regis celebratæ sunt. Huic funebri Pompæ Regni, Magniq; Ducatus Lithvaniæ & Palatinatuum ac Terrarum Vexilliferi Vexilla præferunt. Adsunt infulati Episcopi, portatur Corona, Sceptrum, Pomum Aureum, & Gladius. Ad Sepulchrum Officiales sua frangunt Insignia, Mareschalli baculos, Cancellarii Sigilla, & Armigeri hastas.

XXVI. Coronandus, more Regibus Polonorum consveto, pedes, rupeculam Casimirianam, vulgari nomine Skalka dictam, Solenni Proces-

Procesſione viſitat, & S. Stanislaum Sczepanovium à Rege Boleslao Audace, dum Sacra perageret, Anno 1079. occiſum, deprecatur. Posteà ad Arcem revertitur, & in Sacella dicti Stanislai, quæ in Cathedrali Templo eſt, reliquias ejusdem, argentea tumbâ reconditas, veneratur, eum in finem, ut Deus Sangvinis innocenter effuſi pœnam, à Rege Regnoq; avertere dignetur, exemplo Davidis ob cædem Abneri, 2. *Samuelis* 3. *verſu* 28. Deindè, ut Reges in principio ſtatim ab effuſione ſangvinis abominationem capiant, nec poteſtate ſuâ ad oppreſſionem unius vel alterius innocentis abutantur.

XXVII. Poſt hæc ad Solennia Coronationis (quæ pro die Dominico vel Feſto determinari ſolet) proceditur. Quod Jus Archi-Epiſcopo Gneſnenſi juxta Privilegium à Caſimiro III. Anno 1451. conceſſum, & à Sigism: I. Anno 1507. tùm Sigism: Auguſto Anno 1550. confirmatum competit. Rempublicam noſtram (ſcribit ad Maſovios *Carncovius Epiſcopus Cujavienſis*), ſic à Majoribus inſtitutam accepimus, quod ea inter nos fratres inſignia partita ſit. D.D. enim Polonis minoribus, Fratribus noſtris datus eſt Theſaurus, Corona Regia, Magiſtratus quoq;

 nunc

nunc ad illos importati ſunt, eò ad Coronandū Reges convenimus, ibi Principes noſtros ſepeliimus, magnus hic illorum honor, magnum Dignitatis decus. Nobis quoq; majoribus Polonis, id monumentum pulcherrimum, appello Excellentiam Dignitatis, relictum eſt, quòd penes Nos ſit Primatus Regni, non perſonæ Archi-Epiſcopi, quatenus eſt Archi-Epiſcopus, ſed majoris Poloniæ terris attributus, ut nullus Princeps, præter hanc prærogativam coronari queat. *Dict: Carncov: libr. 3. Epiſt: Illuſtr: Viror:* Habet minor Polonia Coronam, major Coronatorem.

XXVIII. Hinc ſi Archi-Epiſcopus functionem iſtam peragere nolit, vel legaliter impeditus ſit, Epiſcopo Cujavienſi prærogativa hæc Decreto Ordinum die 25. April: Anno 1576. quod habet *allegatus Carncovius libr:* 3. permiſſa eſt; quia Cujavienſis in majori Polonia, juxta Archi-Epiſcopum, proximum locum obtinet.

DECRE-

DECRETUM SENATUS
& Ordinum de coronando Serenissimo Rege Stephano à Reverendiss: Dno. Episcopo Cujaviensi: Et Declaratio Privilegii Reverendiss: Dn. Archi-Episcopi Gnesnensis.

Nos Consiliarii Regni Spirituales, & Seculares, ac Nuncii omnium Regni terrarum, ab Equestri Ordine ad Coronationis Conventum cum plena facultate missi; Universis quorum interest significamus. Quòd cùm Cracoviam, ad diem Coronationi in Conventu Andrejoviensi constitutam, & semel atq; iterum prorogatam convenissemus: communi omnium nostrum consilio & consensu id egimus, & procuravimus, quò Reverendiss: in Christo Patrem & Dn. Jacobum Uchanski, Archi-Episcopum Gnesnensem, eò adduceremus: ut pro officio suo, ex Privilegio à Casimiro Rege sibi concesso ad perficiendam Coronationem Cracoviam veniret, solenniq; muneri suo satisfaceret. Et quamvis jam anteà ex Conventu Andrejoviensi de eo admo-

nitus fuiſſet, tamen Concordiæ & amoris fraterni deſiderio iterum etiam ex præſenti conventu Legatos noſtros, & per literas ſuas ſe brevi affuturum promiſiſſet, cùm ſuâ causâ, tùm etiam Sereniſs: Regis expectatione, qui etiam tùm in itinere erat, tempus Coronationi præſcriptum prorogavimus. Poſteaquam verò ſatis diu eundem expectaviſſemus, Regiaque Majeſtas jam jam Cracoviam adventaret: tertiò etiam Varſaviam ad eundem miſimus: orantes & hortantes, ut ad Nos quamprimùm accelераret; ſimulq́; denunciantes, propter impendentia Reipubl: pericula, nos ipſius adventum diutiùs expectare non poſſe. Cùm verò & ex Legatis Noſtris, & ex ipſius literis, nobis ſatis jam conſtet, eum, contra quàm promiſerat, ad Nos venire, muneriq́; ſuo ſatisfacere nolle, aut non poſſe: cùmq́; ſatis perſpiciamus, quot & quanta pericula, ſi diutiùs etiam Coronatio prorogaretur, Reipubl: immineant; unâ mente in eo omnes conſenſimus: ut ſine ulla procraſtinatione Sereniſs: Stephanus Rex electus, unà cum Sereniſs: Anna Regina, ex præſcripto literarum ad univerſos Regni incolas jam anteà transmiſſarum à Reverendisſ. in Chriſto Patre & Domino

no Stanislao Carncovio, Dei Gratiâ Episcopo Cujaviensi, qui in Majore Polonia secundum Dominum Archi-Episcopum proximum locum obtinet, coronentur. Ne verò quispiam reperiatur, qui verbis Privilegii Regis Casimiri inhærendo, quacunq; ratione hoc ipsum negotium atq; actionem in dubium revocare velit. Idcircò Nos habito respectu Legum & Statutorum de Coronatione factorum, diligenterq; consideratis ipsius Privilegii verbis, animadvertentes, quæ absurda indè sequerentur, si quis illud ita intelligendum esse existimaverit, ut ad solum Dominum Archi-Episcopum omnem coronandi facultatem ita astrictam esse vellet, ut nullo casu alium quenquam id facere posse affirmaret: hoc ipsum Privilegium Autoritate Constitutionis Conventus præsentis ita interpretamur, declaramus, ac decernimus, eamq; ipsius esse mentem omninò judicamus: quòd scilicet Reverendiss: Domino Archi-Episcopo volente & valente, nemo alius præter eum Regem coronare aut debet aut potest. Quod si verò ad id vocatus, hoc ipsum facere aut noluerit, aut non potuerit, vel etiam è vivis sublatus fuerit: is cui hoc ipsum proximè competit ex Majori Polonia, eadem

eâdem poteſtate atq; Autoritate id perficere poteſt & debet. Quod ſi quis præter hanc interpretationem & Declarationem noſtram, iſtud Privilegium aliter intelligere aut interpretari voluerit, præſentiq; Conſtitutioni atq; Decreto noſtro adverſari auſus fuerit: is pro hoſte & turbatore Reipublicæ habeatur, juxta Conſtitutionem Conventus Andrejovienſis. Datum Cracoviæ, die 25. Aprilis. Anno Domini 1576.

Sic ergò Stephano Regi Sacrum Diadema impoſuit, memoratus Stanislaus Karnkovvski, Epiſcopus Cujavienſis, eò, quòd Jacobus Uchanski Archi-Epiſcopus, Maximiliani partes ſequeretur. *Piaſec: in Chron: p. 2.* Conſtantiæ quoqve Reginæ Coronandæ ritum Sacrum Petrus Tylicki Epiſcopus Cujavienſis expedivit: Cardinalis enim Maciejovius nondum adierat poſſeſſionem Archi-Epiſcopatus, ſed adhuc pallium Româ expectabat. Obſervandum tamen hîc, quòd licet durante proximo InterRegno Caſimirus Florianus Dux in Klevvan Czartoriiski Archi-Epiſcopus tantùm Nominatus, & nondum à Pontifice Romano Confirmatus fuerit, InterRegis tamen munia exercuerit & denique, cum fatis cederet, meritiſſimus ille in Patriam

Senator

Senator Andreas Trzebicki Episcopus Cracoviensis, (præmissâ per Reverendissimum Dominum Gembicki Episcopum Cujaviensem præcustoditione) Serenissimum Regem Joannem III. nominaverit, uti in Actis Electionis reperitur. Sed ante mortem etiam supradicti Archi-Episcopi per totum Actum, ore istius Viri Gravissimi Respublica locuta est. Post Cujaviensem competit jus illud Episcopo Posnaniensi, tanquam secundo Majoris Poloniæ, qui in novissimo InterRegno, cùm Ordo ipsum tangeret, recusavit hanc functionem, quoniam Cracoviensis & Cujaviensis Episcopi absentes tantùm à loco ipsius Electionis, præsentes tamen Varsaviæ erant, & dehinc etiam, uti ex antecedentibus patet, comparuerunt. Sed olim Vladislai Jagellonis Consortem Elisabetham Pileciam ab Archi-Episcopo Leopoliensi Joanne Ressovio coronatam esse legimus, Archi-Episcopus enim Gnesnensis Nicolaus Trąba in Consilio Constantiensi tunc erat, apud quod, ne sibi posterisqve suis ea prærogativa Reges & Reginas coronandi surriperetur, obtinuit, ut Archi-Episcopus Gnesnensis deinceps Primas Pol. haberetur. *Herburt: in Historia pag. 228.*

XXIX. Antequam verò Ceremonias Coronandi Regis exponam, de Insignibus Regni aliquid dicere expedit, quod nimirùm eadem sub Sigillis & Clavibus non tantùm Thesaurarii, sed aliorum etiam septem Senatorum, Castellani & Palatini Cracoviensis, Posnan: Vilnen: Sendomirien: Calissien: Trocen: Palatinorum asservantur, & non nisi de consensu omnium Ordinum extraduntur. *Constit: Ann.* 1576. *Confœderat:* 1668. *Pacta Conventa Regis Michael. & Joann. III.* Absens ex justa causa, clavem mittere tenetur; Defuncti verò Sigillum & Claustrum per reliquos aperitur.

XXX. Ritus Coronationis defuncti Serenissimi Regis Michaelis I. hic erat. Postquam Anno 1669. inter Castrensem & Civicam lætitiam, tormentorum & bombardarum explosiones, Urbem Cracoviam (in cujus foro duo Arcus Triumphales variis Statuis & Inscriptionibus ac mixta suavissima Musicalium Instrumentorum harmonià venientem excipiebant) solennissimè acceptis à Magistratu in prima porta Clavibus ingressus, & ad Arcem, ubi à Capitaneo loci claves ipsi tradebantur, deductus erat, atq; altero die rupeculam Casimirianam visitaverat, Festo Michaëli Archangelo dicato,

splendidè

ſplendidè indutus, à Legatis Pontificis Romani & Imperatoris Senatuq; & Equeſtri Ordine ad Baſilicam Cracovienſem, ſolenni Proceſsione deducebatur. Inſignia, hoc eſt, Corona, Sceptrum, Pomum aureum, & gladius evaginatus (quæ aliàs Senatores atq; Enſiferum Regni, quibus hoc officii eſt, prætuliſſe legimus) per Præfectum Stabuli Regni Smœling ac Capitaneum Felinenſem Wolff ante ingreſſum Regis ad Altare apportata Reverendisſimo Archi-Epiſcopo Praʒmowski tradebantur, qui eadem in Altare deponebat. Coronandus ab Epiſcopo Cracovienſi & Cujavienſi, in templo exceptus, & ad Archi-Epiſcopum, cui Reverentiam faciebat, deductus, locum inter dictos Epiſcopos medium capiebat. Poſtquam ſummus Præſul cum Collegis ſuis ex Pontificali Romano Regem ad pietatem & ad benè tractanda Reipublicæ gubernacula monuiſſet, idem genua flexus manum Archi-Epiſcopi oſculabatur, votumq; ex formula prælecta faciebat. Porrò de ſervandis & manutenendis Pactis Conventis (quæ prius legebantur) juramentum, tacto digitis Evangelio, præſtabat, & á principio uſq; ad finem Litaniæ (impertiente interim Archi-Epiſcopo cum

Collegis benedictionem) prostratus humi, ad rubrum holosericum jacebat. Tandem Serenissimus Rex pallio & veste exutus, ab Archi-Episcopo Oleo Sacro in manu dexterâ ad cubitum & in Scapulis inunctus iterumq; indutus, & posthac in Sacello, ubi Zadzik Episcopus Cracoviensis & Cancellarius Regni olim resurrectionem expectat, per Mareschallos Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ Sandaliis, tunicâ, Chirotecis, quæ auro, argento, gemmis, lapidibusq; pretiosissimis fulgebant, vestitus à Senatoribus & Officialibus (inter quos Illustris Dominus Sieniawski Vexillifer Regni, uti antehac circa ingressum, vexillum Regni Aquilâ ex auro argentoq; texta atque insignibus Regiis splendidissimum præferebat) ad Thronum medio templo ordinatum ducebatur, ubi supplex faciem advertens Altari Missam audiebat. Posteà iterum ad Altare adducto Archi-Episcopus Gladium ad dextram inserebat, eumq; ab Illustri Domino Bielenski Ensifero Regni ad vaginam reconditum, lateri Regio accingebat, cinctus assurgendo denudatum gladium bis in Crucem vibrabat, atq; illum cùm ad sinistrum detersisset brachium, vaginæ intrudebat. Deindè Archi-

Episcopus

Epiſcopus genua flexo Diadema imponebat, quod reliqui Epiſcopi unâ prenſum manu eouſq; tenebant, donec Coronator preces abſolveret, qui porrò dexteram Regis Sceptro, ſiniſtram aureo pomo implebat, aſſurgenti gladius ſolvebatur, atq; Domino Enſifero Regni ad præferendum tradebatur. Tandem Sereniſſimus in medio Archi-Epiſcopi & Præſulis Cracovienſis ad Theatrum illud ſupra dictum ducebatur, atq; ita (ſit venia verbo) inthroniſabatur. His peractis, Archi-Epiſcopus ſe iterum ad Altare recipiebat, atq; TE DEUM LAUDAMUS exordiebatur. A quo poſt hymnum finitum, recedens, ad Altare conſidebat; Quò etiam Sereniſſimus Rex veniebat, ibidemq; ſæpiùs memorato Archi-Epiſcopo ſupplex factus, aurum offerendo, manum deoſculabatur. Confeſſione dein Archi-Epiſcopo factâ Sacro-Sanctum Chriſti Corpus accepit. Solennitatibus iſtis abſolutis, Archi-Epiſcopus omnibus benedictionem impertiebat, & Branicki Mareſchallus Curiæ Regni clarâ voce exclamabat: VIVAT REX MICHAEL! quam populus magno cum fœnore reddebat. Poſtremò ab Illuſtriſſimo Domino de Raciborsko Morsztyn Supremo Regni

gni Poloniæ Thesaurario de Throno Regio Nummi Missiles in populum erogabantur, atq; ita Coronationis Actui Coronis imposita est.

XXXI. Dum ad Palatium Coronatus deducebatur, tormentorum sonabant tonitrua, ac ibidem designandæ causâ lætitiæ, convivium sumptu Dapiumq; numero prorsùs Regale habebatur, ubi Serenissimus ad Mensam eminentiorem se contulit, & in Capite ejusdem consedit, cujus dexteram Nuntius Summi Pontificis & Legatus Augustissimi Imperatoris, Illustrissimus Dominus Comes de Schafgotsch; Sinistram Regia Mater & Conjux modò dicti Comitis occupavêre, porrò ad mensam à dextera parte Aulæi D. D. Senatores, aliiq; Regni Proceres ordine accumbebant: è Regione autem Uxores, aliæq; Illustres fœminæ, fruebantur epulis. Interim promiscuo vulgo in Regio isthoc Palatio, tres integri ferarum & altilium vario genere farcti & assati boves, cum aliquot cerevisiæ doliis in prædam cessêre. Trahebatur illud Convivium usq; ad seram vesperam, ubi tandem artificiosi ignes spectabantur. Atque sic istius diei solennitati litatum est.

XXXII. Die 30. Septembr. Rex maxima

cum

cum Solennitate & Pompa Equo ad forum vehebatur, & poſtquam in Curia Civitatis Regio indutus erat ornatu, pedes, ad editum ſolium hunc in finem pulcherrimè juxta Prætorium factum veniebat, ubi Magiſtratus ſubjectionem Urbis teſtabatur, & in argentea patina claves portarum omnium deauratas tradebat. Ad hæc de Throno Olſzowski, Regni Vice-Cancellarius, reſpondebat; Gratiam Magiſtratui declarando Regiam pronunciandoq; rotam Juramenti, quod universi Conſules genua nixi erectis ad Cœlum digitis præſtabant, & deindè offerebant, claves memoratas recipiebant. Porrò Sereniſſimus Rex Sceptro & Pomo aureo Dn Dn. Senatoribus tradito, nudatum vaginâ enſem ab Illuſtri Domino Bielenski Enſifero Regni acceptum verſus quatuor mundi partes vibrabat, rurſumque conſidens octodecim viros levi inter ſcapulas ictu ad Equitum auratorum ordinem evehebat, ut proſpero Anteceſſorum exemplo ſignificaret, tàm patulam effuſamque clementiam fore, quàm nudus apertusque enſis, ac ut in miteſcente à Regali dextra gladio diſcerent ſubditi, nihil ſævum formidare, ſed benigna omnia ſperare. Prædictus Illuſtrisſimus Dominus

nus Thesaurarius Regni, uti in solenni ab Arce Procesſione, ita nec minus à Theatro, nummos aureos argenteosque in populum spargebat, tandem Serenisſimus Rex ad ædes quasdam è Diametro sitas se conferebat, ubi à supra dicto Branicio Curiæ Regni Mareschallo lautè excipiebatur, & flammas fusiles atque ignes festivos, qui inter duos Pyramides ardentes ad aëra mittebantur, spectabat. Reverso ad Arcem Rege, tormenta detonuêre. Et sic quidem etiam huic festivitati finis imponebatur.

XXXIII. Post Coronationis solennia Primas Vicariatum deponit, Senatores fidelitatem juramento promittunt, quod deindè etiam Nuntii Terrestres post novum electum Mareschallum nomine totius Nobilitatis Regi, Civitatum quoque Deputati jure jurando subjectionem & fidelitatem promittunt, ad Civitates autem Prussiæ, Serenissimus pro recipiendo juramento Commissarium mittit. Tùnc etiam Rex Coronationem suam per literas universales denunciat, & judicia omnia celebranda esse declarat, dat prætereà literas Juramenti à se præstiti, & aliud Diploma, quo omnia Jura & Privilegia confirmat. Quæ singula uti & approba-

tio

tio Actorum Inter Regni ipsis Constitutionibus inserta typo mandantur.

XXXIV. Non ingratum, credo, erit Lectori, si pro Conclusione annotem, quomodo altè memoratus Rex, non inusitato Antecessoribus suis exemplo, aureum vellus acceperit. Die 6. Octobr. supra dicti anni Nomine Augustissimi Imperatoris Leopoldi I. tanquam Dispensatoris, Hispaniarum Regis, Comes de Harrach in Camera Regia Serenissimo (qui ad mensam coram figurâ Crucifixi Salvatoris genua flexus, verbo Regio promittebat, se Ordinis illius Conditiones, præmissâ de nonnullis in favorem Coronatorum Capitum dispensatione, servaturum) aureum vellus conferebat; actis à Rege ipso gratiis, & celebratâ ab Episcopo Cracoviensi missâ, Illustrissimi D. D. Comites de Schaffgotsch & de Harrach lautissimâ cœnâ excipiebantur, quâ durante Archangelus Michael ante Palatium Regium igne artificioso exhibebatur. Addo hîc, quòd post fata Insigne Ordinis illius Regi Hispaniarum remittitur. Quam functionem post mortem Serenissimi Regis Michaelis Per-Illustris Dominus Zaluski, Cancellarius Gneznensis peregit.

CAP. IV.
DE REGINALI MAJESTATE.

I.

GRavissimos Principis labores egere adminiculis, ut domesticâ curâ vacuus in commune consulat, rectè judicat nunquam tacendus Tacitus. Quod porrò honestius censoriæ mentis levamen, quàm assumere conjugem prosperis dubiisq; Sociam? *Annal: lib: 12. cap: 5.* Regis autem conjugium ad Reipublicæ Statum amplificandum, vel diminuendum, plurimum habet momenti. Reges quippè, ut dicere solebat Rex Alphonsus, sunt Sponsi Regnorum, & sic non tàm Regum quàm Regnorum Interesse in eo versatur, qualem Rex Uxorem ducat. Quamvis verò gens Polonorum libera, non ex cunis expectet Dominum, qui fasces Imperii cum fasciis accipiat, neq; unius formæ hæreditas sit, non tamen adeò diversa est Domus Principis & Reipublicæ, quò minus eidem in matrimonio Regis magnum sit positum momentum; Ideò Rex Poloniæ neq; Conjugium absq; Senatu, neq; divortium absque justis causis quærit, *juxta Cautionem Sigismundi Augusti Anno 1540. & Pacta Conventa Ste-*

ta Stephani Anno 1576. *Successorumq́.* Hanc ipsam causam prætexuit Rex Vladislaus, excusans se Regi Magnæ Britanniæ, quòd sororis suæ & Electoris Palatini Friderici Filiam, dissentiente Senatu, Uxorem ducere non potuisset. Longè ante Vladislaus Jagello ea lege admissus est ad Regnum, ut Hedwigem Prædecessoris Regis Ludovici Filiam in Matrimonium duceret.

II. Reginalis Majestatis inauguratio fit præsente, deducente, & postulante pro ea Rege, loco, ut suprà nimirùm Cracoviæ, juxta morem & leges antiquas. Coronatio tamen Serenissimæ Cœciliæ Renatæ Anno 1637. Varsaviæ peracta est. Proximo dein Anno 1638. constitutum est, ut Reginæ etiam Cracoviæ coronentur. Quæ verò lex Anno 1670. ex consensu omnium Ordinum dispensata, & Serenissima Eleonora Maria, ex Augusta Austriæ Domo septima, Polonorum Regina, itidem Varsaviæ in templo Sancti Joannis, solennibus cum Ceremoniis à Prazmovio Archi-Episcopo Gneznensi uncta & coronata est, qui ejusdem Majestatis Caput Regni Diademate cinxit, dextram Sceptro, ac sinistram Pomo aureo implevit.

III. Habet Regina suos Officiales, ut Mare-

ſchallum (qui eandem prodeuntem cum ſcipione antecedit) & Cancellarium, aliosque.

IV. Impenſæ omnes in Aulam ejusdem â Rege ſuppeditantur. Quo defuncto poſthac de ſuo, ac de reditibus eorum bonorum, quæ Rex ipſi conſenſu Reipublicæ dotis & donationis propter nuptia snomine attribuit, ſeſe cum univerſo Comitatu ſuſtentat, donec Regina Poloniæ vocabitur, & in Polonia, vel Magno Ducatu Lithvaniæ reſidebit. Si verò inſcriptorum ſibi bonorum non ſit facta compos, tunc Viduæ in bonis Regalibus Proviſio annua aſſecuratur, exemplo Sereniſſimæ Ludovicæ Mariæ *per Confœderat: Anno* 1648. & altè memoratæ Sereniſſimæ Reginæ Eleonoræ, cui poſt fata Sereniſſimi Mariti ducenta & viginti florenorum millia, *per Confœderat: Anni* 1674. promiſſa, & denuò per *Pacta Conventa* aſſecurata ſunt, non computando in eandem Summam donum nuptiale annuum, ex ſalisfodinis Cracovienſibus, ſcilicet duo millia ungaricalium, quæ eidem *juxta Conſtitut: Anni* 1670. (ubi Jus reformatorium habetur) competunt. Quoad Reſidentiam ejuſdem Sereniſſimæ Viduæ, ordinatum eſt, ut eandem pro lubitu in buovis loco, exceptâ Cracoviâ, conſtituere poſſit.

V. Mo-

V. Modernæ Serenisſimæ Reginæ Mariæ, Reformatio habetur in *Conſtitutione* 1678. Vigore cujus, ipſi centum millia flor. Pol. dotis, & centũ millia donationis propter nuptias nomine bonis certis in Regno, Magnoq́; Ducatu Lithvaniæ inſcripta ſunt cum juribus Patronatus, ſalvis modernorum Poſſeſſorum juribus & communicativis, uti etiam ſalvis ſummis ante unionem exiſtentibus. Quæ bona Nobilibus benè poſſesſionatis debent in adminiſtrationem concedi ſine impedimento Jurisdictionis forenſis. Quarta verò, reformatione non obſtante, debet Ravæ exſolvi, & in Lithvania Donativum ad Theſaurum inferri.

VI. Coronari in Polonia Reginam, licet alia prioris Regis Conſors coronata exiſtat, exempla habemus priſtinæ, & noſtræ ætatis. Nam poſt fata Vladislai Jagellonis Uxor Sophia Regina coronata vixit usq; ad Annum 1461., interim tamen, ſcilicet Anno 1454. Caſimiri III. Jagellonidis Conjux Eliſabetha Auſtriaca coronata legitur. Ita etiam exiſtente Vidua Eleonora, Anno 1676. moderna Serenisſima Regina Diademate ornabatur.

VII. Deniq; hic adjicio, quòd Reges in Capitu-

pitulationibus ſuis promittant, ſe curaturos, ne Reginæ negotiis Status ſe immiſceant.

CAP. V.

DE DOMO REGIA.

I.

PRæter illa, quæ hinc indè de Regiâ Sobole referuntur, annoto, Pactis Conventis cautum eſſe, quòd Domus Regia nullam ſucceſſionem & prætextum proximitatis ad Regnum ſibi præſumet, ſed æqualitati per omnia cum Statu Nobilitari ſubjacebit, quod Conſangvinei omnes collaterales eodem jure cum Nobilitate Polonica cenſebuntur, & intra æqualitatem conſiſtent.

II. Filii Regii à Republicâ proviſionem habentes, fidelitatem Regi & Reipublicæ perſonaliter jurant, cujus exemplum in *Conſtitutione Anno 1633.* extat, ſatisfaciendo Pactis Conventis Vladislavianis, ubi declaratur, quòd eouſq; juramento iſto obſtricti eſſe debeant, quousque Proviſione utentur, & in Regno domicilium fixum habebunt. Si verò cauſa quædam contra Regios Principes perſonas eorum afficiens incideret, conſtitutum eſt, quòd ejusdem cau-

ſæ

ſæ cognitio Regi cum Ordine Senatorio in Comitiis competere debeat.

III. Obſervatione hîc dignum, quòd cùm circa ultima tempora Sigiſmundi III. Guſtavus Adolphus Rex Sveciæ per literas Regnum ambiret, Terreſtres Nuntii à Rege petierint, (quod nunquam antehàc factum) ut Soboli Regiæ locum in Comitiis faceret, á tergo lateribusqve ſuis, ut Reipublicæ paulatim adſveſceret, Parentisque Regis judicia imitaretur, *teſtante VVaſſenbergio in Geſtis Regis Vladislai.*

Series I. Classis.	Nomina	Matrimonium cum.	Mors
1.	Lechus Ao. 630.		
NB. Visimirus Lechi filius et successor omissus ob historias et infelices actiones.	Duodecim Palatini.		
2.	Cracus 700.		
3.	Lechus II.		
4.	Venda. 750.		Spontanea præcipitatio in Vistulam.
	Duodecim Palatini.		
5.	Præmislus sive Lescus I.	Aurifaber.	

Sepultura	Regimen	Ætas annorum.
In monte Lassotino ultra Vistulam è conspectu Civitatis Cracoviensis sito.		
In monte Mogila dicto, quod sonat, sepulchrum.		

Series	Nomina	Matrimonium cum	Mors.
6.	Lescus II. Ao. 804.		
7.	Lescus III. 810.		repentina.
8.	Popielus I. 815.		à muribus consumptus.
9.	Popielus II. 830.	— — —	hic et à muribus consumptus dicitur.
II. Classis à Seculo IX. usque ad finem Seculi XIV.			
10.	Piastus. 842.	Repicha.	naturalis.
11.	Ziemovitus 861		naturalis.
12.	Lescus IV. 892.		naturalis.
13.	Ziemomislus.		naturalis.
14.	Miecislaus, Primus Princeps Christianus Anno 964.	Dabrovvka, Boleslai Ducis Bohemiæ filia.	naturalis.

Sepultura	Regimen	Ætas annorum.
	per annos 19.	120.
	32.	
	21.	
In castro Gneznensi.	51.	
In medio Ecclesiæ Cathedralis Posnaniensis.	35.	

Series	Nomina	Coronatio.	Matrimonium cum
15.	Boleslaus Chobri, Primus Rex Poloniæ, Anno 999.	Ao. 1005.	Juditha Geysæ Ungarorum Principis filia.
16.	Miecislaus II. Rex 1025.	Ao. 1025.	Rixa Hezonis Erefridi Comitis Palatini Rheni filia.
17.	Casimirus I. Rex. 1041.	Ao. 1041.	Dobrogniewa, anteà Maria Wołodymiri Russorum Ducis filia.
18.	Boleslaus II. dictus Audax, quartus & ultimus Rex 1059.	Ao. 1058.	Anonyma, Nonnulli vocant Wisseslawam, Russorum Principis filia.

Mors

Mors	Sepultura	Regimen	Ætas annorum.
naturalis.	Posnaniæ.	25.	50.
Amentia.	Ibidem.	10.	50. alii tantùm 44. computant.
naturalis.	Ibidem.	18.	38.
Amentia, alii dicunt, autochiria.		20.	

Series	Nomina	Coronatio	Matrimonium cum.
19.	Vladislaus Hermannus illius frater, 1082.		Juditha Vratislai Boemorum Ducis ac Adleidis ex Regiâ Ungarorum ſtirpe filiâ. Sophia, Henrici IV. Romani Imperatoris ſorore.
20.	Boleslaus III. Crivouſtus, Vladislai filius, 1103.		1. Zbislavva Svventopelci Kijovienſium Ducis filia. 2. Adleide, Henrici Imperatoris ſorore.
21.	Wladislaus dictus Sputator, ejusdem filius, Ao: 1140.		Chriſtina, filia Henrici V. Imperatoris.

Mors

Mors	Sepultura	Regimen	Ætas annorum.
	In choro Ecclesiæ Plocensis.	21.	59.
ex mœrore.		36.	54.
	Altenburgi in Alsatia.	6.	

Series	Nomina	Coronatio	Matrimonium cum
22.	Boleslaus IV. Crispus Anno 1146.		1. Anastasia, Wsewlodymeri Principis Haliciæ filia. 2. Helena, Roscislai Præmislien. Ducis filia.
23.	Miecislaus III. Senex Ao. 1174.		1. Eudoxia, Wsevvlodymeri filia. 2. Gertrude, Bellæ Ungarorum Regis filia. 3. Adleide, Friderici Romanor. Impp. ex sorore nepte.
24.	Casimirus Justus Anno 1178.		Helena, Wsevvołodæ Belzensium Russorum filia.

Mors

Mors	Sepultura	Regimen	Ætas annorum.
	In Ecclesia Cracoviensi.	36.	
		4.	
incertum, an morbo vel veneno extinctꝰ.	In Ecclesia Cracoviensi.	16.	

Series	Nomina	Coronatio	Matrimonium cum.
25.	Lescus Albus Anno 1195.		Grzymisławva Jaroslai Ducis Russiæ filia.
	Miecislaus Senex iterum Anno 1199.		
	Lescus Albus iterum.		
	Miecislaus Senex tertium, Anno 1202.		
26.	Vladislaus Lasconogus Anno 1203.		
	Lescus Albus tertium, 1206.		
27.	Boleslaus IV. Pudicus Anno 1226.		Cunegunda Bellæ IV. Ungaror. Regis filia.

Mors

Mors.	Sepultura	Regimen per annos	Ætas annorum.
		4.	
			63.
A Sventopoldo Duce Pomeranorum interfectus.		20.	
	Cracoviæ in Monasterio Franciscanorũ.	36.	52.

Series	Nomina	Coronatio	Matrimonium cum
28.	Leſcus Niger Anno 1279.		Griphina Roſcislai Bulgarorum Ducis filia.
29.	Henricus Probus 1289.		
30.	Præmislaus, qui titulum Regium iterum aſſumpſit. Anno 1295.	Anno 1295.	1. Lucarda Nicolai Serborum Ducis filia. 2. Rixa, Birgeri Regis Sveonum filia.
31.	Vladislaus Locticus, ejus nominis I. Rex. Ao. 1296.		Hedvviga Boleslai Calisſienſis Ducis filia.
32.	Venceslaus Bohemus Anno 1300.		Eliſabetha Premislai ex Rixa filia.

Mors

Mors	Sepultura	Regimen per annos	Ætas annorum.
	Cracoviæ in Monasterio S. Trinitatis Ord. Prædicatorum.	10.	
		per Menses 7.	
Phtisi.	Pragæ in Monasterio Cisterciensis Ordinis.	5.	

Series	Nomina	Coronatio	Matrimonium cum.
	Vladislaus Locticus iterum Ao. 1305.		
33.	Casimirus, ejusdem nominis Rex II. dictus Magnus ultimus Piastidarum. Anno 1333.	Ao. 1333.	1. Anna, Gedimini Lithvaniæ Ducis filia. 2. Hedvvige Henrici Landgraviæ Hassiæ filia, 5. Hedvvige, Henrici Glogoviensium Ducis filia.
34.	Ludovicus Ungariæ Rex Anno 1370.	Ao. 1370.	Elisabetha Stephani Bosnensium Regis filia.

Mors

Mors	Sepultura	Regimen per annos	Ætas annorum.
	Cracoviæ.	28.	
ex lapsu equi.		37.	60.
naturalis.	In Alba Regali.	12.	56.

Series	Nomina	Coronatio	Matrimonium cum
III. Classis ex Magnis Ducibus Lithvaniæ & Jagellonidarum.			
35.	Wladislaus Jagello, Rex ejusdem nominis II. Ao. 1386.	Anno 1386. 4. Februarii.	1. Hedvviga Ludovici Poloniæ ac Hungariæ Regis filia. 2. Anna, nepte Casimiri. 3. Elisabetha, vidua Pilecii, Ottonis Granovii Palatini Sendomiriensis filia. 4. Sophia, Andreæ Joannis Kijoviensium Ducis filia.
36.	Wladislaus III. Jagellonides Anno 1434.	Ao. 1434.	

Mors	Sepultura	Regimen per annos	Ætas annorum.
naturalis.	Cracoviæ.	48.	
Ad Varnam cæsus, Anno 144ↄ.		10.	

Series	Nomina	Coronatio	Matrimonium cum
37.	Caſimirus III. Jagellonides Anno 1447.	Anno 1447.	Eliſabetha, Alberti Auſtriaci Romanorum Imperatoris filiâ.
38.	Joannes Albertus Anno 1492.	Anno 1492. die 23. Septembr.	nullâ.
39.	Alexander Anno 1501.	12. Dec. 1501.	Helena, Joannis Magni Moſchorum Ducis filia.
40.	Sigiſmundus I. Anno 1507.	24. Jan: 1507.	1. Barbara, Stephani Zapolii Comitis Scepuſienſis ac Palatini Transſylvaniæ filia, ob pudicitiam Eſthera vulgò dicta. 2. Bona Sforcia Joannis

Mors

Mors	Sepultura	Regimen per annos	Ætas annorum.
Grodnæ ex profluvio ventris & tumore.	Cracoviæ.	45.	64.
Apoplexiâ, d. 17. Jun. 1501.	Cracoviæ.	8. & totidem menses.	41.
naturalis.	Vilnæ.	7.	45.
naturalis. 1. April. 1548.	Cracoviæ.	41.	81. & trium mensium.

Series	Nomina	Coronatio	Matrimonium cum
			Galeacii Ducis Mediolanensis & Isabellæ Reginæ Neapolitanæ filia.
41.	Sigismundus Augustus Ao. 1537. in Regem electus, & Patri Anno 1548. successit.	Mense Februario Ao. 1537.	1. Elisabetha Ferdinandi Romanorum Regis filia, Caroli V. Imperatoris neptis. 2. Barbara Radzivilia, Georgii Radzivilii Castellani Vilnensis filia, Gasztoldi Palatini Trocensis vidua. 3. Catharina, dictæ Elisabethæ soror, Francisci Gonzagæ Ducis Mantuæ vidua.

Mors	Sepultura	Regimen annorum	Ætas annorum.
naturalis. d. 1. Jul. 1572.	Cracoviæ.	25.	52.

Series	Nomina	Coronatio	Matrimonium cum.
IV. Classis ex diversis familiis.			
42.	Henricus Valesius Dux Andegavensis Mense April. Anno 1574.	d. 15. Febr. Ao. 1574.	
43.	Stephanus Bathoreus Princeps Transylvaniæ Ao. 1576.	Ao. 1576.	Anna Jagellonia Sigism. I. filia.
44.	Sigismundus III. Princeps Sveciæ d. 9. Augusti Ao. 1587.	Ao. 1587. die 27. Decembr.	1. Anna Caroli Archi-Ducis Austriæ, & Mariæ Ducis Bavariæ filia, Ferdinandi II. sorore. 2. Constantia sorore alterius.

Mors

Mors	Sepultura	Regimen annorum	Ætas annorum.
In Gallia à Monacho interfectus Anno 1588.		in Polonia ad quintum mensem.	
Morbo Regio seu Epilepsia periit Grodnæ d. 13. Mens. Dec. 1586.	Cracoviæ.	10.	54.
Catharro extinctus.	Cracoviæ.	44. Sic quadragesimus quartus Rex quadraginta quatuor annos Regno impendit; uti olim Hiskiæ inter Reges Judæ decimo quinto, 15. annos vivendi & regnandi adjectos legimus.	66.

Series

Series	Nomina	Coronatio	Matrimonium cum.
45.	Vladislaus IV. 13. Nov. Anno 1632. filius Sigiſmundi.	d. 6. Februar: Ao. 1633.	1. Cœcilia Renata Ferdinandi II. Imp. Filia & Ferdinandi III. Sorore. 2. Maria Ludovica, Caroli Niverniæ, Mantuæ ac Montisferrati Ducis filia.
46.	Joannes Caſimirus frater Anteceſſoris Ao. 1648.	die 17. Januar: Anno 1649.	Eadem Ludovica.
47.	Michaël Korybuth, Dux in Wiſniovviec, Duce Korybutho, fratre Vladislai Jagellonis genus ducens. die 19. Menſ. Maji Ao. 1669.	Die S. Michaelis Ao. 1669.	Sereniſſima Eleonora Maria Ferdinandi III. filia & Leopoldi Imperatoris ſorore.

Mors

Mors	Sepultura	Regimen per annos	Ætas annorum.
naturalis, Merecii oppido Lithvanico 15. Maji. 1648.	Cracoviæ.	16.	53.
naturalis, Niverniæ d. 16. Dec. Ao. 1672.	Cracoviæ.	20.	63.
naturalis Leopol. d. 10. Nov. 1673.	Cracoviæ.	4. & 4. mens.	33.

Series	Nomina	Coronatio	Matrimonium cum
48.	Joannes III. ex illustri familia Sobiesciorum, antehac Supremus Regni Mareschallus, & Dux Exercituum, de Patriâ & Christianitate meritissimus. Electus d. 21. Maji 1674. qui nunc gloriosissimâ prudentiâ regnat.	Die 2. Februar. Ao. 1676.	Serenissima Maria Casimira, Henrici de la Grange Marchionis d' Arquien filiâ, à Christianissimo Rege Ludovico XIV. in filiam Galliæ cum nomine Ludovicæ adoptata, & per Ejusdem Legatum de Forbien Episcopum Marsiliensem Cracoviæ post Coronationem declaratâ.

Mors

Mors	Sepultura	Regimen per annos	Ætas annorum.

CAP. VI.

DE ORDINE SENATORIO.

I.

IMperator Tiberius post fata Augusti, variè differebat de magnitudine Imperii, se experiundo didicisse, quàm arduum, quàm subjectum fortunæ regendi onus. Senatus igitur necessitatem, & utilitatem, Imperator in L. human. C. de L.L. innuit. Benè, inquiens, cognoscimus, quod cum vestro consilio fuit ordinatum, id ad beatitudinem nostri Imperii, & ad nostram Gloriam redundare. Quin & Deus ipse Consilio non vacat, sed inter nomina magna Filii sui benedicti ponit, ut Consiliarius vocetur. Sæpè Deus, nunquam tamen nisi quando res hominem concernit, more deliberantis, & in plurali numero loquitur, ut hominem admoneat consilio esse, ubi necessitas postulat, agendum. Optimè regit ille Princeps, qui & regit, & regitur, regit Imperio, regitur consilio.

II. Proinde in Polonia etiam, ut Consilia ad Salutem

Salutem Reipublicæ, & Judicia ad Justitiæ & æquitatis trutinam dirigerentur, antiquitùs constitutum est, ut Rex prudentes sibi Consiliarios, eosq; Nobiles & non nisi juratos *Constit*: 1550. 1611. ad amplissimum Ordinem admittat: Non nascuntur Consiliarii, sed leguntur, non aliunde asciscuntur, sed Patriæ Cives non titulis exoticis fulgentes: Magna eorum est Authoritas, & non malè quidam, vehiculum dignitatis Regiæ Senatum nominavit. Semel autem placiti pro æternis servantur, perpetuum enim hoc munus est, quoad quisque vivit, certis annexum honoribus & Magistratibus, partim Ecclesiasticis, partim Secularibus, quorum Ordinem & Nomina hîc exhibeo.

ARCHI-EPISCOPI.

Gnesnensis.

Joannes Stephanus Wyzga.

Leopoliensis.

Constantinus Lipski.

EPISCOPI.

Cracoviensis, in Minori Polonia.
Post fata Andreæ Trzebicki sedes adhuc vacat.

Cujaviensis seu Vladislaviensis & Pomeraniæ, in Majori Pol.
Stanislaus Sarnowski.

Vilnensis, in Lithvania.
Nicolaus Stephanus Pac.

Posnaniensis in Maj. Pol.
Stephanus Wierzbowski.

} Alternant.

Plocen-

Plocensis, in Mazovia.
Bonaventura Madalinski.

Varmiensis & Sambiensis in Prussia.
Michaël Radziejowski.

Luceoriensis, in Volhyniâ.
Stanislaus Dąbski.

} Alternant.

Præmysliensis, in Russia rubra.
Joannes Zbąski.

Samogitiæ sive Mednicensis.
Casimirus Pac.

Culmen-

Culmenſis & Pomeſaniæ,
in Pruſſia.
Joannes Małachowski.

Chelmenſis, in Ruſſia rubra.
Stanislaus Święcicki.

Kiovienſis & Czerniechovienſis,
ad Boryſthenem.
Joannes Stanislaus in Witwica Witwicki.

Camenecenſis, in Podolia.
Stanislaus de Brzezie Woienski.

Smolenſcenſis, in Ruſſia Alba.
Alexander Kotowicz.

Epiſco-

Epiſcopos excipiunt Senatores SECULARES, quorum III. Claſſes.

Palatinorum, quibus accenſentur tres Caſtellani, Cracovienſis, Vilnenſis, Trocenſis, & unus Capitaneus, ſcilicet Samogitiæ.

Caſtellanorum, Majorum & Minorum.

Officialium Ordinis Senatorii.

Caſtellanus Cracovienſis.

Stanislaus à Warzyce Warzycki, Senator à tempore Sigiſm. III.

PALATINI.

Cracoviensis. Demetrius Korybuth Dux Wisniowiecki. Posnaniensis. Christophorus in Grzymultowice Grzymultowski.	Alternant.

Vilnensis.
Michaël Casimirus Pac.

Sendomiriensis.
Joannes à Tenczyn Tarlo.

Castel-

Caſtellanus Vilnenſis.
Andreas Kotowicz.

Palatinus Caliſſienſis.
Sigiſmundus Działynski.

Trocenſis.
Marcianus de Kozielsk Oginski.

Siradienſis.
Felicianus Potocki.

Caſtellanus Trocenſis.
Joannes Kopec.

Palatinus Lencicienſis.
Wladislaus de Leſzno Leſzczynski.

Capitaneus Generalis Samogitiæ.
Poſt mortem Victorini Młeczko adhuc vacat iſte Capitaneatus.

Palatinus Brzeſtenſis.
Joannes Comes de Buin Opalinski.

Palatinus Kiovienſis.
Andreas in Stanislawow Potocki.

Palatinus Inowladislavienſis.
Paulus Szczawinski.

Pala-

Palatinus Russiæ.
Stanislaus Joannes Jabłonowski.

Palatinus Volhyniæ.
Michaël Dux in Klewan Czartoriyski.

Podoliæ.
Stanislaus Koniecpolski.

Smolenscensis.
Christophorus Jesman.

Lublinensis.
Wladislaus de Naglowice Rey.

Polocensis.
Joannes Casimirus Comes in Bychow Sapieha.

Belzensis.
Constantinus Dux Wisniowiecki.

Novogrodensis.
Połubinski.

Plocensis.
Samuel in Prazmow Prazmowski.

Witebscensis.
Joannes Antonius Chrapowiecki.

Mazo-

Mazoviæ.
Albertus de Krasno Krasinski.

Podlachiæ.
Venceslaus Comes de Leszno Leszczynski.

Ravensis.
Załuski.

Brzescianensis.
Stephanus Kurcz.

Culmensis.
Joannes Gninski.

Mscis-

Mſcislavienſis.

Joannes Oginski.

Mariæburgenſis.

Poſt mortem Bąkowii nondum alius conſtitutus eſt.

Braclavienſis.

Martinus Zamoyski.

Pomeraniæ.

Vladislaus Comes à Dönhoff.

Minſcenſis.

Białozor.

Czer-

Czerniechoviensis.
Stanislaus Jaskołski.

CASTELLANI MAJORES.

Posnaniensis.
Stanislaus Krzycki.

Sendomiriensis.
Alexander Comes de Tarnowo.

Calissiensis.
Radomicki.

Voynicensis.
Stanislaus Skarszewski.

Gneznensis.
Alexander Sielski.

Siradiensis.
Joannes Męcinski.

Lenciciensis.
Paulus de Gembice Gembicki.

Samogitiæ.
Stanislaus Vincentius Orda.

Brestensis.
Melchior Grudzinski.

Kijo-

Kijovienſis.

Stephanus Comes de Czernichow Niemirycz.

Inowładislavienſis.

Paulus Ludovicus Szczawinski.

Leopolienſis.

Martinus Kącki.

Volhyniæ.

Stephanus Lidichowski.

Camenecenſis.

Gabriel Silnicki.

Smolenſcenſis.

Wilczek.

Lublinenſis.

Felix Parys.

Polocenſis.

Joannes Korſzak.

Belſenſis.

Myskowski Marchio Pincovienſis.

Novogrodenſis.

Nicolaus Przezdziecki.

Plocensis.
Stephanus Gembicki.

Vitebcensis.
Koszakowski.

Cernensis.
Stanislaus Rudzinski.

Podlachiæ.
Stanislaus Carolus Luzecki.

Ravensis.
Albertus Mokronoski.

Brzeſcianenſis.
Stephanus Piaſeczynski.

Culmenſis.
Michaël Działynski.

Mſcislavienſis.
Ryſzkowski.

Elbingenſis.
Joannes Działynski.

Braclavienſis.
Stephanus Lidſchowski.

Gedanenſis.

Michaël de Działyn Działynski.

Minſcenſis.

Czerniechovienſis.

Stephanus Zamoyski.

CASTELLANI MINORES.

Caſtellanus Sandecenſis.

Nicolaus Przerębski.

Caſtellanus Medirecenſis.

Franciſcus Ciswicki. Caſtel-

Caſtellanus Vislicienſis.
Petrus Opocki.

Biecenſis.
Andreas Kuropatnicki.

Rogozinenſis.
Gizicki.

Radomienſis.
Petrus Corvinus Kochanowski.

Zavichoſtenſis.
Lucas Czerminski.

Caſtel-

Caſtellanus Lendenſis.
Laſzcz.

Sremenſis.
Petrus à Przyma Przyiemski.

Zarnovienſis.
Tęgoborski.

Malogoſtenſis.
Alexander de Rozniatycze Derſzniak.

Vielunenſis.
Thomicki.

Caſtellanus Præmyslienſis.
Felicianus de Grochowiec Grochowski.

Halicienſis.
Stephanus Zamoyski.

Sanocenſis.
Kuropatnicki.

Chelmenſis.
Joannes Piaſeczynski.

Dobrinenſis.
Jacobus Zboinski.

Caſtel-

Caſtellanus Polaniecenſis.
Stanislaus Dunin Borkowski.

Premetenſis.
Adamus Rozrazewski.

Crivinenſis.
Maximilianus Miaskowski.

Czechovienſis.
Joannes in Olexow Gniewoſz.

Naclenſis.
Chrzaſtowski.

Castell. Rospiriensis.
Stanislaus Suchciecki.

Biechoviensis.
Nicolaus de Szoldr Szoldrzki.

Bydgostiensis.
Stanislaus Sokołowski.

Bresinensis.
Joannes de Mniewa Mniewski.

Crusvicensis.
Constantinus Szczawinski.

Castell.

Caſtell. Oſviecimenſis.

Paulus Stokowski.

Camenecenſis.

Silnicki.

Spicimirienſis.

Stephanus Walewski.

Inowłodenſis.

Kovalienſis.

Jacobus Trzebuchowski.

Caſtell. Santocenſis.
Chryſoſthomus Jaskołski.

Sochacovienſis.
Petrus Sładkowski.

Warſavienſis.
Joannes Narzymski.

Goſtinenſis.
Martinus Sadowski.

Viſnenſis.
Adrianus Lochowski.

Caſtell.

Caſtell. Racionſenſis.
Stanislaus de Dubnin Kriski.

Sieprcenſis.
Szydłowski.

Wyſogrodienſis.
Adamus Laſocki.

Ripinenſis.
Joannes Kuczborski.

Zakrocimenſis.
Joannes na Chodowie Olendzki.

Caſtell. Ciechanovienſis.
Albertus Kraſinski.

Livenſis.
Ludovicus Conſtantinus Oborski.

Słoncenſis.
Nicolaus Tolibowski.

Lubaczovienſis.
Victorinus Stadnicki de Znigrod.

Conarienſis Terræ Siradienſis.
Dąbski.

Cona-

Conarienſis Terræ Lencicienſis.
Paulus à Warſzyce Warſzycki.

Conarienſis Terræ Cujavienſis.
--- --- --- Gorſzewski.

Per Ordinationem Ducatus Livoniæ Ao. 1677. auctus eſt numerus iſte, quippe tres Senatores ibidem conſtituti leguntur, quos hîc ſeparatim appono, quia Ordo ſeſſionis expreſſus non eſt:

EPISCOPUS.

PALATINUS.
Joannes Theodorus Comes de Schlieben.

CASTELLANUS.

Otto Fridericus à Foëlkerſam.

OFFICIALES ORDINIS SENATORII.

Mareſchallus Regni Supremus.

Stanislaus Lubomirski, S.R.I. Princeps, Comes in Wiſnicz & Jarosław.

Mareſchallus Supremus Magni Ducatus Lithvaniæ.

Stanislaus Dux in Kleczko Radziwil, S.R.I. Princeps.

Can-

Cancellarius Regni Supremus.
Joannes Comes à Pieskowa Skała Wielopolski.

Cancellarius Supremus M. D. Læ.
Chriſtophorus Pac.

Vice-Cancellarius Regni.
Joannes Małachowski.

Vice-Cancellarius M. D. Læ.
Michaël Caſimirus, Dux in Olyka & Nieſwicz Radzivill, S.R.I. Princeps.

Theſaurarius Regni Supremus.
Andreas in Radzimin Morſztyn.

Theſaurarius Supremus M. D. Læ.
Benedictus Paulus in Czereia Sapieha.

Mareſchallus Curiæ Regni.
Nicolaus de Granow, Comes in Szkłow & Myſza Sieniawski.

Mareſchallus Curiæ M. D. Læ.
Theodorus Lacki.

III. Quod

III. Quod suprà de alternatis dictum, non intelligendum est de die in diem, vel ad dies vitæ, sed per Comitia ad Comitia.

IV. Observantia erga Sacrorum Præsides, eis prima in Senatu subsellia detulit, & præcipuas Reipublicæ partes curare jussit, quoniam per Spirituales lumen Religionis Christianæ accensum & introductum est. In Comitiis quidem Lublinensibus sub Rege Alexandro certatum est inter Proceres Ecclesiastici atq; Politici Ordinis de loco in Senatu, contendebant enim hi, ut Episcopi alterum latus Regis sibi concederent, alterum verò vel dextrum sanè ipsi tenerent. Post longam tamen contentionem, Rex controversiam ita diremit, ut Episcopis suæ manerent prærogativæ, & utriq; Regio lateri assidendi jus haberent. *Crom. lib. 30. fol. 830.*

V. Sigismundus Augustus in Comitiis dicto loco, scil. Lublini Anno 1569. habitis, ubi unio seu conjunctio Lithvaniæ cum Polonia finem sortita est,

--- --- dum paribus se legibus ambæ
Invictæ gentes æterna in fœdera mittunt,

junxit Ordinem Senatus Lithvanici cum Polonico.

VI. In Comitiis Regni Generalibus solent

deputari XXXII. Senatores, pro quovis quadrante anni unus ex Epiſcopis, vel etiam Archi-Epiſcopis, unus ex Palatinis, duo ex Caſtellanis, eo ordine, uti in Senatu ſedent, *Conſtit. Ao.* 1576. qui ad latus Regium, ne quis ſcrupulum habeat de uſurpando dominio contra leges Regni, *Conſtitut:* 1607. & quidem pro qualibet anni parte quatuor reſidere debent, juxta *Conſtit.* 1641. *p.* 37. nam antehac ſedecim Senatores, i. e. quatuor Epiſcopi, quatuor Palatini, & octo Caſtellani conjunctim denominabantur, & non tantùm Spirituales, ſed etiam Seculares ad Semeſtre reſidere tenebantur, jam verò illi tantùm ad ſemeſtre, hi ad quadrantem anni obligantur. Anno tamen 1649. propter inſolentiam & exceſſus Coſacorum etiam ex Nobilitate & quidem ex ſingulis Palatinatibus unus ad Reſidentiam penes latus Regium obeundam deſignatus eſt. Hi ipſi Reſidentes quicquid ſtatuerunt, vim legis habuit, vid. *dicta Conſtitutio.* Antiquius exemplum *in Conſtit. Ao.* 1590. recentius *in Conſtit. Grodnenſi Ao.* 1678. reperitur. Deſignati ad Reſidentiam Senatores tenentur ſuo officio ſatisfacere, ſub pœnâ mille marcarum, Sigiſm. III. *Conſtit.* 1607. *p.* 31. quæ tamen in ſequentibus Comi-

tiis

tiis aucta est & duplicata, *Constit. Anno* 1609. *p.* 889. Spirituales verò sub mulctâ sex mille marcarum, de quo pluribus in dicta *Constit. Ao.* 1607. *&* *Anno* 1678. Pœnam hanc succumbunt, si Senator Spiritualis per Semestre, Secularis per quadrimestre, non continuò resident, *dict. Constit.* 1641. Hinc si Senator tempore residentiæ suæ causam in quocunq; habeat subsellio, beneficio exemptionis gaudet.

VII. Senatoribus autem residentibus Secularibus, ut & Episcopis ex oris Russicis constitutum est singulis salarium quingentorum florenorum ex Thesauro utriusq; gentis solvendum. Episcopis tamen ex Majori Minoriq; Polonia, quoniam ipsorum reditus sunt opimiores, nullum datur salarium. *Constit. Ao.* 1573 *&* 1576.

VIII. Licet autem extra illos Deputatos cuilibet Senatori in Aula Regia residere & consiliis interesse, Ao. 1576. p. 276. Senatores in consilio præsentes & consentientes ad consulta subscribenda obligantur per *Constit.* 1641. Ratio dein eorundem Consultorum post vota Senatorum in facie totius Reipublicæ reddenda est, *Constit.* 1576. 1607. 1641.

IX. Hîc notandum non licere Senatori, post

post præstitum juramentum, sine consensu publico migrare è finibus, quo de in *Constit.* 1613. *Confœd.* 1668. & *Constit.* 1677. exempla inveniuntur, ubi ut valetudinis curandæ causa fines Regni egredi possent, consensum publicum impetrarunt. Sicut olim apud Romanos nonnisi exquisitâ Principis sententiâ extra Italiam abire licebat. *Tacitus Ann. XII. cap.* 23.

X. Archi-Episcopos & Episcopos olim Capitulares eligebant, nunc verò à tempore Casimiri III. eosdem Rex constituit, & Summus Pontifex confirmat. Oportet ut sint nobili de genere. Hinc ægrè tulerunt Ordines, quod Sigism. I. Petrum Gamratum ad Episcopales honores evexerit. Hos i etiam de plebejo sangvine orti doctrina & fama virtutis vicit, ut à Pontifice, à quo Prælatus & pòst Cardinalis creatus fuerat, tandem moriente (mense Pontificio) Episcopo Varmiensi eundem Episcopatum obtinuerit. *Fred. in Henr. Valesio p.* 133 & 134. Legi tamen alibi, quòd jam prius Culmensem gessérit infulam.

XI. Observandum hìc venit, quòd Episcopi Abbatiarum & Præpositurarum Regularium incapaces simul sint, excepto Archi-Episcopo Leopo-

Leopolienſi, Epiſcopis Præmyslienſi, Samogitiæ, Culmenſi, Kijovienſi, Camenecenſi. Quòd verò Anno 1658. Epiſcopo Luceorienſi Abbatia Sieciechovienſis conceſſa, in conſequentiam trahi non debet. Factâ ſuperius mentione Abbatiarum annoto, quòd Caſimirus I. in memoriam & recompenſam vitæ monaſticæ Monaſterium Tynecenſe fundaverit, illudq; centum villis dotaverit. Primi Abbatis Aaronis natione Galli ordinatione & privilegio quilibet Abbas Tynecenſis eſt Canonicus natus in Eccleſia Cracovienſi. *Matt. de Mechovia p.* 41. De Canonicatibus hîc obiter adjungo, quòd nonnulli à Rege conferantur, alii ab Epiſcopis concedantur, ſcilicet ſi per ſex menſes Februarium, Aprilem, Junium, Auguſt. Octobr. & Decembr. vacare cœperint, reliquis ſex menſibus Sedi Romanæ & pro tempore exiſtenti Romano Pontifici reſervatis.

XII. Nullus Spiritualium Cardinalatum ac Legationes Pontificis Romani, ſine Regis ac Senatus conſenſu ambire poteſt. Hinc ad removendos competentiarum ſcopulos, Roſa Archi-Epiſcopus Gneznenſis cum Sbigneo Oleſnicio Epiſcopo Cracovienſi & Cardinali alternis die-

bus ad consilium vocabantur. *Alexand. in Conv. Petricoviensi Anno* 1451. Cùm Joanni Alberto Regis Vladislai IV. fratri infula Cracoviensis concederetur, in Comitiis Anno 1633. per Constitutionem cavebatur, ne sibi, etiamsi Cardinalititia dignitate emineret, aliquam præ Archi-Episcopo Gneznensi prærogativam vendicaret. Georgius Radzivill, Episcopus Vilnensis, quià Gregorio Pontifice Maximo, petente Stephano Rege, in Cardinalium numerum relatus, primus Lithvanorum, eam dignitatem in familiam patriamque suam intulit.

XIII. A morte Episcopi Collegium distributis inter se curationibus bona vacantia administrat. Excepta Gneznensi Diœcesi, quæ peculiarem habet Oeconomum, etiam vivente Archi-Episcopo.

XIV. Ultra commune autem Senatorium munus curamque Reipublicæ totius, habent Senatores peculiaria officia pro diversitate Magistratuum. Spiritualium quidem Senatorum Archi-Episcoporum & Episcoporum vulgò nota sunt.

Dignitas Primatis

XV. Archi-Episcopus Gneznensis, Primas, Primusq; Princeps Regni nuncupatur. Defunctus

ctus Archi-Episcopus Prazmowski solebat titulo huic adscribere prærogativam à Magno Ducatu Lithvaniæ, nam cùm existens adhuc Cancellarius Regni in contextu literarum suarum compellasset Episcopum Vilnensem, ut tanquam Primas istius Provinciæ certo invigilaret negotio, arripuit hic & usurpavit titulum Primatis Magni Ducatus Lithvaniæ, à quo tamen, facta expostulatione, abstinuit. Nam uti unus Regno Magnoque Ducatui Lithvaniæ Rex præest, ita unus InterRex Primasque sufficit. Sublimitatem illam Primatialem primus Regno intulit Nicolaus Tromba, Archi-Episcopus Gneznensis, à Concilio Constantiensi redux Anno 1419. Titulum LEGATI NATI, juxta *Cromerum lib.* 7. ab Innocentio III. primus obtinuit Henricus Kietlicius Theodorici Ducis Bernensis ex Æydoriâ Polona filius, pro se suisque Successoribus. *Cellarius in Descript. Pol. p.* 215. Id tamen de illo solo debere intelligi allegat *Damalevicius Varta in serie Archi-Ep. Gneznens. p.* 279. Nam usum & titulum perpetuum Joannes de Lasko sive Laski tempore Julii II. Papæ in Concilio Lateranensi quinto (ad quod Regis Sigismundi Orator fuit) sibi ac Successoribus Anno 1515. per privilegium

quod habet *Damalevicius in serie Archi-Ep. Gnesnens. p.* 9. acquisivit, vid. *Paprocius in Opere Stem. p.* 464. *Starovolscius in Elog. p.* 6. Eminet insuper aliis Archi-Episcopus prærogativis,

1. Mareschallus ejus (qui semper ex Senatoribus Regni de Castellanorum Ordine est, ac currum Archi-Episcopi eques præcedit) in Aula Regia insigne suum seu baculum versus terram, nisi Rege præsente, non dimittit, adeò ut Eidem absentibus aliis Mareschallis fas sit levato scipione Regem in Comitiis publicè prodeuntem anteire, vid. *Damalevicius Varta p.* 17. Præter Mareschallum habet etiam Cancellarium, vid. *Constit.* 1569.

2. Eidem signum Crucis â persona Spirituali præfertur, quod in Senatu Cruciger adstans sellæ tenet.

3. Ex itinere ad Palatium tendenti Rex salutandus obviam mittit Succamerarium Regni, vel aliquem ex præcipuis Aulæ Officialibus usque ad inferiora graduum, Mareschallus Curiæ ad caput eorundem ipsum præstolatur, tandem jam vicino sibi Rex aliquot passus it obviam. In literis dat eidem titulum Reverendissimo in Christo Patri. Archi-Episcopus est simul Canonicus

nonicus natus Ecclesiæ Plocensis, quem titulum & Civitatem Lovicensem à Conrado Duce Masoviæ in vim satisfactionis ob cædem in Cancellarium patratam Anno 1240. obtinuit. *Lubienscius de vita Episc. Plocens. fol.* 360.

4. Antequam ferculis instruatur mensa Archi-Episcopalis, tympana sonora pulsantur.

5. Ab Episcopis vel eorum Officialibus provocatio est ad Archi-Episcopum & ab ipso Leopoliensi ad Gneznensem, quia hic, ut supra dictum, Legatus Natus.

6. Quod etiam privilegium cudendæ monetæ Archi-Episcopi habeant, recenset sæpè citatus *Varta.*

7. Archi-Episcopus nunquam pro introducendo Legato rhedam suam mittit obviam, nisi tempore InterRegni, tanquam Inter-Rex.

8. Cùm Andreas Olszowski Archi-Episcopus Anno 1677. d. 29. Aug. Gedani fatis cessisset, Magistratus, sumptâ priùs à Sacra Regia Majestate declaratione, omnia Civitatis tintinnabula quotidiè per mediam horam pulsari curabat, qui aliàs honor Regum exhibetur filiis. Si verò

Rex vel Regina decesserit, tinnitus iste ad horam unam extenditur.

XVI. De Episcopo Cracoviensi notandum est, quòd sit Dominus octodecim urbium, & Dux Severiæ, atq; ordinatione Urbani V. Academiæ Cracoviensis Cancellarius. Historici (referente *Paprocio p.* 698.) asserunt, quòd statim ab initio fuerint Archi-Episcopi Cracovienses. Sed *Basko* Custos Posnaniensis scribit, quòd Episcopatus penes Cracovienses, Archi-Episcopatus penes Gneznenses fuerit, & demùm tempore Casimiri Monachi Ao. 1046. Aaron petens confirmationem & Sacrum à Benedicto IX. Papa hunc honorem Ecclesiæ Cracoviensi acquisiverit, uti patet ex Epistola, quam allegat *Paprocius* ibidem. Post illum fuit Lampertus Zula Polonus, qui non misit pro pallio, sed Episcopali dignitate contentus fuit; Nec Successor ejus Stanislaus intermisso jam titulo Archi-Episcopali splendescere voluit. Episcopi Cracovienses Sacris operantes pallio margaritis distincto utuntur. Notandum hîc, quòd cum Episcopatu Cracoviensi etiam Archi-Episcopatum Gnesnensem Fridericus, Princeps Regius Alexandro VI. & Petrus Gamratus Paulo III. ac Bernhardus Maciejowski,

ki, Paulo V. indulgente tenuerunt. Fridericus ille ab eodem Papa honoris causa in Cardinalium Collegium est cooptatus. Episcopo huic Cancellaria Regia Titulum admodum Reverendo Przewielebnemu, reliquis verò Episcopis Reverendis inscribit.

XVII. Quòd Episcopus Cujaviensis, nolente, absente, vel prorsus non existente Archi-Episcopo Gneznensi, InterRegis Officio fungatur, jam suprà ostendi. Licet inter Pruthenicos non censeatur, habet tamen Jurisdictionem in Provinciam Pomerellicam, & Neringiam, ut vocant, Gedanensem.

XVIII. De Episcopo Posnaniensi hoc notandum, quòd etiam in Mazovia Jus Episcopale exerceat.

XIX. Plocensis Antistes est Pultoviensis Territorii Supremus Princeps, nec ab illo datur provocatio ad Regem.

XX. De Episcopatu Varmiensi notandum, quòd Paulus de Legendorff se & Varmiam Regi Poloniæ tradiderit Anno 1466. Est ille Præses Terrarum Prussiæ, habens sub se Nobilitatem ab omni Regiorum Magistratuum Jurisdictione exemptam, sicut Cracoviensis in Duca-

tu Severiæ. Henricus Sorbohm à Carolo IV. Imperatore pro ſe & quolibet Epiſcopo Varmienſi accepit titulum Principis Romani Imperii, exſtat tamen Bulla, ubi idem Imperator ejusdem Anteceſſori Joanni Streyfrok eundem titulum tribuit. Olim Papa prætendebat ſibi ſoli Epiſcopatum Varmienſem ſubeſſe, de qua re Joannes I. Roma Reſcriptum accepit, deinde ingerebant ſeſe Magiſtri Ordinis, qui tamen Ao. 1466. cùm inter Regem pax conſtitiſſet, juri ſuo renunciarunt. Nihilominus usq; ad tempora Fabiani de Luſianinis ratione Electionis inter Reges & Capitulum Controverſiæ fuerunt, donec ille Anno 1512. in Comitiis Petricovienſibus Sigism. I. Jure Patronatus ceſſerit. Olim iſte Epiſcopus Brunsbergæ habuit ſedem, nunc Heilsbergæ.

XXI. Culmenſis Episcopus olim Varmienſi fuit ſuperior, cùm ipſius Epiſcopatus fuerit antiquior, Reſidentiam ſuam habet Lübaviæ.

XXII. Episcopatu Kijovienſi ſubjecta eſt, *Conſtitut: Anno* 1638. Diæceſis Czernichovienſis & Novogrodnenſis Severiæ ultra Boryſthenem.

XXIII. Epiſcopatus Vendenſis per Pacta Oli-

Olivensia sublatus, sed per Ordinationem Livonicam Anno 1677. institutus est Episcopus Livoniæ.

XXIV. PALATINI munera sunt, esse Ductorem Copiarum suæ Satrapiæ in expeditionibus bellicis, indeque nomen habet linguâ vernacula, ut Wojewoda vocetur, quasi Dux belli sive Copiarum. In Conventibus Nobilitatis præsidet, pretia rebus venalibus imponit, ponderum & mensurarum curam gerit. Judæorum etiam Patrocinium & Judicia ad eundem pertinent. Habent suos Vice-Palatinos juratos, qui possessionati sint, oportet. Rem hic notatu dignissimam appono, quòd quilibet ex Palatinis sit Princeps creatus, juxta *Statutum Lithvanicum*.

XXV. Proximum à Palatinis honorem obtinent CASTELLANI, nisi quòd Cracoviensis Castellanus à tempore Boleslai Krzyvousti primas obtineat, & concessu suffragioque omnes Palatinos antecedat. Palatini Cracoviensis & Posnaniensis alternis inter se vicibus priora & posteriora loca occupant. Porrò Castellani Vilnensis & Trocensis, ac Samogitiæ Capitaneus inter Palatinos eminent: Notandum hîc, quòd Cancellaria Regia Castellano Cracoviensi tan-

S quam

quam primo inter Seculares Regni Senatores, & Palatino Vilnensi, tanquam primo in Lithvania Senatori, titulum Illustris Jasnie Wielmozny inscribit. Quod etiam Rex Mareschallos & Cancellarios supremos eodem titulo per literas compellet, habet *Piasecius in Chronico* non autem Cancellaria in usu, à qua illis, ut Palatinis & Castellanis Majoribus tribuitur titulus Magnifici, Wielmozni, Minoribus Castellanis Generosi, Vrodzeni. Castellani quasi Legati sunt Palatinorum, & Ductores Nobilitatis sub suo quisq; territorio. Inter Castellanos verò Majores & Minores hæc est differentia, quòd illi (exceptis nonnullis) à Palatinatibus: hi à terris denominentur, discrimen quondam inter ipsos majus fuit ita, ut minores interdum etiam subierint munus nunciorum terrestrium. Sed usus hodiè illos cum cæteris exæquavit. In Lithvania tamen non est mos minores Castellanos creare; prout in Polonia: Nam quælibet Satrapia duos tantùm Senatores, Palatinum & Castellanum habet. Quilibet ex hisce Dignitariis in Palatinatu vel terra sua habere debet possessionem veram. Palatinatus & Castellaniæ nec inter se sunt compatibiles, nec ibidem cum Capitaneatu vel alio

quocun-

quocunque officio, excepto Palatinatu & Castellania cum Capitaneatu Cracoviensi, *Casimir. III. in Conventu Nieszov: Ao. 1454. Sigism. I. Anno 1538. & Sigism. August. Anno 1562.* vide Statuta *Lascii & Herburti*, item Palatinatu Kijoviensi & Czerniechoviensi, juxta *Constit. 1635.* Nullus etiam Castellanus potest esse Burggrabius Cracoviensis, cum cujuslibet Castellani præsentia in expeditione generali opus sit, Burggrabius verò in Castro Cracoviensi adesse teneatur. *Constit. Ao. 1562. p. 23.* Pacis autem tempore Castellani præter munus Senatorium nullam habent jurisdictionem.

XXVI. Juramentum, quod Senatores, qui non sunt Officiales, præstant, hujus tenoris est: *Ego N. juro, quia Serenissimo Principi ac Dno. Dno. N. Regi Poloniæ fidelis ero, pro ejusq; Majestate & Reipublicæ Regni sui fideliter consulam, & in judicio justè sententiam dicam, secreta, quæ mihi per Suam Majestatem & Consiliarios ejus dicentur, contingentia vel Majestatem Regiam vel Rempublicam aut utrumq; nemini in jacturam Regiam & Reipublicæ pandam, & pro posse meo utilitates Suæ Majestatis Regiæ Regni & Reipublicæ augmentabo; quicquid verò scivero, intellexero, aut sensero Suæ Majestati Regiæ, Regno & Reipublicæ nocibile*

& damnoſum præcuſtodiam, & ne fiat, me opponam & illud avertam. Sic me DEUS adjuvet, & hoc ſacrum Evangelium, aut hæc ſancta Crux. vid Conſtit. 1588.

XXVII. Cum Regis Regniq; amplitudo requirat, ut ſint aliqui ſingulares Magiſtratus, ideoque de iis ſpeciatim agere, non abs re erit, & primò quidem de Supremis Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ MARESCHALLIS. Uti Cancellariis Sigillum, ita Mareſchallis ſcipio datur. Poteſt autem officium hoc viris de quacunque terrâ, dummodò ſingulari prudentiâ ſubnixis, conferri, juxta *Caſim. III. Ao.* 1454. Præferunt illi immediatè ante Regiam Majeſtatem ſcipiones, adeò ut Principes Regis Patrem non præcedant, ſed ſequantur. Incumbit Mareſchallis, ut in loco Conventus Generalis, tàm ſub Rege & in Aula Regia, quàm ſub InterRegno omnia in tuto ac tranquillo ſint. Coërcendi ergò & puniendi facinoroſos, etiam ultimo ſupplicio, Poteſtatem habent, eſtq; eorundem forum ultimæ ferè inſtantiæ, & cum aliqua eſt cauſa majoris momenti, non per viam Appellationis, ſed Informationis ſententia Regia expoſcitur. Habent prætereà facultatem præſtandi ſilentium, faciendiq; Copiam dicendæ Sententiæ, Legatos extra-

extraneos introducendi, moderandi pompis publicis, diverſoria diſtribuendi, imponendi rebus venalibus pretia, undè etiam tributum Forale ipſis provenit. Dum autem Rex in Expeditione bellicâ & loco campeſtri conſtitutus eſt, Supremus Exercituum Dux communi conſilio pretium rebus imponit. Quæ & alia munia iisdem injuncta ſunt ab Alexandro in Conventu Petricovienſi Anno 1504. Quamobrem ob tot curas officium hoc cum aliis incompatibile eſt, ordinatione *Sigism. Auguſt. Anno* 1565. *p.* 84. vid. *Pacta Conventa Michaëlis & Joannis III.* Cùm interſit Reſidentiæ Regiæ, ne unquam Officium Mareſchalcale ad aulam vacet, debent Mareſchalli Regni Magniq; Ducatus Lithvaniæ ita inter ſe dividere tempus, ut quilibet eorum per quadrimeſtre ad latus Regium commoretur, & munia quævis officio incumbentia ſine ullo reſpectu adimpleat, hoc Ordine primus erit Supremus Regni, ſecundus Magni Ducatus Lithvaniæ. Poſthac Mareſchallus Curiæ & denique Lithvaniæ ſuccedet, uti ordinatum legitur in Punctis Anno 32. ad Caſtra Varſavienſia porrectis. Ipſis abſentibus Cancellarii vel Theſaurarii functionem hanc exercent. Juramentum, quod præſtant, ſequens

 eſt:

est: *Ego N. juro, quod Serenissimo Principi & Domino, Domino N. Regi Poloniæ & ejus Successoribus & Regno Poloniæ in hoc Officio Mareschalcatus mihi commisso fidelis ero, illudque tàm in Conventibus publicis, quàm etiam in aliis locis in Aula Majestatis Regiæ summâ fide & diligentiâ administrabo, non privati mei alicujus quæstus, sed dignitatis & utilitatis tantùm Majestatis Regiæ & Regni Poloniæ gratia. In Consilium Regiæ Maiestatis adhibitus illud ego fidele Majestati ejus & Regno Poloniæ præstabo. Nulla secreta, quæ mihi aliquando à Majestate Regia vel Senatoribus Regni communicata fuerint, præter voluntatem vel in præiudicium Majestatis ejus & Regni Poloniæ revelabo. Pericula omnia, quæ imminere Regno & Regi Poloniæ scivero aut opinabor, Majestati ejus & cæteris Senatoribus indicabo, & pro posse meo avertam. Personæ cujusq; dignitatis rationem pro loco & tempore habebo. Seditiones, contentiones, rixas, scandala, excessus, maleficia, ne fiant in Aula Regia & in Conventibus publicis, omni meâ operâ & diligentiâ providebo. Quod si fortè aliqua eiusmodi acciderint ea, quantum in me erit, sedabo aut animadversione justâ vindicabo, idque consensu jussu & autoritate Maiestatis Regiæ: cæteraq; officii mei munera & onera juxta præscriptum Statutorum Regni fideliter observabo, idque non sine mutuo consilio & Consensu*

sii cæterorum Regni Consiliariorum & Officialium, qui præsentes in Aula fuerint. Sic me Deus adjuvet & sancta ejus Crux!

XXVIII. CANCELLARIORUM munere antiquitùs soli ferè Sacerdotes functi sunt, utpotè qui barbaris istis seculis soli ferè literarum cognitionem habuerunt, adeòque illis officiis præfecti sunt, quæ sine literarum adminiculo obiri nequiverunt. Casimirus hujus Nominis primus, inter Reges primus refertur, qui linguã calluit Latinam. Jam pridem verò Poloni è Græciâ simul & Latio pulsas aut spretas Musas apud se comiter habent. Planè Romanæ par Respublica Polona, quæ viros alit non minùs robore ac prudentiâ, quàm eloquio florentissimos. Felicior lingva, quàm Respublica Romanorum. Hæc periit, illam in hunc usq; diem orbis perit, ita fructus ingenii magis perennant quàm vires. Posteà Lege cautum est, ut unus ex iis sacri, alter profani Ordinis haberetur, propter actiones, quæ interdum tales eveniunt, quòd Spirituali Personæ executionem committi non conveniat. *Sigism. Cracoviæ Anno* 1507. Secretariis, Scribis, Sacerdotibus, Concionatoribus, Aulicis, Ceremoniisque Ecclesiasticis, præsertim is

qui

qui eſt de Eccleſiaſtico Ordine moderatur. Si Spiritualis ante inſulam adeptam Sigillo potiatur, tunc ſedem inter Cancellarios ſeculares obtinet, atque aureâ catenâ inſtar faſciæ pendentis utitur. In Lithvania uterque eſt Secularis: Majores verò Epiſcopatus, Gnesnenſis, Cracovienſis, Vladislavienſis, Posnanienſis, Varmienſis, Plocenſis, cum OfficiisSigillorumRegni, ſunt incompatibiles. *Alexander Petricoviæ Anno* 1504. Hinc tempore Sigism. Auguſti in Comitiis, Maciejovius contra Leges ſub proximis Regibus latas, Cancellarius ſimul & Antiſtes Cracovienſis eſſe arguebatur. Laurentius etiam Gembicki exiſtens Epiſcopus Culmenſis, Cancellariatum Anno 1608. aſſequebatur, & poſteà Anno 1610. Epiſcopus Vladislavienſis denominabatur, & nihilominus utramque dignitatem per tres annos retinebat, tandem cùm in Comitiis Anno 1613. Status & Ordines Regni, præprimis veròSigismundus Miskowski Mareſchallus hoc ægrè ferrent, Cancellariatu cedere coactus fuit. In felicibus gloriosè regnantis JoannisIII. Comitiis Coronationis Sigilli RegniCuraReverendisſimo Domino Stanislao Wyzgæ Epiſcopo Varmienſi permiſſa eſt, nam ejusdem raræ ingenii dotes

& miræ

& miræ vires eloquentiæ, quibus ſingulariter de Republica meruit, prævaluerunt ut lex pro hâc vice diſpenſata ſit, *Conſtitut.* 1676. Allegabat tamen Trzebicius Epiſcopus Cracovienſis, cùm pro illo meritiſſimo Patriæ Cive verba faceret, exemplum quod Tylicius ab Epiſcopatu Culmenſi cum Sigillo ad Varmienſem aſcenderit. Nec minus Seculares Palatinatum aut Caſtellaniam accipientes tenentur Sigillo renunciare. *Idem Alexander Petricoviæ Anno* 1540. Quanquam è contra nonnulli ſupremos Palatinatus & Caſtellanatus dimiſerint, ut Cancellariatu gaudere poſſent, niſi quòd meritiſſimus ille Neſtor Joannes Leſzczynius Cancellariatui renunciaverit, & poſthac Palatinatum Cracovienſem gesserit. Antehac Mareſchalli, Cancellarii, & Theſaurarii non habebant locum in Senatu, ſed in Comitiis Lublinenſibus, cùm aſſignaretur ejusmodi Magiſtratibus Lithvanicis in Senatu locus, quem in Lithvania habuerant, Polonicis quoque ea prærogativa meritò conceſſa eſt, *Piaſecius ſub Anno* 1607. Sed jam antiquiùs eos fuiſſe Ordinis Senatorii indè patet, quòd in Comitiis Petricovienſibus Nuntii rogaverint, ut Rex iſtas dignitates diſtingveret, ne ſcilicet Pa-

latinis & Caſtellanis ſimul conferret. In Petricovienſi Statuto Alexandri (qui utique ante Sigiſmundum Auguſtum ſceptra tenuit) hæc leguntur: *Statuimus, quòd Theſaurarius Regni quemadmodum Coronatorum & Theſaurorum Regni, quæ omnium rerum ſumma ſunt, conſervator & cuſtos exiſtit, ſic non immeritò fungi debeat Senatoriâ dignitate.* Cancellarii & Pro-Cancellarii munus alternatis vicibus penes Epiſcopos, & par utriusq; eſt autoritas ac poteſtas, excepto, quòd Supremus ſit majoris, Vice-Cancellarius minoris Sigilli Cuſtos, & hic non niſi illo abſente, Aſſeſſorialia exerceat Judicia, in quibus cauſæ Civiles & Fiſci, omnesque aliæ, quæ ad Regiam Jurisdictionem pertinent, cognoſcuntur. Cùm Reges ipſorum ore in occurrentibus negotiis loquantur, manuque in conſignandis utantur, rectè à *Przyluſio fol.* 200. oculi, mens, lingua, & manus Principis dicuntur. Quid aliud eſt Cancellarius, quàm defenſor jurium Maieſtatis, Argo Reipublicæ, libertatis Cuſtos, Patriæ Philarum? Officio huic major pars curarum Principis incumbit, per quod maximam poteſtatem ſuam, hoc eſt, beneficam vim Deo propriam exercet. Cùm ergò Reipublicæ plurimùm interſit huic digni-

dignitati viros omnium doctrinarum virtutumque genere instructissimos præfici, singulari lege cavit, Cancellariatum, non nisi ex consilio Senatorum, in publicâ Comitiorum facie conferendum esse atq; deponendum. *Alexander in Convent. Petricov: Anno* 1504. Non desunt tamen exempla, quòd etiam extra Comitia hoc munus collatum fuerit. De Illustrissimo Principe Michaële Radzivilio, Magni Ducatus Lithvaniæ Pro-Cancellario, Olszowski tunc Vice-Cancellarius Regni, ad Dominum Wolowicz Campi-Ductorem Magni Ducatus Lithvaniæ ita scripsisse memini; Radzivilium Principem quod attinet, quamvis non in Comitiis Generalibus susceperit Vice-Cancellarii munus, nec in Comitiis Juramentum præstiterit, excusari tamen potest gemino Magni Ducatus Lithvaniæ exemplo, quorum Autoritati ac muneri hoc nihil derogavit, neque Respublica novo emergenti contradixit, aut ne inposterum simile quicquam fieret, præcavit. Ita etiam Gedani die 28. Octobr. Anno 1677. extra Comitia Reverendissimus Dominus Wyzga ex Vice-Cancellario Supremus creabatur, & officium ejus præclaris Illustrissimi Domini Wielopolscii, tunc Dapiferi Regni, virtutibus

conferebatur; Ille, reddito Sigillo minori, à Rege majus, hic verò minus accipiebat. Pro quo honore uterque, ut moris eſt, ſtando agebat gratias. Aquila, quæ inſigne Regni eſt, plerumque Cancellarios Spirituales alis ſuis ad dignitatem Primatialem evehit. Cancellariorum Jusjurandum hâc formulâ conceptum extat: *Ego N. Regni Poloniæ Cancellarius (vel Vice-Cancellarius) juro, quòd Sereniſſimo Principi ac Domino, Domino N. Poloniæ Regi & Maieſtatis ejus Succeſſoribus ac Regno Poloniæ, in hoc Officio Cancellariatus (vel Vice-Cancellariatus) mihi commiſſo fidelis ero. Nullas literas Pargamenas ſine ſcitu & expreſſâ voluntate Regiæ Maieſtatis tradam. Papireas verò nullas tàm in Regno, quàm extra Regnum, quæ vel Regiæ dignitati vel honeſtati derogent, vel ex quibus damnum aliquod ad Maieſtatem eius vel Regnum pervenire poſſit, & quæ Juri communi & libertatibus adverſentur, aut literis ex Cancellaria datis contrarias eſſe ſcivero. Membranas item nullas unquam tradam præterquam papyreas, idq́ ſciente tantùm aut jubente Regia Maieſtate. Conſilium fidele Maieſtati Suæ & Reipublicæ præſtabo, neq́ ulla unquam Secreta, quæ mihi communicata fuerint præter Suæ Maieſtatis voluntatem & mandatum revelabo: & pericula omnia, quæ imminere vel eius Maieſtati vel Regno undecunq́*

cunq; scivero & cognovero, Maiestati eius deferam, & pro posse meo avertam. Sic me Deus adiuvet & hæc Sancta Evangelia.

XIX. THESAURARIUS est promus & condus Thesauri, & Magister Officinæ monetariæ, unus in Regno, alter in Magno Ducatu Lithvaniæ. Traditur autem Thesaurus per quatuor Dignitarios, duos ex Majori, & duos ex Minori Poloniâ, ex Majoribus Consiliariis, qui regestrum ejus conscribunt, atque unum Regi, alterum Thesaurario dant, tertium ipsi asservant. *Sigismund. Aug. Anno* 1563. Sub dicto Rege Thesaurariatus aliarum Dignitatum capax erat, sed idem Rex incompatibilem declaravit. *Constit. Ao.* 1567. Ad excipiendas Thesauri rationes solent in Comitiis nonnulli ex Ordine Senatorio, atque Equestri deputari, vigore *Constit.* 1562. 1564. Juramentum, quo se Thesaurarii obstringunt, ejus est tenoris: *Ego N. iuro, quòd Serenissimo Principi ac Domino, Domino N. Regi Poloniæ & Maiestatis eius Successoribus, ac Regno Poloniæ, in hoc Officio Thesauriatus mihi commisso fidelis ero, illudq; summâ fide & diligentiâ administrabo, non privati mei quæstus, sed dignitatis tantùm & utilitatis Maiestatis Regiæ & Regni Poloniæ gratiâ, coronam & alia insignia Regni, Privi-*

legia & thesauros omnes Regni diligenter conservabo. Reditus omnes & singulos Regni, & omnia quæ ad fiscum Regni pertinent, summâ curâ & fidelitate exigam & dispensabo. Curam monetæ cudendæ, quando usus postulaverit, rationes ærarii, expeditiones militum, Aulicorum, Legatorum, & omnium eorum negotiorum, quæ ad usus privatos & publicos Maiestatis Regiæ & Regni Poloniæ pertinent, cœteraque omnia mei officii munia & onera fideliter, & secundùm præscriptum Statutorum Regni procurabo, idq; non sine mandato Maiestatis Regiæ & Consilio Consiliariorum & Officialium Regni. In consilio Maiestatis Regiæ & Regni Poloniæ fidele consilium dabo. Nulla secreta, quæ mihi à Maiestate Regiâ vel à Senatoribus Regni communicata fuerint, præter voluntatẽ, & in præiudicium Maiestatis Regiæ *&* Regni *Poloniæ revelabo. Pericula omnia, quæ imminere* Regno *&* Regi *Poloniæ putavero, Maiestati Suæ & Senatoribus* Regni *indicabo, & pro posse meo avertam. Sic me DEUS adiuvet, & Sancta DEI Crux!*

XXX. Proximè Thesaurarios in consessu Mareschalli Curiæ seqvuntur, qui absentibus supremis, ea omnia, de quibus suprà actum est, negotia administrant. Si vacat officium Mareschalli Supremi, non est de necessitate, ut pro Successore Mareschallus Curiæ denominetur.

CAP.

Cap. VII.
DE ORDINE EQUESTRI ſive NOBILITATE.

I.

TErtium in Republicâ noſtrâ Ordinem conſtituit Nobilitas, ad regimen & defenſionem cœteræ multitudinis ſegregata.

II. Nobilitas nova Regiæ potentiæ ex Conſenſu Comitiorum, Opus eſt, antiqua verò temporis ſolius. Olim Nobilitates à Regibus per Diplomata concedebantur, poſteà jus hoc ad Comitia translatum, uti in *Conſtit.* 1578. cautum, ne plebeji creentur Nobiles, niſi in Comitiis, cum ſcitu Dominorum Conſiliariorum vel in Exercitu ob ſtrenua facinora. Porrò Sigism. III. Anno 1601. conſtituit, quòd nemini debeant jura Nobilitatis concedi, niſi à Senatu & Nunciis Terreſtribus, & in Exercitu à Duce commendatus fuerit, & ita quidem, ut per Conſtitutionem recipiatur, cùm nullæ literæ Nobilitatis validæ eſſe debeant. Cautum etiam ſimul eſt, ne ſubditus contra voluntatem & conſenſum Domini ad Nobili-

Nobilitatem evehatur. Deniq; Rex Michaël gloriosæ memoriæ in Pactis Conventis cavit, quod nullos extraneos, vel quemcũq; ad Indigenatus, vel Nobilitatis ornamenta promoturus sit, nisi quos Exercituum Duces utriusq; nationis, & Ordines Regni Magnique Ducatus Lithvaniæ commendabunt, eosque qui honores istos sangvine promeruerint, & quorum virtutes in Rempublicam ac merita probata erunt. Creatis verò Nobilibus vel Indigenis officia & beneficia ad tertium gradum conferenda, neque iidem Legationibus obeundis denominandi, exceptis illis, qui de bello optimè meruerunt, & qui tàm vitâ, quàm substantiâ Patriam juvarunt, vel juvabunt. In nonnullis adscripta reperitur hæc vox, quòd *ex nunc* habiles esse debeant. Idem etiam promisit modernus Rex Serenissimus. Sed Ao. 1676. constitutum, ut illi, qui jura Nobilitatis ambiunt, à Rege, vel Ducibus Exercituum gentis utriusque priùs in Comitiolis commendentur, ibidemque recepti, tandem in Comitiis generalibus admittantur.

III. Ne autem hæc Virtutis & honoris nomina vilipendio exponantur, non debet Nobilis ad insignia sua recipere ignobilem, sub amissione

ſione propriæ Nobilitatis, de quo forum habebit in Tribunali inter cauſas officii ad inſtantiam cujuscunque Nobilis 1633. Vult etiam illa Conſtitutio, ut circa deductionem Nobilitatis ultra teſtes, qui in legibus antiquis reqviruntur, teſtimonia authentica literaria, i. e. reformationes, diviſiones, & bonorum terreſtrium poſſeſſiones producantur. Cui verò ignobilitas objicitur, ille non poteſt objicientem reconventionaliter ignobilitatis arguere, donec priùs ſeipſum juſtificaverit. Suprà allegata Conſtitutio refert quoque modos, quibus Nobilitas amittitur, ſcil: ſi quis mercaturam, cauponariam, vel aliam ſordidam artem exerceat. Imò annumeratur etiam geſtio Magiſtratus civilis, contra quod punctum tamen proteſtationes emanaſſe aſſeritur. Hîc devenio ad illos, qui declarationem Nobilitatis impetrant, ubi notandum, quòd cum nihil novi obtineant, & avitis gaudeant inſignib⁹, Diplomate Regio opus non habeant, nec ipſos lex de novis hominibus afficiat, nam quoniam pro antiquis reputantur, ad quævis munia & officia capaces ſunt.

IV. Utut magna Nobilitatis Polonicæ prærogativa ſit, tamen juxta *Statutum Alexandri Anno*

1505. etiam ille pro vero Nobili æſtimatur, cujus mater eſt ignobilis, dummodò Pater ſit Nobilis. Si cui judicialiter illegitimitas objecta fuerit, & ipſe non ſufficienter ſe extricaverit, tunc juxta *Conſtit.* 1578. nullis immunitatibus & prærogativis Equeſtris Ordinis gaudeat, tamdiu donec illam maculam legitimè abſterſerit, nec ipſum Decreta ex condictamine obtenta juvare poſſunt. Nobilitatis & inſigniorum cognitio & abjudicatio ad Comitialia Judicia refertur, quamvis ad Tribunal hæc etiam cauſa ſpectat. Si quis fraude & dolo ſe pro Nobili gerat, cùm non ſit, bonorum privatione punitur, quorum dimidia pars Fiſco, dimidia Delatori cedit. Impoſſeſſionatus verò ſubit pœnam carceris, per dimidium annum. Ad hæc ſi talis Pſeudo Nobilis interficiatur ab aliquo, & contra homicidam agant, quibus competit, tanquam pro capite veri Nobilis, qui declaratus Pſeudo Nobilis, nulla pœna contra homicidam decernitur. *Sigism. Aug. in Conv. Varſav. Ao.* 1577. *&* 1589.

V. Faſtigium Equeſtre populi Poloni pulcherrimum eſt, uti Romæ titulus civis Romani ſupra quævis alia agnomina exterarum Nationum præſtantiſſimus & clavis ad honores fuit.

Quam-

Quamvis enim apud nos nonnulli Dignitate præcellant, Jure tamen nihilominus cum aliis æquali continentur. Æqualitate libertas constat, *Ordo ille Seminarium Senatus est, inde ad Primatialem Crucem, Scipionem Mareschalli, Cancellarii Sigillum, Clavam belli, ad tiaras curulesq; evectos submisso capite & de genu populus veneratur. Magnanimi eorum animi magnis honoribus fiunt. Judices Generales Supremum ad Regni Tribunal è media Nobilitate deligimus, qui Majestate ferè Regia decernunt, venerationi sunt, & quos Prætores fecimus, miramur*, ut verbis utar felicis illius Censoris, utpote cujus censuram de eligendo Piasto Respublica campi Electoralis Domina jam bis optimam censuit. Hinc etiam in Comitiis Coronationis, cum post adeptum Archi-Episcopatum Sigillum Regni redderet, inter cætera profitebatur, quòd sustulerit ex Israël opprobrium, non posse Regem, nisi ex Principibus externis fieri.

VI. Nullum in Polonia Comitum Ducumve discrimen est; illos enim ab externis Principibus oblatos titulos Nobilitati Suæ non præferunt, sed talibus ornamentis insignitos paritati Juris & pœnæ subesse volunt. *Constit.* 1638. 1641. Hinc Magnus ille non Poloniæ tantùm, sed & se-

culi decus Joannes Zamoyſcius ſupremus Cancellariæ Militiæque Regni Præfectus titulum, Ducis, & honorem aurei velleris, quod ipſi à Legato Regis Hiſpaniæ offerebatur, recuſavit, dicens, ſibi ſuisque poſteris abundè honorum Regem ſuum & Patriam ſuppeditare, ſi eos mereantur, externos verò honores ſuperfluos, & alienos à dignitate Regis ſui & Patriæ legibus videri. Eodem tempore oblatus fuit Firleio Palatino Gracovienſi titulus Comitis, quem etiam pari conſtantia & laude poſthabuit. Sic etiam cum Sigism. I. Viennam Auſtriæ ad viſitandum Maximilianum Imperatorem veniſſet, & hic Primoribus, (qui cum Rege tunc erant) Ducales, cæteris Comitum obtuliſſet titulos, reſponſum eſt, ſe gratias habere Cæſareæ Majeſtati pro iſto benevolentiæ documento, ſed Nobilitate contentos velle vivere, nec quicquam alieni legibus Patriæ & æqualitati communi inducere, teſtante *Fred. in Henrico Valeſio p.* 74. Imò ad Nobilitarem æqualitatem, quæ magnis ſemper titulis par eſt, conſervandam, *per Conſtitut. Anno* 1673. tituli extranei, ut Principatus, Comitatus, omnesque alii perpetuis temporibus abrogati & ſublati ſunt, quò nemo ejusmodi titulis, inſignibus,

ſupra

ſupra æqualitatē Nobilitarem in Regno uti auſit, ſub pœna perpetuæ infamiæ, de quo forum ad cujusvis inſtantiam in Tribunali. Tituli autem omnes, qui cum unione Magni Ducatus Lithvaniæ, uti & Palatinatus Kijovienſis, Volhynenſis & Braclavienſis per incorporationem acceſſerunt, intacti relinqvuntur, juxta *Conſtit.* 1638. 1641. Quoniam ſuperiùs facta eſt de Comitibus mentio, adjiciendū hîc eſſe putavi, quod ſub Vladislao Jagellone Rege circa An. 1416. cum ille privigno ſuo Joanni Granovio ex Eliſabetha Pilecia nato Diploma de Comitatu ſubſcripſiſſet, Albertus Epiſcopus Cracovienſis & ſimul Regni Cancellarius ſignare noluerit, quòd eodem titulo contra leges ornatus eſſet. *Herb. in Chronico p.* 228. Antiquiùs autem Comitum & Baronum titulus tribuebatur omnibus, qui cum dignitate vel Magiſtratu aliquo aulæ Regis aderant. Undè in Legibus ſæpè invenies, Proceres, Comites, Barones, Regni Poloniæ, qui tamen non hæreditarii, ſed honorarii erant.

VII. Prærogativæ autem Nobilitatis hæ potiſſimùm ſunt:

1. Libera Regis Electio, quæ non multorum ſed ſingulorum fit ſuffragiis, nemine contradi-

cente. Sicut in Comitiis Arragonum uno consultis contraveniente, omnes dissentire videbantur. Hinc etiam non cuivis conceditur hanc adire Corynthum; Duces enim Masoviæ licet Principes essent IndigenæRegni vetustissimi generis, & locum in consiliis, Terrarum Conventibus &Comitiis haberent, voce tamen eligendi Regis destituebantur. *Przylusius fol.* 784. Sic & Princeps Carolus Ferdinandus in numerum Consiliariorum Regni admissus est, impetrato consensu ad Episcopatum Plocensem, Jus nominandi, inaugurandi, coronandi Regis, eidem concessum non est, juxta *Constit.* 1641. Imò Princeps ille nunquam locum in Senatu sibi competentem occupavit, eminentiam Domus Regiæ conservando. Sub InterRegno Sigism. III. Anno 1642. Cosacis Zaporovianis, qui per Nuncios suos ad danda suffragia in Electione Regis admitti petierunt, severiùs, ut decebat, responsum fuit, nempe Cosacis ex plebe collectis nullas partes in Consiliis publicis, nec in Electione Regis competere, quæ soli Senatui ac Ordini Nobilium convenirent, referente *Piasecio in Chron. sub dicto Anno.* Idem ipsis sub InterRegno post Abdicationem Regis Joannis Casimiri Ao. 1669.

responsi

responſi loco dabatur, cùm per Deputatos ab Archi-Epiſcopo ſciſcitarentur, num gaviſuri eſſent in futura Electione aliquo ſuffragio. Magnum certè libertatis, quæ inter præcipua animi humani bona cenſentur, momentum eſt, illi parere, quem ſpontè elegeris. Quàm ingens bonum & donum ſit libera animi Electio ipſe DEUS monſtrat, dum nemini niſi ſolis Regibus, ſcilicet Davidi, Salomoni, Achæ, & Ezechiæ, gratiam eligendarum rerum feciſſe ex Scriptura pateat.

2. Quod Nobilis poſſesſionatus non adjudicandus carceri à Rege, niſi Jure victus, *Conſtitut. Anno* 1550. præterquam in publico maleficio, *Herburtus fol.* 103. vel in Regeſtris maleficorum ter deſcriptus ſit; dedit autem hoc Privilegium Nobilitati Vladislaus Jagello Anno 1430. Fundamentalis hæc libertatis Nobilium, & in Capitulatione Regia juramento comprobata lex eſt. Nobilis Nobilem captivans incurrit pœnam centum viginti marcarum ac in fundo ſeſſionis turricæ, per unum annum pro pœna publica, quod æqualem ſibi captivaverit, & deniq; triplicato temporis ſpatio, quo alium detinuit, detineri debet ſub pœna infamiæ. Damna etiam

refun-

refundere tenetur, Sigism. III. 1588. Idem intelligendum de Capitaneo, qui ſub prætextu Officii Nobilem captivavit, excepto jure victo & recenti crimine, *ibidem.*

3. Quod Milites in bonis Nobilium nullas Stationes habeant, ſed ex foro vivant. *Sigism. Anno* 1588. *&* *Joann. Caſimir. Anno* 1650. ſub pœna infamiæ prævia Citatione vindicanda, & in *Conſtit: Ao.* 1659. ſub pœna bis mille marcarum & triplici refuſione damnorum, & noviſſimè ſub pœna capitis irremisſibili; Forum injuriatis aſſignatur in Tribunali ex regeſtro militarium. *Conſtit.* 1678. *p.* 26.

4. Quod Nobiles in ſubditos, uti olim Romani in ſervos, jus vitæ & necis antiquitus habeant.

5. Quod ſi in fundis Nobilium metalli, vel ſalis fodinæ, aut ſimile quid reperiatur, reditus ad Dominum fundi ſpectent. *Pacta Convent. Sereniſſ. Joann. III.* Olim tantùm ſpecialibus privilegiis Regum Poloniæ hujusmodi Regalia, quærendi metalla concedebantur, poſtea per *Conſtitut. Anni* 1576. cautum, quòd Nobilitas omnes utilitates ex fundis ſuis liberè recipiat, vid. *Lipsk. in Obſervat. Pract.*

6. Quòd

6. Quòd Domus Nobilis inſtar aſyli ſit, ubi facinoroſi arreſtari, vi autem illicò extrahi nequeunt.

7. Quòd Nobiles non adſtricti ſint vias publicas juri ſtapulæ aſſignatas obſervare, de quo *Conſtit.* 1565. prolixiùs agit; exponendo Civitatum deſuper privilegia.

8. Si extraneus aliquis in bonis Nobilium ſteriliter moriatur, bona ejus non fiſco Regio aut Reipublicæ, ſed Domino fundi cedunt, quod jus caduci alibi inter Regalia recenſetur. *Conſtit. Anno* 1588.

9. Quod Nobilis ægrotans coram Delegato Regio recognovit, adeò firmum & validum æſtimatur, ac ſi judicio actisque publicis inſinuatum eſſet, prout ex *Statut. Sigism. Auguſt. Anno* 1550. à Lipſcio in Obſervationibus pag. 181. allegato videre licet. Aliàs verò non eſt licitum, ut officium ad quempiam proficiſcatur pro recipiendo actu aliquo *dict. Sigism. Auguſt.* 1550.

10. Quòd Nobili ſine liberis defuncto, ſi cognati uſq; ad octavum gradum incluſivè ſuperſint, Rex extraneo bona ejus jure caduco non conferat. *Sigism. III. in Conſtit. Anni* 1588.

11. Inter privilegia Ordinis Equeſtris etiam

hoc eſt, quòd non plebejæ ſed Nobiles tantùm perſonæ ad Eccleſias Cathedrales recipiantur, *Conſtit.* 1550. Theologiæ & Jurisprudentiæ Doctoribus aliquot exceptis.

12. Nobilibus certa quantitas ſalis, (ſuchodniowa) dicitur viliori venditur pretio ex ſalinis Bochneri Anno 1252. Vielicen: Anno 139. inventis, ut & ex Oeconomia Samborienſi, vid. *Conſtit.* 1654. Hoc verò beneficium omni Nobili ſcilicet poſſeſſionato inſervit, nam ad uſum prædiorum ſeu villarum datur. Proximiores Palatinatus pro eo mittere tenentur remotioribus. Rex ſalem ad certa loca devehi curat, vid. *Pacta Conventa.*

13. Quòd Nobilitas legi ſumptuariæ non ſubjaceat, vid. *Conſtit.* 1613. 1629. Lex ſumptuaria.

14. Quòd Judex Civilis in Civitatibus, vel Oppidis Regni in ſubditos vel res Nobilium arreſta concedere non poſſit ratione quorumvis debitorum, vid. *Czaracki proceſſu Civili parte* 1. *titulo* 8.

De immunitatibus à teloniis *infra ſub tit. de Jure tributorum dicetur, lib. II. c.* 5.

De privilegio bona terreſtria poſſidendi, vid. *infra c.* 9. *de Civitatibus.*

Hæ & aliæ prærogativæ Nobilibus Polonis conceſſæ ſunt, quia membra Principis ſunt, &

pro

pro salute Regis & Reipublicæ excubant, atque cervicibus suis Regnum à casibus bellicis defendunt, de quo infra *sub tit. de jure Armor.* Maximè autem per electiones Regum liberas, libertas Nobilitatis Polonæ crevit.

VIII. Postquam supra c. 6. Ordinis Senatorii Officiales exhibui, jam de aliis Officialibus extra eundem Ordinem positis, hîc agendum venit. Sunt autem trifariam divisi, alii totius Regni, & Magni Ducatus Lithvaniæ, alii Curiæ, alii Palatinatuum, Terrarum vel Castrenses Officiales.

IX. Ad primam & secundam divisionem pertinent:

SECRETARIUS MAJOR, unus Regni, alter Magni Ducatus Lithvaniæ, uterque Spiritualis. Admittuntur hi ad secretiora Consilia, expeditionesque publicas, eorumque conscii sunt, quæ Cancellariis & Vice-Cancellariis panduntur, atque adeò officium illorum est gradus quidam ad dignitatem Cancellariatus & Pro-Cancellariatus assequendam. *Alex. in Conv. Petricov. Anno* 1504.

REFERENDARII Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ, quorum utrobique unus Spiritualis,

alter Secularis est. Nomen à referendo acceperunt, quia referunt Principi desideria supplicum, & mandata Principis, sive sacras jussiones insinuant. Antiqvum hoc & Romanis usitatum fuisse munus, constat ex Novella X. ubi pleniùs Referendarii sacri Palatii nuncupantur. Habent illi eam prærogativam, quòd licet non sint Ordinis Senatorii, in Judiciis tamen Relationum cum Senatoribus assideant, votumq; suum expediant, ac sententiam Regiam partibus litigantibus annuntiant, illiusque contenta Notario Decretorum extradunt, *Constit.* 1550. Habent illi judicia de colonis & glebæ in bonis Regalibus adscriptis.

EXERCITUUM Duces Generales ac Campi-Ductores bini in Regno & M. D. Læ. Cum in Senatu locum non habeant, Christophorus Radzivill existens Dux Campestris Lithvaniæ Ao. 1632. in Conventu Regni Generali functus est officio Mareschalli Ordinis Equestris. Nec est, quòd miretur quispiam tàm amplas Dignitates in Senatu non censeri, Senatoribus namque conferuntur, vel etiam Dignitas Senatoria confertur simul. Majores nostri, (ait *Starovolscius Instit. Rei Milit. lib.* 8.) nusquam bellorum Duces perpetuos

tuos habuerunt, Poloniæque jam coronati Reges ad tempus Duces Exercitibus præficiebant. Primus Joannes Tarnovius à Sigism. I. perpetuus Exercituum Dux creatus fuit. In Lithvania verò à Jagellone Rege ſtatim Radzivilius Nicolaus I. perpetua militiæ Præfectura donatus erat. Campi-Ductori æqualis poteſtas cum Supremo Duce conceſſa fuit Anno 1653. Sed anno ſequenti retractatum, & uterque penes jura antiqua conſervatus eſt, ut videlicet nonniſi in abſentia Supremi Ducis æqualem Campi-Ductor haberet poteſtatem, juxta *Conſtit.* 1601. Quicquid decernebant in Ordine ad diſciplinam militarem, id robur Comitiorum habebat, *Conſtit.* 1590. *p.* 569. 570. Quæ poteſtas licet anno ſubſequenti reſtricta fuerit, anno tamen 1620. p. 13. redintegrata legitur, cùm diſciplina militaris firmamentum ſit Imperii.

Dignum hic obſervatione eſt, quòd Sigiſm. III. cum Exercituum Dux Zolkiewski, Atavus moderni feliciter Regnantis Joannis III. Ceczoræ occubuiſſet, poſt duodecim demùm annos, cum jam in agone vitæ eſſet, Koniecpolſcio hanc functionem conceſſerit. Quod exemplum allegabat Trzebicius Epiſcopus Cracovienſis, cùm

in Comitiis Coronationis proponeret, ex publico commodo fore, ut Sacra Regia Majeſtas heroicum illud munus penes ſe retineret, quod tamen Illuſtriſſimo Duci Wiſniovecio tunc Belzenſi, nunc Cracovienſi Palatino, & hujus officium ſcil. Ducis Campeſtris Illuſtriſſimo Domino Jablonovio Palatino Ruſſiæ cum priſtinis juribus, (ſine circumſcriptione temporis ex ſuggeſtu legis Anni 1673. p. 2.) conferebat. Non indignum quoq; hîc notatu, quòd Ao. 1579. Supremus Dux Exercitus Lithvanici fuerit Nicolaus Radzivill, Palatinatus Vilnenſis & Dux Campeſtris filius ejus Chriſtophorus.

SUCCAMERARIUS Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ. Horum officium in Aula Regia magnam præ ſe fert autoritatem. Ab illis enim audientiæ apud Regem procurantur, qui etiam in ſecretis adeſſe conſiliis facultatem habent. Incumbit ipſis pro ratione officii & familiaritate cubiculi Regii ſuſpicioſa omnia Ordinibus denuntiare. Ideò diſceſſus Regis Henrici non leviter affecerat Archi-Camerarium (erat tùm in officio Joannes Tenczinskius) ne pro officio ſuo in conſcientiam facti traheretur.

The-

Thesaurarius Curiæ Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ.
Vexillifer Regni & M. D. Læ.
Ensifer Regni & M. D. Læ.
Præfectus Stabuli Regni & M. D. Læ.
Pocillator Regni & M. D. Læ.
Incisor Regni & M. D. Læ.
Dapifer Regni & M. D. Læ.
Subdapifer Regni & M. D. Læ.
Pincerna Regni & M. D. Læ.
Præfectus Culinæ Regni & M. D. Læ.
Notarius Campestris Regni & M. D. Læ. de quo videatur *Constit.* *1621.* & *1628.* Quòd hoc munus non sit cum Dignitate Senatoriâ compatibile, cavet *Constitutio Anno 1633. p. 19.*
Magister Artilleriæ Regni & M. D. Læ. quæ functio cum dignitate Senatoria compatibilis est.

Præ-

Præfectus Castrorum Regni & M. D. Læ.
Præfectus Vigilum Regni & M. D. Læ.
Notarii Quatuor M. D. Læ.
Regentes Cancellariæ Majoris & Minoris in Regno & M. D. Læ.
Instigator Regni & M. D. Læ.
Notarius Decretorum Curiæ Regni & M. D. Læ. qui suos habent Regentes.
Venator Regni & M. D. Læ.
Notarius Thesauri Regni Supremus.
Vexillifer Curiæ Regni & M. D. Læ.
Vice-Præfectus Stabuli Regni & M. D. Lithvaniæ.
Vice-Instigator Regni & M. D. Læ.

Hæc est consignatio Officialium Regni & M. D. Læ. quos, cùm nonnulli inter se de Ordine non conveniant, sine nominibus & cognominibus apposui, nemini faciendo præjudicium.

X. Ad tertiam Classem spectant:

Succamerarius, sive finium regundorum Prætor.

Capitaneus cum Jurisdictione.
Vexillifer.
Judex Terrestris.
Dapifer.
Pocillator.
Sub-Judex Terrestris.
Subdapifer.
Pincerna.
Venator.
Tribunus.
Notarius Terrestris.
Ensifer.
Tribuni alii minores.
Qvæstores sive custodes Thesauri.

Et in Mazoviâ Judex Castrensis ante Notarium juxta excepta. Ordo hic habetur in *Constit. Anni* 1611. 1635. 1638. quæ reassumpta *Ao.* 1647. *p.* 18.

Circa Succamerarios sciendum, quòd cum Reges quotannis Provincias Regni obierint, veri-

risimile sit, eosdem cubiculi Regii fuisse custodes. De Judiciis ipsorum *vide infra*.

De Capitaneis notandum, quòd licet Ordo Officialium in *Constit.* 1611. descriptus per *Constit. Anni* 1613. mutatus sit, & Terrestres Officiales Castrensibus præferantur, Capitaneus tamen excipiatur. Sunt autem Capitanei Arcium & Bonorum Regalium Præfecti. Redituum ex iisdem quartam partem, (quæ ita intelligitur, ut primò pro alendo Tenutario juxta revisionẽ, pars seponatur, ex reliquo demùm Quarta currat, *Const. Ao.* 1562.) ex Ordinatione Sigism. Aug. securitati Patriæ providendæ contra excursiones Tartarorũ pro alendo milite quartiano, pendunt. Quæ Quarta per Institutionem Oeconomiæ bellicæ *Ao.* 1638. factam, duplicata est. Utraq; verò (tempore pacis circa Festũ Pentecostes in fisco Arcis Ravensis in præsentia non tantùm Thesaurarii sed etiam duorum ex Senatorio, atq; duorum ex Ordine Equestri Majoris & Minoris Poloniæ, deponenda,) ut successu temporis augeatur, singulis quinquenniis constituuntur certi bonorum Regalium Lustratores. *Constit.* 1562. Novi Donatarii & Cessionarii de bonis Regalibus primo an-

no

no quadruplam Quartam Thesauro Regni tempore & loco designato inferre tenentur, vigore *Constit. Anni* 1658. Ad cujus custodiam præter supradictos etiam Capitaneus loci *Constit.* 1508. pertinet. Præcustoditiones juris de Quarta vid. in *Constit.* 1667. Si quis verò injustè delatus fuerit, Notarius Thesauri pœnâ mille marcarum debet condemnari, *Constit:* 1673. Nemo autem duos Capitaneatus Juridicos obtinere potest, *Constit.* 1652. Nec ejusmodi Præfecturæ, quæ brachium Regale repræsentant, minorennibus, sed tantùm viris de Republicâ benè meritis conferendæ sunt, *Constit.* 1589. Quia etiam Pater & filiꝰ una & eadem persona esse censentur, statuit *Sigism. I.* Petricoviæ, quòd si Pater in aliqua terra fuerit ad Palatinatum evectus, filius in eadem Terra vel Palatinatu Capitaneatus officium habere non possit. Si Capitaneus vel Notarius causa legali impeditus Judiciis adesse nequeat, solent ex consensu Comitiorum Surrogatores admitti, cujus exempla in *Constit. Anni* 1621. & 1673. aliisque extant. De Judiciis Capitanealibus & Vice-Capitanealibus *infra lib.* 3. Vice-Capitaneum autem non Rex, neque Nobili-

tas, ſed Capitaneus conſtituit. Capitanei ſine jurisdictione ſunt Bonorum Regiorum Tenutarii, nullam jurisdictionem annexam habentes, ideò ejuſmodi Capitaneatus Nobilibus etſi in illa Terra non poſſeſſionatis, conferre licitum eſt, *Sigism. Aug.* 1562. Poſt mortem Præfecti, Theſaurarius ab hæredibus defuncti ea bona recipit, ſecundum inventarium poſſeſſori datum, tenetque donec Rex eadem cui contulerit, tunc novo donatario tradit conſcripto inventario, *Conſtit. Anni* 1652. In Capitaneatibus finitimis Ukrainæ Palatinatus Ruſſiæ & Podoliæ uxor Jus communicativum habere non poteſt per *Conſtit.* 1662. quia Capitanei ipſi reſidere tenentur, *ibid.* ſub pœnâ privationis Capitaneatus, *Confœderat. Anni* 1668. Ad amplianda etiam benè meritorum præmia conſtitutum eſt; ne uxor poſt fata mariti duos Capitaneatus vel advitalitates teneret: *Conſtit. Anni* 1662. *p.* 9. Jam autem hæreditario nonniſi ex conſenſu Ordinum dantur. Ita in Comitiis Anno 1588. Joanni Zamoyski Regni Cancellario, & Exercituum Duci, bona Regalia, Zamech & Kreſſow, ob maxima ejusdem erga Rempublicam merita in vim donationis

tionis hæreditariæ tradita ſunt. Simile exemplum Anno 1631. ubi Alexandro Gąſiewski Palatino Smolenſcenſi, certa in eodem Palatinatu bona jure perpetuo data ſunt; Sic Anno 1661. Domino Palatino Ruſſiæ Stephano Czarnecki, Achilli Sarmatico, ad perpetuam meritorum ingentium memoriam, Capitaneatus Tykocinenſis, jure hæreditario datus & conceſſus eſt, vid. *Conſtit. Anni* 1661. De quatuor Candidatis ad Officia Judicis, Subjudicis & Notarii, per Electionem Nobilitatis, Regi præſentandis, cavet *Conſtitutio* 1550. juxta quam Rex unum eligit confirmatque. In Lithvania non ſunt Diſtrictuum Caſtellani; extant MARESCHALLI, perpetui Comitiorum Directores, ſcilicet, Oſmianenſis, Lidenſis, Braclavienſis, Grodnenſis, Caunenſis, Vpitenſis, Slonimenſis, Wołkovienſis, Orſzanenſis, Pincenſis, Mozyrenſis, Rzeczycenſis; Deindè etiam ibidem reperiuntur TIWUNI Ciwunowie, ut ſunt Vilnenſis, Trocenſis, & Eyrogalenſis, qui juxta *Conſtit.* 1598. Officiales Terreſtres præcedunt. Item TIWUNUS in Magna Dyrvian in Minore Dyrvian, Retovienſis, Vzuventenſis, Tuverenſis, Berzanenſis, Korzenſis, Schaudovienſis, & alii. Olim habebant jus vitæ

& necis. Cùm hi Officiales non ſint jurati, incompatibilitati haud ſubjacent. Eſt porrò in Palatinatu Lithvaniæ Officialis, Horodniczii id eſt Burggravius dictus, locum habens poſt Notarium Terreſtrem, *Conſtit.* 1667. & 1676.

XI. Magiſtratus Caſtrenſes ſunt ſequentes:

Capitaneus cum Jurisdictione.
Capitaneus ſine Jurisdictione.
Burggrabius.
Vice-Capitaneus.
Judex Caſtrenſis.
Notarius Caſtrenſis, qui ſuum Vice-Notarium, ſed Nobilem poſſeſſionatum, habere poteſt. Vid. plura *infra de Judiciis Terreſtr. & Caſtrenſibus.*

CAP. VIII.

DE COMITIIS.

I.

TRes illi Reipublicæ Status & Ordines, tàm propter conſultationem de Republica, quàm propter

propter Judicia habenda conveniunt ad Comitia Regni Generalia, ante quæ, indulgente *Sigismundo I. Anno* 1522. Conventus particulares habentur, & hi ſex ſeptimanis Comitia antecedunt, *Anno* 1613. & antequam celebrentur, duabus vel tribus ſeptimanis publicantur, *Anno* 1567. & 1589.

II. MINORIS POLONIÆ CONVENTUS PARTICULARES OMNES UNA DIE INDICUNTUR.

Palatinatus Cracovienſis Proſzoviæ Generalem Conventum peragit, quem Comitiola Oſviecimenſia & Zatorienſia, in Oppido Zator tribus diebus præcedere debent, *Conſtit. Anni* 1581. & 1616. in *Conſtit. Anni* 1635. *p.* 26. octo dies præfiniti ſunt. Dictus Palatinatus mittit ſex Nuntios, Ducatus verò Oſvecinenſis & Zatorienſis unum nominat, ubi notandum, quòd Rex ad Conventum Zatorienſem non mittat Nuncium, ſed Capitaneum Oſviecimenſem literis inſtruat, quibus de rebus Nobilitati deliberandum veniat. *Conſtit. Anno* 1581.

Palatinatus Sendomirienſis in Oppido Opa-

Opatow, eligit ſex Nuntios. Lublinenſis Lublini, mittit tres Nuncios.

Palatinatus Ruſſiæ celebrat Conventus particulares; videlicet Leopolienſ. Præmislienſ. & Sanocenſ. Diſtrictus Wiſnienſis Wiſniæ, Halicienſis Haliciæ, Chelmenſis Chelmæ. Generalis autem Wiſnæ, per *Conſtit. Anni* 1635. *p.* 36. peragitur. Nuncios creat quatuordecim.

Palatinatus Belzenſis convenit in Oppido Belza, quatuor mittit Nuntios.

Palatinatus Podoliæ Cameneci ſolebat habere Conventus ſuos ante & poſt Comitiales, qui poſteà Haliciam translati, ſed cùm hoc Oppidum ruinas paſſum ſit, ideò Leopoli eousq; celebrandi ſunt, donec Halicia reſtauretur, juxta *Conſtit.* 1677. *p.* 18.

Palatinatus Kijoviæ Zytomiriæ, ſex denominat.

Palatinatus Volhyniæ in Civitate Luceorienſi, ſex.

Palatinatus Braclavienſis in Opp. Winnica, duos.

Pala-

Palatinatus Czernichoviensis Wlodzimiriæ, quatuor Nuncios eligit, vid. *Constit.* 1659. & *Anno* 1667. *p.* 53.

III. MAJORIS POLONIÆ CONVENTUS PARTICULARES, ITIDEM OMNES UNA DIE INDICUNTUR.

Palatinatui Posnaniensi & Calissiensi in Oppido Szreda, ubi nominantur duodecim Nuncii.

Siradiensi inOpp.Sadek, qui quatuor eligit.

Terræ Vielunensi in Oppido Vielun,mittit duos.

Palatinatui Lenciciensi in Opp. Lencic, quatuor.

Palatinatui Brzestensi & Inovladislaviensi in Cujavien, in Opp. Radziejovo, nominat quatuor Nuntios.

Terræ Dobrynensi in Opp. Lipno, duos creat Nuncios.

Palatinatui Plocensi in Oppido Radziadz, tres mittit.

Palatinatus Ravensis in tribus locis habere consvevit Conventus suos, districtus Ravensis Ravæ, Sochaczoviensis in Oppido Sochaczevo, districtus Gostinensis Gombini, in universum sex mittit. Podlachiæ Palatinatus habet tres terras, inter quas Terra Drohicensis Conventum habet Drohicini, Mielnicensis in Oppido Mielnik, Terra Bielscensis in Oppido Bransk, quælibet terra duos eligit, & ita sex mittuntur Nuncii. Mazovia cum Podlachia uno die suos habet Conventus. Terra Cyrnensis Cyrnæ, Varsaviensis Varsaviæ, Wysnensis Wysnæ, Wyszogrodiensis Wyszogrodiæ, Zakrocimensis Zakrocimii, Ciechanoviensis Ciechanoviæ, Lomzensis Lomzæ, Rozanensis Rozanii, Livensis Livæ, Nurensis in Oppido Nur, quælibet Terra duos creat Nuncios, atque sic in universum viginti ad Comitia expedit. Generalis Conventus Varsaviæ eo die, quo in majori Polonia Generalis in Opp. Kolo, & in minori Polonia in Oppido Corczyn, vigore *Constit. Anno* 1576. & *Anno* 1613. habendus est.

De

De Prussia hîc quædam in specie notanda sunt: Olim Pruthenici Senatores nec Senatum, nec Comitia frequentabant. Succedente tamen tempore (sub Sigism. Augusto fortè) sensim plerique comparuerunt, & Nuncii quoque eligi cœperunt. Succamerarii etiam Atrium Nobilitatis in Comitiis intrant; Civitatum autem Delegati nec in hoc, nec Senatorio (ad quod in Prussia pertinent) comparent. Quando in Regno Comitia celebrari debent, expediuntur ad Culmensem, Mariæburgensem, & Pomeraniæ Palatinos singulæ universales literæ, latino idiomate, ut, pro more solito, Conventus particulares præfigant. Aliæ etiam binæ literæ, sed Polonico scriptæ sermone, ad Varmiensem & Culmensem Episcopos mittuntur. Actis Conventibus particularibus Varmiensis tanquam Præses Terrarum Prussiæ Statibus & Ordinibus, (inter quos etiam Civitates Majores sunt, Thorunium, Elbinga, & Gedanum) Conventum Generalem, alternatim Mariæburgi & Grudenti, celebrandum indicit. Ubi postquam convenerunt ad locum, audito sacro Nobilitas Mareschallum eligit, & deindè Nuncius Regius, ad quem à Rege Literæ Polonico, credentiales

autem Latino idiomate scriptæ mittuntur, in plenum consessum Statuum solenniter introducitur. Factâ propositione, & exhibitâ instructione Latinâ, Nuntius Regius eâdem pompâ reducitur, nec posteà in Consessum Ordinum nisi sub ipsum Conventûs finem, revertitur. Post discessum Nuntii Regii dividuntur conclavia. In superiori ad caput mensæ duo illi Episcopi, ex alterà parte tres Palatini, tres Castellani, & tres Succamerarii, ex opposito bini Delegati majorum Civitatum assident. In conclavi inferiori hodiè sola Nobilitas (exclusis jam minoribus Civitatibus,) votum habet. Excussis denique rebus, quæ ad consultationem pertinent, junguntur iterum duo ista conclavia, ita ut Director ad mensam Senatoriam aliique juxta ipsum Nuncii, reliqui in appositis subselliis considеant, donec prævio consensu Ordinum Laudum commune per Secretarium Thorunensem conscribatur, idque Latino idiomate, quo etiam in votis suis Urbium Delegati utuntur. Numerus Nuntiorum in Prussiâ non est circumscriptus. Ex Instructione ad Comitia Grodnensia numeravi in universum viginti novem, nimirùm ex Palatinatu Culmensi undecim, ex Mariæburgensi duos,

ex

ex Palatinatus Pomeraniæ Diſtrictu Dirſchavienſi octo, ex Diſtrictu Svecenſi tres, ex Diſtrictu Tucholienſi tres, ex Diſtrictu Czluchovienſi unum, ex Diſtrictu Mirachovienſi unum.

IV. PALATINATUUM ET DISTRICTUUM MAGNI DUCATUS LITHVANIÆ CONVENTUS.

Palatinatus Vilnenſis congregatur Vilnæ, duos Nuntios eligit.

Diſtrictus Oſmianenſis Oſmianiæ, duos.

Diſtrictus Lidenſis Lidæ, duos.

Diſtrictus Wielkomirienſis Wielkomiriæ, duos.

Diſtrictus Braclavienſis Braclaviæ, duos.

Palatinatus Trocenſis in Civitate Trocenſi, duos.

Territorium Grodnenſe Grodnæ, duos.

Territorium Caunense, in Civitate Caunensi, duos.

Territorium Vpicense in Opp. Vpicensi, duos.

Ducatus Samogitiæ Comitiola sua, peragit Rozienis, in quibus duos eligit Nuncios.

Palatinatus Smolenscensis & Districtus Starodubovìensis Vilnæ, durante armistitio cum Magno Duce Moscoviæ, per *Constit. Anni 1667. pag. 78.* duos ex Palatinatu, & totidem ex Districtu Starodubovìensi mittit.

Palatinatus Novogrodensis in Oppido Novogrod, duos eligit Nuntios.

Districtus Slonimensis in Oppido Slonimensi, duos.

Districtus Volkoviscensis in Oppido Vilkoviscensi, duos.

Palatinatus Polocensis Polocii, duos.

Palatinatus Witebscensis Witebscii, duos.

Distri-

Diſtrictus Orſzanenſis in Oppido Orſzanenſi, duos.

Palatinatus Breſtenſis Breſcii, duos.

Diſtrictus Pinſcenſis Pinſcii, duos.

Palatinatus Mſcislavienſis Mſcislavii, duos.

Palatinatus Minſcenſis Minſcii, duos.

Diſtrictus Mozyrenſis Mozyri, duos.

Diſtrictus Rzecenſis Rohaczeviæ, duos.

Livonia Düneburgi in loco Territorii ſolito, per *Conſtit. Anni 1673. p. 24.* ſex creat Nuntios, vid. *plura infra de Livonia.*

V. Antequam Conventus in locis enumeratis celebrentur, præmittuntur Literæ Univerſales Regiæ ad Officia Caſtrenſia duabus vel tribus ſeptimanis, ut jam ſuprà dictum. Literæ iſtæ poſthac ad Senatores & Officiales per Miniſterialem expediuntur, atque etiam in foro Urbium ac Oppidorum per eundem Miniſterialem publicantur, & templorum valvis affiguntur,

tur, ut tempus & causa Comitiorum innotescat. Conveniunt ergò præfixo die locisq; solitis non modò Nobiles, sed etiam Senatores ejusdem Palatinatus vel Districtus, quibus Capitaneus assignat hospitia ex Officio. Priusquam autem ad Consultationes descendunt, à Sacris faciunt initium, ac deindè Mareschallum sive Directorem eligunt. In Districtibus tamen Lithvanicis supra recensitis perpetui sunt Mareschalli, qui hoc munus, quousque vivunt, exercent. Ad Comitiola ista mittit Rex Delegatum suum, qui à primo Senatore vel Officiali excipitur, & honore supremi loci afficitur. Hic habita priùs Oratione instructionem prælegit, de cujus articulis aliisque etiam rebus postea per vota deliberatur. Postquam de certis Punctis conventum est, consignantur illa à Mareschallo, & tandem iterum ad trutinam recitantur. Palatinatus tamen Posnaniensis & Calisiensis, utut *Constitutionem Anni* 1616. receperit, extra Templum convenit & consultat.

VI. His ita peractis Nuncii Terrestres ex Ordine Equestri non autem Senatorio eliguntur, Mos iste temporibus Casimiri Jagellonidis Secul. XV. introductus. Cùm enim illo tempore finito

finito tredecim annorum bello contra Cruciferos gesto, tributum ad exsolvenda stipendia militum à Minori Polonia exigeretur, noluit illud sine Majori sciscere, quare placuit è Palatinatibus Nuntios ad Comitia Petricoviensia expediri. Posterioribus temporibus hoc ita inolevit, ut citra ejusmodi Nuncios nulla Comitia legitima habeantur, neque tributum decerni, ac ne lex quidem ulla ferri possit. Eliguntur autem Viri possessionati nulla infamiâ & bannitione notati, idque pluribus calculis, *Constit. Anno* 1631. Non tamen actionem & causam judiciariam in iisdem Comitiis habentes, *Constit. Anno* 1540. Præprimis si circa Electionem Contradictio intercesserit *Anno* 1601. neq; Exactores Contributionum, nisi factâ plenariâ satisfactione Thesauro, & si electi fuerint, locum tamen inter Nuncios habere nequeunt, nam propter ejusmodi privata, solent negotia publica pati difficultates. De Deputatis Tribunalitiis, Nunciis Terrestribus, & militaribus, extat in novella lege 1679. p. 9. explicatio, quòd nemo qui est Deputatus (licet ipso actu ad Tribunal non assideat) debeat in Nuncium eligi, nisi post expirationem functionis suæ; Idem etiam statuitur

de Nuncio, quòd non debeat fieri Deputatus, nisi post Comitiola Relationis tàm in Regno, quàm magno Ducatu Lithvaniæ, quicunq; verò in præjudicium hujus Constitutionis sese eligi permittat, non debet capax esse sessionis Comitialis & Tribunalititiæ, sed ad primam objectionem, dummodò legitimè deductam, ex utraq; statione removeri. Hoc etiam extenditur ad Nuncium Terrestrem, cujuscunque nationis functionem ab exercitu habentem. Nec debent esse plures ultra consvetum numerum, *Constit. Ao.* 1540. In universum autem centum sexaginta tres numeraveris, exceptis Pruthenicis, quorum numerus, ut supra dixi, non est definitus. Hi Nuncii ad rem benè gerendam sub fide, honore, & conscientia obligantur.

VII. Quod superiùs de Nunciis allegatum est, illud etiam ad Senatores defertur, nam æquè nullus, qui bannitione vel crimine notatur, ad sessionem & jus suffragii admittendus est. Quod tunc observatur, si adversa pars urgeat, probationesque sufficientes producat.

VIII. Comitia sunt vel TOGATA vel PALUDATA. Illa frequentia, hæc verò quando interdum Status militari manu stipati conveniunt,

unt, uti Anno 1587. electuri Regem & Anno 1592. inquisitionem facturi. Similiter Anno 1607. Rex Sigism. III. & Rokosiani ad Comitia armati comparuerunt. *Rokosz autem vulgatum nomen est, & tessera Gentis Polonicæ, quâ audita, omnis, qui censetur Juris & Status Nobilis, licet sit obligatus obsequio alicujus Principis & Nobilis, relicto eo, ad communem concurrentis Nobilitatis cœtum venire pœnis gravioribus obligatur.* Piasecius in Chron. sub Anno 1587.

IX. Locus Comitiorum erat olim in arbitrio Regnantis. Post hæc 1413. constitutum, ut Lublini aut Parczoviæ haberentur. Anno 1540. Petricovia pro iisdem celebrandis electa est. Tandem verò cum Lithvani longiùs distarent, in gratiam illorum VARSAVIA in meditullio Regni sita, Comitiis celebrandis lege definita est *Anno* 1569. Notatu hîc dignissimum, quòd Varsavia Centrum sit multarum Residentiarum, scilicet Romanæ, Parisiensis, Londinensis, Moschoviticæ, & Constantinopolitanæ. Æquali distantia, minori tamen extant etiam ab illa, Urbes Stokholmia & Haga Comitis. Non habentur autem Comitia Varsaviæ, si Causa legitima aliud svaserit, ut ægritudo Regia, *Sigism. Anno* 1540. Obsidio vel pestilentia, sic tempore Sigism.

Augusti populante peste effectum est, ut nec Comitia Varsaviæ indicta haberi potuerint, & Rex ipse ab infecta Urbe ire Kniszinum coactus fuerit. Ob eandem etiam causam Ao. 1653. Brzescii in Magno Ducatu Lithvaniæ Comitia celebrata sunt. Cùm verò nihil magis uniat animos Civiũ & consonam reddat Rempublicam, quàm æqualitas, autoritate Conventus Regni Anno 1673. in vim Legis perpetuæ constitutum est, ut tertiò imposterum Comitia in M. D. Lithvaniæ in Civitate Grodnensi (quæ ad capienda incrementa libertatione trium Annorum donata est) peragerentur, excepto Actu Convocationis sub tempus InterRegni, tùm & ipso Actu Electionis & Coronationis, qui in Regno expediri debent, vid. *Constit. dicti Anni* 1673. Hîc observandum, quòd Serenisſ. modernus Rex Joannes III. in *Pact. Convent.* promiserit, se velle etiam tertio quovis Anno in M. D. Lithvaniæ residere. Placet hîc apponere:

IN-

INSCRIPTIONES GRODNENSES AD FORES CURIÆ SENATORII.

Augustum Summis
Poloni ac Lithvani Senatus
Purpuratorum Patrum capitibus
Grodnam reducibus
Assurgo Capitolium.
Quod
Obscuro Bellona togæ insidiatrix
Rudera inter condiderat busto
Ac deforme dederat,
Hoc
Ad monumentum Pacis
Et Populorum æqualitatis
Ad Sacra
Serenissimorum Regum
Michaëlis & Joannis III.

Comitialia Sancita
Christophorus Pac Cancellarius Magni
Ducatus Lithvaniæ
Denis bis vicibus ad Comitia Nuncius,
Brestæ Mareschalcus
Officioso in Patriam cultu suscitavit.
Ita
DEO, Regi, Patriæ, Legi,
Augusto sub scuto, Regali securum
Lilio Paciano decorum
Ærario M. D. Litt. perennabo restauratū.
Agite Polonæ decora Purpuræ
Sanis Consiliis
Regum & Legum Majestatem
fulcite,
Anno Domini M DC LXXVIII. Mense
Xbri circa inchoationem Comitiorum
Die XIV.
Ad Conclave Nuntiorum Terrestrium
Martis

Martis ac Jani delubrum
Polonæ Libertatis domicilium,
Hoſpes ingredere
à Sereniſſimorum Regum
Michaëlis & Joannis III. beneplacito
Vel inter Decembres pruinas
Sereniſſimum.
Vos ô Cives
Rerum hic præclarè gerendarum
Claritudine Loco Lucem addite,
Omnia acturi benè
Cum in commune bonum ſemper
dicetis unum,
Si idem omnes quod rectum ſentitis
Singuli.
Hanc liberorum Populorum
Reginæ libertati
Publico ſumptu erexit Regiam
Chriſtophorus Pac

Can-

Cancellarius M. D. Litt:
Regiam Martem semper secutus
In Sago, Paternis Scipio Vestigiis
In Toga.
Anno Domini M DC LXXVIII. Mense
Xbri circa inchoationem Comitiorum.
Die XIV.

X. Terminus non potest pro die Dominico, vel festo majore præfigi, juxta *Constit. Anni* 1591. Certa etiam iisdem præstituta tempora, nempè ut post decursum ad minimum biennii fierent. *Stephan. Anno* 1576. *Sigism. III. Anno* 1591. Et quidem per Deliberatorios Senatorum rogatûs. Comitia quippe libertatis servandæ efficacissima media creduntur. Hinc Conventum Regni Generalem, Magnus olim Senator, Illustrissimus Andreas Comes de Leszno, unicum malorum Reipublicæ remedium & antidotum ad conservationem ipsius nominavit. Deindè etiam ideò intra certum tempus Comitia intimari debent, ut justitia litigantibus administrari possit, de quo *infra de Judiciis Comitialibus.*

XI. Or-

XI. Ordinariis Comitiis præfigitur terminus ſex ſeptimanarum: Extraordinaria autem ſeu duarum vel trium Hebdomadarum Comitia celebrantur, dum neceſſitas poſtulaverit, accedente Conſilio Senatorum *Stephan. Anno* 1576 & *Sigism. III. Anno* 1627. Sed hæc Extraordinaria ſub *Vladislao IV. Anno* 1637. *p.* 1. ſublata ſunt, niſi in Comitiis ex conſenſu omnium Ordinum decernantur, vid. *Conſtit. Anno* 1642. *Anno* 1646. *Anno* 1647. *Anno* 1654. & *Anno* 1662. *p.* 1. *Anno* 1652. indicta quidem fuerunt Comitia ſex ſeptimanarum, ſed propter ſummam Reipublicæ neceſſitatem ex ſuffragio Ordinum ad duas tantùm ſeptimanas reſtricta. Sic etiam Comitia Ordinaria Anno 1668. ad tres ſeptimanas redacta ſunt. In ejusmodi Comitiis, nec judicia, nec aliæ res, niſi propter quas præfixa ſunt, tractari debent. Refert Dlugoſſus, ut rem novam & inauditam, quod Comitia Petricovienſia Anno 1453. ad nonum uſque diem duraverint, noſtro tempore rarum intra totidem ſeptimanas finiri Comitia, cui exceſſui *Conſtitutione Anni* 1678. medela præſcripta eſt.

XII. Quando jam dies Comitiis præfixus adeſt, Nuntii Terreſtres, poſt auditum ſacrum,

conveniunt ad atrium ſuum, libertatis officinam legum, ubi rarâ aliàs felicitate ſentire quæ velis, & quæ ſentias, dicere licet. Hinc cùm Anno 1673. poſt Confœderationem Galgbienſem ex multis rationibus Rempublicam perimentibus contra Jus antiquum Nuncii Terreſtres mox cum Rege & Senatu conſilia inchoarent, cautum Lege, ne hoc exemplum libertatibus nocivum & præjudicioſum in ſequelam trahatur. Ante omnia Mareſchallus præteritorum Comitiorum, vel eodem abſente aut dignitate jam Senatoria ornato, alius interim ex eadem alternata ad novum eligendum, Calculos connotat, quorum pluralitas conſtituit Directorem, cujus Electio, dùm unaquæq; pars pro ſuo contendit, aliquando contra præſcriptum legum extrahitur, adeò, ut teſtante *Piaſecio Anno* 1592. demùm poſt trium hebdomadarum concertationis, atque adeò elapſo dimidio tempore Comitiorum electus fuerit Mareſchallus. Ab induſtria & dexteritate ejusdem exitus Comitiorum potiſſimùm dependet. Hic in futurum cum Deputatis ad Conſtitutionem ex Ordine Equeſtri juramentum præſtare tenebitur, cujus rotha in novella lege Anno 1678. extat. Cùm autem libertatis

inter-

intersit, ut æqualitatis habeatur ratio, idcircò alternatim per nationes: primo ex Minori, secundo ex Majori Polonia, tertio ex Magno Ducatu Lithvaniæ Mareſchalci petuntur.

XIII. Poſtquam Rex deſuper in conclavi ſuo certior eſt redditus, Nuntii præſtituto tempore eundem ore novi Mareſchalli publicè ſalutant, & in teſſeram Regalis benevolentiæ ad oſculum manus admittuntur, præeunte Mareſchallo, qui deindè Ordinem ex ſchedulâ prælegit, obſervatà inter Nuncios Palatinatus Cracovienſis & Poſnanienſis alternatâ ſingulis Comitiis. Reſpondet in Regno Regni, in Lithvaniâ Cancellarius eiusdem Ducatus, & dehinc ad propoſitionem Regis nomine à Cancellario Regni in rebus, quæ ad Regnum & Lithvaniæ, quæ ad Magnum Ducatum pertinent (vigore *Conſtit. Anno* 1673.) prolatam, poſtridiè Senatores ſua vota expediunt. Porrò negotium Vacantiarum, agitatur, quæ in Conclavi Nunciorum ex Palatinatu conſignatur, de quo infra. Aliquando etiam Mareſchallus circa vacantias exponit querelam de hoſpitiis, pro Nuntiis Terreſtribus. Ratio etiam Senatus Conſultorum inter Comitia ultima & præſentia latorum, in facie totius

Reipublicæ redditur, vid *Constit. Anno* 1576. *& Anno* 1641. Cum juxta Machiavelli præceptum, Leges aliaque de rebus publicis privatisq; studia crebro ad sua initia revocanda sint, placuit, ut juramentum Regis & Pacta Conventa singulis Comitiis, primo statim die, loco articulorum Mareschalcalium, in præsentia omnium Ordinum legerentur, vid. *Pact. Convent. Serenisſ. Joannis III.* Cùm inter Conditiones Regum Israëliticorum esset, ut legem describi curarent, eandemque per dies vitæ legerent, quid aliud significabatur, quam ut juxta legem se populumque gubernare discerent?

XIV. De Senatus Consiliis hîc adjicio, quòd sint duplicia, nonnulla oretenus, alia per literas expediuntur, ut itaq; in Republicâ non tantùm rectè dictorum consultorumque, sed rerum gestarum quoq; memoria servetur, & tàm Regibus quàm Senatoribus contra diffidentias, & suspiciones Civiles remedium quæratur, omnia isthæc Senatus consulta inscribuntur libris, & quidem Cancellariæ Regni per Secretarium Majorem, vel eo absente per Referendarium. Lithvanica per Referendarium vel quemcunq; Notarium connotantur, primo debet occasio, &

& res de quâ consilium suscipitur, describi, & posteà brevissimè addi, quale quis dederit Consilium per literas ad illam propositionem, & ex quibus rationibus, denique quomodo quis ex præsentibus votum suum expedierit, & quibus rationibus sententiam suam stabiliverit, & quale deniq; steterit conclusum. Quilibet ex D. D. Senatoribus tenetur sententiam suam in libro isto subscribere, absentium verò literæ in vim testimonii adservari debent, juxta *Puncta Anno* 1632. ad Castrum Varsaviense porrecta.

XV. His peractis, Nuntii Terrestres ad suum Consessum se recipiunt, & vel de propositione Regiâ vel de aliis rebus consultant. Deputatis etiam ab Exercitu sedentibus audientiæ conceduntur. Postquam priùs apud S. R. Majestatem in curiâ Senatorum stantes admissi fuerunt. Instructio eorum, à Supremo Duce subscripta, utrobiq; prælegitur. Quoniam verò sæpissimè necessaria in Comitiis pertractari non possunt, ideò inposterùm à Recessibus fieri debere initium, decrevit Sigism. III. *Constitut. Anni* 1611. Interdum ex Ordine suo mittunt Delegatos ad Regem, qui eosdem, licet Consilio vel Judicio distractus sit, admittit dando vel statim de-

clarationem vel annectendo ſe cum Senatoribus re priùs examinatâ mentem ſuam Ordini Equeſtri aperturum. Noviſſima lex 1679. pag. 8. vult, ut Mareſchalcus Equeſtris ſtatim poſt vota Senatorum Deputatos ad Remiſſas denominet, nulla obſtante contradictione. Rex enim interim in Conclavi Senatorum vacat Judiciis, de quibus infra. In hoc lucubrationes admittuntur, & aliquando vigilatæ tranſeunt noctes. In illo verò ſcilicet Nuntiorum Terreſtrium rariſſimè ad lucernam conſultatur, nunc verò per legem novellam 1678. Seſſiones ad lucernam prohibentur; Si aliquis Nuncius proteſtando recedit, tunc cœteri omnes quousque non revertitur, paſſivè ſe habent & activitate carent.

XVI. Nuntii Terreſtres quinque ante expirationem ſex Hebdomadarum diebus tenentur rebus paratis adire Senatum, *Conſtit. Anno* 1633. Antequam autem Nuncii Terreſtres conclave ſuum relinqvunt, Mareſchallus ſolenniter valedicit, cui per unum ex iisdem pro ſuſcepto labore gratiæ aguntur. Aliquando tamen ſalvum regreſſum ſibi præcavent, qui *Conſtit.* 1678. interdictus eſt. Quando ſic Comitia ad Patres transferuntur, Ordinis Equeſtris Director, medius

dius inter Senatorios Mareſchallos, ſubſellio humiliori velut Tribunitio, conſidere ſolet, ceſſante ipſius facultate in danda Copia ſententiæ dicendæ, quam tunc Mareſchalli præfati exercēt. Director autem Equeſtris Ordinis Conſtitutiones in conclavi Nunciorum vel ſuperiùs delineatas prælegit, ut à Rege & Senatu fiat approbatio. Quæ ſi ſubſecuta fuerit legem facit. Tum Comitia vel præfixo ſex ſeptimanarum terminò feliciter finiuntur, vel per declarationes Palatinatuum, aliquando etiam per verbum placet, prorogantur aut irrito effectu (etiam uno contradicente per Tribunitium illud INTERCEDO) dilabuntur. Crevit ſub Sigiſm. Auguſto Autoritas Nuntiorum in tantum, ut unus fuerit, qui, exemplo Clodii, Ordine Senatorio ſpontè ceſſerit, quo popularis haberetur, plusque in Republica, ut Nuntius, polleret. Jus vetandi eſt pupilla libertatis, quam, ſi fundamentum in lege vel in articulo inſtructionis Juribus conformi habeat, tollere non convenit. De Jure nemo poteſt ex Nuntiis obnuntiare Comitiis, niſi circa Concluſionem in Curia Senatorum. Sed hoc procedit in materia Conſiliorum publicorum, quæ ante concluſionem Comitiorum

nemini

nemini præjudicant, aliter verò in Judicialibus, quæ ante Conclusionem vires acquirunt, licet posthac Comitia rumpantur. Debet itaq; protestatio in Conclavi Nunciorum præcedere. Secùs se res habet in extrajudicialibus, ubi omnia jam conclusa negotia, interveniente contra unum punctum protestatione, corruunt.

XVII. Uti verò circa salutationem Nuncii Terrestres Regiam osculantur manum, ita non minùs ad eundem honorem circa conclusionem sive prosperam sive improsperam admittuntur, petentes hoc in Oratione valedictoriâ per Mareschallum suum, cui à Throno Regio per Cancellarium vel Vice-Cancellarium Regni respondetur, in Lithvania autem, si Comitia celebrantur, ad Cancellarios ejusdem Nationis illa functio pertinet. Si absque fructu dissolvuntur Comitia, tunc Rex Consilium post Comitiale cum Senatoribus habet, & inter alia, tempus futurorum, Comitiorum, quando necessitas svadet præfigit.

XVIII. Cùm verò Officium suum nemini debeat esse damnosum, salutariter constitutum est, ut omnes actus Juridici, in quibuscunque subsellus contra prædictos Nuncios à prima die Conven-

Conventuum Ante-Comitialium usque duas ſeptimanas poſt Comitiola Relationum formati, & Decreta lata nullitati ſubjaceant, quibus tamen elapſis fatalibus tenentur parte inſtante reſpondere, vid. *Conſtit. Anno* 1658. *Anno* 1659. *Anno* 1661. *p.* 29. *&* *Anno* 1678.

XIX. Ad reddendas deindè rationes Fratribus, & eligendos ContributionumExactores, determinantur Conventus Relationum locis conſvetis, *Conſtit. Anno* 1591. qui in M. D. Lithvaniæ, juxta Statutum, quatuor ſeptimanis poſt Comitia incidunt, *Confœderat. Anno* 1668. Præfixum tempus dictorum Conventuum ex declarationibus Palatinatuum & Diſtrictuum Conſtitutionibus annexis patet. Addunt interdum hanc præcuſtoditionem, ſi Conſtitutiones typis excuſſæ transmiſſæ fuerint. In Regno Nuncii reditum ſuum Capitaneis cum Jurisdictione, in Lithvania verò Palatinis vel ubi Diſtrictus ſunt, Capitaneis, & hi deindè per Miniſteriales Nobilitati ſignificant.

Cytatem.

CAP. IX.
DE CIVITATIBUS.

I.

POſtquam hactenus de Ordinibus, qui de Regni Juribus participant, & Comitiis interſunt, actum eſt, præſtat, ut etiam nonnulla adjiciam de CIVIBUS ſtrictiori interpretatione ſumptis, id eſt, qui ſingularis alicujus Civitatis incolæ. Præſtantiori enim ſignificatione, Civitas etiam Reſpublica dicitur, & Cives ſunt, qui optimo Jure Reipublicæ gaudent, ad quod in Polonia ſoli Nobiles admittuntur.

II. In Pruſſiâ tamen Majores Civitates Thorunium, Elbinga, & Gedanum ſingulari prærogativâ eminent, adeò, ut ex ſingulis Civitatibus bini Delegati compareant, & in Conventibus poſt Succamerarios locum ſimulque facultatem dicendæ inter Senatores ſeu Conſiliarios Provinciales ſententiæ habeant: In Comitiis verò Regni Generalibus malunt Nuntiis Terrarum ſua committere deſideria, quam ipſi publicis aſſidere Conſultationibus, ad quas in Pruſſia & non alibi

alibi habendas aſſerunt, juxta reſervationem tempore ſubjectionis Caſimiro Regi factæ. Jus etiam Suffragii in Electione Regia antiquitùs habent, & non demùm Anno 1632. in Electione Vladislavianâ obtinuerunt. Error autem ita ſentientium Autorum, indè, credo, ortus eſt, quòd tùm primùm EPISCOPUS CULMENSIS & POMESANIÆ ſuo & aliorum Conſiliariorum Terrarum Pruſſiæ nomine ſuffragia ſubſcripſerit. Sed ſciendum eſt, quòd anteactis retrò temporibus, calculi eligentium nòn fuerint volumini Legum inſerti.

III. Jam dudum etiam Civitates, Cracovia, Vilna, Leopolis, & Poſnania, ad Comitia Regni, etiam quando ſemotis arbitris tractatur, admittuntur, & nec minùs earundem ſubſcriptiones inter ſuffragia Palatinatuum ſuorum reperiuntur, carent autem activitate dicendi.

IV. Bonorum quoque Terreſtrium Civitates hæ (quemadmodum & ſupra memoratæ in Pruſſia) juxta *Conſtit. Anni* 1612. *p.* 14. *Anno* 1631. *&* *Anno* 1658. *p.* 37. *&* *Anno* 1667. *p.* 30. habiles ſunt: Cùm aliàs Sigiſm. I. Petricoviæ decreverit, ne plebei bona Terreſtria deinceps emerent, ſed

quæ hactenus possederant, intra tempus quatuor annorum venderent.

V. Regalium verò & Spiritualis Ditionis Oppidorum incolæ, pro plebeis liberis, Nobilium pro adscriptitiis putantur. Nisi ipsis Domini Jura & immunitates aliquas concesserint, ut iis, quos ad Oppida & Civitates noviter erectas alliciunt, indulgent.

VI. Notandum hîc, quòd Magistratum Civicum lex sumptuaria non stringat, sed à pœnis, quæ per *Constit.* 1613. *&* 1629. contra homines plebejæ conditionis sancitæ sunt, liberos pronunciet.

CAP. X.

DE KMETONIBUS seu RURICOLIS.

I.

QUI in Villis fundisve Regiis aut Nobilium habitant, agris addicti sunt, unde etiam vocantur Servi Glebæ. Non solùm verò ipsi in potestate Dominorum sunt, sed etiam ex iisdem proge-

progeniti in eandem recidunt, quoad vitam & fortunas, nec habent contra Dominos actionem, Capite enim Jurisdictione carere dicuntur.

II. Sunt quidem nonnulla à Divæ memoriæ Regibus, præprimis Casimiro Magno (qui à benignitate in vilioris sortis homines Patris plebejorum & rusticorum nomen accepit) edita Statuta, quæ tàm arctæ servituti aliquatenus succurrunt, quæ vide *apud Herburt*: usu tamen vix observantur, nisi quòd Status Spiritualis vel in facultate aliquâ gradûs assecuratio libertate donet subditos: Ex similitudine illius Statuti, quod Doctores plebejos ad beneficia Cathedralium Ecclesiarum suscipi permittit.

III. Sunt aliàs duo manumissionis modi, I. quando Dominus actis intervenientibus recognoscit, se subditum suum de omni heroicâ potestate Jureque, Dominio & proprietate sibi ad eundem servienti & competenti absolvere, & liberum mittere. IIdus modus est, quando Dominus Libertationem privatis literis testatur.

IV. Eadem verò potestas non tantùm in Rusticos, sed etiam in Oppidanos sese extendit, nisi ipsis Domini (ut suprà commemoravi) immunitates aliquas indulserint.

V. Ad tollenda gravamina, quæ Status Equestris vigore bonorum Terrestrium, & recuperationis subditorum hactenus subiit, constitutum est *Anno* 1679. ut Status Spiritualis, tàm in Judiciis Terrestribus, quàm Castrensibus provocatus respondeat, ratione injuriarum illatarum, & posthàc ut appellatio judicetur in seculari Judicio.

CAP. XI.

DE JUDÆIS ET CIGARIS.

I.

OLim Judæi Cracoviæ inter Christianos habitarunt, posteà in locum separatum secesserunt, ut plebis contumelias evaderent, & majores consequerentur immunitates, quas potissimùm debent Casimiro Magno, circa annum 1341. & ante eum in Majori Polonia Boleslao Duci Calissiensium. *Anno* 1264.

II. Decrevit quidem *Sigism. August. Petricov. Anno* 1562. ne Telonia & alia id genus tenerent: sed

ſed moderna tempora aliud docent. Videatur tamen noviſſima lex, *Anno* 1679. *p.* 34. Propter pretia rerum in immenſum aucta, conceſſa ipſis eſt per *Conſtit. Anni* 1633. *p.* 39. Libertas Commerciorum Vilnæ.

III. Quoniam ſæpiùs extra forum evocari ſolent, reaſſumpta ſunt eorum jura, & declaratum eſt, ut vigore antiquiorum & recentium jurium ſuorum ad Judicia Palatinorum pertineant, & Volhynenſes coram Capitaneis reſpondeant, in omnibus cauſis, ſalvâ Appellatione, *vid. Conſtit. noviſſima p.* 10. & 11. & *in Lithvanicis pag.* 23.

IV. Ne in uſurarum voragine eſſent inſatiabiles, decrevit *Conſtit.* 1670. ne plùs quàm viginti à centum annuatim prætenderent.

V. Eadem etiam Conſtit. ſecuritatis ergò cavet, ne Judæi & Cigari (quibus per *Conſtitutionem* 1557. & 1565. in Regno interdicta eſt commoratio) intra tria milliaria â præſidio Camenecenſi habitent. Sed quid juvat hæc recenſere, poſtquam dolendo fato hoſtis Chriſtiani Nominis Ante-Murale illud nobis eripuit!

VI. In Statuto Lithvanico occurrit res singularis ex Zelo promovendæ Religionis Christianæ orta, quòd nimirum, si Judæus vel Judæa Religionem Christianam susceperit, Nobilitatis prærogativam unà cum sobole acquirat.

LIBRI II.

CAPUT I.

DE RELIGIONE.

I.

POstquam & imperandi & parendi subjecta introduxi, tractanda veniunt ea, in quibus Imperii potestas versatur. Sunt autem res illæ vel sacræ vel profanæ. Ab illis meritò fit initium.

II. Primus Poloniam Christo adduxit Miecislaus I. abnepos Piasti electâ in Uxorem Dambrowkà Boleslai Bohemiæ Ducis (qui Venceslai Sancti frater erat) filia. Hæc enim, ut Clotildis Clodovæum Galliæ, Gisella Bavara Stephanum Ungariæ Reges, Maritum suum Christo lucrata

lucrata eſt. Romanis libertatem pudicitia, Polonis Religionem pietas muliebris attulit.

III. Floret quidem in hoc Regno Fides Romano-Catholica; ne tamen propter diverſitatem alicui negotium faceſſatur, â morte Sigiſm. Auguſti Reges Juramento ſe obſtringunt ad pacem inter Disſidentes Religionis Chriſtianæ tuendam, manutenendam, & quòd nullo modo vel Jurisdictione ſuâ, vel Officiorum ſuorum & Statuum quorumvis Autoritate quenquam afficient ac opprimant. Intereſt enim Regni ut Pax religioſa conſervetur. DEUS non crudelitate, ſed credulitate quærendus, rectè inquit Auguſtinus. Quod tempore dicti Regis Sigiſm. Auguſti Senatus majori parte ex Diſſidentibus conſtiterit, teſtatur Epiſcopus Præmislienſis *Piaſecius p.* 48. 49. Et Rex Stephanus non ducebat eſſe Religionis, Religionem vi promovere, dictitans *DEUM ſibi tria reſervaſſe, ex nihilo aliquid facere, futura præſcire, & Conſcientiis dominari.* Imò quòd ſub hoc Rege in Magno Ducatu Lithvaniæ Cancellarius Reformatæ Religionis fuerit, nomine Euſtachius Wolowicz, deducit ex actis Rigenſibus Chytræus. Fuit ejusdem nominis Epiſcopus Vilnenſis ſub initium hujus

 ſeculi;

ſeculi; an verò ille idem, quòd poſteà Religionem mutaverit, mihi haud conſtat. Libertas tamen Religionis per *Confœderationem Anni* 1668. circumſcripta eſt, ubi habetur, quòd à Fide Catholica Romana & Unitorum tranſeuntes, & convicti in foro fori exilio puniri debeant.

IV. Fides illa Catholica Cardinalis in Polonia Regnantium lex eſt, adeò ut etiam Regina ſive Natione, ſive Vocatione Catholica eſſe debeat. Hinc Helenæ Alexandri Regis Conſorti Diadema impoſitum non eſt, quòd Græcæ Religioni tanquam Joannis Magni Moſchorum Ducis Filia eſſet addicta, & Romanæ Eccleſiæ inſtituta nollet amplecti; Regina vocata, diademate caruit, ſepulta etiam Vilnæ in Sacello Ritus Græco-Rutheni. Sarmatia enim Romanorum armis impervia, Romanæ Religioni mancipata eſt. Aliter fecit Maria, Caſimiri primi Uxor, quæ Græcam Religionem deſeruit, atque in baptiſmate Cracoviæ ſuſcepto, Dobrogniewæ nomen ſibi elegit, & denique Gneznæ coronata eſt. Lex vero illa REX CATHOLICUS ESTO, non adeò pridem Capitulationi Regiæ ſcil. Michaelis & Joannis III. inſeri conſvevit. Nam quod Rex Poloniæ debeat eſſe Catho-

Catholicus, indè colligebatur antea, quòd in Statuto quodam extent iſta verba: REFERENDARIUS ADEAT REGEM POST SACRUM MISSÆ.

V. Quoad Religionem Græcam, magna Ruſſorum pars ſub exitum ſeculi ſuperioris, in Concilio Breſtenſi Lithvanico Eccleſiæ Romanæ ſeſe conjunxit, retentis tamen ſuis ritibus. Hinc jam diſtingvuntur inter *Unitos* & *Non-unitos*. Ne autem hi in Religione ſuâ turbarentur, cautum eſt, in diverſis legibus & Pactis, præſertim Hadiaci *Anno* 1658. initis, ita ut etiam eorum Archi-Epiſcopus cum aliis quinque Epiſcopis in Senatum admiſſus ſit, ſed cùm hæc Pacificatio inſerta ſit Conſtitutionibus dicti Anni, Lectorem ad eandem remitto. Hoc tantùm adjicio, quòd Græci hactenus Jus ſuum non ſint proſecuti.

VI. Rex Joannes Caſimirus Armenicum populum ritumque unioni Romano-Catholicæ Eccleſiæ in Poloniâ conſociavit, & Arrianos per *Conſtit. Anni* 1658. & 1659. è finibus Regni proſcripſit. Undè etiam ab Alexandro VII. Titulo ORTHODOXI Regis donatus eſt. Reaſſumptæ ſunt iſtæ Conſtitutiones *Anno* 1670. ita ut contra Fautores Arrianiſmi executio Capita-

neis, ſine appellatione, competere debeat. Quoniam autem contigit, ut nonnulli per ſpeciem Arrianiſmi ad Tribunal evocati fuerint, *Conſtitutio Anni* 1678. pœnam quingentarum marcarum cum ſeſſione turrica per duodecim ſeptimanas in Procuratores definiit.

VII. Quoniam ad Conſervationem Sacrorum facit, Scholas inſtituere, pauca hic de Academia Cracovienſi adjungo, quòd ſcilicet eandem à Caſimiro M. ex conceſſione Papæ Urbani V. Anno 1364. inchoatam Rex Jagello ex ultimo voto Hedvigis Uxoris ſuæ abſolverit. Papa dictus Theologiam doceri prohibuerat, quam tamen poſteà Bonifacius permiſit. Quoniam dictus Rex Academicos ab omnibus teloniis ac oneribus liberos fecit, ac eâdem planè libertate, quâ Spirituales, gaudere voluit, ideo Epiſcopus Cracovienſis ejusdem Cancellarius & promovendorum Examinator eſt; Sede autem vacante Officialis ejus ſeu Vicarius Generalis. Et Anno 1590. Sigiſm. III. ſeipſum præſentatione Præpoſituræ S. Floriani in Clepardiâ abdicavit, & Academiæ dictæ Jus ſuum conceſſit integerrimum. Conſervatur etiam Academia hæc circa Jura ſua per *Conſtit. Anni* 1613. *&* 1635. & noviſſimè

visſimè per Pacta Conventa Sereniſſimi Joannis III. Sic in *Conſtit. Anno* 1676. confirmata ſunt Jura Academiæ Vilnenſis. Fundationes etiam Templorum & Monaſteriorum approbari ſolent in Comitiis.

Cap. II.

DE ADMINISTRATIONE ſive REGIMINE POLITICO.

I.

POſtquam de rebus ſacris pro Inſtituto meo breviùs egi, ſeqvuntur res Civiles ſeu profanæ. Adminiſtrantur autem hæ, vel à SacrâRegiâ Majeſtate ſolâ, vel ex conſenſu Comitiorum. Ad illas ſpectat jus indicendi Comitia, de quibus *ſuprà Lib. I. cap. VIII.* honores ac officia pro arbitrio conferendi, de quibus infra; Jus renovandi pacta & feuda; Jus Securitatis ſeu ſalvi conductus; ſi vero quis Decreto Comitiali infamis pronuncietur, tali, niſi ex conſenſu omnium Ordinum in aliis Comitiis beneficium ſalvi

conductus dari non potest; Jus tribuendi moratorias inducias &c. De Privilegiis autem & immunitatibus generaliter sciendum est, quòd sub titulo & subscriptione Regiæ Majestatis ac Sigillo Regni, vel Magni DucatûsLithvaniæ impetranda sint. Sed progredior ad Jura specialia.

CAP. III.

DE JUSTITIA DISTRIBUTIVA sive DE JURE HONORES ET BONA CONFERENDI.

I.

PRinceps in summo fastigio collocatus, fons est omnium Dignitatum, ex quo honores, tituli, & quævis præeminentiæ derivantur. Aula quid est, nisi perennis concursus & statio orientis fortunæ, sic in Polonia decet Regiam fortunam alios fortunare. Rex quippè honorum & dignitatum summus Arbiter, *ut meminerit, solam benefaciendi Civibus gloriam ad illum spectare, translatâ in Magistratus cujusvis severitatis rigorisque invidiâ,*

invidiâ, & intelligat, sub Regiæ dignitatis prærogativa paternæ charitatis includi vincula, quæ Regibus tranquillitatem vitæ, immortalitatem gloriæ, perenne subditorum desiderium conciliant. Præmiandi autem sunt terrigenæ Nobiles æquitate Juris & pœnæ gaudentes, benè meriti alterutrâ Pallade Cives, ætate & discretione vigentes, aliàs enim homines quidem non essent sine titulo, sed tituli sine homine. Idque fieri debet intra decursum medii Anni à tempore Vacationis, vel ab initio Comitiorum, si immediatè ante Comitia vel sub tempus eorundem vacent, *Stephan. Anno* 1576. *Sigism. III. Anno* 1543. *Anno* 1607. & *Constitut. Anno* 1631. *p.* 4. Sed deindè sub Vladislao IV *Constit. Anno* 1632. cavet, ut extra tempus Comitiorum Vacantiæ intra sex septimanas ad maximum, à die notitiæ, sub tempus autem Comitiorum à Principio eorundem, instante Mareschallo Ordinis Equestris, secundùm Jura & Statuta per Cancellarios utriusque gentis publicè & specificè distribuantur, vid. *Pacta Conventa Serenissimi Joann. III.* Quintâ verò die ante Conclusionem Comitiorum, Nuntii Terrestres in præsentia Regis & Senatûs, ante omnia, pro distributione vacantiarum instant, juxta *Constit. Anni* 1576. &

Anni

Anni 1588. ut Rex imitetur naturam, quæ ſuas opes ita diſpenſat, ne detur vacuum. Diſtributio autem expectativarum in *Conſtitutione Anno* 1550. prohibetur. Factâ hîc mentione de Mareſchallo Equeſtris Ordinis annoto, quòd licet eidem ex vacantiis Senatoria conferatur dignitas, non deſerat tamen ſtationem ſuam, exemplo Illuſtrisſimi Domini Nicolai de Granow Sieniawii, qui in Comitiis feliciſſimæ Coronationis moderni Regis, Mareſchallus Curiæ Regni creabatur. Aliud obtinet in Nuntiis Terreſtribus, nam hi ex Collegio, præviâ gratiarum actione & reſponſione Mareſchalli, recedere ſolent, ut locum in Senatu ſibi competentem occupent. Si in Civitatibus, quæ Speciali privilegio caduci carent, bona caduca exiſtunt, Rex non Civibus, ſed hominibus benè meritis, ſive Nobilibus, ſive Ignobilibus, præviâ recommendatione Ducis Exercituum, diſtribuit, cum tali onere ſervitii, quod antehac ipſis adhæſit. Bona autem poſt Nobilis mortem caduca, ſolis Nobilibus conferenda ſunt, niſi ob defectum condignorum ex bonis Menſæ redituum Regi vel Reginæ ad tempus concedantur, vid. *Conſtit.* 1649.

II. Digni-

II. Dignitarius & Officialis debet esse possessionatus in Palatinatu. In Palatinatu autem Russiæ, Mazoviæ, & Ravensi, ac Terra Vielunensi, quia in sua circumferentia multas in se continent terras, Officialis quilibet, non in Palatinatu, sed in illa terra, ubi Officium est, possessionem habere debet.

III. Exteri ab Officiis publicis excluduntur. Hinc dictus Rex Vladislaus Anno 1633. ejusque Successores inter cœtera promiserunt: Nolumus etiam ullos extraneos secundùm tenorem *Constit.* 1607. ad nostra Consilia, functiones & officia admittere. Cardinali hoc tanquam scuto peregrina ambitio retunditur. Quòd etiam Confessionarius & Concionator Aulicus debeat esse sangvine & genere terrigena, placuerat Reipublicæ *Anno* 1632. *in Punctis ad Castrum Varsaviense porrectis.*

IV. In Prussiâ Vacantiæ indigenis secundùm Privilegium Incorporationis distribuendæ sunt.

V. De incompatibilibus *vid. Pacta Conventa* D. Michaelis & Serenissimi Joann. III. ubi cavetur, quòd scipiones Mareschalcales, Sigilla, & Thesauriatus cum clavâ Ducum Exercitûs sint incompatibilia.

VI. *Cùm* (juxta Ciceronem) *pro suâ Patriâ pauci post genus hominum nati & reperti sint, qui nullis præmiis propositis vitam suam hostis telis objicerent:* Proindè laudabili & ad virtutis uberrimum alimentum utili instituto Rex Poloniæ per quatuor menses militares, hoc est, per Septembrem, Octobrem, Novembr. & Decembr. vacantes Capitaneatus, & Officia Terrestria benè meritis militibus confert, *vid. Constit. Anni* 1662. Uti enim milites pœna & timor in sedib⁹ corrigunt, ita in expeditionibus spes & præmia faciunt meliores, *Vegetius lib. III. cap. ultimo.* Si omnes, qui Reipublicæ consulunt, chari esse nobis debent, certè imprimis Imperatores & milites, quorum Consiliis, virtute, periculis, retinemus & nostram salutem, & Imperii dignitatem. Ad securitatem enim ejusdem requiritur præsidium perpetui militis, cum Regna *Paternostris* conservari nequeant, uti dixit Henricus IV. Rex Galliæ. Singulare benemeritorum militarium præmium refert *Sarnicius* de Joanne à Tarnow, quem Sigismundus Rex tanti fecerit, ut post illam memorabilem Victoriam de Valacho ad Obertinum, binorum grossorum in jugera contributionem publicam ei decreverit. Super Advoca-

vocatias etiam Privilegia dantur benè meritis militibus, Personis Nobilibus, non verò plebeis, & licitum est easdem aliis vendere Nobilibus, juxta *Constit.* 1662. Excepit tamen Rex Joannes Casimirus decem Advocatias, præsertim Samboriensem, Servitoribus suis, etiam plebeis, jure advitali conferendas *per Constit. Anni* 1662. *p.* 15. *vid. etiam Constit. Anni* 1647. Factâ hîc mentione Advocatiarum, adjicio, quòd Lublinensis, Lanciciensis, Wschovensis & Sredensis iisdem Civitatibus incorporatæ, ac proventus illarum in usus publicos Civitatum convertendi sint, salvo Servitio bellico, juxta *Constit. Anni* 1589.

VII. Hoc etiam de Officiis notandum, quòd Rex aliquando consentiat, ut alter alteri suam cedat functionem.

VIII. Placet hîc examinare quæstionem, an Respublica tempore InterRegni vacantes dignitates possit distribuere. Ventilata eadem est tempore InterRegni *Anno* 1632. ex occasione, quòd Rex Sigism. III. defunctus Filio suo ex Constantia Austriaca Joanni Alberto Cardinali Diacono & Episcopo Varmiensi Episcopatum Cracoviensem contulisset, & inopinata morte præventus, non subscripsisset literas ad Cathe-

drale Collegium Cracovienſe & ad Summum Pontificem in ſimilibus negotiis neceſſarias. Poſt multas ratiocinationes concors tandem ſtetit declaratio, quòd Senatus poſſit ejuſmodi literas dare, quas etiam deindè Primas Regni edidit. Ratio decidendi erat, quod conſtabat jam collatam fuiſſe Principi illam dignitatem, à ſuccedaneo Rege pro ratâ habendam, manu tenendamque. Quod enim alioquin InterRegni tempore Vacantiæ diſtribui non poſſint, ſolidioribus argumentis tunc demonſtratum fuisſe, teſtatur *Piaſec. in Chron. ſub Anno* 1632. Ita Czarnkowski Referendarius Regni, de Coadjutoriâ Archi-Epiſcopatus Gneznenſis perDecretum Comitiale abjudicatus eſt, quod Conſenſum â Rege Henrico jam in Galliam tendenti extra Regnum, quaſi ſub InterRegno obtinuiſſet, quamvis non fuerit res inſolita ejusmodi dari Conſenſus, necdum Reſpublica obedientiam, dicto Henrico renunciaverit, *Dargodzki de Titulatâ Nobilitate.* Aliam tamen rationem initæ factæ adoptionis ſive Coadjutoriæ allegat *Piaſecius.*

CAP.

Cap. IV.

DE JURE CUDENDÆ MONETÆ.

I.

POlonos olim, ad inſtar aliarum gentium permutatione rerum uſos fuiſſe dubium non eſt. Fruſtulis quibuſdam argenti pellibusq; apreolorum ſibi res comparaſſe, docet *Gvagvinus.* Undè etiam in vim mulctæ pelles dabantur, *videſis Januſʒ. lib. 5. Conſtit. part. 3. tit. 1. fol.* 425. Sic nec in Lithvania ſub finem ſeculi XI. pecunia extitit, uti patet *ex relatione Neugeb: Lib. III. Hiſtor. Polon. ſub Vlad. Lasconogo.* Nummiſma Peregrinum groſſos ſcilicet Bohemicos & denarios argenteos primus in Poloniam invexit Rex Venceslaus, *circa Annum* 1300. Ex Polonis autem Caſimirus Magnus poſt coriaceas pecunias quadratas primus monetam cudit groſſos ſcilicet argenteos cum Titulo: MONETA REGIS CASIMIRI. Aureus verò nummus tempore Alexandri cœpit cudi. Olim jus cudendæ monetæ penes Regem fuit, quæ poteſtas deindè tem-

 pore

pore Vladislai Jagellonis in Comitiis Jedlinensibus Anno 1430. restricta est, ne Rex monetam absque Senatus Consilio cudat. Ita etiam Reges nonnisi cum Senatu peregrinam & adulterinam monetam proscribere solebant. Modernis verò temporibus Rex Poloniæ jus cudendæ monetæ ex consensu Comitiorum exercet, *juxta Pact. Convent.* Vladislai, Joann. Casimiri, Michaelis, & Serenissimi Joannis III. Hinc proventus etiam non Regi nunc cedunt, sed Reipublicæ accrescunt, vigore *Act. Elect. Vladislavianæ Anno* 1632. ac Thesaurarius desuper in Comitiis rationem reddit *Anno* 1654. Causam verò hujus legis *Stanislaus Kobierzycius de rebus gestis Vladislai Principis* sequentem allegat, quòd cum Respublica Sigism. III. Regis soboli liberaliter prospexisset, ideò gratitudinis ergò Rex cesserit Reipublicæ jus cudendæ monetæ. Hoc etiam gaudent tres Majores Prussiæ Civitates, Thorunium, Elbinga, & Gedanum, ideoq; ad Consilia de re monetaria invitantur. Sed Cuprea nunc nobis sunt secula, utinam aurea Saturni mox redeant!

Cap. V.

DE JURE TRIBUTORUM ET VECTIGALIUM.

I.

IN Tributis esse Reipublicæ nervos nemini dubium est, impossibile est, ut sacris tributis non illatis alioqui Respublica conservetur, benè dicit Imperator *Justin. Nov.* 149. *Neque enim quies gentium* (ait ille) *sine armis, neq; arma sine stipendiis, neque stipendia sine tributis haberi queunt.* Proximum autem id Libertati, eadem non indici. Hinc libera Polonorum gens non imposita, sed spontè in Comitiis laudata agnoscit. Antiquissimum jus Comitiorum, libertatis prima basis, contributionum necessitati originem suam debet. Prutheni autem non in Comitiis suas Contributiones declarant, sed singulari immunitate ad referendum Palatinatibus suis gaudent. De his contributionibus, ultra Consiliarios & Nobiles, minores quoque Civitates primò deliberabant, sed jam hæ activitate excluduntur.

II. Antiquis temporibus, ut patet ex *Cromero lib.*

ro lib. II. pag. 128. pensitabatur quot annis tributum *poradlne*, etiam *Krolestwo*, id est Regale dictum, quod constabat duodecim grossis de manso, donec Ludovicus Rex *Anno* 1374. Nobiles & eorum ascriptitios ab illo liberavit, duos tantùm reservando grossos, quos deniq; *Sigism. I. Anno* 1507. planè remisit.

III. Ordinarii proventus Reipublicæ sunt, *Quarta*, de quâ jam supra *lib. I. cap. VII.* dictum est, *Depositoria vini*, *Aquaticum Fordanense*, *Capitatio Judaica*, *Evecta & inducta*, *Quartus grossus majoris Poloniæ & Russiæ*, de quibus agit *Constit. Anni* 1647. cavetque, ut in solutionem militum impendantur.

IV. Extraordinariæ Contributiones sunt, *Capitatio*, Polonicè poglowne, quæ ab omnibus Christianæ fidei addictis Nobilibus & Ignobilibus exigitur. Quæ enim à Tartaris, Lithvanicis vecturam, commercia & opificia exercentibus, & à Judæis penditur, ordinariis annumeratur, videantur *Constitutiones* 1667. 1673. & 1677. variat pro ratione temporis, & ita est intelligenda, quòd præter illam ad alias etiam Contributiones, quæ incolis Regni & M. D. Litthv. imponuntur, teneantur. *Agraria*, lanowe dicta, quando

quando pro laneis & mansis certa pecuniæ summa exsolvitur. *Czopovve*, olim erat nummus à singulis grossis, nunc ferè nona pars dolii Cerevisiarii, vel aliorum potuum, vocatur Contributio ducillorum seu ducillaris, nec sunt ab hac Contributionis specie immunes Nobilium subditi, qui in diversoriis liquores divendunt, videatur *Constit.* 1667. 1676. concessa eadem fuit Civitati Posnaniensi à Sigismundo Augusto *anno* 1588. item Civitati Cracoviensi in reparationem *anno* 1589. Decernitur etiam aliquando in Regno nostro *accisa*, quæ ab omnibus mercimoniis tàm victualibus quàm utensilibus in omnibus oppidis Regni, Ecclesiasticorum & Nobilium solvitur, & quidem de quolibet floreno duo grossi penduntur. *Vid. Constit. Anno* 1588. *&* 1658. Notum quoque tributi genus est *donativum*, quod Mercatoribus imponitur; Pro ratione periculorum variat, & aliquando ad vectigalia computatur, uti novissimè *anno* 1678. Est & alius modus collectandi, nimirum fumalis collecta *podymne*, à singulis domibus tam Civitatum quam pagorum, Curiis Nobilium & Ecclesiasticorum exceptis, quæ tributi species primùm *sub Sigismund. III. anno* 1629. ad proportionem Geometricam introducta est.

Solet etiam esse non postponenda auctio subsidii ex Monopolio Tabaci, quod plùs offerenti arendatur, cujus Exemplum *in Constit.* 1673.

V. *Vectigalia* instituere, augere, vel mutare, Comitiorum quoque arbitrio subest. Immunes ab iisdem sunt Nobiles & Spirituales personæ, eorumq; subditi quo ad res domestico labore quæsitas, & ad propriũ usum advectas. *Albert.* 1496. *Sigism. I.* 1523. *Sigism. August.* 1550 *&* 1569. prævio juramento sive per Dominos sivè factores in officio Terrestri, vel in defectu ejusdem coram Notario Vectigalium, non esse ista bona empta, sed proprio vel sibi subditorum labore quæsita. Qui autẽ semel juravit, illius literis significatoriis ubique standum & fides adhibenda est, *Sigism. Cracoviæ* 1540. 1543. Est ergò inter egregias Nobilitatis Polonæ prærogativas, vectigaliũ immunitas, quæ pulcherrimum donum generis mortalium vocatur Historicorum Principi: Nisi necessitate sic exigente *generale* (uti nominatur) *vectigal terrestre & Aquaticum* decernatur, cujus exemplum in Constit. 1673. reperitur. Teloniatores autem de jure debent esse Nobiles iique benè possessionati. Quare ii ipsi, qui Telonium solvere tenentur, scilicet plebeji, Teloniatores esse

ſe non poſſunt, *Conſtit.* 1569.1616. De Judæis etiam, quòd non poſſint telonia tenere, expreſſiſſima ſunt Regni ſtatuta, ſub pœnâ centum marcarum toties, quoties contra permittentes. Sed hæc non obſervantur.

CAP. VI.

DE JURE ARMORUM.

I.

REgum ſit inſtrumentum tempore pacis ſceptrum, tempore belli gladius. Sed cum hoc plurima in ſe habeat mala, omnia priùs experiatur Princeps, quàm decertet. Quo forſan collimabat articulus Regibus Iſraëliticis præſcriptus, qui volebat, ne multos alerent equos, ſcilicet ne animo geſtirent Ægyptos bello laceſſere. Imò Codex Sacer arma DEI, quibus contra hoſtes ſuorum uſus eſt, potius defenſiva quam offenſiva exhibet. Nominat ipſum ſæpiùs Petram, & turrim fortiſſimam, frequenter etiam Clypeum. Hic eſt ille titulus primus, quem DEus poſt primum in mundo bellum aſcivit. *Geneſ.* 15. Hinc Rex Poloniæ inter alia Pacta jurat, ſe absque

 con-

consensu Reipublicæ, neque bella offensiva sumpturum, neque peregrinum militem in Regnum aut Lithuaniam introducturum, neque Exercitum aucturum; Bella igitur in Comitiis contra hostes publicantur. Declaravit autem Respublica tempore Inter-Regni 1632. quod pro suscitatione belli offensivi haberi non deberet, si Exercituum Dux defensivum bellum gerendo hostem ultra fines fugientem, ubi hoc rationes belli requirerent, licet in alieno territorio, internecioni vel fugæ dare posset. *Ex punctis dict. anno ad Castr. Varsav. porrectis.*

II. Olim Nobiles tantùm in bellum profectos fuisse vel inde constat, quod Nomine militum, Nobiles insigniebantur, nunc vox Equitum frequentior est, & indignum Nobile viro habetur, non vacasse vel literis vel militiæ. *Majores nostri*, ait Lubienscius, *selectam quandam militiam habuerunt, nec eam rusticæ Genti unquam communicare voluerunt, equite non pedite in bellis utebantur: ipsa Nobilitas arma insigne militare tenebat, rei Agrariæ curâ Advocatis, Scultetis, & Rusticis relictâ. Idque non sine causa Majores nostri faciebant, nam si Nobilitati rustici mixti fuissent, Nobilis desertæ stationis accusatus parem sibi genere non habuisset, quem testem adhiberet, se in*

in bello eum locum qui ei obtigerat tenuisse: quæ quidem causa etsi Nobis valdè levis videtur, cæterùm illis temporibus, quibus alius bellandi modus erat, valuit, imò fundatur in eâdem Constitutio 1578. de illegitima prole. Primùm sub Casimiro Magno ultima domus Piastanæ progenie, ea auctorandi militis ratio mutata est: Dispersas etenim reliquias Regni cum persequeretur, & intra angustos terminos hostibus resisteret, Rußicaque Imperia, quondam suum labore Boleslaorum, Uladislaorum, Casimiriorum conquisitum patrimonium recuperaret, & Coronæ Polonicæ jungeret, ex hominibus conditionis plebejæ colendis agris tam Regiis quam spiritualium & secularium adscriptis exercitum collegit. Atque inde illud Statutum de subditis tam Spiritualium quàm secularium crevit, quod æquè Nobilitatem ac Statum Ecclesiasticum affecit. Quando antiquitùs Sculteti & Kmetones in militarem Ordinem recipiebantur, Scartabelli vocabantur Σκαρθμός Græcè, Latinis agilitatem, vel cursum significat, quòd in bello ad omnem usum currendi vel recurrendi celeres atque expediti essent.

III. Quando verò Nobilitas ad Expeditionem generalem polonicè *Pospolite Ruszenie* evocatur, nullius Imperio, quam Regis subest, cujus præsentia tunc est necessaria, adeò ut qui-

dam Ruthenus in literis suis ad Regem Sigism. August. datis, usus sit hisce verbis: Virum libertas nostra requirit, ut sit salva, non titulum Regis. Hinc, quia anno 1576. Rex deerat, dicti sunt Inter-Regno illo, ex communi omnium assensu, tàm generali Expeditioni, quàm noviter lectis cohortibus Duces Stanislaus Gorka, & Stanislaus Ckovius Succamerarius Cracoviensis. Veteranus autem miles Duci ordinario parere jussus. Vid. *Fred. Henr. Val.* 246.

IV. Expeditionem Generalem Rex, & tempore Inter-Regni Primas ex publico Comitiorum consensu indicit sine divisione belli, *Constit. anno* 1576. In Constitutione 1557. cavetur, quod si hostis in diversa ingrueret loca, tunc Rex ad eum locum, ubi maximum fuerit periculum se recipiet, & alii Palatinatus cum Exercituum Duce periculis obviam ibunt, sed pro illa tantùm vice. Modum expeditionis istius Generalis legas prolixè *in Constit. anno* 1621. præscriptum. Universales, quibus Nobilitas intra quatuor septimanas successivè, ter convocatur, dicuntur *literæ restium*, quia in perticâ resti alligatæ, à Ministerialibus ad Dignitarios & Officiales, sublimes & conspicuæ circumferuntur sub Sigillo Regni vel M. D. Lithua-

thuaniæ. Moderno tamen Serenisſ. Regi Joanni III. conceſſa eſt facultas ſub Sigillo Cameræ, (quod Auguſtus Rex, teſtante Varſevicio, primùm introduxit) convocandi Nobilitatem. Quod verò tantum pro hâc vice currere debet. *Vid. Act. Elect.* Plerumquè literæ ſingulæ pro binis mittuntur, imò ut unæ literæ pro tribus valerent, concesſit Nobilitas *anno* 1576. ſed tantùm pro illâ vice.

V. In Plocenſi & Mazoviæ Palatinatibus Fratres disjuncti ſex, unum mittunt militem, *Confœd.* 1674. posſesſionati tamen ſubditos habentes in perſonis comparere tenentur. In Palatinatu Podlachiæ & Terra Lukovienſi, ſecundum jus & conſuetudinem, ex decem manſis unus mittitur Eques, *Conſtit.* 1676.

VI. Qui bona jure Emphyteutico, vel etiam per arendam tenent, ipſi debent militatum ire, aut cum iis, quorum bona ſunt, juſtum expedire Comitatum, *vid. Conſtit.* 1621. Nobiles in diverſis Terris domicilia habentes, bellico ſervitio ex eis bonis, ubi eos reſtes prævenerint, propriâ perſonâ; de aliis autem bonis expeditione congruenti ſatisfacere debent. *Sigism. Cracov.* 1510.

VII. Nemo excipitur, niſi quem jus antiqvum

qvum excepit, præter triginta perſonas Aulæ Reginalis Majeſtatis *juxta Conſtit.* 1628. In Aula Archi-Epiſcopi Gneznenſis duodecim, Epiſcopi Cracovienſis ſex perſonæ eximuntur. Penes Theſaurarium Regni Officiales manebunt liberi, *vid. Conſtit.* 1678. Quòd Cancellarii liberi ſint, habet *Conſtit. Anni* 1655. Sic vacationem militiæ habent, Tribuni Terreſtres, Præfecti Arcium in finibus Regni ſitarum, Vicarii cœterorum præfectorum Jurisdictione gaudentium, & qui Reipublicæ cauſa abſunt, ita ut ne poſtas quidem ex bonis ſuis expediant *juxta Conſtit.* 1655. Pupilli autem, ægroti, ſenio confecti, & Viduæ per neceſſarios aut famulos militatum abeunt. Habet quoque vacationem Ordo Eccleſiaſticus, præter eos Sacerdotes, qui bona Terreſtria poſſident, vigore *Conſtit.* 1607.1621.1635. Major tamen, qvàm illa Expeditio Generalis in Republicâ noſtrâ extat antiquitùs reperta ac præcepta, à quâ ne Sacerdotes quidem cum ſuis proventibus excipiebantur, teſte Przyluſio in Stat. p. 930. Sed in Lithuaniâ non tantùm ex bonis Hæreditariis, ſed etiam Eccleſiaſticis mittere tenentur, quæ diverſitas in Stat. *Litt. in additamentis ad C. 2. Artic. 9. annotatur.*

VIII. Ab

VIII. Ab Oppidanis pedites & currus expediuntur, *vid. Constit.* 1612. Ex bonis etiam Regiis id est Capitaneatibus & Tenutis mittendi sunt milites lecti Wybranci nuncupati. *Anno* 1649. constitutum erat, ut loco militis ejusmodi Coloni sexaginta florenos penderent, quos Capitaneus Ravam transferret. Sed posteà lex vetus de milite lecto *per Constit.* 1652. 1653. 1662. re-inducta est, ut ex viginti mansis unus pedes acinace, sclopeto, & securi armatus expediatur.

IX. Designato per Castellanum loco & die Conventus particularis, instituitur lustrum (polonicè *podpis*) & postea Nobilitas ad Palatinum deducta iterum lustratur, absentesque notantur, ac Jurisdictio quæ hactenus ad Castellanum pertinebat, Palatino traditur, qui tandem, nullas faciendo in Bonis Nobilium Stationes, ad locum à Rege universo Nobilitatis Exercitui designatum, procedit.

X. Nobilitas autem extra fines Regni abire non tenetur, *vigore Constit. Casimir. M.* 1368. sed posteà Uladislaus Jagello, juxta privilegium *Jedlin.* 1433. postulante casu necessitatis extra fines eundi, singulis equitibus quinque marcas (fecit tunc quinque Gallicos Coronatos) pro

singulis mensibus, & pro damnis etiam & captivitate satisfactionem promisit. Quo de etiam Henricus Rex cavit, cum additamento, se tunc Exercitum non esse divisurum. Palatinatus Podoliæ ad Cameneciam sub directore suo consistere solebat, *Constit.* 1667. Lithuani & Prutheni limites suos non egrediuntur. Sed hi tantum ad Vistulam, Ossam & Drevantiam progrediuntur, insistentes privilegio Culmensi *anni* 1251. *per Constit.* 1659. 1676. roborato. Ideòque solet aliquando expeditio pro ratione facultatum constitui, nam sic Lithuani & Prutheni ultra Leges suas de expeditione Generali, subsidia præstant. Ita *anno* 1676. ex omnibus bonis tam Regiis Oeconomicis, quàm Ecclesiasticis & Terrestribus, nemine excepto, ex fumalibus sive domibus viginti octo, juxta *Tariffam* abjuratorum *anni* 1661. unus pedes expediri jussus est, polonicè vocatur *VVyprawa*.

XI. Absentes ab istâ Expeditione in Judicio generali militari judicari, & bona ipsorum in communem fiscum pro exsolvendis stipendiis converti debent, juxta *Constit.* 1676. *p.* 12.

XII. Nullus famulus conditionis Nobilitaris, qui sub tertiis universalibus servitium suscipit,

pit, à Domino recedere poteſt ſub pœnâ capitis & infamiæ. Notandum hîc, quòd etiam illi, qui vigore Decretorum pro pœnâ publicâ ſeſſionis turris ſatisfaciunt, ad ejusmodi expeditionem venire, & poſtea reliquam ſeſſionem abſolvere teneantur, *Conſtit.* 1621.

XIII. Poſt finitam Expeditionem Generalem nemo debet diſcedere, niſi id priùs Palatino vel Caſtellano vel Ductori Diſtrictus ſui vel Officialibus Judiciorum ſignificaverit & literas de ſuper receperit, quæ ipſi denegari non debent, *dict. Conſt.* 1621.

XIV. Cum verò inter Arma ſileant Leges, tempore ejusmodi motus publici omnia ceſſant Judicia, & jus omne tunc penes Principem eſt, ita, ut ante extraditionem tertiarum literarum Rex Tribunalia compellet, ad limitanda Judicia, Caſtrenſia verò & querelarum aliaque durant, usque ad publicationem tertiarum literarum *Conſtit.* 1634. *p.* 4. Poſt reditum Curialia, Tribunalitia & Caſtrenſia in ſex ſeptimanis reaſſumuntur. Terreſtria verò prout eorum inciderit terminus.

XV. Nunc dicendum de ſtipendiario Milite, qui eſt vel Equeſtris vel Pedeſtris. Equites

gravioris armaturæ Cataphracti Usarze lanceis sive hastis polonicè Kopije dictis instructi sunt. Simile est adhuc præprimis in Lithuaniâ genus Militum Petyhorscy appellati, qui brevioribus lanceis sive sarissis Drzewca utuntur. Levioris armaturæ vocantur Pancerni sive Kosacy, qui loricis & hastis Turcicis Dzidy dictis instructi. Facit huc *Constit. An.* 1658. quæ ita se habet: Quoniam robur & antiqvum Genus Militiæ atque nationi nostræ nativus miles hastatus (Kopiynik) hactenus intermissus fuit, ideò constituimus, & ab Exercituum Ducibus requirimus, ut cohortes Cataphractas & Petyhorscas colligant. Valachicæ autem cohortes debent penitùs esse cassatæ, exceptis duabus Ducum Exercitus; Tartaros autem Lithuanicos, quoniam ad servitia Reipubl. tenentur, in suo robore conservamus, ita tamen, ut Magistros Eqvitum (Rotmistrzow) Nobiles benè possessionatos juxta Leges habeãt. De Quartiano Milite jam supra, ubi de quartâ agitur, dixi, & nunc addo, quòd illa pro militibus in terris Podoliæ excubantibus instituta fuerit, ita quidem, ut ante omnia cuilibet Capitaneo & Tenutario bonorum Regiorum salarium ex iisdem penderetur, residuum verò in qua-

tuor partes divideretur, quarum tres Mensæ Regiæ, quarta ſtipendiis exolvendis cederent, quæ tamen reſpectu portionis pro Capitaneo & Tenutario computatæ, etiam quinta in antiquioribus libris Theſauri, vocatur. *Anno* 1567. quarta, eum in modum, qui ſequitur, expenſa fuit; In unum Eqvum gravis armaturæ florenos 12. & in unum Equum levis armaturæ florenos 10. Ad alia verò quartualia videlicèt ſecundum & tertium ſolutio ſtipendiorum illis data eſt ex contributionibus publicis dicto *anno*, in Eqvum unum gravis armaturæ florenos 10. & eqvum unum levis armaturæ florenos 8. pro quartuali autem quarto prout pro primo. *Anno* 1569. exactâ ratione Quartæ Ordinatio facta eſt. *Anno* 1675 Quarta eum in modum erogata legitur: in Equos gravis armaturæ Numero 120. florenos 12. Levis armaturæ num. 1380. per florenos 9. in Equos Strzelcow Czerniſow num. 200. florenos $4\frac{1}{2}$. In bombardas mediocres Hakownice numero 30. florenos 9. In Pedites ad tormenta bellica num. 200. florenos 5. Iisdem in Equos gravis armaturæ num. 4. florenos 12. Coſacis Niſovienſibus num. 300. per florenos $2\frac{1}{2}$. Notandum hic, quod olim non fuerint, ut nunc ſunt, integræ gravis

 arma-

armaturæ cohortes, sed quælibet cohors centum virorum 92. levibus, & 8. cataphractis constiterit: inter centum autem & quinquaginta Equites duodecim cataphracti computabantur, & sic proportionaliter. *Anno* 1589. ordinatum est, ut si quis Nobilem se venditet & non sit, bona sua amittat, eorumque medietas ad quartam convertatur, altera pars delatori cedat. *Anno* 1590. terminus, qui est pro Festo Pentecostes, unâ septimanâ anticipatus est, sed pro illâ tantùm vice; *Anno* 1613. cavetur, ne quarta alium in usum, sed tantùm ad præsidia ordinaria, hoc est in Militem Quartianũ impendatur; Eâdem Constitutione pro Equite Cataphracto 15. pro Cosacico 12. floreni constituti sunt, & Magistro eorum 100. floreni tâm intra quàm extra Regnum. Ut ex auctione proventus augerentur etiam præsidia Regni, *Constitutio* 1616. ad quartam depositoria vini, & tertium grossum de lapide plumbi Mercatilis ordinavit. *Anno* 1619. duplex Ordinata fuit quarta pro milite quartiano, computando ratione summæ istius quartæ tot Cataphractos, quot hæc quarta exportaret, tot Cosacos etiam ad quot hæ pecuniæ in vim stipendiorum sufficerent; Exceptâ autem leguntur à duplici

quar-

quartâ Oeconomiæ in jure ſpecificatæ, ſalisfodinæ, Telonia, Bona Magnæ procurationis, & omnes alii proventus menſæ Regiæ, ex quibus ſimpla tantùm ſolvenda eſt: Id quod etiam de bonis Reformationi Reginæ ſubjectis intelligendum. *Anno* 1620 Conſtitutum fuit, ut Capitanei & Tenutarii primam quartam die Lunæ poſt Feſtum Purificationis, & alteram pro Feſto Pentecoſtali inferant: Pro illâ vice etiam quilibet Capitaneus & Tenutarius ex Capitaneatibus antiquis ſummis oneratis ad quinq; florenos de manſo obligabatur. *A.* 1627. iterum cavetur, ne quarta aliorsùm quam in militem, qui Ukrainam ab incurſionibus hoſtilibus tuetur, expendatur. *In Conſt.* 1637 Vladislaus Rex decernit, ut quoniam à felici ejusdem Electione, poſt deceſſum vel ceſſum priorum poſſeſſorum duplex quarta ad apparatum bellicum deſtinata Ravæ pendatur, ſub pœnis de quarta antiquâ & deindè à Theſauro Regni ad manus Præfecti Artilleriæ, (qui Nobilis benè poſſeſſionatus & Juratus eſſe debet) transmittatur, & quidem illuc, quorſùm à Duce Exercitus aſſignatio erit. *Anno* 1658 Conſtitutum eſt, ut in poſterum poſt ceſſum vel deceſſum Capitaneorum & Tenutariorum novi Donatarii & Ceſſio-

Cessionarii primô Anno possessionis suæ quadruplam quartam inferant. *Anno* 1661 Leges de antiquâ quarta reassumptæ leguntur, & revificatio novæ quartæ in Oeconomiam bellicam *juxta Constit.* 1637. 1638. 1640. 1641. ordinatæ extat. *Anno* 1667. *exolutio* quartæ sub pœnâ amissionis bonorum Regiorum in Comitiis benè meritis & in Artilleriam Regni conferendorum injungitur, ita quidem, ut Notarius quartæ (quô officiô Casimirus Kowalkowski de Kowalki Terræ Dobrinensis Sub-Dapifer à multis jam Annis fungitur) hanc delationem cum subscriptione Deputatorum connotet, & ad Castrum Ravense porrigat, & postea, mediante inventario, bona recipiat, tandemque illum, cui eadem Rex contulerit, intromittat, Constitutâ contra impugnantes possessionem pœnâ perpetuæ bannitionis in Tribunali Regni inter causas fisci publicandæ. Ab *anno* 1667. usque *ad annum* 1673. *diem ultimum Aprilis* ex Quartâ pro quinque cohortibus hastatorum, quæ septingentis Viris constabant, exsolvebantur stipendia, scilicet pro hastato sive Husaro 51. pro Cosaco 41 florenos, ita tamen, ut iste unus florenus Magistro cohortis pro culinâ vulgò Kuchenne cederet, cui præterea etiam duodecim

portio-

portiones non existentium polonicè Slepych. *Locum* tenenti 6. & vexillifero 2. admittuntur. *Anno* 1673. *usque ad annum* 1677. quarta in Generalem stipendiorum solutionem computabatur. Denique *per Constit.* 1677. ordinatum est, ut ex quarta antiquâ centum & quatuordecim millia ad hyberna inferantur, & distribuantur. Cum autem modernô tempore Capitaneis & Tenutis omnes reditus, exceptâ quartâ, cedant, nec, uti olim, tres partes ad mensam Regiam spectent, curiosiùs indagavi, sub quo Rege & quare mutatio ista introducta. Tandem incidi *in Constit. Sigismundi III. de anno* 1590. ubi ob certiores reditus pro mensâ Regiâ, &, ne quid propter defectum contra dignitatem Regiam eveniret, Respubl. certas Oeconomias & proventus ordinavit. Ab illô itaque tempore, credo, quod supra dictæ tres partes remissæ fuerint. Nam *Constit. anni* 1638. sub titulô à Oeconomiach quæ obstare videtur, dum vult, ut tres partes ad mensam Regiam convertantur, loquitur, non de omnibus Capitaneatibus, sed de illis tantùm, quæ ad bona mensæ Regiæ olim (*scil. à dictô Annô* 1590) ordinati sunt. In Magno Ducatu Litthuaniæ ultra simplam quartam, quæ *in Constitutione* 1590 funda-

mentum suum habet. *anno* 1613. duplex concessa est, sed ob summam necessitatem pro illâ tantum vice. *Anno* 1620. iterum in unum tantummodo donativum consenserunt Lithvani. Quod & *anno* 1626. factum est, tandem in Capitulatione Vladislai IV. conventum est, ut in posterum semper donativum simplex ex bonis Lithvanicis pro apparatu Bellico in Thesaurum inferatur, & quidem Vilnæ pro Festo Sancti Johannis per 4. Septimanas. Postea tamen *anno* 1641. ordinatum, ut illud singulis annis sex hebdomadis post Festum Johannis ad manus Præfecti Artileriæ reddatur, & ipse in quibusvis Comitiis Thesaurario Magni Ducatus Lithvaniæ rationes referat.

XVI. Ordo militiæ pedestris circa *annum* 1581 institutus. Nam veteres Poloni, quia campestria incolebant, equis potissimùm gaudebant, adeò, ut munia pedestrium apud eos extraneus Miles, non sine magnis sumptibus obierit. Sic sub Augusto Crivousto mercenarios ex Ungariâ milites fuisse accitos contra Pomeranos refert *Cromerus lib.5.fol.*472. Undè forsan in hunc usque diem usitatissima Polonis Militia, quæ Węgierska Piechota Hungaricus Peditatus nuncupatur, aliàs Hayducii. Ut verò illud incommodum vita-

vitari possét, missi fuerunt ad Regias possessiones, qui ex robustissimis vigesimum quemquè in militiam legissent, ab oneribus rusticis & posteri eorum immunes redderentur *Sarnicius*. Nobiles enim Poloni non tantùm nomine, sed & re ipsâ Equites esse amabant, atq; pedestri militiâ fungi, minùs decorũ æstimabant, sed deliberavit Respubl. sub tempus Inter-Regni *An.*1632. de pedestri militiâ honoratiori instituendâ, uti patet ex Punctis ad Acta Varsaviensia porrectis. Benè etiam hæc successit intentio, adeò, ut ab illô tempore Nobiles inter pedites jussa dare vel exequi non ambigant.

XVII. Militem sine literis Regiis nemo colligere potest, sub pœnâ infamiæ & perduellionis, juxta Pacta conventa Serenissimi Joannis III. *vid. etiam Constit.*1670.*p.*6. Magister Artileriæ sit Patricius & benè possessionatus *vid allegata Pacta*. Gubernatio quoque Arcium & fortalitiorum Extraneis ac plebejis personis non conceditur, nisi Nobilibus benè possessionatis *Constit.* 1550. & benè-meritis ab Exercituum Ducibus commendatis, nec minus ex annexis Provinciis, tenore Pactorum Conventorum altè memorati Serenissimi Regis Joann. III. Articuli Militares in *Constit. anni* 1609. reperiuntur.

XVIII.

XVIII. Anterioribus temporibus in confiniis Regni Exercitus Hyberna & Stativa expediebat, quæ deindè ad aſſignationem Ducū in viſcera Regni transpoſita. Per Conſtitutionem autem *An.* 1670. hyberna in meliorem redacta Ordinē, ac ne quis ab iſtâ æqualitate importunis inſtantiis ſe, uti antea contigit, liberet, ad Duces Exercituū duos Deputatos ex Senatu, & duos ex Gentibus nullam cum Exercitu connexionē habentes aſſignatos legimus, ut cum quatuor ab Exercitu Deputati diſtributionem faciant; Tandem Sereniſſimus Rex nunc gloriosè regnans *Anno* 1677. per tot oneroſa per multos annos hyberna, & gravamina per varios militum tranſitus afflictis ſuccurrendo ſubditis hyberna ex bonis Regiis ad ſummam ſeptingentorum & ſexaginta millium Leopolim pro Feſto S. Michaëlis convehendam reduxit, Status verò ſpiritualis in vim ſubſidii charitativi trecenta florenorum millia promiſit. Epiſcopi & Archimandritæ uti & omnia bona ſpiritualium Græco-Ruthenorum Unitorum & Disunitorum in vim hybernorum ad ſummam quatuor millium obligabantur. Dicti anni Conſtitutio in Comitiis Grodnenſibus 1678 reasſumpta, & ad hyberna diſtribuenda præter alios,

non tantùm Officium Thesauri uti Anno 1677, sed etiam Notarius Campestris Regni adjunctus est. Ex Senatu; Posnaniensis, Kyoviensis, Lublinensis, Palatini & Nicolaus Comes in Szkłow & Mysz Marschallus Curiæ Regni. Ex Equestri Ordine ex Majori Poloniâ, Albertus Adrianus Lasocki Capitaneus Visogrodnensis, Joannes Korzenienski Capitaneus Costenensis, Regens Cancellariæ Regni, & Procopus Granowski. Ex Minori Poloniâ, Stephanus Bidzinski Præfectus vigilarum Regni, Capitaneus Chęcimensis, Casimirus Ciecîszewski Capitaneus Mielnicensis, Martinus Trzebachowski Dapifer Premiisliensis.

XIX. Cum Cosaci genus militum sint, de iis quædam hîc annotare expedit. An sponte nomen assumserint, an ab aliis acceperint, haud constat. Nonnulli dictos putant, à pervagâ caprarum (quæ Sarmatice kozy vocantur) agilitate, quâ illi pollent; Alii à navigiis polonicè kozy sed apud ipsos czaybi vocantur, quibus Volgam, Tanaim, Borysthenem fluvios imò Pontum Euxinum & mare Caspium percurrunt. Derivationem tamen verisimiliorem existimo à Slavanicâ voce chodzic currere, undè primum Chodziacii postea Cosacii facilè appellari potuerunt, nam

palmarium ipsorum opus est, per fluvios & maria decursus. Est autem rustica Gens collectitia (ita eosdem definit Fredro in Henrico Vales.) robubusta & fortis plùs arma quàm aratrum colens. Summum apud illos regimen tenet Præfectus Exercitus. Deinde sunt; Notarius, Præfectus Castrorum, Judices Generales Assavuli, i.e. Consiliarii, Tribuni, Notarii Legionum, Centuriones. Enumerantur hoc Ordine in Constitutione *an.* 1661. Deliberantium maxima semper vis est in favore & assensu totius multitudinis, quã illi Czern nuncupant. Cum olim Tartari Tauricam Chersonesum occupaverant, magna Ukrainæ pars in solitudinem abiit, in quam tandem Poloni, defuncti Bellis, quæ cum Cruciferis in Prussiâ gesserant, colonias inducere cœperunt, quibus defendendis Sigism. Augustus Excubitorem exercitum sub Duce Eustachio Daskovicio imposuit. Hanc militiam sex virorum millibus constantem Stephanus Rex melioribus sociatam Legibus multis privilegiis donavit. Deinde crevit, ut numerus & animus Cosacorum, ut prædationes per Russiam & Lithvaniam exercuerint, Trapezontum urbem Asiæ expugnaverint, imò in ipsa suburbia Constantinopolis effusi, prædâ repletis scaphis

ſcaphis abierint ; Dixiſſe fertur Aumurathes Turcarum Imperator, ſe inter Arma Principum in ſe conſpirantium Conſtantinopoli degentem, in utramque dormire aurem, ſolos Coſacos eſſe, qui tanti Principis turbarent ſomnum. Hinc Turca ſolicitatæ per ipſos Pacis accuſabat Polonos, armaquè contra minabatur, niſi iſtos Rex aut exſcinderet, aut coërceret, uti etiam Oſmanes Imperator inter pacis conditiones potisſimum ſibi caveri voluit, Coſacos à navigatione Boryſtenis & Ponti Euxini prohibitum iri. Ex eo tempore illorum vires accidi cæperunt, & poſt aliquot clades notabiles, firmatamquè ad Boryſthenem arcem Codanam, obſequium cum ſecuritate, quàm contumaciam cum pernicie, maluerunt. Licet autem poſt transactionem Anni M. DC. XXXVII. Imperia Ducum Poloniæ audiverint, & in Officio manſerint, intra animum tamen ſubindè ad libertatem priſtinam ſuſpirabant, conquerentes ſe non eo loco, quem viri militares merentur, haberi. Tandem Bogdanus Chmielnicius (qui dictæ Transactioni interfuit) parte agri à Czaplinſcio Czeherinenſis territorii Sub-Præfecto exutus, nec precibus, minis, & literis etiam ab Exercituum Duce Potocio, imò à

Rege

Rege ipsô Vladislao IV. oppositis, quicquam efficiens, inquietus animi, casus pro insidiis interpretabatur, & obliquos in se Proceres animadvertens, carcerem sibi imminere ratus, quem etiam postea subiit, quod sinistra Consilia in Aquiliferum Regni Coniecpolscium, è Tartarorum tum finibus magnâ prædâ redeuntem cum aliis Zaporovianis inierat. Præcluso enim reditu intercipere ipsum meditatus fuisse arguebatur. Sed postquam deinde ex Carceribus dimissus fuit, non intermisit contumelias suas vel sum̃o Reipublicæ damno ulcisci, sic è parvâ scintillâ magnum ortum est incendium, sic ex privati hominis unius offensis mille in publicum redundarunt calamitates. Licet postea per Commissionem Hadziacensem *anno* 1658. certæ Pacis conditiones inter Cosacos steterint, & Chmielnicius in vivis esse desierit, non tamen desierunt motus Cosacici, sed Duce & Authore Doroszenkio perfidia adeò invaluit, ut infideles contra Poloniam in auxilium vocaverint, & perniciem, quàm pœnitentiam maluerint, adeò, ut Podolia & Ukraina Turcico proh dolor! jugo subjecta sit. Notandum hîc, quod Ukrainæ vel Cosacorum triplex sit respectus; alii enim ab illâ, alii ab

ab hâc, alii denique â ſuperiori parte Boryſthenis ſcilicet in Inſulâ Zaporovianâ ſunt. Omnis quæ ab illa parte ſita eſt Ukraina, ad Magnum Moſchoviæ Ducem ſpectat. Quicquid verò ab hâc parte Boryſthenis reperitur, in diverſas diſtractum eſt partes; Kyoviæ Stayski, Rzyowo, Trzypol, Trechtimirow; Kaniow jam â Moſchoviæ Duce poſſidentur. Białocerkiew, & Pawołocz, Regiam Majeſtatem obſequiosè venerãtur. Raſzkow, Kalnik, Bracław, Niemierow, Koreſteſzow & alia loca jam ſub Turcarum ſunt Dominiô. Quoad Inſulam Zaporowianam convenit per Pacta inter Polonos & Moſchovitas, ut eandem utrique defenderent, & ſemetipſos juvarent. Hinc in noviſſimis quoque Tractatibus Induciarum ad viginti annos cum Turcâ initis Magnus Dux Moſchoviticus de Zaporovianis, ut in ſuô ſtatu manerent, per expreſſum caviſſe aſſeritur. Zaporoviani autem nuncupantur, quod ultra cataractas Ruſſis parohi, hoc eſt limina dictas, habitent.

XX. Antequã Caput hoc de Bello concludã, non abs re erit de DUELLO aliquid in arenã producere. Vetus Francorum mos fuit, ut Reges cũ Regibus vel jure certarent, vel ſingulari inter ſe

certamine concurrerent, ut ſic citius Bella finirentur, morte unius Regis, quàm tot myriadum. In hiſtoria Polonâ occurrit exemplum, quod Rex Stephanus Johannem Ducem Moſchorum ad certamen ſingulare per epiſtolam provocaverit, ne videlicet ſanguis Chriſtianorum utrinque ſine causâ juſtâ profunderetur. Sic Zamoyſcius à Zuiſcio ad Duellũ provocatus eſt. Ille ſuſceptâ conditione ad muros Plescoviæ, quã tunc obſidebat, obequitavit, expectans Zuiſcium, qui tamen inſidiis in eum ſtructis, quàm apertô Marte maluit rẽ gerere. Sed Zamoiſcius & inſidias ejus evitavit, & redargutô Zuiſciô, ad ſuos cum laude incolumis rediit. *Vid. Sulikovius Comment.* rerum Polonicarum *pag.* 135.136. Modus autem iſte litium finiendarum inter privatos, tanquam Juſtitiæ & Ordini Judiciorum adverſus, Conſtitutionibus Principum ſublatus eſt. Hinc etiam in Polonia *per Conſtit. Anno* 1588. duella non debent peragi, niſi cum ſcitu Regis, quod Cromerus ſuâ memoriâ ſemel tantùm à Sigismundo Primo admiſſum eſſe refert. Idem Statutum in Regno Caſtiliæ obtinuiſſe, patet ex Hiſtoriâ, quam allegat Camerarius *hor. ſucciv. parte primâ Cap.* 21, ubi conſentiente ac præſente Imperatore Carolo Quinto multis cum

ceremoniis inter Torellium & Ancam permissum est duellum. Acta Electionis Serenissimi Joannis Tertii decernunt, ne quis alter alterum ad duellum provocet, sub pœnâ sessionis turris per bimestre & sexaginta marcarum.

Cap. VII.
DE FÆDERIBUS & PACTIS.

I.

IN Capitulatione Reges promittunt, quòd pacta & fœdera cum extraneis Principibus & Dominiis renovabunt, de conservandâ cum iisdem Pace studebunt, & amissa à corpore Reipublicæ recuperabunt. Pacta autem sunt vel antiqua, vel nova; Ad illa renovanda sufficit consensus Senatorum ad latus residentium: Ad hæc verò stabilienda robur Comitiorum requiritur, uti patet *ex Constitut. Anno* 1658. ubi Pacta cum Imperatore, Rege Daniæ, & Electore Brandenburgico approbata sunt. In Comitiis aliquando non tantùm ex Senatoribus, sed etiam ex Ordine Equestri eliguntur Deputati ad Consilia Bellica & ad pacem cum hoc vel illo hoste ineundam,

eundam, hoc tamen cavetur, ne poteſtatem ſibi arrogent Bellum offenſivum decernendi, *videatur Conſtit.*1590. Aliud exemplum ſupra de Senatoribus *ex Conſtitut.* 1649. allegavi. Recentisſimum extat *in Conſtit. Grodnenſ. Anni* 1678. Ubi Respublica in Generale Conſilium conſenſerat, eidemquè per Scriptum ad Archivum, in abſentia Archi-Epiſcopi Gnesneſ. ſub manu Pro-Cancellarii Regni & Marſchalci Ordinis Equeſtris, majorem quàm alias poteſtatem, dederat. In Pactis autem nonnullis de ſubſidiariis cavetur militibus. Ita olim Boleslaum Crivuſtum ex fœdere auxiliares habuisſe Ruſſorum copias, teſtatur *Cromerus lib.*5. *fol.*472. Non minùs teſtantur hiſtorici, quod Vitoldus magnus Dux Lithvaniæ Tartarorum auxiliis contra Cruciferos in Pruſſia uſus fuerit: Porro ex *Kojalowicio* parte ſcundâ Hiſt. Litt. lib. 5. fol. 234. patet, quod Caſimirus IV. Rex Scythis Tauricanis Imperatorem præfecerit Mendligereium, qui certo ex pactô operam ſuam contra Pruſſos pollicitus fuit: Deinde ſtipendia illa quæ tum temporis promiſſa fuerunt militaturis, à Sigismundo I. in annuum honorarium Cupominki Tatarskiej duobus millibus veſtium ex pellibus agnorum ac mediocri copià pan-

pannorum Anglicorum constans conversa sunt. Sed meritò post hæc dictus Sigismundus post mortem Setkierei, qui ipsi fidelia præstiterat obsequia, noluit iisdem ampliùs honorarium istud dare, respiciendo ipsorum erga se fidem Barbaram. Ita & Rex Stephanus aliquando dixit, cum pro istis pellibus Tartarorum Chanus Varsaviam misisset; Nolo hujus Bestiæ tributarius esse. Sed ad instantiam Chani *Anno* 1591. in Comitiis donativum illud iterum promissum fuit, si Tartari in posterum quietius agerent. Tandem sub Joanne Casimiro Rege cum Chanus ad pacem inclinaret, & per Vezirum suum peteret, ut stipendium militare antiquiùs à Polonâ Republ dari solitum, sed à Rege Vladislaô denegatum, persolveretur, in hoc Caput, inter alia conventum est, ut Rex Poloniæ ex liberalitate ordinarium stipendium Chano Tartarorum retentum hactenus, penderet, inposterum, ubi id per Ablegatos Cameniciam missos petet daret; Chanus vicissim Regi adesse quandocunque hic jusserit, cum copiis suis contra quemvis hostem teneretur.

II. Quando de sociis hîc agitur armis, non possum auxilia Augustissimorum Imperatorum

transmittere silentio. Cum *A.*1629. Svecorum ingravesceret Potentia, Ordines Regni jam dudum oblata subsidia Ferdinandi II. desiderarunt, quas etiam Arnheimius adduxit. Hoc deindè revocatô successor missus est Dux Lauenburgicus & Mansfeldius Comes. Sic ulterius cum sub Rege Johanne Casimiro Polonia bellô arderet Sueticô, Ferdinandus III. decreverat, rem Polonam sibi seriò juvandam, sed mors superveniens Consilia interrupit. Optimus tamen filius ejus Leopoldus I. licet nondum Imperatoriam adeptus esset dignitatem, insigne tulit auxilium, submittendo Duce Hatzfeldio Exercitum decem millium Peditum & sex Equestrium. Principem quoque Rakocium per Cancellarium Ungariæ ab hostili animô avocare conatus fuit, sed in fata præcipitem nulla eloquentia, nulla authoritas retinere valuit. Militis tamen Cæsarei conjunctio cum Polonis mox effecit, ut Rakociani fugam animis, vulnera tergo tulerint. Serenissimum etiam Electorem Brandenburgicum eidem pro Polonis societati maximô cum emolumento innexuit. Vetat hîc memoria dignum laude adjumentum Serenissimi Regis Daniæ Friderici III. oblivisci, qui contra hostes nostros hostiles induit

duit Spiritus, atque Regem Sueciæ adeò distraxit, ut nec redire in Poloniam, nec justum postea mittere Exercitum potuerit. De perpetuo Regni Fæderato Electore Brandenburgico, infra erit dicendi occasio.

III. Denique hîc addo, quòd libera Gens Polonorum offensiva non amet Fædera. *In Constitut. Anni* 1670. cavetur, ne cum exteris Principibus hoc ineatur, ut copias militares submittant, quin potius, ut nobis per summas pecuniarias succurrant, vel per diversionem belli.

IV. Cum verò Pacta ad Notitiam Juris publici pertineant, nec semper, quando occasio poscit, ad manus sint, operæ precium esse duco, eadem hîc apponendi.

V. Ut Sacræ Cæsareæ Majestatis & Sacræ Regiæ Majestatis Poloniæ subditi, formulâ Pactorum probè cognitâ & perspectâ, secundùm præscriptum illorum eò magis sese gerere, justitiæque adeundæ, si quid usu veniret, rationem observarent, Pactorum Exemplum, sub Matthia Imperatore & Sigism. III. Rege typis excusum est. Idem An. 1677. factum est, curante renovationem Johanne Christophoro Zierowski de Zierowo, Augustissimi Imperatoris Consiliariô, & ad Aulam Polonam Residente. JO-

JOANNES III.

Dei Gratiâ Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Smolensciæ, Kiiouiæ, Volhyniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Severiæ, Czerniechoviæquè.

UNiversis & singulis Regni & Dominiorum Nostrorum annexarumquè illi Provinciarum, cujuscunque Status, Conditionis, Dignitatis & Præeminentiæ Subditis Nostris præsentibus literis significamus.

Quod cum inter primarias muneris Nostri Regii curas poneremus, ut post felicem Electionem & Coronationem Nostram Fædera & Pacta; quæ inter Sac. Cæs. Majestatem Domumque Austriacam & Serenissimos Prædecessores Nostros antiquitus intercesserunt novis utrinque nexibus roborarentur, Populorumquè tranquillitati & bonæ Vicinitatis cultui, quæque inde dependent, correspondentiarum & Commerciorum usui prospiceretur. Ideò Pacta eadem renovanda & confirmanda esse duximus: Prout renovamus & confirmamus. Quorum tenor sequitur ejusmodi.

Nos

NOS LEOPOLDUS, Divina favente Clementia, Electus Romanorum Imperator, ſemper Auguſtus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ & Sclavoniæ Rex, Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carnioliæ, Marchio Moraviæ, Dux Lucenburgiæ, ac Superioris & Inferioris Sileſiæ, Wirtembergæ, & Teckæ, Princeps Sueviæ, Comes Habſpurgi, Tyrolis, Ferretis, Kyburgi, & Goritiæ, Landgravius Alſatiæ, Marchio Sacri Romani Imperii, Burgoviæ, ac Superioris & Inferioris Luſatiæ, Dominus Marchiæ, Sclavonicæ, Portus Naonis & Salinarum, &c. &c.

ET NOS JOANNES III. DEI Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithvaniæ, ac Ruſſiæ, Pruſſiæ, Maſoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Smolenſciæ, Kiioviæ, Volhyniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Severiæ, Czerniechoviæque.

TEnore præſentium recognoſcimus, ac notum facimus, univerſis & ſingulis, præſentibus, & futuris, harum notitiam habituris. Quandoquidem, qui Chriſti locum in terris gerunt, eos in hoc elaborare maximè decet, ut cujus lo-

cum obtinent, ejus vestigiis incedant: Nos memoriâ tenentes, quod non aliunde potestas Nostra sit, quam ab eo, à quo Nomen ducimus, cujus appellatione censeri volumus, Domino Nostro JEsu Christo, qui, quos ipse Nobis subjecit populos, eos loco suo regere Nos voluit, & gubernare; huc omnes curas, & cogitationes Nostras convertendas duximus, ut quatenùs id humanitus præstari potest, adjuvante eo, cujus id solius munere contingit, quàm proximè ad similitudinem ejus accederemus, per quem Reges regnant, Principes imperant, & Potentes decernunt justitiam. Quoniam vero, non ille potentiam suam non sapientiam, sed eam solam, quâ societas hominum inter ipsos continetur, dilectionem, qua Nos prior ipse præter meritum ullum, prosecutus est, imitari voluit, ut sicut ipse dilexit Nos, ita & ipsi vicissim diligeremus invicem, ac pacem, concordiam, tranquillitatemque mutuam inter Nos conservaremus: Neque potest illi sacrificium ullum à mortalibus offerri gratius, quam sit fraterna charitas, inter unius corporis membra. Hanc illius dilectionem, qui nobis tot Civitates, tot Populos, linguâ, moribus, habitu, inter se dissiden-

ſidentes, tot tam latè patentes Provincias, tot amplisſima Regna ſubjecta eſſe voluit, præcipue pro virili Noſtra imitandum eſſe duximus. Itaque cum inter recolendæ memoriæ Majores Noſtros, jam inde à longisſimo tempore, certamen amoris, benevolentiæque mutuæ, ſuſceptum fuiſſe cognovisſemus, cujus rei tanquam teſtes, ſunt Pactorum & Fæderum literæ, quæ inter Auſtriacam, & Jagellonicam Domos, quæque inter utriusque Domus, Regna, Imperia, Provincias, Populos & Nationes, Nominatim verò, quæ inter quondam Albertum Archiducem Auſtriæ, cum quondam Casimiro Poloniæ Rege, & Divum Fridericum Imperatorem, cum eodem Casimiro Rege, poſtea verò etiam inter recolendæ memoriæ Ferdinandum & Maximilianum Imperatores; cum itidem recolendæ memoriæ Sigismundo Augusto Rege, ac tandem inter Rudolphum II. & ſucceſſivè Matthiam, nec non Feridnandum II. Imperatores, & quondam Sigismundum III. ac Uladislaum Sereniſſimos Poloniæ ac Sueciæ Reges, itidem præclarisſimæ memoriæ, interceſſerunt. Nos Majorum Noſtrorum exemplo provocati, qui ſummam ſemper inter ſe neceſſitudi-

nem, & amicitiam conservare studebant, atque eam arctis præterea Affinitatis vinculis fortiùs colligabant, quàm ut dissolvi facilè posset, ea nimirum Pacta & Fædera, quæ inter præfatos Majores Nostros, quondam ALBERTUM Archiducem Austriæ, FRIDERICUM, FERDINANDUM, MAXIMILIANUM II. RUDOLPHUM II. & MATTHIAM nec non FERDINANDUM II. Imperatores, præclarissimæ memoriæ, atque CASIMIRUM, SIGISMUNDUM AUGUSTUM, & quondam SIGISMUNDUM III. ac ULADISLAUM observata fuerunt. Id quod felix, faustum, & fortunatum Deus esse velit, utrique Nostrum, ac utriusque Nostrum Imperiis, Regnis, Terris, Civitatibus, Populis & Nationibus in Dei Opt. Max. nomine, à quo tanquam fonte perenni manat, quidquid bonarum est rerum, inter Nos quoque, & pro Nobis, & Successoribus Nostris, continuanda, confirmanda, instauranda, & renovanda, atque adeò declaranda, corroboranda, & amplificanda duximus, ita ut continuamus, confirmamus, instauramus, renovamus, declaramus, corroboramus, & amplificamus, præsentium per tenorem. Ac primum quidem, sicut in literis quondam ALBERTI Archi-

Archiducis præſcriptum eſt. Nos omni honore' fide & amore, invicem proſequi, & promovere debemus, & volumus, in locis omnibus, & temporibus, ubi Nobis id faciendi ſe facultas obtulerit, citra dolum & fraudem aliquam, neque committemus unquam, ut alter alteri, aut familiaribus ejus, Vaſallis, & Subditis quibuscunque, Regnis, Ducatibus, Terris & Civitatibus ei ſubjectis, & ſub ejus obedientia & defenſione conſtitutis, quacunque ex cauſa bellum inferamus, inimicitias denunciemus, diffidemus, aut hoſtiliter eos impetamus, per Nos, aut ſubmiſſas perſonas, fraude & dolo ſemotis. Ac non modo ipſi, ab ejusmodi rebus abſtinebimus, verum etiam ſubditos Noſtros, & quicunque in fide, poteſtatequè Noſtra ſunt, eos prohibebimus, ac ab omni vi, modo ſuperius deſcripto, temperare ſibi cogemus. Habebunt etiam poteſtatem, homines Noſtri, cujuscunque ſtatus & conditionis fuerint, in quibuscunque Terris, Dominiis, Civitatibus Noſtris, & Noſtræ obedientiæ ſubjectis, agendi & commorandi, atque inde etiam liberè & ſecurè, cum illis viſum fuerit, diſcedendi. Deinde, ſicut etiam literis Divi FRIDERICI cautum eſt, ita Nos invicem uniendos obligan-

dos, alligandos, confæderandos duximus, quemadmodum unimus, obligamus, promittimus, alligamus, confæderamus, præsentibus; quod ex hoc tempore ipso, perpetuo, realiter, & cum effectu invicem, & mutuo obligati, alligati, & confæderati simus & erimus, & inter Nos, & Subditos Nostros, nec non Regna, Principatus, & Dominia, quæ nunc uterquè Nostrum possidet, & quæ DEO concedente in futurum acquiremus, constans, perpetua, indissolubilis, & Christiana, pax esse, & servari debet, & debebit, & in omnibus utriusquè Nostrum, honorem, dignitatem, statum, augmentum, concernentibus, & concernere valentibus, mutuo Nobis auxiliabimur, consulemus invicem, promovebimus, & assistemus, nec alteruter Nostrum quidquam faciet, cupiet, pertractabit, aut molietur, quod contra alterutrum Nostrum Regna, Principatus, Dominia, Subditos, honorem, statum, dignitatem, aut augmentum sit, seu esse aut tendere possit. Neque Nostrum alter alteri, ipsius Regnis, Principatibus, Dominiis, & Subditis bellum, damnum, aut quodvis aliud nocumentum inferet, nec à suis quovis quæsito colore inferri permittet, sed quilibet Nostrum, contra subditos suos, qui hujus-

hujusmodi faciunt, aut facere, aut moliri vellent, totis viribus suis, & potentia, in Terris & Dominiis suis consurget, & eos, pro hujusmodi excessibus, pœnâ condignâ puniet & castigabit, donec damnorum datorum integram compensationem & refusionem facient. Præterea nullus Nostrum, ad alterius Regna, Principatus, & Dominia aspirare, aut anhelare debet, nec alterius Nostrum Regna, Principatus, Dominia, & subditos, si quos, (quod DEus avertat) ab altero Nostrum deficere, recedere, aut rebellare contingeret, contra alium, ejus Regna, Principatus, Dominia, & subditos suscipere, tenere, protegere, juvare, assistere, nequè consulere, aut favore prosequi debet, nequè à suis talia fieri patiatur, sed contra tales infideles unus alteri auxiliabitur, & assistet, atque Dominiis suis excludet. Si vero alter Nostrum ejus Regna, Principatus, aut subditi contra alterum ipsius subditos, Principatus aut Dominia actionem realem, seu personalem, Civilem seu criminalem, aut qualemcunque querelam habet, aut imposterum habuerit, si super ea non potuerimus amicabiliter concordare, tum nequè ipse, neque subditi contra alterum, ipsiusquè subditos, Regna, Principatus, & Dominia

nia, quidquam via facti attentare, neque sibi ipsi jus dicere, aut ulcisci, sed super eo, jure, & non aliter experiri debent. Cæterum pro majore supra-scriptorum Fæderum declaratione, proque tranquilliore Subditorum Nostrorum Statu, quiete, & bonæ Vicinitatis conservatione, & quo firmior inter Nos, Regna, & Subditos Nostros, pax, amicitia & benevolentia perpetuo constare queat; utquè omnes dissidiorum causæ, quoad ejus fieri potest, præscindantur: ordinamus, statuimus, declaramus, & volumus quod cum initio scriptum est, quod mutua Nobis invicem auxilia ferre debemus. Quomodo alter alteri auxilia ferre velimus, id in arbitrio utriusque Nostrum, & Ordinum Regnorum Nostrorum, positum esse debere, hoc tamen expresso, ut liceat utrique Nostrum ex Terris & Provinciis alterius, Voluntarios milites, ære suo conductos, educere, & arma in usum suum exportare; Eatenus tamen milites educere liceat, quatenus id sciente fiat altero Nostrum, neque sit alteruter Nostrum bello suo proprio contra hostes aliquos suos impeditus. Hostibus verò ne id liceat, neve favor ullus præstetur, qui alteri obesse possit, ita tamen, ut nedum juxta

præ-

præſcripta majorum Noſtrorum fædera, nullus Noſtrum alteri, vel ipſius Regnis, Principatibus, Dominiis, & ſubditis bellum, damnum aut quodvis aliud nocumentum inferre, ſed neque alterius hoſtes aut Rebelles fovere, protegere, ſeu eis aſſiſtere, vel favorem, conſilium, aut auxilium quovis modo præſtare debeat.

Volumus præterea, vias, & flumina publica, nec non Commercia, & negotiationes mutuas, per Regna, & Provincias Noſtras, omnibus, & ſingulis Regnicolis, Provincialibus, & ſubditis Noſtris, tam terrâ, quam aquâ, utrinque libera eſſe, nec ullis unquam interdictis, arreſtationibus, ſeu represſaliorum conceſſionibus impediri, ſed utriusque Noſtrum ſubditos, in alterius Regnis, & Dominiis, libero tranſitu, ac fide publica, quem ſalvum conductum vocant, non minus quam proprios cujusque ſubditos gaudere, uti ac frui poſſe & debere. Neque denique cuiquam Noſtrum, aut his, qui Nobis ſubditi ſunt, querelas & actiones ſuas, ſi quæ jam ſunt, vel futuris temporibus oboriantur, aliter quam mediante Jure proſequi liceat. Ut autem omnes vel protelatæ, vel denegatæ juſtitiæ querelæ, tam inter Nos, quam ſubditos Noſtros, hinc inde præcave-

antur, ſed cuique expeditum Jus, & Juſtitia ſummarie, & de plano adminiſtrari, ejusdemque debita executio, effectualiter obtineri valeat, Convenimus & concordavimus, quod ſi quis Noſtrum vel unius Noſtrum ſubditi, contra alterius unum, vel plures privatos ſubditos, actiones ſive perſonales, ſive reales intentarent, tunc ſemper pars agens forum & judicium ipſius rei ſequi debeat; Et quod in perſonalibus, injuriarum, violentiarum, ſuper ſpoliatione, ſeu ſimilibus, Judex permisſione ſubitarii Judicii, citra dilationum, & exceptionum admiſſionem, Actori forenſi, de ſimplici & plano juſtitiæ complementum facere; In realibus verò, ſecundum unius cujusque Ditionis conſuetudinem, ita procedere teneatur, ut quilibet, citra dilationem, Juſtitiæ executionem obtinere queat, id quod per ſuperioritates & Magiſtratus fideliter provideri & dirigi par eſt. Quod ſi alter Noſtrum contra alterius Provinciam, vel Communitatem aliquam, vel viciſſim Provincia, Communitas, vel privati ſubditi unius Noſtrum, contra alterum ex Nobis, vel ejus Provinciam ſeu Communitatem, privatas actiones prætenderent, tunc cauſæ hujusmodi coram alterius Noſtrum, ſub quo pars rea degit,

Con-

Consiliariis, seu Commissariis, per eundem juxta partium conditionem, & causarum exigentiam, non minus septem numero designandis, summarie audiri, & vel amicabiliter componi, vel Jure mediante determinari, & executioni demandari debeant. Porro si inter Nosmet ipsos Reges, seu forsan Regna & Provincias Nostras, tum metarum, & terminorum, tum commerciorum, seu quarumlibet aliarum, tam veterum, quam novarum causarum, Jurium, vel obligationum occasione, querelæ, gravamina, & controversiæ suborientur; tunc alter Nostrum, qui vel cujus Regnum seu Provincia, Jus vel querelam, prætendit, alium per Nuntios, vel literas suas, amicabiliter informare, ac pro tollendo, sarciendo, amovendoque gravamine, admonere & requirere debet. Quod si obtinere nequeat, tunc quilibet Nostrum, statim intra duorum Mensium spatium à facta amicabili requisitione, tres Consiliarios suos è Proceribus Regnorum, Hungariæ, Bohemiæ, Moraviæ, Silesiæ, & vel ex aliquibus harum prout quodquè negotium ad aliquam harum Provinciarum pertineat, vel etiam ex omnibus, pro exigentia & gravitate negotii, ab una Regniquè Poloniæ, & Magni Ducatus

Lithuaniæ, ab altera partibus, ad convenientem diem,& locum, per partem læſam, ſeu querulantem nominandum, ſemota omni excuſatione mittere debeat. Qui utriusque Noſtrum Conſiliarii Summam imprimis diligentiam adhibeant, quo hujusmodi querelæ, gravamina, & controverſiæ, inter Nos, Regna, & Provincias Noſtras amicabili compoſitione tranſigantur, eâ verò non ſuccedente tunc læſa pars ſive agens, coram prædictis ſex Conſiliariis, actionem ſuam, ſtatim ipſo die, juridicè exhibendi poteſtatem habeat, idque duplicatis ſcripturis, quarum unam Conſiliarii penes ſe retineant, aliã verò parti Reæ transmittant. Quo facto pars rea, reſponſum ſuum, etiam ſcriptis duplicatis ſæpedictis Conſiliariis vel ei, cui ex illis hoc demandatum fuerit, intra ſpatium proximorum duorum Menſium, à transmiſſo actionis libello, mittere teneatur, ut ſcilicet Actor Replicas, Reus verò duplicas ſuas, ac præterea utraque pars, tertiam quoque concluſionem, & ſubmiſſivam ſcripturam, de bimeſtri, in bimeſtre, duplicatis, ut præfertur, ſcriptis, offerre queat, Eo ſane modo & ordine, utrique parti transmittendis, ſicut de actionis libello demonſtratum eſt. Oblatis tandem ſucces-

ces-

cessivè ab utraq; parte duplicatis trinis scripturis, in quibus utrinq; omnia Jura sua explicabunt, se-xilli Commissarii partibus ad promulgandã sententiã, inter proximum sequens bimestre, diem, ad eum locum, ubi causa primo agi cæpit, indicent; quo loco, & tempore partes, per Procuratores suos, pleno mandato suffultos comparere, illicquè & ipsi Consiliarii convenire, ac diligenter visis scriptis, & discussis actis totius causæ, partes rursum ad concordiam & amicabilem compositionem invitare, & cohortari, nihilque in eo operæ & diligentiæ intermittere debeant. Quam si ne tunc quidem inter partes obtinere queant, statim ad ferendam sententiam procedant, ac id quod Juris & Justitiæ fuerit, cognoscant, & decernant. Quod si suprà dicti Consiliarii, de ferenda sententia, sive interlocutoria, sive definitiva fuerit, concordare non possint, tunc toties, quoties opus fuerit, arbitrum communi voce deligant, vel per quamlibet Consiliariorum Partem, duabus idoneis personis propositis, ex iisdem sorte constituant: cujus partes sint, huic Consiliariorum opinioni, quæ & Juri & æquitati magis consona videatur, subscribere, eandemque laudare & ap-

probare. Quidquid autem per ipſos Conſiliarios Noſtros, ſeu majorem eorum partem ſeparatim, vel per eosdem, vel arbitrum, conjunctim decretum, & pronuntiatum fuerit, id ratum firmumque maneat, ac ſtatim debitæ demandetur executioni, remotâ omni plane appellatione, ſupplicatione, reductione, in integrum reſtitutione, aliisque Juris beneficiis & remediis, etjam motu proprio conceſsis, obtentis, non obſtantibus.

Debent autem Conſiliarii, per Nos pro tempore deputandi, nec non & arbiter ipſe per Nos, & quantum ad quemlibet Noſtrum ſpectat, ab obedientiæ & Juramenti debito, ad eam cauſam tantum abſolvi, ac pro adminiſtranda Juſtitia, novo conſuetoque Juramento obſtringi. Quod ſi pendente lite unus vel plures ex ipſis Conſiliariis, mortem obirent, tunc in demortuorum locum, prout ad quemlibet Noſtrum pertinebit, alios ſemper ſurrogabimus. Ipſi quoque Conſiliarii, non plures ſcripturas admittant, aut terminos alio modo, quam ſuprà dictum eſt, prorogandi aut alterandi poteſtatem habeant, ſed forma, & modo illis conceſſo procedant, excepto caſu,

casu, quo partes testes producere necesse haberent, tunc ipsi Consiliarii Jurisdictionem suam prorogandi potestatem habeant, tantisper donec testes ejus causæ conscii, secundum Juris dispositionem, legitimè producti & auditi fuerint, ita tamen, ne ulla minus necessaria prorogatio quæratur, vel admittatur, sed omnes testes ad unum diem, & terminum, quantum fieri potest, audiantur, à publicatis attestationibus, non nisi unica scriptura à qualibet Parte recipiatur. Proinde quo magis Regna, Principatus & Dominia Nostra, ab omni bellorum, deprædationum, latrociniorum, hostilitatisquè periculo libera, secura, purgataquè esse queant, Conventum inter Nos est, quod nullus Nostrum alterius, seu Regnorum, Provinciarum, vel subditorum suorum diffidatores, hostes, homicidas, raptores, seu damnificatores, nec non profugos cujuscunque conditionis sive Ecclesiasticos sive sæculares, item Rebelles subditos, quicunque in alterius Nostrum Regnis, & Ditionibus reperti, denuntiati, vel per Nosmet, aut Officiales Nostros pervestigati fuerint, nequaquam amplius fovere & assecurare, multò minus verò per subditos Nostros ullo Hospitio, auxilio, sive receptatione quocunq;

præt ex-

prætextu, directè vel indirecte, publicè vel occulte recipere, juvare vel intertenere debeat, sed ubicunque hujusmodi grassatores, raptores, diffidatores, & damnificatores, ubilibet in præfatis Regnis & Ditionibus Nostris deprehensi fuerint, contra eos, jussu Nostro & directione, atque accuratâ diligentia Officialium, utrobique parti læsæ, atque deferenti Justitia immediate atque irrecusabiliter permitti atque administrari, aut etiam citra partium requisitionem de iis, ut communibus hostibus, à Capitaneis, & Magistratibus, ubicunque ex Officio inquiri, insequi, & pœnaliter procedi debeat. Casu autem quò aliquis ex Officialibus, aut subditis Nostris, propter receptationem, assecurationem vel defensionem antedictorum diffidatorum aut omissionem ante dictorum diffidatorum insecutionis, Captivationis, sive animadversionis scienter contravenerit, in tales utrobique, sive delati â parte altera, sive alias vero simili suspicione deprehensi forent, Capitali supplicio irremissibili, debet animadverti.

Quod si alterius Nostrum, unus vel plures Incolæ vel subditi, alteri Nostrum seu Regnis & Dominiis Nostris, generaliter, vel singularibus personis, Incolis, & subditis, privatim hostilitatem

tem denunciaverint, tunc ſtatim Præfectus, Capitaneus aut Officialis illius loci ſive Diſtrictus, cui Diffidatio indicta eſt, Generales, Præfectos, & Capitaneos Regnorum, & Provinciarum, alterius Noſtrum, ſub quo tales diffidatores degunt, ea de re certiores reddere, ipſisquè exemplar diffidatoriarum literarum transmittere debeat. Quo accepto, præfati Præfecti & Capitanei, diffidatores pro publicis hoſtibus judicare, promulgare, publicare, omnibusquè & ſingulis Incolis, cujuscunquè ordinis & conditionis extiterint, eorum conſuetudinem interdicere, & ne à quoquam hoſpitio recipiantur, aut conſilio, auxilio ſive re ulla alia juventur, prohibere & cavere, bonaque diffidantium applicare Fiſco, & Cameræ Regiæ, ac proinde in hoſpites, ſocios, conſcios, & complices, pari quoque ſeveritate animadvertere teneantur, ignorantiæ excuſatione univerſis penitus ſublata. Quodſi quispiam Præfectus, Capitaneus, aut Magiſtratus, in hujusmodi caſibus ſubitam juſtitiam adminiſtrare cunctaretur, aut etiam alias ex Officio, inquiſitione, inſecutione, & animadverſione debita non procederet, tum tales Noſtræ punitioni immediate obnoxii, & rei eſſe debeant. Ut autem

præcipuus diffidationum, & grassationum fons, quo hujusmodi latrocinia imprimis aluntur, è medio tollatur corceaturque licentia, & impunitas receptandi hostes, prædones, & diffidatores, serio inter Nos convenit, ut omnes promotores, detentores, receptatores, complices, dictorum facinorosorum hominum, qui vel notorietate facti, vel ex veraci denunciatione spoliatorum, aut ex fuga Captivorum, (modo tales captivi, aut spoliati bonæ fidei, & integræ famæ sint) sive aliis tam manifestis indiciis, ut ulteriori probatione res non egeat, convicti vel deprehensi forent, iidem citra ulteriorem purgandi sui admissionem, & concessionem spoliatis & damnum passis, ad restitutionem & satisfactionem probabilium damnorum, de Bonis suis teneantur, aut si solvendo non sint, secundum qualitatem delicti, corpore luant. Quod si tales etiam patrati Criminis conscii, vel complices essent, & ad illata damna, cædemque evidentem causam scienter præbuerint, iidem non tam parti ad restitutionem damnorum, ut jam præmissum est, teneantur, quam & superioritatis suæ cognitioni ad sumendum de iis pro modo delicti supplicium, citra evasionem subjaceant. Si vero aliqui

rece-

receptatorum aut complicum non omninò manifestis Indiciis, nec apertis Captivorum Confessionibus, sed alias delati, & de tali facinore suspecti potius, quam convicti fuerint, contra tales, tam ex delatione damnificatorum, vel alterius superioritatis Officialium, quam ex Officio, per Capitaneos aut Magistratus ejus Regni, aut Ditionis, in qua fuerint, hâc tamen conditione, differentia sive moderatione debet procedi, ut si forent Nobiles, aut possessionati Cives antehac in talibus non infamati, neque ullis prioribus Confessatis suspecti, tales in casu negationis, sese proprio eorum Juramento, coram supremo ejus ditionis Magistratu, publicè de hujusmodi infamatione exonerare, & purgare queant.

Si vero iidem anterioribus infamiæ, aut Confessatorum præjudiciis notati, aut semimanifesti forent, ita tamen, ut hujusmodi confessata, non omnimode certum facti Indicium præbere possent, tales etiam ad purgationem sui, medio Juramento, etiam tertia manu integræ famæ possessionatorum vicinorum, admitti, aut si in utroque casu, in purgatione sui defecerint, debitæ Capitis animadversioni subjici debeant. Quod si quis ex Regnis & Provinciis Nostris, ausu temerario,

rario contra Jus & æquitatem, ac publica mutuaque Regnorum Nostrorum Fœdera, in alterius Regna vel Ditionem, excursionem, & irruptionem faceret, atque ibi Mercatores, & vectores deprædaretur, aut detineret, homines occideret, vel abduceret, pecora abigeret, incendio sæviret, aut alio quovis modo damnum, & Injuriam inferret, & patrato nefario scelere, rursum se domum, vel cum præda securus, vel fugiens insequentium manus, in hospitia consueta & solita diverticula reciperet, tum in eo Regno Præfecti illius Territorii, vel districtus, & omnes incolæ, totaque vicinitas, mox, ut à damnificatis & injuriatis seu quibusvis aliis hostem, prædonem, & communium Fæderum violatorem insequentibus commonefacti, evocatique extiterint, debeant læsis ferre opem, adesse in armis, fortiter & graviter insequi, & inquirere noxios, & turbatores pacis publicæ & tranquillitatis. Etsi, sui tuendi causa, in aliqua castra, & Fortalitia, vel loca abdita, seu natura munita profugerint, acrius ac diligentius insistere, & ipsos & eorum hospites, socios, conscios, complicesquè obsidere, oppugnare, & ita omnes ad deditionem urgere, ad debitum supplicium trahere, & ad re-

ſtitutionem, recompenſationemquè damnorum illatorum cogere teneantur. Si qui autem negligentiores, & remisſiores in differendo offenſis auxilio & in proſequendo hoſtes & damnificatores ſeſe exhibuerint, hi ſciant, ſe indignationem Noſtram, & ſeveram animadverſionem irremiſſibiliter incurſuros eſſe. Si vero contingeret, aut per ſubordinationem Superioritatis, aut alios, qui per damnificatos, atque diffidatos, contra præmiſſos damnificatores, diffidatores, malefactores, receptatores, aut complices captivandos, ſive etiam jam tunc captivos, & convictos, in alterutrius Regnum, & ditionem, pro Imploratione Juſtitiæ mitti, iidem Imploratores non ſolum ad executionem Juſtitiæ, pro ratione delicti, cum omnibus in tali facto neceſſariis admitti, & provideri, verum etiam tam in loco adminiſtrandæ Juſtitiæ, quam in reditu ad propria, omnimode tuti atq; aſſecurati eſſe debeant. Caſu etiam quo in alterutrius Noſtrum Regno, & ditione, aliquis ex Nobilibus, aut aliis zelo honeſtatis, & ſtudio ſupprimendorum publicorum malefactorum, aut Juſſu Magiſtratuum, aut motu proprio, hujusmodi publicos prædones & graſſatores inſequeretur, idque ſibi à quoquam,

ut inhoneſtum exprobraretur, talis exprobratio, nulli cujuscunque ſtatus, ullum honoris ſui diſcrimen, imminutionem, & præjudicium aliquod generare queat, ſed exprobrator ad revocationem probri unâ cum aliquali Carceris punitione & reſtitutione impenſarum cogi, atque læſum rogare debet, ut ſibi talem injuſtam imputationem propter Deum remittere velit.

Cum denique Noſtra Regnorumquè & Provinciarum Noſtrarum, maximoperè interſit, ut in Regnis, & Dominiis Noſtris, bonam eandemque juſtam habeamus monetam; quamobrem pro bono communi, utrinque curabimus, & efficiemus, ne illegitima, prava, & reproba moneta, in Regnis & Provinciis Noſtris cudatur recipiaturque. Quod ſi hac ex parte, quæſtio inter Nos incideret, agemus quantum opus fuerit, cum Ordinibus Regnorum, Provinciarumque Noſtrarum, atque eorum aſſenſu, Commiſſarios Noſtros utrinque deputabimus, qui habita ratione communium Regnorum, Provinciarumquè Noſtrarum eas tentent, ineantquè rationes, quibus vel eadem bonitate & valore, utrobique moneta cudatur, vel diverſarum monetarum, prout quævis vel melior, vel deterior reperta fue-

fuerit, justum semper pretium, æstimatioquè constituatur. Id quod de sale utriusque Nostrum in alterius Regna & Provincias educendo, pariter cautum esse volumus; Quod si tamen hæ res, vel altero vel utroque casu, inter communes Nostros Commissarios transigi nequeant, tunc salvum liberumquè semper utriq; Nostrum esse debere, & de moneta, & sale suo statuendi, id quod cujusvis ac Regnorum & Provinciarum suarum necessitas, utilitasquè exegerit. Quæ omnia & singula matura Procerum & Consiliariorum Nostrorum deliberatione prævia Nos Imperator Leopoldus & Nos Joannes Tertius pro Nobis & Successoribus Nostris acceptamus, approbamus, & Regia Nostra authoritate ratificamus per præsentes: Promittentes in verbo Nostro Imperiali, & Regio, & bona fide, sub onere Juramenti mediante præinserta Pactorum & Fæderum Capitula, in omnibus eorum punctis, clausulis, conditionibus, & articulis firma, rata, & grata semper habituros, ac sanctè inviolabiliterque observaturos, nec non per Officiales & subditos Nostros, ac omnes quorum interest, pariformiter observari & manuteneri curaturos dolo & fraude semotis. In quorum omnium robur,

&

& evidens teſtimonium, Nos præfati Reges binas ejusdem tenoris literas manuum Noſtrarum ſubſcriptione, ſigillorumque appenſione munitas ac cuilibet Noſtrum alteras conſignatas expediri fecimus. Datæ in Civitate Noſtra Vienneñſi, & Arce Regia Varſavienſi, Die Vigeſima quarta Menſis Aprilis, Anno Domini Milleſimo Sexcenteſimo Septuageſimo Septimo, Regnorum Noſtrorum LEOPOLDI Imperatoris, Romani decimo nono, Hungarici vigeſimo ſecundo, & Bohemici vigeſimo primo. Noſtri vero JOANNIS III. Poloniæ Tertio.

LEOPOLDUS. JOANNES.

(L.S.) (L.S.)

Quapropter mandamus omnibus & ſingulis, cujuscunque ſtatus, conditionis & dignitatis ſubditis noſtris, tam Dignitatibus & Officiis, quibuscunque publicis, in Regno Dominiisquè Noſtris fungentibus, quam etiam privatis, ut præinſertam Pactorum formulam, integre & inviolabiliter obſervent; ſecundum præſcriptum illius controverſias ac differentias quascunque definiant,

niant, & sopiant nullaquè in re aut ipsi illi contraveniant, aut contravenire aliis permittant, sub gravi indignatione & animadversione Nostra. In cujus rei fidem præsentes, Sigillo Regni Nostri communiri jussimus. Datum Varsaviæ Die Mensis Anno Domini M DC LXXVII. Regni Nostri III. Anno.

PACTA OLIVENSIA,
ANNO M DC LX.

In Nomine
SACRO-SANCTÆ & INDIVIDUÆ
TRINITATIS.

N*Otum sit Universis & Singulis, quorum interest, aut quomodolibet interesse potest; postquam à multis annis Bella dissidiaque inter Serenissimos Reges, Regnaq. POLONIÆ & SVECIÆ, orta, & interdum induciis, præcipuè verò Sexennalibus Anno* 1629. *deinde viginti Sexennalibus Anno* 1635. *sopita & composita fuerint, ac denique inter Serenissimum ac Potentissimum Principem ac Dominum, Dominum* JOANNEM CASIMIRUM, *Regem Poloniæ, Magnum Ducem Lithuaniæ, &c. &c. &c. Et Serenissimum ac Potentissimum Principem*

cipem & Dominum, Dominum CAROLUM GUSTAVUM, *Svecorum, Gothorum, Vandalorumque Regem, Magnum Principem Finlandiæ, &c. &c. &c. deventum sit ad bellum, quod non solum dictos Reges Regnaque Eorum per plures annos exercuit, sed & Poloniæ Fœderatos ad belli Socios, videlicet Serenissimum & Potentissimum Principem ac Dominum, Dominum* LEOPOLDUM *Electum Romanorum Imperatorem, semper Augustum, Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ & Sclavoniæ Regem, Archi-Ducem Austriæ, &c. &c. &c. Serenissimo Regi & Regno Poloniæ, ad Ejusdem requisitionem auxilia ferentem, nec non Serenißimum Principem ac Dominum, Dominum* FRIDERICUM WILHELMUM, *Marchionem Brandeburgensem, Sacri Romani Imperii Archi-Camerarium, & Principem Electorem, Magdeburgi, Prussiæ, &c. &c. &c. Ducem, involvit; unde multa Christiani sanguinis effusio, cum plurimarum Provinciarum desolatione secuta est, tandem Divina bonitate factum, ut utrinque de Pace universali inter Regem Remque publicam Polonam & Ejus Confœderatos & belli Socios ab una, & Regem Regnumque Sueciæ ab altera* Parte, *suscepta sit Cogitatio, opera & studio Serenissimi ac Potentissimi Principis ac Domini, Domini* LUDOVICI

CI XIV. *Galliarum & Navarræ Regis Christianissimi, qui huic paci conciliandæ Mediationem obtulit, & in ipso negotio Pacis, per Illustrissimum & Excellentissimum Dominum* Antonium de Lumbres, *Dominum de Herbingen, Löös & la Cloye, Comitem Consistorianum, Regiique Ordinis Equitem, Legatum Suum, eandem Mediationem Serenissimis Regibus Poloniæ & Sueciæ, nec non Serenissimo Electore Brandeburgico, acceptantibus præstitit. In eum ergò finem, ex mutua Partium conventione, constituta est dies quinta Januarii Anno* 1660. *Congressui Plenipotentiariorum Olivæ instituendo. Comparentes igitur statuto tempore ac loco omnium Paciscentium legitimè constituti Legati Plenipotentiarii, à parte quidem Serenissimi Regis Reique publicæ Polonæ, Illustrissimi & Excellentissimi Domini, ex Ordine Senatorio quidem, Dominus* Joannes Comes à Leszno, *Palatinus Posnaniensis, Regiualis Majestatis Supremus Aulæ Præfectus ac Mareschallus, Generalis Majoris Poloniæ, Mariæburgensis, Corsunensis Gubernator, Dominus* Georgius Lubomirsky, *Comes in VVisnicz & Jaroslaw, supremus Regni Campi-Mareschallus, Generalis Cracoviensis, Scepusiensis, Chmielnicensis, Pereaslaviensis, Casimiriensis, Olstinensis Gubernator. Dominus* Nicolaus in Prazmow Prazmowsky, *supremus Regni Cancellarius, nominatus Episco-*

pus Luceoriensis & Brestensis, Abbatiæ Sieciechoviensis Administrator perpetuus, Præpositus sancti Michaëlis Ecclesiæ Collegiatæ in arce Cracoviensi. Dominus CHRISTOPHORUS PAC, *supremus Magni Ducatus Lithuaniæ Cancellarius, VVilkowiscensis, Ostrinensis, Kozienicensis, Kleszelensis, & Nemonocensis Gubernator. Ex Ordine verò Equestri, Dominus* JOHANNES ANDREAS de RACIBORSKO MORSTIN, *Referendarius Regni, Kowalensis & Zawichostensis Gubernator. Dominus* VLADISLAUS de NAGLOWICE REY, *Thesaurarius Curiæ Regni, Reginalis Majestatis Cancellarius, Neokorcinensis, Libusiensis, Kamionacensis Gubernator. Dominus* JOHANNES in GNIN GNINSKY, *Pomeraniæ Succamerarius, Gnesnensis Gubernator. Et à Parte Fœderatorum Poloniæ, videlicet Serenissimi Imperatoris Romanorum, Illustrißimi & Excellentißimi Domini, Dominus* FRANCISCUS CAROLUS LIBSTEINSKY, S. Rom. Imp. Comes à Kollowradt, *Dominus in Reichenau, Sacræ Cæsareæ Regiæque Hungariæ & Bohemiæ Majestatis Consiliarius, Camerarius, Judici Majoris Provincialis Assessor, Regius Locum tenens, & Appellationum in Arce Pragensi Præses. Dominus* FRANCISCUS, Liber Baro de LISOLA, *à Thiese & Marienfeld, Consiliarius Cameralis Aulicus. Et Serenissimi Electoris Brandenburgici, Illustrißimi & Excel-*

Excellentißimi Domini, Dominus JOHANNES ab HOVERBEEKE, *in Eichmedien, Baranowen, Geyerswalde & Domkau Dominus & Hæres, Suæ Serenitatis Consiliarius Status Intimus, Electoratusque Dapifer Hæreditarius, Hohensteinensis Præfectus. Dominus* LAURENTIUS CHRISTOPHORUS à SOMNITZ, *in Gromsdorff, Drenaw & Gerbero, Dominus & Hæres, Suæ Serenitatis Consiliarius Status Intimus, & Orientalis Pomeraniæ Cancellarius, Ejusdemque Ducatus Camerarius Hæreditarius, Lavenburgensis & Bütoviensis Præfectus. Dominus* ALBERTUS ab OSTAW, *in Nerwiken & Kegels, Dominus & Hæres, Suæ Serenitatis in Supremo Ducalis Prußiæ Appellationum Judicio Consiliarius. A Parte verò Sereniß imi Regis Regnique Sueciæ, Illustrißimi & Excellentißimi Domini, Dominus* MAGNUS GABRIEL de la GARDIE, *Comes in Lecköö & Arensburg, Liber Baro in Eckholmen, Dominus in Habsal, Magnushoff & Hoyendorp, Regiæ Suæ Majestatis Regnique Sveciæ Senator & Thesaurarius, Generalis Gubernator Livoniæ, & Locum-tenens per Esthoniam, Livoniam & Ingriam Militiæ Generalis, Judex Provincialis VVestrogothiæ & Daliæ, nec non Academiæ Upsaliensis Cancellarius. Dominus* BENEDICTUS OXENSTIERNA, *Comes in Korsholm & VVasa, Liber Baro in Moreby & Lindholmen, Dominus in Coporium & Rosersberg, Suæ Regiæ Majestatis*

tis Regnique Sveciæ Senator & Cancellariæ Consiliarius. Dominus CHRISTOPHORUS CAROLUS SCHLIPPENBACH, *Comes in Schöweede, Liber Baro in Liusula, Dominus in Salinge, S. Regiæ Majestatis Regnique Sueciæ Senator & Consilii Bellici Præses: Et Dominus* ANDREAS GÜLDENKLAU, *Dominus & Hæres in Schonela, Ekeby, Hylynge & Hulderstad, Regiæ Suæ Majestatis Consiliarius Status, & per Pomeraniam Regiam, Regiminis ac Consilii Status, ut & Supremæ Curiæ Justitiæ Præses. Post invocatum Divini Numinis auxilium, mutuasquè Plenipotentiarum Tabulas (quarum apographa sub finem hujus Instrumenti, de verbo ad verbum inserta sunt,) ritè commutatas Tractatus Pacis auspicato inchoatus est. Et licet in ejus fere decursu, Præmemoratus Serenissimus Rex Sveciæ, disponente ita Divinâ Providentiâ, mortali hac vitâ decesserit; Tractatus tamen hic renovatis à Serenissimo & Potentissimo Principe ac Domino, Domino* CAROLO, *Suecorum, Gothorum, Vandalorũq; Rege & Principe Hæreditario, Magno Principe Finlandiæ, &c. &c. &c. Plenipotentiarum Tabulis, (quæ ad calcem hujus Tractatus quoque inseruntur,) feliciter continuatus est, ac tandem ad Divini Numinis gloriam, & Christianæ Reipublicæ Salutem, Partes omnes in mutuas Pacis & Amicitiæ Leges consenserunt & convenerunt, tenore sequenti.*

I. Sit

I.

Sit PAX UNIVERSALIS ac Perpetua & vera sinceraque Amicitia, inter Serenissimum & Potentissimum Principem ac Dominum, Dominum JOANNEM CASIMIRUM, Regem Poloniæ, Magnum Ducem Lithuaniæ, &c. &c. &c. Ejusque Regiæ Majestatis Successores ac Posteros, Reges Poloniæ, Magnos Duces Lithuaniæ, Regnumque Poloniæ & Magnum Ducatum Lithuaniæ atque subjectas Illis Ditiones ac Provincias, atque Ejusdem Majestatis & Regni Poloniæ Confœderatos. Inprimis Serenissimum & Potentissimum Principem ac Dominum, Dominum LEOPOLDUM, Electum Romanorum Imperatorem, semper Augustum, Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ Regem, Archi-Ducem Austriæ, &c. &c. &c. Ejusque Majestatis Hæredes ac Successores, Provincias ac Ditiones, intra vel extra Imperium Romanum sitas: Et Serenissimum Principem ac Dominum, Dominum FRIDERICUM WILHELMUM, Marchionem Brandeburgicum, Sacri Romani Imperii Principem Electorem & Archi-Camerarium, Magdeburgi, Prussiæ, &c. &c. &c. Ducem, Ejusque Serenitatis Hæredes ac Successores, Provincias ac Ditiones, in vel extra Imperium Romanum sitas, ab Unâ: Atque Serenissimum & Potentissimum Principem ac Dominum, Do-

Dominum CAROLUM, *Suecorum, Gothorum & Vandalorum Regem, Magnum Principem Finlandiæ, &c. &c. &c. Ejusque Majestatis Successores ac Posteros Reges Suecorum, Regnumque Sveciæ, atque subjectas illis intra vel extra Imperium Ditiones ac Provincias, ab altera Parte: Ita, ut altera Pars alteri post hac nihil hostilitatis aut inimicitiæ, clàm aut palam, directè vel indirectè, inferat, vel per suos aut per alios inferri faciat, nec alterius hostibus auxilia quocunque nomine præstet, nec cum alterius hostibus fœdera huic Paci contraria ineat, nec quicquam in alterius Status & Securitatis diminutionem, per se vel per alios, moliatur aut tentet, vel tentari faciat; sed utraque Pars alterius utilitatem, honorem ac commodum, promoveat, & fidam invicem vicinitatem, Pacem & Amicitiam seriò colat ac servet. Pacta verò & Fœdera omnia, quæ Partes paciscentes inter Se, vel cum aliis Principibus ac Statibus utrinque sancita habent, quoad omnia sua Puncta, Clausulas & Articulos integra, & in pleno robore suo permaneant: ita tamen, ut per ea præsens transactio Pacis nullum præjudicium patiatur.*

II.

I. §. SIt utrinque Perpetua Oblivio & Amnestia eorum omnium, quæ quocunque loco modoque à quacunque Paciscentium Parte hactenus hostiliter facta sunt, ita, ut nec

nec eorum, nec ullius alterius rei causa, vel prætextu, ulla Pars alteri posthac quicquam hostilitatis aut inimicitiæ specie Juris aut viâ facti inferat, aut per suos aliosvè inferri faciat.

II. §. Hâc generali Amnestiâ gaudeant omnes & singuli cujuscunque Status, Conditionis & Religionis fuerint, ut & omnes communitates, quæ ab utrinque Partes hostiles secutæ sunt, aut in hostilem possessionem devenerunt, nec ullis hoc bellum præjudicio & noxæ sit, in suis Juribus, Privilegiis ac Consvetudinibus Generalibus & Specialibus, tam in Ecclesiasticis, quàm in Civilibus, Profanisvè, quibus ante hoc bellum gavisi sunt, sed iis in totum fruantur, secundum Leges Regni; Nec ullis communitatibus aut privatis actio, ratione adhæsionis hosti, intentabitur, ita, ut nemini liceat alicui negotium facessere, ratione adhæsionis ullius hostilis, aut eam exprobrare.

III. §. Civitatibus Prussiæ Regalis, quæ in possessione Suæ Regiæ Majestat. Regniquè Sueciæ hoc bello fuerunt, manebunt itidem omnia Jura, Libertates & Privilegia, quibus sive in Ecclesiasticis, sive in Profanis potitæ sunt ante hoc bellum, (salvo libero uti ante bellum viguit in prædictis Civitatibus Catholicæ & Evangelicæ Religionis Exercitio) earumque Territoria, Magistratus, Communitates, Cives, Incolas & Subditos, Sacra Regia Majestas Poloniæ eâdem, quâ olim Clementiâ & Gratiâ Regiâ

 impo-

imposterum prosequetur, fovebit & tuebitur. Dabitur iisdem quoque facultas ædificia publica & privata per injuriam belli destructa, reficere & reædificare; pro his vero, quæ necessitate defensionis destructa sunt, minimè tenebuntur. Quoad ea verò, quæ militiæ Sueticæ Tributi loco ab utriusque Insulæ Subditis exsolvere necesse fuit, à nemine molestia inferetur: Sicut & propter decimas aliosvè census, quibus Subditi Insulani satisfacere tempore belli minimè potuerunt, non turbabuntur.

IV. §. Cunctæ Actiones & Inquisitiones adversus illos, qui Partibus hostilibus hoc bello adhæserunt, vel easdem secuti esse insimulantur, quibuscunque in locis Poloniæ, Magni Ducatus Lithuaniæ, Prussiæ Regalis, Curlandiæquè habitent, cujuscunque Status & Conditionis aut Religionis sint, sive privati vixerint, sive officio publico functi, aut servitiis Suæ Regiæ Majestatis Sveciæ in Sago vel Toga adstricti fuerunt, institutæ, nec dum finitæ & ad executionem deductæ, abrogentur, omnique executione careant in perpetuum. Et imposterum contra eos nulla unquam quæstio vel actio ex hac causa instituetur.

V. §. Quæ durante hoc ultimo bello jure Fisci ex occasione ac prætextu adhæsionis aut protectionis alterius Partis cuiquam sive Nobili sive Plebejo cujuscunque Status, Conditionis ac Religionis adempta, vel Fisco illata

vel

vel aliis collata sunt bona, sive Regia ac Reipublicæ sive etiam Privatorum sint, mobilia quidem si tradita sunt modernis possessoribus relinquantur; Si verò Ejusmodi jura caduca hactenus in executionem deducta non sunt, antiquis possessoribus relinquantur, neque ulla actio dehinc adversus Communitates aut privatos ratione ejusmodi bonorum, intentetur: Bona verò immobilia, hæreditaria, advitalitia, & jure Hypothecæ possessa, Fisco applicata, tum quorum donationes & largitiones factæ sunt, sive jam ante tradita, sive nondum tradita sunt, maneant penes antiquos Dominos, cessantibus de cætero omnibus actionibus, ratione redituum, sive ex publicis sive ex privatis bonis perceptorum.

III.

1. §. SErenissimus ac Potentissimus Princeps ac Dominus, Dominus JOANNES CASIMIRUS, Rex Poloniæ, pro Se ac Hæredibus posterisq; Suis, amore Pacis, vigore hujus Instrumenti Pacis, solenniter ex nunc & in perpetuum renunciat omnibus prætensionibus in Regnum Sueciæ & Magnum Principatum Finlandiæ & alias Ipsis subjectas Provincias, Regiones, Ditiones, Civitates, Castra & Munimenta, sive hæc omnia nuper, sive ab antiquo acquisita sint; Nec non in bona avita, in Regno Sueciæ, dictisquè Provinciis sita, in Regnum Sueciæ, dictasque

Provincias & Bona, præsentibus vel futuris temporibus nihil quicquam prætensurus.

II. §. Quoad Titulos & Insignia ita conventum est: quod Serenissimus Rex Poloniæ, prout hactenus, ita imposterum ad dies vitæ suæ utetur integris Titulis & Sigillis, Insignibusque Regni Sueciæ in Poloniâ & ad omnes Principes, Status & Privatos extra Sueciam, sine ullo tamen plenariæ supradictæ reunciationis præjudicio. Dictis verò Titulis & Insignibus non utetur ad Serenissimos Reges Regnumque Sueciæ, in litteris, aliisve Diplomatibus, aut Scriptis, sed observabitur ab utrinque receptus hactenus modus abbreviandorum Titulorum cum Etcæterationibus, ita, ut post verba MAGNUS DUX LITHUANIÆ, *tres Etcæterationes in Titulo Serenissimi moderni Regis Poloniæ, vicissim post verba* MAGNUS PRINCEPS FINLANDIÆ, *tres Etcæterationes in Titulo Serenissimi Regis Sueciæ adjiciantur. Insignibus tamen Regni Sueciæ in Sigillis Regis & Reipublicæ Polonæ, dum in Sueciam scribetur, penitus omissis; post obitum verò Moderni Serenissimi Regis* Poloniæ, *Successores Ejus & Respublica Polona in Titulos & Insignia* SVECIÆ *nihil unquam prætendent; Sed utrinque Reges & Regna, suis quisque Titulis & Insignibus tantum plenariè gaudebunt & utentur.*

IV.

IV.

I. §. *Serenißimus Rex & Status Ordinesquè Regni Poloniæ, Magniquè Ducatus Lithuaniæ à modo & in perpetuum cedunt vi hujus Pacificationis, Serenißimo Regi Sueciæ, Ejusque Successoribus Regibus Regnoque Sueciæ omnem illam Livoniam Trans-Dunanam, quam Suecia hactenus per tempus induciarum tenuit & possedit, ut & partes Cis-Dunanas omnes & Insulam Runen in mari sitam, quas per idem tempus induciarum Suecia tenuit & possedit; nec non quicquid Juris Regibus & Reipublicæ Polonæ in Esthoniam & Osiliam hactenus ullo modo competere poterat. Atque hæc quidem omnia & singula cum omnibus suis pertinentiis terrestribus & maritimis, Urbibus, Arcibus, Propugnaculis, Bonis & Proventibus, nec non Juribus, Jurisdictionibus, Regalibus & Superioritatibus tam in Ecclesiasticis quàm in Politicis, nullis penitus exceptis in plenum Dominium & proprietatem Regum Regnique Sveciæ transferunt, Ordinesquè & Subditos in illa Livonia ejusque recensitis partibus omni erga Regem & Rempublicam Polonam obedientiæ vinculo & Fidelitatis sacramento exsolvunt, nihil unquam in eos, ac dictam Livoniam ejusque pertinentias post hac prætensuri. Cis-Dunam autem Serenißimi Reges Regnumque Sueciæ non ulterius quam hactenus fines Suæ possessionis in Curlandia aut Semigallia promoveant, aut servitutes à subditis Illustrißimi Curlandiæ*

 Ducis

Ducis exigant, aut ullum jus lignandi aliudvè quodvis in Curlandia aut Semigallia prætendant; Commissarii verò ad declarandos & determinandos ab utraque Parte fines ab utrinque deputabuntur, & Commissio hæc intra quatuor septimanas à subscripto Tractatu inchoetur, & intra duas expediatur.

II. §. Quod Religionem Catholicam, Ejusque Exercitium, in Livonia Suecicæ possessionis attinet, omnes Incolæ Livoniæ subditique illi Religioni addicti, omni securitate gaudeant, ac Conscientiâ liberâ, Religione devotioneq; suâ domi sine inqvisitione vel animadversione privatim utantur.

III. §. Tituli Provinciales tam spirituales quam seculares Senatorii & Equestris Ordinis, in Livoniâ Sueticâ penes possessores modernos maneant durante ipsorum vitâ sine ullis proventibus aliisvè prætensionibus, nec ullum exinde præjudicium Juris Sacræ Regiæ Majestatis Regnique Sueciæ in Livoniam Sveticam, neque prætensio quæpiam Regno Poloniæ Magnoque Ducatui Lithuaniæ interea temporis & in futurum inde enascetur.

IV. §. Judicia omnia Decretaque ad cujusvis instantiam modò non in invitos aut absentes lata, nec non contractus & transactiones in locis dum illa hoc bello Svecia tenuit institutæ judicialiter, sive extra judicialiter, si modò Statui publico, qui ante hoc bellum fuit & Pacificationi præ-

præsenti non contrariantur, firma maneant, æquè ac si nulla Regiminis & Magistratuum mutatio intervenisset salvis Appellationibus & Revisionibus in iis, in quibus hæc Juris remedia hactenus haud fuerunt adhibita, & quæ in rem judicatam non transierunt. Sententiæ quoque & decreta, si quæ Rigæ in Incolas & Subjectos Magni Ducatus Lithuaniæ, tum & Curlandiæ, Semigalliæque in invitos vel inauditos; Et ex adverso, si similia per Magistratus Magni Ducatus Lithuaniæ & Curlandiæ in Livoniæ Suecice Subditos, circa tempus belli lata fuerint, nullum valorem & robur obtinebunt in perpetuum.

V.

I. §. PArs Livoniæ Australis, quæ ante hæc & per hæc bella & temporibus induciarum, sub Ditione fuit Regni Poloniæ, Magnique Ducatus Lithuaniæ, nempe Düneburgum, Rositten, Lutzen, Marienhusen, &c. itemque reliqua omnia loca, quæ per Commissarios ad id utrinque deputandos fuisse per tempus induciarum Polonicæ Possessionis invenientur, cum omnibus suis pertinentiis, Territoriis, Urbibus, Pagis, Fructibus & Proventibus Teloneisque Juribus, directoque & utili Dominio, remanent in Possessione Serenissimorum Regum & Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lithuaniæ, nec Serenissimi Reges Regnumque Sueciæ in istam partem Livoniæ ut ab alterâ diversam, neque in Ducatus Curlandiæ Semigalliæque & Distri-

Districtũ Piltensem, vel respectu Livoniæ Septentrionalis vel quovis alio prætextu ullum unquã jus prætendent aut prætendere poterunt. Cũ verò Magnus Dux Moscoviæ non modo dictam Livoniam Polonicam, sed etiam Partem Suecicæ occupatas armis nunc teneat, ideò conventum est, ut si Respublica Polona aliquid ex Livonia Suecica, quocunque tempore à Moscis, Armis, Tractatibus aut aliter receperit, teneatur totum id Sveciæ, ultrò & gratuitò, non imputatis belli expensis restituere, eodem modo & vicissim, si Regnum Sueciæ aliquid ex Livonia Polonica quocunque tempore à Moscis, Armis, Tractatibus aut aliter receperit, teneatur totum illud Poloniæ & Magno Ducatui Lithuaniæ ultrò & gratuitò, non imputatis belli expensis, restituere.

II. §. Titulis & Insignibus Livoniæ, tam Sacra Regia Majestas Poloniæ, Ejusque Successores Reges Poloniæ, Magnique Duces Lithuaniæ, ratione Australis Livoniæ, quam Sacra Regia Majestas Sueciæ, Ejusque Successores Reges Sueciæ, ratione Livoniæ Septentrionalis, promiscuè utentur sub Titulo Ducatus.

III. §. Si quas posthac controversias de limitibus aut de rebus aliis inter Regnum Poloniæ, Magnum Ducatum Lithuaniæ, Livoniam Polonicam, Curlandiamque & Semigalliam ab una parte, & Regnum Sueciæ, Eiq; subjectas Provincias, imprimisquè Livoniam Suecicam ab

ab alterâ incidere & suboriri contigerit, eæ per deputatos utrinque Commissarios ad fines Livoniæ amicabili ratione complanentur. Si quæ verò lites minores exortæ fuerint inter subditos & accolas utriusque Partis, nec transigi de iis amicabiliter inter litigantes poßit, quælibet Pars ad suum competens forum remittatur, & Justitia indilatè administretur.

IV. §. Subditi hoc ultimo bello & in futurum fugitivi Magni Ducatus Lithuaniæ, Samogitiæ, Livoniæ Polonicæ & Curlandiæ Semigalliæquè, quicunque in Livonia Suecica reperti fuerint, suis Dominis sine ullo processu Juris reddentur unà cum suis mobilibus quæ inveniri poterunt, quæ profugus secum tulit, nec sub novo Domino acquisivit. Quod etiam vice versa observabitur, si qui subditi fugitivi Livoniæ Suecicæ in Magno Ducatu Lithuaniæ, Livoniâ Polonicâ & Curlandiâ Semigalliâque reperti fuerint, si qui etiam abducti sunt, & adhuc supersunt, reddantur & illi, sine processu Judiciario suis quique Dominis.

V. §. Quò favorem commerciis & navigationi Sacra Regia Majestas Poloniæ contestetur, signa nautica in Domesnes & Luserorth exstructa consistere permittit. De ratione verò conservationis & manutentionis eorundem convenietur à Suecis cum fundi Dominis, nullo inde Jure

aut prætenſione Regni Sueciæ, in Fundos dictos aut Territorium Piltenſe, enaſcente aut enaſcituro.

VI.

ILluſtrisſimus in Livonia Curlandiæ & Semigalliæ Dux, cum Sereniſſima Conjuge Proleque ſua Ducali ac tota Familia & Aulâ, absque ulla protractione, intra ſex ſeptimanarum ſpatium à die quinta Aprilis Styli novi, Rigam ſiſtetur. Inde verò intra dies quatuordecim decenti & Suæ Dignitati accommodato convenientique modo, ubi Modernus Tractatus ſubſcriptus fuerit, ad Fines Semigalliæ deducatur, omniaq; Sua Suorumq; mobilia non diſtracta, ubicunq; intercepta vel Rigæ depoſita, litteratoria, ſimiliter ſive publica, ſive privatorum documenta bonâ fide extradentur, & Mitaviam reportabuntur; ante eliberationem autem Suam ac reſtitutionem plenariam, peculiari reverſalium diplomate caveat, de non offendendo aut vindicando aliquid contra Sacram Regiam Majeſtatem Regnumque Sveciæ in futurum: Salvâ fidelitate & obligatione Regibus Regnoque Poloniæ & Magno Ducatui Lithuaniæ, debitâ.

VII.

§. 1. SErenisſimus Rex, Regnumque Sueciæ, reſtituit Sereniſſimo Regi, Reique publicæ Polonæ Mariæburgum, Elbingamque cum ſuis Fortalitiis, reliquaque in Pruſſia Loca, quæ Sueticis præſidiis tenentur, ac Mariæbur-

burgum quidem unà cum Arce ac Fortalitiis suis, ut & Stuma intra octiduum à subscriptione moderni Tractatus, & depositâ in manus, Excellentissimi Domini Mediatoris, Serenissimi Regis Poloniæ provisionali horum pactorum ratificatione evacuabitur, & præsidium Sueticum *inde Elbingam deducetur. Elbinga autem cum suis Fortalitiis ubi Tractatus modernus plenaria* Serenissimi *Regis Poloniæ ratificatione confirmatus & per Reipublicæ comitiali autoritate delegatos pro futuro conventu ratificatus fuerit, quatriduo post ipsam ratificationũ commutationem sine contradictione evacuabitur, & in manus* Serenissimi *Poloniæ Regis Ejusq; Commissariorum tradetur. Bauskum etiam uti & reliqua, si quæ sint in Suecorum potestate loca in Curlandia, præsidiis Sueticis evacuabuntur intra octiduum, postquam notitia ad Generalem Exercituum in Livonia vel in absentiâ Ejus ad Ejus locum-tenentem pervenerit de subscripto Tractatu, quæ notitia per tubicines utriusque Partis conjunctim Rigam deferetur.*

II. §. Deductio militiæ Suecicæ, *unà cum bellicis tormentis majoribus & minoribus juxta factam hic conventionem, nec non cum impedimentis fiet Elbingâ diversis vicibus, intra tamen definitum tempus permutationis Ratificationum & evacuationis Elbingæ, dato eidem libero & innoxio transitu per Habum ad portum Pillavien-*

sem, & inde ad naves proprias, quas milites conscensuri & ad Ditiones Suecicas ituri sunt. Imponetur autem dicta militia circa deductionem navibus Elbinganis, & si illæ non sufficiant, tum navibus adjacentium Territoriorum aliorum, sine aliquo pretio. Communicabit etiam Præfectus militiæ Sueticæ & conveniet cum Præfecto militiæ Electoralis, aut Ejus locum-tenente, de modo transitûs per dictum portum Pillaviensem. Et fiat de cætero ejusmodi deductio sine damno & noxâ subditorum in Prussiâ tam Polonicorum quàm Electoralium. Quod si per periculum belli maritimo itineri sese militia committere tutò nequeat, liber illi & innoxius transitus per Terram quàm brevissimo itinere in Ditiones Juris Suetici proximas sine damno Incolarum Reipublicæ Poloniæ & Serenissimo Electori Brandenburgico Subjectorum deducentibus Commissariis Serenissimorũ Regis Poloniæ & Electoris Brandenburgici concedi debet, Justitia verò per Præfectos indilata bonâ fide administretur, damna & injuriam passis.

III. §. Si cui aut quibus in Civitatibus Prussiæ evacuandis, earumque Territoriis non placuerit manere, sed mutato domicilio alio sese conferre, iis liberum sit in spatio trium abhinc annorum sua divendere, aliis elocare aut pro suo lubitu distrahere, sine ullo impedimento aut onere sub quocunque prætextu imponendo, salvis antiquis Civitatum Juribus & Privilegiis.

VIII.

QVicquid in Polonia, & Magno Ducatu Lithuaniæ Provinciisque annexis, in iisque Curlandia, per hoc bellum Serenissimo Regi Regnoque Sueciæ, Eorumque Ducibus ac Legatis vel à Privatis, vel à Communitatibus Exercitibus & Provinciis per necessitatem belli vel aliter datum est, quocunque Titulo, Diplomatum, Obligationum & Litterarum, Instrumentorum & Actorum publicorum, ea omnia autographa quæ supersunt Serenissimo Regi & Reipublicæ Polonæ, Ducique Curlandiæ circa Ratificationum Commutationem, bonâ fide extradentur. Quod si naufragio absorpta sint vel alio modo perierint, omnia Ejusmodi Scripta, Actaque privata & publica ex nunc cassantur, annihilantur, & eliminantur, nihilque exinde Reges Regnumque Sueciæ in Provincias, Exercitus, Districtus vel privatos in Polonia, Magno Ducatu Lithuaniæ & Provinciis illis annexis vel subjectis, in specie etiam Curlandiâ & Districtu Piltensi Juris prætendere velle aut posse omni meliori modo declaratur.

IX.

REstituentur quoque à Parte Suecorum, omnia Archiva, Acta publica, Castrensia, Juridica, Ecclesiastica, nec non Bibliotheca Regia, quæ ex Regno Poloniæ & Magno Ducatu Lithuaniæ avecta, & quorum copia haberi potest, idque intra tempus commutationis Ratificatio-

cationum, vel adſummum intra tres menſes à facta commutatione.

X.

O*Bligationes atque recognitiones, ſi quæ ſunt ab Illuſtriſſimo Curlandiæ & Semigalliæ Duce, aut Incolis Curlandiæ & Semigalliæ, Diſtrictusque Piltenſis exortæ per Suecos, aut vice verſa à Suecis per Polonos in totum caſſantur, nullumque habere pondus declarantur.*

XI.

D*Ebita inter utriusque Partis Subditos & Incolas, tum etiam à Ducibus & Officiariis belli ubicunque contracta, utrinque bonâ fide ſolventur. Si quæ verò hoc bello ultimo Obligationes & Recognitiones exortæ ab utrinque ſint, in totum caſſantur, nullumque pondus habere declarantur.*

XII.

D*Epoſita aliaque bona mobilia ubicunque reperiuntur & Fiſco nondum adjudicata, bonâ fide propriis Dominis reſtituantur: Nemo autem tenebitur ad eorum refuſionem, quæ Fiſco adjudicata & extradita ſunt, præſtandam.*

XIII.

T*Ormenta bellica majora minoraque in Polonia, Magno Ducatu Lithuaniæ, Pruſſiâ, Curlandiâ, cæterisquè annexis Provinciis à Suecis capta, ſive ſint Reipublicæ,*

blicæ, sive Privatorum, sive Civitatum, quæcunque in locis evacuandis reperientur, exactè relinquentur. Quæ verò ex Suecia invecta sunt in Poloniam, Lithuaniam, Prussiam, Curlandiam, liberum erit Sueciæ, sine ulla prætensione secum aufferre, Transactioni quoque Deditionis THORUNIÆ quod adhuc restat hac in re satisfiet.

XIV.

I. §. QUicunque hoc bello ab utrinque inter Polonos Lithuanos & Suecos in quocunque loco capti sunt, cujuscunque Conditionis ac Status, liberi & sine ullo soluto pretio, nisi aliter ante hunc Tractatum ab ipsis conventum fuerit, dimittentur, pristinæque libertati restituentur; Solutis tamen impensis Officiariorum in victum eorum factis, & debitis in captivitate ab eis contractis. Cæterum captivis quoque annumerandi & ab utraque Parte restituendi sunt, qui inviti militiæ alterius Partis nomina dederunt. Omnes verò supradicti, qui quidem in Polonia, Magno Ducatu Lithuaniæ, Prussiâ Regali, utraque Livonia aut Curlandia detinentur, intra tres septimanas à subscripto moderno Tractatu, illi autem, qui extra Poloniam, Lithuaniam, Livonias & Curlandiam detinentur, intra tres Menses libertati restituantur. Quod autem de lytri conventi solutione hîc supra dictum est, tantum locum habebit in Maioribus Officiariis, utpote Generalibus

ralibus, Tribunis, Tribunorum locum tenentibus & Capitaneis.

II. §. Sacra Regia Majestas & Regnum Poloniæ Magnusque Ducatus Lithuaniæ, id Paci huic perpetuæ dandum censuerunt, ut Autoritatem & Officia sua interponant apud Chamum Ordasque Tartarorum, quò sine lytro Captivi in Tartaria Suetici, intra sex abhinc Menses, inde dimittantur, dimissi verò per Regnum Poloniæ Magnumque Ducatum Lithuaniæ, annexasque iis Provincias liberè ac tutò transeant, & benignè habiti ad Provincias Ditionesque Juris Svetici promoveantur.

XV.

I. §. COmmercia pristina sint libera & non impedita inter utrumque Regnum, Poloniæ, Magnumque Ducatum Lithuaniæ, & Sveciæ, subjectas illis Provincias, Subditos & Incolas, tam Terrâ quam Mari, & in veteri usu atque exercitio, quo fuerunt tempore induciarum, conserventur. Imprimis sit liberum commerciorum exercitium liberaque defluitatio mercium, per fluvium Dunam & Bulderaviam, Subditis & Incolis Regni Poloniæ, Magnique Ducatus Lithuaniæ & Polonicæ Livoniæ, Curlandiæque ac Semigalliæ, cum Subditis Incolisve Livoniæ Sueticæ; Et viceversa, Subditis Incolisque Regni Sueciæ & Livoniæ Sueticæ, sit liber commerciorum usus per eadem flumina, cum Subditis Incolisque Poloniæ, Lithuaniæ,

niæ, Livoniæ Polonicæ & Curlandiæ Semigalliæque; Teloniorum verò & Vectigalium in flumine Duna & Bulderaâ, ut & Maritimorum ac Terrestrium in Livoniâ, eadem ratio & in iisdem tantùm locis ab utraque parte imposterum sit, uti & ubi tempore induciarum & ante hoc ultimum bellum fuit.

II. §. Majoris quoque Poloniæ incolæ, cujuscunque conditionis sint sive Terrâ sive Aquâ, commercia sua exercentes, nullis novis Teloniis & Gabellis Stetini onerabuntur.

III. §. Civitas quoque Gedanensis & aliæ Prussiæ Civitates in Regno Sueciæ & subjectis Provinciis aliis, gaudeant eâ libertate commerciorum & vectigalium, quâ gavisæ sunt ante hoc novissimum bellum.

XVI.

Dominus Comes KÖNIGSMARKIUS, *Campi-Mareschalcus Sueciæ absque ulla protractione intra sex septimanarum spatium, à die quinta Aprilis st. nov. Dantiscum modo decenti sistetur, inde verò intra dies quatuordecim, ubi modernus Tractatus subscriptus fuerit, eliberabitur, ante restitutionem autem plenariam peculiari Reversalium Diplomate caveat de non offendendo & vindicando aliquid contra Sacram Regiam Majestatem Regnumque Poloniæ, & specialiter Civitatem Gedanensem, salvâ tamen debitâ Regibus Regnoque Sueciæ obedientiâ & fide.*

XVII.

SErenissimus Rex & Respublica Poloniæ Illustrissimæ Principis ANNÆ MARIÆ, *defuncti Illustrissimi Ducis* JANUSCHII RADZIVILII, *Palatini VVilnensis, Supremi Exercituum Magni Ducatus Lithuaniæ Ducis, Filiæ unicæ, in adeundis secundum legitimas consuetudines Regni & Magni Ducatus Lithuaniæ Hæreditatibus & Bonis Paternis ac Maternis, vigore Generalis Amnestiæ, præsenti conventione omnibus cautæ, ut Ei satisfiat, condignam rationem habituri sunt.*

XVIII.

DEmortuorum belli Ducum atque Officialium aliorum corpora sive in Poloniâ sive in Prussiâ adhuc inhumata & nonnullis in locis asservata sunt, tradentur & non denegabuntur iis, quibus cura mandabitur, ea inde deducendi. Quorum autem cadavera tum in priori tum hoc ultimo bello humata sunt in Elbingensi, Mariæburgensi & aliis in Prussiâ & Poloniâ templis, intacta jaceant, sepulchra eorum ab omni violatione & inquietudine sint immunia.

XIX.

DE Domini Ducis CROJANI *desiderio, ratione debitorum apud Rempublicam Polonam ita conventum est, ut prædictus Dominus Dux, Jus suum, Originalium Obligationum Productione doceat, in proximè futuris comitiis*

tiis Regni generalibus, ibidemque debita ratio Ejus habeatur, salvo quoque Jure Illustrißimi Ducis Curlandiæ, si quod Eidem ad præfatas summas pecuniarias competierit.

XX.

QVoad *Dominorum Comitum à* DOHNA *postulatum & debitum apud Rempublicam Poloniæ, in quantum illud liquidari poterit, justa eorum ratio in futuris Regni Comitiis habebitur.*

XXI.

HAbebitur *quoque æqua ratio à Sueciâ Domini Baronis* SIGISMUNDI à GÜLDENSTERN, *quoad bona in Regno Sueciæ vel illi subjectis Provinciis prætensa.*

XXII.

I. §. EAdem *similiter* PAX, *Amicitia, Amnestia & præteritorum omnium perpetua oblivio sub iisdem clausulis & vinculis in hocce Instrumento contentis, vigeat & in perpetuum stabilita sit, inter Serenißimum & Potentißimum Principem ac Dominum, Dominum* LEOPOLDUM, *Electum Romanorum Imperatorem, semper Augustum, Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ Regem, Archi-Ducem Austriæ, Ducem Burgundiæ, Brabantiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ, Marchionem Moraviæ, Ducem Lucenburgiæ, ac Superioris & Inferioris Silesiæ, VVürtembergæ & Theckæ, Principem Sueviæ, Comitem Habsburgi, Tyrolis,*

Ferretis, Kyburgi & Goritiæ, Landgravium Alsatiæ, Marchionem Sacri Romani Imperii, Burgoviæ, ac Superioris & *Inferioris Lusatiæ, Dominũ Marchiæ Sclavonicæ, Portus Naonis & Salinarum, Præcipuum* Poloniæ *Fœderatum, belliq; Socium, nec non Ejus Hæredes ac Successores, Regna & subjectas Provincias, tam in quam extra Imperium Romanum, eorumque Subditos & Incolas: Ac Serenißimum* Principem *ac Dominum, Dominum* CAROLUM, *Svecorum, Gothorum, Vandalorumque Regem, &* Principem *Hæreditarium, Magnum* Principem *Finlandiæ, Ducem Scaniæ, Esthoniæ, Livoniæ, Careliæ, Bremæ, Verdæ, Stetini,* Pomeraniæ*, Cassubiæ & Vandaliæ,* Principem *Rugiæ, Dominum Ingriæ & VVismariæ, nec non Comitem* Palatinum *Rheni, Bavariæ Ducem. Ejusque Hæredes ac Successores, Reges Regnumque Sueciæ & subjectas Provincias, tum in Imperio Germanico, tum extra illud sitas, eorumque Subditos & Incolas, ita ut quicquid vel ante hoc bellum, vel illo durante, sive in Polonia, sive extra illam, seu ratione auxilii Serenissimo Regi ac Reipublicæ Poloniæ præstiti, sive quavis alia de causa, mutuæ offensionis atque Inimicitiarum aut Prætensionum oriri potuit, perpetuæ oblivioni tradatur. Neutrique Parti quocunque prætextu licitum sit alterius Regna, Status aut Provincias clam aut palam, directè vel indirectè armis impetere, vel ullum in*

ipsas

ipsas hostilitatis genus exercere; Sed alter alterius commoda sectetur & omnia inter utramque Partem earumque Status ac Subditos ad pristinum prorsus Statum, unionem & fidam correspondentiam restituta & redintegrata sint, & nemini ex utriusque Partis Subditis aut Imperii Statibus ac Vasallis noxæ sit aut præjudicio, quòd alterius partes hoc bello Sago vel Toga fuerit sectatus, sed quicunque ex sola causa hujus belli de fortunis aut Statu suo decidisset, is in pristinum Statum, in quo ante hoc bellum immediatè fuit, quoad honores ac bona immobilia, nec non etiam quoad bona mobilia, si Fisco nondum adjudicata & extradita sint, indilatè & sine contradictione restituatur, iisque plenariè gaudeat ac fruatur.

II. §. Ut autem firmioribus fundamentis hæc Pax & Amicitia stabiliri queat, Sacra Cæsarea Majestas loca omnia, quæ in Pomerania & Megapoli occupata præsidiis suis insidentur, Serenissimo Regi ac Regno Sueciæ; ea verò quæ in Holsatiâ & Ducatu Schlesvicensi, Duci Holsatiæ Gottorpiensi (qui præviâ tamen cautione de non vindicando juxta formulam de quâ hic convenit, hac Pace consensu Partium inclusus censebitur) restituet plenariè, cum Tormentis bellicis ipsorum propriis, re armamentariâ cæteroque apparatu bellico, nec non mobilibus cujuscunque generis, item actis Cancellariæ, Archivis ac litterariis documentis, prout ea omnia tempore occupationis

vel deditionis inibi reperta sunt, & adhuc non distracta exstant. Quæ evacuatio fiet locorum scilicet Pomeraniæ & Megapoleos, exceptis Vollinio, Dam & Greiffenhagen, intra duas septimanas, à die permutationis ratihabitionum computandas, quo tempore Elbinga quoque Poloniæ restituetur, Vollinum verò Dam & Greiffenhagen, nec non loca Holsatiæ & Ducatus Slesvicensis, intra alias duas sequentes hebdomadas à die supramemoratæ permutationis evacuabuntur, deductis eodem tempore è dictis locis præsidiariis militibus & è Provinciis ad Sacram Regiam Maiestatem Regnumque Sueciæ, Duces Megapolitanos & Ducem Holsatiæ Slesvici spectantibus copiis omnibus, eâ ratione & modo, de quo inter Generales utriusque Partis vel eorum locum tenentes, intra tempus ratihabitionibus commutandis præfinitum, conventum fuerit.

III. §. Cæterum, quicquid circa res Imperii controversiæ intercesserit, juxta Imperii & Pacis Germaniæ Leges absque strepitu armorum componetur, aut decidetur, & stabitur ab utraque Parte per omnia dispositioni Pactorum Osnabrugensium & constitutionibus Imperii.

XXIII.

SImiliter tam à Parte Serenissimi Imperatoris, quam Serenissimi Regis Sueciæ captivi hujus belli, cujuscunq; sint conditionis ac Status, liberi & sine soluto ullo pretio seu lytro, nisi aliter ante subscriptum Tractatum ab ipsis conven-

conventum fuerit, intra spatium trium hebdomadarum à die ratificationis, dimittentur & libertati pristinæ, solutis ab Officiariis impensis in victum eorum factis & Debitis in Captivitate ab eis contractis, restituentur, & captivis quoque annumerandi & ab utraque Parte restituendi sunt, qui inviti ad danda alterius Partis militiæ nomina sua adacti fuerunt; Quod autem de lytri conventi solutione hîc supra dictum est, tantum locum habebit in Majoribus Officiariis, utpote Generalibus, Tribunis, Tribunorum locum tenentibus & Capitaneis.

XXIV.

I. §. Sit itidem PAX perpetua veraque ac sincera Amicitia inter Serenissimum ac Potentissimum Principem ac Dominum, Dominum CAROLUM, Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Regem, & Principem Hæreditarium, Magnum Principem Finlandiæ, Ducem Scaniæ, Esthoniæ, Livoniæ, Careliæ, Bremæ, Verdæ, Stetini, Pomeraniæ, Cassubiæ & Vandaliæ, Principem Rugiæ, Dominum Ingriæ & VVismariæ, nec non Comitem Palatinum Rheni, Bavariæ Ducem, Ejus Hæredes, Successores ac posteros Reges, Regnumque Sueciæ, Ejusdem tam in Imperio quam extra illud sitas Provincias, Status ac Ditiones; Et Serenissimum Principem ac Dominum, Dominum FRIDERICUM WILHELMUM, Marchionem Brandenburgicum, Sacri Romani Imperii Archi-

Archi-Camerarium & Principem Electorem, Magdeburgi, Prußiæ, Juliæ, Cliviæ & Montium, Stetini, Pomeraniæ, Cassubiorum, Vandalorumque nec non in Silesia, Crosnæ & Carnoviæ Ducem, Burggravium Norinbergensem, Principem Halberstadiensem & Mindensem, Comitem Marcæ & Ravensbergi, Dominum in Ravenstein; Poloniæ Fœderatum, belliqueSocium, Ejusdemque Hæredes ac Successores, Provinciasque Status ac Ditiones in & extra Imperium Romanum sitas, ita ut alter alterius honorem, commodum & utilitatem sincerè serioque in perpetuum promoveat.

II. §. Pacta verò & Fœdera omnia, quæ Partes Paciscentes inter Se vel cum aliis Principibus ac Statibus utrinque sancita habent, quoad omnia sua puncta, Clausulas & Articulos integra & in pleno robore suo permaneant, ita tamen ut per ea præsens transactio Pacis, nullum præjudicium patiatur.

III. §. Sit etiam utrinque Amnestia & præteritorum omnium perpetua Oblivio, ita ut quicquid hactenus quocunque loco & quavis de causa, sive in Imperio Romano, sive extra illud ab alterutrâ Partium vel sub earum Imperio Potestateque existentibus, absque ullo personarum rerumque respectu gestum vel admissum fuerit, nullo prætextu viâ juris vel facti directè vel per indirectum à Neutra Parte unquam vindicari possit. Et nec horum

nec

nec ullius alterius rei causa vel prætextu alter alteri posthac quicquam hostilitatis aut inimicitiæ vel etiam quoad Ministros, Officiarios aliosque Incolas ac Subditos, Statum, bona vel securitatem per se vel per alios clam aut palam inferat vel inferri faciat.

IV. §. Nemini quoque ex utriusque Partis Subditis aut Vasallis cujuscunque conditionis & dignitatis fuerit, noxæ sit aut præjudicio, quod alterius Partes hoc bello Sago vel Togâ fuerit sectatus, sed quicunque ex sola causa hujus belli de suis possessionibus decidisset, is in pristinum Statum in quo ante hoc bellum immediatè fuit, quoad honores & bona immobilia nec non etiam quoad mobilia bona, si hæc bona mobilia Fisco nondum adjudicata & extradita, aut aliàs distracta sint, indilatè & sine ulla contradictione restituatur, iisque plenariè gaudeat ac fruatur: Atque proinde & Campi-Mareschallo Comiti à KÖNIGSMARCK, *ut & Campi-Mareschalli Comitis* WITTENBERGII *Hæredibus bona immobilia, quæ in Ditionibus Suæ Serenitatis Electoralis, ubicunque locorum ante hoc bellum possederunt, in eo Statu quo nunc sunt restituantur vigore hujus Pacificationis atque eo jure tenenda, quo ante bellum hoc exortum ea tenuerunt ac possederunt.*

XXV.

ET ne Occasione anteactorum lis & dißidium aliquod oriri poßit, Sacra Regia Majestas Sueciæ pro Se & Hæredibus ac Successoribus Suis, Regibus Regnoque Sueciæ virtute hujus Instrumenti Pacis quam fieri potest validissimè in perpetuum & irrevocabiliter renunciat pactis, quæ die 7.17. Januarii, Anno 1656. Regiomonti, item 15.25. Junii prædicti Anni Mariæburgi, tum quæ 10.20. Novembris, eodem Anno 1656. Labiaviæ inter Serenissimum Sueciæ Regem gloriosæ memoriæ nuper Defunctum: Et Suam Serenitatem Electoralem confecta sunt, ut & aliis omnibus conventionibus, quæ illis adjectæ aut separatim quocunque modo durante hoc ultimo bello Polonico ejusque respectu initæ sunt. Atque ea omnia & singula in omnibus & singulis clausulis, conditionibus & Articulis suis irrita & nulla pronunciat, omnemque ipsis vim, vigorem & Effectum hoc ipso & virtute hujus Pacti penitus & in æternum detrahit: Ita ut contra Suam Serenitatem Electoralem Brandeburgicam Ejusque Hæredes, Agnatos, Successores, Provincias ubicunque locorum sitas & in specie in Ducatum Prußiæ atque ejusdem Ordines & Incolas, aut contra Sacram Regiam Majestatem, Ejusdem Successores, Reges, Regnumque Poloniæ ex nominatis & indigitatis supra Pactis & conventionibus abolitis nunc & imposterum sive successionis in Prußiã sive

ſive unionis aut quocunque alio prætextu vel cauſa nomine Regis, Regum Hæredum ac Succeſſorum & Regni Sueciæ nihil unquam allegari prætendi aut poſtulari posſit aut debeat. Quare prememoratorum Pactorum & Conventionum originalia cum retradi non potuerint, hoc ipſo pro retraditis, ſcisſis & in cineres redactis habentur, atque in æternum habebuntur. Quemadmodum & Sereniſſimus Elector Brandeburgicus, in Pruſſia Dux, quàm fieri poteſt validiſſimè in perpetuum & irrevocabiliter vigore hujus Inſtrumenti Pacis pro Se, Hæredibusq; ac Succeſſoribus Suis profitetur, nihil vel Se, vel Hæredes & Poſteros Suos ex prædictis Pactis & conventionibus contra Sacram Regiam Majeſtatem Regnumque Sueciæ prætenſuros, ſed Sua Serenitas Electoralis pro Se, Hæredibusque ac Succesſoribus Suis, hoc ipſo & virtute hujus Pacti, ſupramemoratis Pactis omnibus jam abolitis renunciat, & eadem omnia pro retraditis, ſciſſis, & in cineres redactis, nunc & in æternum declarat, & irrita ac nulla pronunciat, omnemque ipſis vim, vigorem & Effectum penitus & in æternum detrahit.

XXVI.

SEreniſſimus Elector Brandeburgicus loca omnia, quæ in Pomeraniâ hocce bello occupata præſidiis ſuis inſidentur, Sacræ Regiæ Majeſtati & Regno Sveciæ, ea verò quæ in Holſatia & Ducatu Sleswicenſi, Celſiſſimo Principi

& Duci Holsatiæ, Gottorpiensi (qui prævià tamen cautione de non vindicando juxta formulam de quà hìc convenit hâc Pace consensu Partium inclusus censebitur) restituet plenariè cum Tormentis bellicis ipsorum propriis, Re armamentariâ, cæteroque apparatu bellico, nec non mobilibus cujuscunque generis, item Actis Cancellariæ, Archivis & literariis Documentis, prout ea omnia tempore occupationis vel deditionis inibi reperta & adhuc non distracta extant. Quæ evacuatio fiet locorum scilicet Pomeraniæ, exceptis VVollino, Damm & Greiffenhagen, intra duas septimanas, à die permutationis Ratihabitionum computandas, quo tempore quoque Elbinga restituetur. VVollinum verò, Damm & Greiffenhagen, nec non loca Holsatiæ & Ducatus Sleswicensis intra alias demum duas sequentes hebdomadas, à die supramemoratæ restitutionis evacuabuntur, deductis eodem tempore è dictis locis præsidiariis militibus & è Provinciis ad Serenissimum Regem Sveciæ & Ducem Holsatiæ & Sleswici Regentem spectantibus copiis omnibus, eâ ratione & modo, de quo inter Partes utriusque Generales, vel eorum Locum-tenentes intra tempus Ratihabitionibus commutandis præfinitum conventum fuerit, ita tamen ne prææmemoratis restituendis & evacuandis Locis vel Communitatibus, qui præsidia Electorali habuerunt, aut quovis modo hoc bello in Suæ Serenitatis

Electo-

Electoralis Fide & Potestate fuerunt, vel cuiquam Privato quod Partes Suæ Serenitatis secutus fuerit, ullâ ratione noxæ fraudique sit vel alia in re, quoad pristina Jura, Privilegia, bona, Feuda & libertates illi competentes absque exceptione vel reservatione præjudicet.

XXVII.

Captivi hujusce belli cujuscunque Conditionis ac Status, liberi & sine soluto ullo pretio seu lytro, nisi aliter ante subscriptum Tractatum ab ipsis conventum fuerit, intra spatium trium hebdomadarum, à die Ratificationis dimittentur, pristinæque libertati restituentur, solutis tamen ab Officiariis impensis in victum eorum factis, & debitis in Captivitate ab eis contractis. Cæterum Captivis quoque annumerandi & ab utraque Parte restituendi sunt, qui inviti militiæ alterius Partis nomina dederunt.

XXVIII.

Debita inter utriusque Partis Subditos & Incolas tum etiam à Ducibus & Officiariis belli ubicunque contracta, utrinque bonâ fide solventur; Si quæ verò hoc bello ultimo Obligationes & Recognitiones extortæ ab utrinque sint, in totum cassantur, nullumque pondus habere declarantur.

XXIX.

XXIX.

INter Sacræ Regiæ Majestatis Sueciæ & Suæ Serenitatis Electoralis Brandeburgicæ, Regni, Provinciarum, Statuum, Ditionum, tam in Imperio Romano, quam extra illud sitarum, Subditos & Incolas pristina restituantur commercia, atque imposterum in pleno vigore conserventur.

XXX.

SI quæ bona, à Suæ Serenitatis Electoralis Subditis vel Ejusdem Ditionum Incolis in Regiæ Suæ Majestatis Sueciæ Regno, Provinciis, Ditionibus aut Locis occupatis & hactenus possessis ante vel sub tempus hujusce belli deposita vel alio quocunque modo eò delata sunt, ea sine ullâ morâ vel effugiis Dominis suis restituantur, nisi jam Fisco adjudicata atque extradita fuerint.

XXXI.

CUm verò ad Stabilitatem hujus Pacis plurimùm intersit, ut universaliter componatur, & inter omnes belli hujus Socios Securitati Commerciorum plenè prospiciatur, ideò licet controversiæ, quæ Serenißimo Regi Regnoque Sueciæ cum Serenißimo Rege Daniæ intercedunt, hìc commodè decidi non potuerint, & in ipsa Dania cum spe successus tractentur; Nihilominus conventum est, ut Serenissimus Daniæ & Norwegiæ Rex, Ejusque Regna ac Ditiones in hoc Tractatu, conclusâ in Dania Pace, compre-

prehendantur, ita ut ea omnia, quæ inter altèmemoratos Seciæ & Daniæ Reges conclusa & constituta fuerint, ad hanc Pacem pariter ac si in hoc Instrumento specificè inserta forent pertinere censeantur. Salvo per omnia ipso Tractatu in Dania inter utrosque Reges & Regna concluso vel concludendo.

XXXII.

I. §. CEssent omnes hostilitatis actus inter Partes Paciscentes omnes tum Principales tum Fœderatas, earumque Exercitus à die conclusæ & subscriptæ hujus Pacis computando in Prussiâ tàm Regali quàm Ducali exactis quatuor, in Pomerania & Megapoli duodecim, in Curlandiâ & Livoniâ quatuordecim, & in Holsatiâ & Sleswicensi Ducatu exactis viginti diebus, eodem quoque die in singulis præmemoratis Locis negotiationes quævis pristino usui restituantur, & literarum commercia libera sint.

II. §. Generales præsidii Elbingensis in Prussiâ, ac tam Cæsarei quàm Electorales in Pomeraniâ post acceptam hujus armorum Cessationis intimationem, exactam curam adhibebunt, ut usque ad Finalem Pacis executionem militis sustentatio non amplius exigatur more hostili, nec ultra justam & necessariam alimentationem Provinciæ ipsorum armis infessæ aggraventur, in quem finem Commissarii à Partibus deputabuntur, qui curam sedulam

lam habeant, ne exorbitantiæ contra hanc conventionem fiant.

XXXIII.

D*Enique omnium belligerantium in Imperio Partium copiæ & exercitus post restitutionem locorum ab omnibus* Partibus *Paciscentibus, dimittantur et exauctorentur, eo tantum numero in suos cujuscunque proprios* Status *traducto, quem quæque Pars pro suâ securitate judicaverit necessarium.*

XXXIV.

P*Acta hæc ratihabeantur à Serenißimo Rege Poloniæ nec non Republica Polonâ Ejusque Fœderatis ab unâ: Et Serenißimo Rege Sueciæ ab alterâ Parte, quâ de re ad modum sequentem convenit.*

Primo: *Instrumentum hujus Pacis Manibus ac Sigillis Dominorum Commissariorum utriusque Partis, tùm Excellentißimi Domini Legati, Mediatoris subscribatur & invicem tradatur & commutetur.*

Secundo: *Serenissimus Rex* Poloniæ *eadem Pacta illicò à* Subscriptione *&* Signatione *Dominorum Commissariorum* Polonicorum, *Diplomate Ratificationis in forma conventa confirmet, atque ex nunc Assecurationem Suam interponat subsecuturam inter spatium ad summum trium Mensium computandorum à Subscriptione hujus Instrumenti* Pacis *plenariam Ejusdem Regiæ Majestatis*

tis Ratificationem, cum integrâ insertione Instrumenti Pacis conclusæ ad formulam inter utriusque Partis Commissarios conventam.

Tertio. *Serenissimus Rex Sueciæ solenni Instrumento hæc Pacta Nomine Suo & Regni Sueciæ per Subscriptionem* Serenissimæ *Reginæ Matris Suæ & Dominorum Regni* Sueciæ *Administratorum in Formâ conventâ rata habeat.*

Quarto. *Domini Delegati à Republica* Polona *Lege comitiali Anno* 1659. *deputati, nomine Reipublicæ hæc Pacta* Subscriptione *&* Sigillatione Suâ *approbent, in futura* Convocatione *intra tres Menses celebranda.*

Quinto. *Diplomata Ratificationis tàm* Sacræ *Regiæ Majestatis Poloniæ quàm Deputatorum Comitiali Lege Delegatorum in proximis Comitiis, Constitutionibus & Volumini Legum Polonicarum inserantur.*

Sexto. *Instrumenta hæc solennia Ratificationis tùm utriusque* Serenissimi *Regis tùm dictorum Reipublicæ Delegatorum, ab ambarum Partium Commissariis intra spatium ad summum trium Mensium à* Subscriptione *hujus Instrumenti Pacis computandorum ad Limites Territoriales, inter Elbingam & Mariæburgum, utrinque per Excellentissimum Dominum Mediatorem à Partibus Paciscentibus recipiantur, & ab eodem eo ipso tempore inter Partes commutentur.*

Septimo. *Ut Sacra Cæsarea Majestas & Serenissimus Elector Brandeburgicus Ratihabitiones Suas itidem tempore & loco eodem tradi faciant.*

Octavo. *Denique ut dicta Serenissimorum Regum & Reipublicæ* Polonæ *ac Ejus Fœderatorum Instrumenta Ratificationum ad conventam & præscriptam formulam, quoad Titulaturam & Sigillationem aliaque requisita nullâ voce aut syllabâ immutatâ conficiantur & reciprocè commutentur.*

XXXV.

I. §.

Quò firmior, stabilior & securior PAX hæc coalescat, & ab omni Parte *intemerata duret, promittunt supra memoratæ Partes* Paciscentes *omnes tàm* Principales *quàm Fœderatæ*, Se *hanc Transactionem &* Pacem, *omnesque ejus Articulos, Capita & Clausulas, sanctè & inviolabiliter servare velle & debere: Et nè imposterum violari queat*, Se *invicem ad Generalem Guarantiam & Evictionem mutuam ac Defensionem reciprocam omni ex parte obstringunt: Hisce quàm fieri potest firmissimè spondentes, ut si contingat unam partem ab altera vel plures à pluribus, Terra vel Mari bello contra hanc* Pacificationem *impeti, Aggressor ipso facto pro infractore hujus* Pacis *ab omnibus habeatur*,

ejus-

ejusdemque beneficio excidat, & tùm altera reliquæque Paciscentium Partes Parti læsæ ad summum intra duos Menses à requisitione Partis læsæ eidem communibus armis assistere, & bellum tamdiu contra Aggressorem prosequi, donec Pax communi omnium Partium consensu restituta fuerit, invicem teneantur.

II. §. Si verò contingat unam Partem ab Alterâ vel plures à pluribus gravi aliquâ injuriâ, citra tamen vim armorum vexari, non licebit ideò læso ad arma subitò recurrere, sed ante amicabilis componendarum hujusmodi controversiarum ratio ineunda erit, videlicet ut læsus acceptâ injuriâ si immediatè cum lædente convenire nequeat, alios Paciscentes moneat, & Commissio generalis omnium Paciscentium nomine instituatur ad Læsi confinia, intra spatium quatuor Mensium, in quo inter Deputatos utrinque Commissarios negotium discutiatur, & si possibile erit intra quatuor ad summum, alios Menses terminetur.

III. § Si verò lædentem refractarium ad æquaque proponentur media deprehenderint, tunc læsis licebit, facta tamen prius legitimâ belli denunciatione, Jus suum armis prosequi, & bellum, ut supra statutum est, lædenti inferre.

IV. §. Quod si verò turbationes vi contrariisq; actibus retundantur, solummodo tuendorum Limitum causâ,

Actus ejusmodi pro violatione Pacis non reputabuntur, ipsa autem super limitibus controversia citra vim armorum terminetur.

XXXVI.

C*Um autem pro* Majori Securitate *hujus Pacificationis, tam* Serenißimus *ac Potentissimus Rex & Respublica Poloniæ, quam* Serenißimus *& Potentißimus Rex* Sueciæ, *ut & Serenißimus Elector Brandeburgicus, postularint, ut* Serenißimus *ac Potentißimus Princeps ac Dominus, Dominus* LUDOVICUS XIV. *Galliarum & Navarræ Rex Christianißimus, cujus ope ac studio inter præmemoratos* Serenißimos *Reges & Serenißimum Electorem Brandeburgicum, Pax promota & mediatione ad optatum finem perducta est, executionis & observationis illius inter Eosdem Fidejussor existeret, Sacra Majestas Christianißima postulationibus ac votis illorum annuens, eodemque animo Pacis hujus perpetuitatem exoptans, quo eam procuravit, pro* Se *ac Successoribus* Suis *Regibus Galliæ spondet ac promittit, idque per Illustrissimum & Excellentißimum Dominum* ANTONIUM de LUMBRES, *Legatum* Suum *plenariis mandatis ad hanc Gvarantiam cavendam instructum, se executionem horum pactorum eorumque observationem ac perpetuitatem inter Eosdem supra nomina-*

tos

tos Principes omni meliori quo fieri potest modo, etiam armis ubi amicabilia media non processerint asserturam; Et si quis Eorum sub hac fidejußione comprehensorum illa violarit, arma viresque Suas Parti læsæ ad Ejus requisitionem juncturam. Quod, ut firmius omnibus constet, promittit dictus Dominus Legatus Gallicus, Se ratificationem Regis Sui super hanc Gvarantiam eodem tempore, quo ratihabitiones Pacis commutabuntur extraditurum. Integrum quoque erit Paciscentibus omnibus eandem Christianisſimi Regis Guarantiam & Fidejusſionem suscipere, & alios quoque in tempore ratihabitionis ad idem Officii genus invitare & denominare Principes ac Potestates.

XXXVII.

SI qui Regum, Principum, nec non Rerumpublicarum ac Statuum Amicorum hisce Pactis à quacunque Parte Paciscentium includi voluerint, sit Ipsis ejus Facultas, modo Se ad ista intra sex abhinc Menses declaraverint, & id consensu omnium Partium fiat.

In quorum omnium & singulorum fidem majusque robur omnium Partium Legati & Commissarii cum Illustrißimo & Excellentißimo Domino Mediatore præsens Pacis Instrumentum, & hoc quidem exemplar Serenißi-

mi Regis Regnique Poloniæ Legati ac Commissarii Manibus Sigillisque propriis munierunt ac firmarunt. Datum Olivæ, die tertia Mensis Maji, Anno Millesimo, Sexcentesimo Sexagesimo.

ANTONIUS de LUMBRES.
(L.S.)

JOANNES, COMES de LESZNO, Palatinus Posnaniensis, Majoris Poloniæ Generalis, Serenissimi Regis Regnique Poloniæ Legatus Plenipotentiarius. (L.S.)

NICOLAUS PRAZMOWSKY, Nominatus Episcopus Luceoriensis & Brestensis, Supremus Regni Poloniæ Cancellarius, Legatus Plenipotentiarius.
(L.S.)

CHRISTOPHORUS PAC, Supremus Cancellarius & Legatus Plenipotentiarius Magni Ducatus Lithuaniæ.
(L.S.)

JOANNES ANDREAS MORSTIN, Referendarius Regni, Legatus Plenipotentiarius. (L.S.)

ULADISLAUS REY, Thesaurarius Curiæ Regni, Legat. Plenip. (L.S.)

JOANNES GNINSKI, Succamerarius Pomeraniæ, Seren. Regis, Regniq; Poloniæ Legat. Plenip. (L.S.)

RATI-

Ratificationes Serenissimi Regis Poloniæ Articuli separati ratione traditionis ELBINGÆ.

NOs JOHANNES CASIMIRUS, *DEI Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Smolensciæ, Czerniechoviæque, nec non* Suecorum, *Gothorum, Vandalorumque hæreditarius Rex.*

S*Ignificamus omnibus & singulis quorum interest. Quod cum Illustrissimi, Illustres & Magnifici Nostri & Reipublicæ Commissarii, ad Tractatus* Pacis *perpetuæ, inter Nos Regnumque Nostrum Poloniæ, & Magnum Ducatum Lithuaniæ, Nostrosque Fœderatos, & belli socios ab una; & Serenissimum Regem Regnumque* Sueciæ Par*te ab altera Olivæ institutos, Illustrissimis, Illustribus, Magnificis & Generosis* Serenissimi *Electoris Brandeburgici Commissariis articulum separatum Declaratorium articuli secundi, qui de Amnestia & Redintegratione Jurium in instrumento* Pacis *habetur, ut sequitur ediderint, isque à partibus acceptatus sit.*

Nos infra scripti Sacræ Regiæ Majestatis Reipublicæque Polonæ ad Tractatus Polono Sueticos Legati Plenipotentia-

potentiarii, notumfacimus quorum intereſt, vel ullâ ratione intereſſe poterit univerſis & ſingulis. Quandoquidem Inſtrumento Pacis principali hodie ſubſcripto articulis Amneſtiæ, in quô tam communitatum, quam ſingulorum Jura redintegrantur, forma Generali conceptus eſt, & nulla ſpecialis acquiſitorum tàm in Pruſsia Ducali, quàm extra eandem Sereniſsimo Electori Brandeburgico, per Pacta cum Sacra Regia Majeſtate Reque publ. primum Velaviæ, demum Bidgoſtiæ, inita ac Conſtitutione Comitiali approbata, ſuæ Serenitatis Electoralis Jurium, utpotè Independentiæ Ducatus Pruſsiæ, Condeſcenſionisq; in feudum Butovienſis, & Leoburgenſis Diſtrictuum, in Palatinatu Pomeraniæ exiſtentium, tum & Juris competentis in Civitatem Elbingenſem, nec non Præfecturam Drabeimenſem in eodem facta eſt mentio. Ne id in præjudicium memoratorum Suæ Serenitatis Electoralis Jurium trahi poſſet, plures modi ratione incluſionis prædictorum in præfatô articulô Amneſtiæ propoſiti fuere. Cum autem partibus nequaquam ſatisfacere potuisſent, tandem prudenti Illuſtrisſimi & Excellentisſimi Domini Chriſtianiſsimi Regis Legati mediatione, ac indefeſsô ſtudiô, maturandæ Pacis gratiâ convenit, ut peculiari articulo, qui tamen pro inſerto Pacis Inſtrumento haberi, ejusdemque valoris eſſe debet, ea ipſa Jura Serenisſimo Electori Brandeburgico caverentur, quod & factum eſt à

Legati-

Legatione Sueticâ per ſequentem articulum tenoris ejuſmodi.

LEGATIO SVETICA *declarat Sereniſſimi* REGIS REGNIQVE SVECIÆ *Nomine Ea, quæ in Inſtrumento Pacis Articulo ſecundo de Redintegratione Jurium diſponuntur, non debere concernere Ditiones, Status, Civitates, Terras & loca, quæ à Sua Serenitate Electorali poßidentur, nec eò trahenda; Neque obſtare eundem Articulum, quò minùs Suæ Serenitati Electorali Elbinga jure, quod Eidem Suæ Serenitati Electorali competere poteſt, tenenda tradatur, ſalvis de cætero Ejusdem Civitatis Privilegiis, & Immunitatibus, tàm in Eccleſiaſticis, quàm Politicis, ſalvô itidem Jure Retractus Conventionalis Sereniſſimo Regi & Reipublicæ Poloniæ quoad Elbingam. Qui quidem Articulus tanquàm ſi in ipſo Inſtrumento Pacis eſſèt inſertus, ibidemque cum aliis appoſitus, Ejusdem cum eo valoris (ut ſupra dictum eſt) eſſe haberiquè debeat.*

Proindè & Nos infra ſcripti Legati Commiſſarii, cum plena poteſtate Sacræ Regiæ Majeſtatis & Statuum Reipublicæ eorundem Nomine mentem Noſtram præſenti itidem Articulô, quem pro inſerto & Ejusdem cum Inſtrumento Pacis valoris haberi volumus, declaramus palamque facimus, Articulum Amneſtiæ Generalis in Inſtrumento Pacis contentum, nullatenus poſſe, vel debere Juri-

bus Suæ Serenitatis Electoralis, tàm antiquis, quàm noviter acquisitis, & in specie Traditioni Elbingensis Civitatis juxta Pacta *cum Sua Serenitate Electorali inita derogare & præjudicare, imò eadem Pacta, in omnibus eorundem Articulis, Punctis & Clausulis, salva & integra conservare, & manu tenere; In cujus rei fidem præsentem Declarationem Manibus Nostris subscripsimus, Sigillisque Nostris Gentilitiis roboravimus, die tertia Maji Anno Domini* 1660. *in Monasterio Olivensi.*

Georgius Lubomirsky, Supremus Marschalcus, Generalisquè Exercituum Regni. Joannes Comes de Lesno, Palatinus Posnaniæ, Majoris Poloniæ Generalis, Mariæburg. Korsunensis Capitan. Nicolaus Prazmowski, Episcopus Luceoriensis & Brestensis, Regni Cancellarius Supremus. Christophorus Pac, Suprem. Magn. Duc. Lithuaniæ Cancellarius. Joannes Andreas Morsztyn, Referendarius Regni. Vladislaus Rey, Thesaurarius Curiæ Regni. Johannes Gninski, Succamerar. Pomeran. Capitaneus Gnesnensis.

NOS itaque JOANNES CASIMIRUS, *Eâdem Gratiâ Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, &c. &c. &c.* Promittimus *& recipimus Regiô Nostrô Successorum ac Posterorum Nostrorum & Reipubl. Poloniæ nomine, Nos præmissum articulum omniaque & singula,*

gula, in eo comprehensa, capita approbare & ratihabere, sicuti vigore quoque præsentium approbamus, & ratihabemus, ita ut ejusdem Autoritatis, cum Instrumento Principali esse debeat & haberi, nec passuros ut ab ullo Reipubl. Statu, Vasallo, Officiali aut subdito, quôvis modô violetur: cavemusque Diplomata Ratificationis hujus Pacis, tàm hoc Nostrum quàm Senatorum & Equestris Ordinis à Nobis & Republ. Poloniæ Lege Comitiali Delegatorum in proximis Comitiis Regni Generalibus Constitutionibus, & volumini Legum Reipublicæ insertum iri. In cujus rei fidem & certitudinem hasce manu Nostra subscripsimus & Sigillo Regni communiri jussimus. Dabantur Varsaviæ in Convocatione solenni, die 26. Mensis Junii Anno M. DC. LX. Regnorum Nostrorum Poloniæ & Sueciæ XIII.

JOANNES CASIMIRUS Rex.

(Locus Sigilli Regii)
(appensi.)

STEPHANUS HANKIEWIC,
Secret. Reg. Majest.

RATIFICATIO

Regni Poloniæ Magnique Ducatus Lithuaniæ, Lege Comitiali Delegatorum Commissariorum, Articuli Declaratorii ratione Traditionis Civitatis ELBINGENSIS.

NOs Senatores & Equestris Ordinis à Serenissimo Rege & Republica Poloniæ Lege Comitiali Delegati Commissarii constare volumus quorum interest Universis & singulis. Quod cum Illustrissimi atque Excellentissimi Domini Sacræ Regiæ Majestatis, Domini nostri Clementissimi & Reipubl. Commissarii ad Tractatus Pacis perpetuæ inter Sacram Regiam Majestatem Dominum Nostrum Clementissimum Regnumque Poloniæ, & Magnum Ducatum Lithuaniæ, eorundemque Fœderatos, & belli Socios, ab una, & Serenissimam Regiam Majestatem, Regnumque Sueciæ parte ab alterâ Olivæ institutos, virtute Potestatis à Sacrâ Regiâ Majestate, tum & à Republicâ illis factæ, Illustrissimis & Excellentissimis Dominis Serenissimi Electoris Brandenburgici Commissariis Articulum separatum Declaratorium Articuli secundi, qui de Amnestia & de Redintegratione Jurium in Instrumento Pacis habetur, ut sequitur ediderint, isque à Partibus acceptus sit.

NOS

NOS *infra scripti Sacræ Regiæ Majestatis, Reipublicæquè Polonæ ad Tractatus Polono-Sueticos Legati Plenipotentiarii, notum facimus quorum interest, vel ullâ ratione interesse poterit universis & singulis.*

Quandoquidem Instrumento Pacis *Principali hodie subscriptô Articulus Amnestiæ, in quo tam communitatum, quàm singulorum Jura redintegrantur, formâ generali conceptum est, & nulla spacialis acquisitorum tàm in Prussia Ducali, quàm extra eandem, Serenissimo Electori Brandeburgico per Pacta, cum Sacra Regia Majestate Reque publica primum Velaviæ, demum Bydgostiæ inita, ac Constitutione Comitiali approbata, Suæ Serenitatis Electoralis Jurium, utpote Independentiæ Ducatus Prussiæ condescensionisque in Feudum Bytoviensis & Leoburgensis Districtuum in* Palatinatu *Pomeraniæ existentium, tum & Juris competentis in Civitatem Elbingensem, nec non* Præfecturam *Draheimensem, in eodem facta est mentio; Ne id in præjudicium memoratorum Suæ Serenitatis Electoralis Jurium trahi posset, plures modi ratione inclusionis prædictorum in præfatô Articulo Amnestiæ propositi fuere. Cum autem partibus nequaquam satisfacere potuissent; Tandem prudenti Illustrissimi & Excellentissimi Domini, Christianissimi Regis Legati Mediatione, ac indefessô studiô maturandæ* Pacis *gratiâ convenit, ut peculiari Articulo, qui tamen pro in-*

serto Pacis Instrumento haberi, ejusdemque Valoris esse debet, Ea ipsa Jura Serenissimo Electori caverentur, quod & factum est, à legatione Suetica *per sequentem Articulum tenoris ejusmodi.*

Legatio Suetica declarat Serenissimi Regis Regnique Sueciæ nomine Ea, quæ in Instrumento Pacis Articulo secundo de Redintegratione Jurium disponuntur, non debere concernere Ditiones, Status, *Civitates, Terras & Loca, quæ à* Sua Serenitate *Electorali possidentur, nec eò trahenda; Neque obstare eundem Articulum, quò minùs Suæ Serenitati Electorali Elbinga Jure, quod eidem* Suæ *Serenitati Electorali competere potest, tenenda tradatur, salvis de cætero Ejusdem Civitatis Privilegiis & Immunitatibus, tàm in Ecclesiasticis, quàm Politicis, salvô itidem Jure Retractus Conventionalis, Serenissimo Regi & Reipublicæ Polonæ quoad Elbingam. Qui quidem Articulus, tanquam si in ipso Instrumento Pacis esset insertus, ibidemque cum aliis appositus ejusdem cum eo valoris, (ut supra dictum est) esse haberique debeat, proindè & Nos infra scripti Legati Commissarii cum plena potestate* Sacræ *Regiæ Majestatis &* Statuum *Reipublicæ, eorundem Nomine, mentem Nostram præsenti itidem Articulo, quem pro inserto, & ejusdem cum Instrumento Pacis, valoris haberi volumus, declaramus, palamquè facimus, Articulum Amnestiæ generalis, in Instrumento Pacis contentum*

tentum nullatenus posse vel debere Juribus Suæ Serenitatis Electoralis, tàm antiquis quàm novitèr acquisitis, & in specie traditioni Elbingensis Civitatis, juxta Pacta, cum Sua Serenitate Electorali inita, derogare & præjudicare, imò eadem Pacta in omnibus eorum Articulis, Punctis & Clausulis, salva & integra conservari & manuteneri. In cujus rei fidem præsentem Declarationem manibus Nostris subscripsimus Sigillisque Nostris Gentilitiis roboravimus, die 3. Mensis Maji, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Sexagesimo in Monasterio Olivensi.

Georgius Lubomirski, Supremus Marschalcus Generalisquè Exercituum Regni. Joannes, Comes de Lesno, Palatinus Posnaniensis, Majoris Poloniæ Generalis, Mariæburg. Korsunensis Gubernator. Nicolaus Prazmowski, Episcopus Luceoriensis & Breslen: Regni Cancellarius Supremus. Christophorus Pac, Supremus M. D. Lithuan. Cancellarius. Joannes Andreas Morsztin, Referendarius Regni. Vladislaus Rey, Thesaurarius Curiæ Regni. Joannes Gninski, Succamerarius Pomeraniæ Capit. Gnesnensis.

Nos Senatores & Equestris Ordinis à Serenissimo Rege & Republ. Poloniæ Lege Comitiali Delegati Commissarii promittimus & recipimus, Vi potestatis Nobis à Republicâ concessæ, nomine Ejusdem, Nos præmissum Articulũ omniaq; & singula in eo comprehensa Capita, juxta Constitutionem Regni Anni 1659. approbare, & ratihabere,

habere, sicut vigore quoque præsentium approbamus, & ratihabemus, ita, ut ejusdem authoritatis cum Instrumento Principali esse debeat, & haberi. Nec passuros, ut ab ullo Reipublicæ Statu, Vasallo, Officiali aut Subdito quovis modo violentur. Cavemusque & promittimus Diplomata Ratificationis hujus Pacis tam Sacræ Regiæ Majestatis, quàm hoc Nostrum in proximis Comitiis Regni Generalibus Constitutionibus & volumini Legum Nostrarum, insertum iri. In quorum omnium fidem præsens hæc Approbatio Manuum Nostrarum Subscriptione, Sigillisq; Nomine Senatus, Celsissimi Primatis Regni, Nomine verò Deputatorum ex Ordine Equestri, Illustrissimi Domini Succamerarii Pomeraniæ tanquam proximè præteritorum Comitiorum Marschalci firmata & roborata, eaque eandem vim atque robur, ac si omnium atque singulorum Deputatorum appensa essent Sigilla, habitura est. Datum Varsaviæ in Convocatione solenni Die XXVI. Mensis Junii Anno Domini M. DC. LX.

Venceslaus Comes de Lesno, Archi-Episcopus Gnesnensis, Casimirus Dux Czartoryiski, Episcop. Uladislav. Joannes Steph. VVydzga, Episcopus Varmiensis. Thomas de Lezenice, Episcopus Chelmensis. Thomas Vieyski, Episcopus Kyoviensis. Georgius Bialozor, Episc. Smolenscensis, Severiæ Czernichoviæ. Joannes Carolus Kopec, Pala-

Palatinus Połocensis. Casimirus Iwlaszewski, Palatinus Brestensis. Andreas Trzebicki, Episcopus Cracoviensis, Dux Severiæ. Joannes Zawisza, Episcopus Vilnensis. Joannes Gembicki, Episcopus Plocensis. Nicolaus Ste*phan Pac, Palatinus Trocensis. Vladislaus, Comes de Lesno,* P*alatinus Lencicienfis. Adamus Matthias* Sa*kowicz,* P*alatinus Smolensc. Administrator Thesauri Magni Ducatûs Lithuaniæ. Joannes Tarło, Palatinus Lublinensis. Stanislaus Laskowski, Palat. Płocensis. Alexander Naruszowic, Pro-Cancellarius Magni D. L. Joannes Casimirus in Crasne, Supremus Regni* Polon: *Thesaurarius, Lomzens. Prasnicens. Gubernator. Lucas* Opalinski, *Marschalcus. Christof de Grzymultowice, Grzymultowski Castellan.*Posnaniens. *Alexander* Sielski *à Sielosz, Castellanus Gnesnensis. Joannes VVielopolski, Castellan: VVoinicensis, Varsaviensis Gubernator.* Sigismundus *de* P*leszowice Fredro, Castell.* Sanociens. *Andreas à Przyima* P*rzyiemski, Castellan: Lenczycienfis. Albertus dé Mokronow Mokronowski, Castellanus Raven. Eremianus Dembinski, Castellan. Rogozinensis, Capitaneus Treidnensis. Joann: Franciscus Lubowicki, Castellan. Chełmensis. Joann. Lenowicz, Marschalcus Osmianensis Deputatus. Nicolaus Franciscus Rosochacki, Judex Terrestris Palatinatus Trocensis Deputat. Joann: Chrapowicki, Succamerarius Smolenscensis Deputatus. Vladislaus Victorinus Sicins-*

ki, Dapifer Upitensis Deputatus. Stanislaus Domaszewski VVidlica Capitaneus Lukoviensis Rotmagister S. Sacræ Regiæ Majestatis. Albertus Opacki, Succamerarius Varsaviensis, Cap: Latovicens. Deputat. Terræ Varsaviens. Olbrachtus Adrianus Lasocki, Dapifer Terræ Visogrodiensis, Deputatus Ducatus Masoviæ. Joan. Albertus Lipski, Succamerarius Ravens. Inowlod. Stanisl. Capit. Georgius Tisnicki, Sac. Reg. Majestatis Secretarius, Ducatus Oswiecimensis & Zattroriensis Deputatus. Constantinus Alexandrowicz, Subjudex Grodnensis Deputatus. Samuel à Rudno Rudzienski, Vexillifer Cernensis Deputatus Ducatus Mazoviæ Terræ Cernensis. Joannes Korsak, Succamerarius Polocensis Deputatus. Christophorus Antonius Obrinski, Succamerarius Novogrodnensis Palatinatus Deputatus. Martinus à Obory Oborski, Succamerarius Terræ Livensis & Ejusdem in Ducatu Masoviæ Deputatus. Valerianus Petrikowski, Succamerarius Rozanensis Deputat. Ducat. Mazoviens. Alexander Boleslaw VVysocki, Venator Palatinatus Breslensis, Palatinatus Inovladislaviensis. Joan. Ignatius Bakowski, Succamerarius Culmensis, Consiliarius Terrarum Prussiæ Deputatus. Nicolaus à Radzanon Labicki, Succamerarius Gostinensis & Deputatus Palatinatus Ravensis. Joann. Albertus in Mazenin Opacki, Succamerarius Terræ Visnensis, Deputatus Terræ Visnensis. Joannes Petrus Tucholka,

cholka, Notarius Terrestris Palatinatus Pomeraniæ Deputatus.

(Locus Sigill. appen.) *(Locus Sigill. appen.)*

Quoniam in Pactis Olivensibus mentio fit INDUCIARUM SEX & VIGINTI ANNORUM, easdem hic adjungo.

VLADISLAUS IV. *DEI Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, &c. &c. &c.* Significamus *omnibus ac singulis, eis imprimis quorum interest, Dedisse Nos Commissarios Nostros plenâ potestate ac mandato instructos ad tractandum, interveniente mediatione Serenissimorum Galliæ & Magnæ Britanniæ Regum, aliorumque Principum de Pace, aut induciis cum Serenissimâ Principe ac Dominâ* CHRISTINA, *Suecorum, Gothorum, Vandalorumque designatâ Reginâ, Magna Principe Finlandiæ, &c. &c. &c. Consanguineâ Nostrâ & Regno* Sueciæ; *Qui congressi cum Serenitatis Ejus & Regni* Sueciæ *Commissariis, sequentia Pacta, uti verbotenus infra sunt expressa & inserta, inierunt, statuerunt, ac concluserunt.*

Nos Serenissimi ac Potentissimi Principis ac Domini, Domini VLADISLAI IV. *Dei Gratia, Regis Poloniæ, Magni Ducis Lithuaniæ, &c. &c. &c. atque inclytæ*

Reipubl. Polonæ *Commissarii. Jacobus Zadzik, Episcopus Culmensis & Pomesaniæ, nominatus Cracoviensis, Dux Severiensis, Generalis Præpositus Miechoviens. Supremus Regni Poloniæ Cancellarius. Raphaël Comes de Leszno, Palatinus Belzensis, Rubieszoviens. Præfectus. Magnus Ernestus Dönhoff, Castellanus Pernaviensis, Derpatensis, Oberpoliensis Præfectus. Remigius de Ottok Zaleski, Referendarius Regni. Jacobus à* Sobiessyn *Sobiesky Incisor Regni, Crasnostaviensis, Jaworowiensis Præfectus, Notum testatumque facimus universis, quorum interest, quòd cum induciæ sexennales inter Serenißimos ac Potentißimos Reges ac Regna Poloniæ & Sueciæ, eo inter alia fine An. M. DC. XXIX. sancitæ essent, ut interea vel de pace perpetuâ, vel induciis longioribus interveniente mediatione Serenissimorum ac Potentißimorum Galliæ & Angliæ Regum, aliorumque Principum, loco & tempore, de quibus per Serenißimum Electorem Brandeburgicum, &c. &c. unum ex iisdem Mediatoribus inter Partes conventum esset, ageretur. Inde, postquã à Suâ Serenitate per Ejusdem Legatos, Illustrißimũ Principem Sigismundum, Marchionem Brandeburgicũ, &c. & Illustres & Magnificos: Andream à Kreutzen, Consiliarium Ducalis Prußiæ Regentem & Præfectum Provincialem, Joannem Georgium à Saucken, Consiliarium Regentem & Cancellarium: Bernhardum à Königseck, Consiliarium Provin-*

vincialem, Georgium à Rauschken, Consiliarium Judicii Aulici, & Petrum Borkmannum Consiliarium invitati Stumsdorfium cum Illustrissimis Serenissimæ Reginæ Regnique Sueciæ Commissariis, Domino Petro Brahe, Comite in Visingsborg, Libero Barone in Ridboholm & Lindholm, Regni Sueciæ Senatore, Legifero VVestmanniæ, Montanorum, & Dale-Carlorum; Hermanno VVrangelio, Regni Sueciæ Senatore, & Exercituum Campi-Marschallo, Hæreditario in Lergeholm, Skokloster, Equite aurato: Achatio Axelii Regni Sueciæ Senatore & Legifero Nericiæ, Hæreditario in Goxholm, &c. Joanne Oxenstierna Axelii, Serenissimæ Reginæ Consiliario secretiore, Libero Barone in Kimitho, Domino in Fyholmen & Tidoen, & Joanne Nicodemi, Serenissimæ Reginæ Secretario, & ad Exercitum Prussicum Commissario Generali, convenissemus ac interventu inprimis Serenissimi ac Potentiss. Principis Domini, Domini LUDOVICI XIII. *Franciæ & Navarriæ Regis Christianissimi per Illustrissimum Dominum Claudium de Mesmes, Equitem auratum, Dominum de Avaux, Comitem Consistorianum & S. R. Majestatis per Septentrionem extraordinarium Legatum, ac Serenissimi & Potentissimi Principis Domini, Domini* CAROLI, *Magnæ Britaniæ, &c. &c. Regis, Fidei Defensoris, per Illustrissimum Dominum Georgium Douglassium Equitem auratum, S. R. Majestatis Legatum,*

necnon Celsorum ac Præpotentium Dominorum Ordinum Belgicorum per Illustres & Magnificos Legatos Dominos Rochum van den Honnart, Primum in Supremâ Hollandiæ, Selandiæ, VVestfrisiæque Curiâ Consiliarium, Andream Biker, Consulem Civitatis Amsterodamensis, & Joachimum Andreæ in Supremâ Frisiæ Curia Consiliarium, Pacis Tractatum auspicati essemus, ac diu multumque agitassemus, eò tandem Divino Numine favente, prædictisque Illustrissimis Legatis indefessam operam huic negotio impendentibus rem deduximus, ut cum præmemoratis Serenissimæ Reginæ Regnique Sueciæ Commissariis de Induciis ad modum sequentem convenerimus, statuerimus, & concluserimus.

I.

SInt induciæ ex hoc die inter Serenissimum Principem ac Dominum, Dominum VLADISLAUM IV. *Regem Poloniæ, Magnum Ducem Lithuaniæ, &c. &c. &c. Dominum nostrum Clementissimum Sacræ Suæ Regiæ Majestatis Successores, Reges Poloniæ, & Magnos Duces Lithuaniæ, Regnumque Poloniæ, & Magnum Ducatum Lithuaniæ ex una; & inter Serenissimam Principem, ac Dominam, Dominam* CHRISTINAM, *Suecorum, Gothorum Vandalorumque designatam Reginam, & Principem Hæreditariam, Magnam Principem Finlandiæ, &c. &c. &c. Suæ Majestatis Successores, Reges*

Sue-

Suecorum, Regnumque Sueciæ ex alterâ parte Annis sequentibus viginti sex, à data præsentium computando, usque ad primum Julii styl. veteris Anni Millesimi Sexcentesimi Sexagesimi primi.

II.

S*It omnium utrinque ante actorum Amnistia, imprimis Sacra Regia Majestas, Ejusque Successores Reges, Regnumque Poloniæ & Magnus Ducatus Lithuaniæ abstineant durantibus induciis omni hostilitate adversus Reginam, Regnumque Sueciæ, eisque mediatè vel immediatè subjectas* Provincias, *castra, civitates, ac territoria, neque quicquam per se, vel per alios moliantur, aut tentent, tentarive faciant in horum detrimentum aut præjudicium. Ad eundem modum Serenissima Regina Ejusque Successores* Reges Regnumque Sueciæ *abstineant durantibus Induciis omni hostilitate adversus* Regem Regnumque *Poloniæ, & Magnum Ducatum Lithuaniæ, eisque mediatè vel immediatè subjectas* Provincias, *Castra, Civitates, & Territoria, neque quicquam per se, vel per alios moliantur, aut tentent, tentarive faciant, in horum detrimentum aut præjudicium.*

III.

S*Ereniss.* Regi *ac* Reipublicæ Polonæ *Serenissima* Regina Sueciæ *reddat eam partem* Prussiæ, *quã hactenus occupatam possidet, ita tamen, ut Pilla via Electori Brandebur-*

gico

gico Duci Prussiæ immediatè restituatur possidenda, eodem jure, quod ante hoc bellum habuit.

IV.

In restituendis verò locis hic ordo observetur, ut exhibitâ Commissariis Suecicis Regis Poloniæ ratificatione, nec non interpositâ cautione Senatorum & Commissariorum Polonicorum Lege Comitiali ad Latus Regis à Republicâ delegatorum de tradenda primo quoque tempore Reipublicæ ratificatione, Mariæburgum cum insulâ Majori, Stumâ, Brunsbergâ ac Tolkemitto, cum eorum territoriis, deductis præsidiis, reddantur in manus Commissariorum Regis ac Regni Poloniæ, Hofftium verò & Junkerteil præsentibus Deputatis utriusq; partis solo æquentur, suis cuique fundis & bonis relictis, & exercitus utrinque abducantur, intra id tempus, eòque modo & Ordine, quo inter Generales utriusque partis convenerit. Elbingam verò, cum pristino ejus territorio, atque insula minore, & munimentis ibi extructis, nec non Pillaviam cum eâ parte Neringæ, quæ eò spectat, retineat Sac. Reg. Majestas, Regnumque Sueciæ, donec Ratificatio Reipublicæ Polonæ subsecuta fuerit; quâ traditâ illa quoque loca, intra quatuordecim dies deductis sine damno incolarum præsidiis restituat, hoc observato, ut fortalitia omnia Elbingæ extructa relinquantur eo in statu, in quo nunc sunt, & eâdem custodiâ, uti ante hoc bellum.

V. Post

V.

Post restitutionem locorum omnium, vectigalia in eum mox reducantur statum, & in illud jus, in quo erant ante hoc bellum, servatâ in omnibus æqualitate, uti antea fuit.

VI.

In Livoniâ utraque pars, uti præteritis sexennalibus Induciis possedit, ita hisce quoque possideat.

VII.

Rex ac Respublica Polona receptas in fidem suam Civitates ac Territoria eorumque Magistratus, Communitates, Cives, Incolas, & Subditos universos ac singulos omni meliori modo indemnes præstet, ac eâdem, quâ olim clementiâ & gratiâ prosequatur, foveat, ac tueatur, gaudeantquè universi ac singuli, possessionibus, juribus, privilegiis, consuetudinibusquè suis tàm Generalibus ac communibus, quàm specialibus sine exceptione, quibus ante hoc bellum gavisi sunt, præsertim verò Civitas Elbingensis in usu sigilli Terrarum Prussiæ & consueto sessionis loco conservetur, postquam S. Regiæ Majestati debitum fidelitatis juramentum præstiterit, salvô manente quoque liberô Catholicæ Religionis exercitiô, in templo præsertim Parochiali veteris Civitatis Elbingensis, uti ante bellum.

VIII.

Cunctæ actiones adversus illos, qui partes Serenissimorũ Regum ac Reginæ Sueciæ, quocunq; modo secuti sunt, aut secuti esse insimulantur, cujuscunque sint Status & Ordinis, sive privati vixerint, vel officiô publicô functi, ac Servitiis Regiæ Majestatis, Regnique Sueciæ obstricti fuerint, vel instituendæ, vel institutæ essent, & si quæ intentatæ sunt tollantur, omnique careant executione in perpetuum, nec quisquam de iis, quæ belli Induciarumve tempore ex occasione ejusdem belli vel induciarum intercesserunt, cuiquam respondere teneatur. Et si quid in contrarium susceptum, factumque est, aut Rescriptum, vel Decretum aliquod in absentiâ partis obtentum, id omne sit irritum, nulliusque valoris.

IX.

SI cui aut quibus non placuerit, in restitutis Civitatibus, aut territoriis manere, sed potiùs mutatô domicilio ad alios se conferre, liberum sit in spatio trium annorum, à datâ præsentium numerando, sua divendere, aliis elocare, aut pro suo libitu distrahere, sine ullô impedimentô, aut onere, sub quocunque prætextu imponendo, salvis antiquis Civitatum juribus & consuetudinibus.

X.

SI qui exulum, qui extra Sueciam apud Polonos versantur, & partes Serenissimorum Regum Poloniæ secuti

sunt.

ſunt, in Patriam redire, quâcunque de cauſâ voluerint, ſalvum quærant Conductum, quô impetratô fruantur beneficiô Legum & Statutorum Regni Sueciæ.

XI.

ACta Judicata ac Decreta cujuscunque fuerint inſtantiæ vel Judicii, inſcriptiones, contractus, transactiones, aliaquè omnia (quæ ſtatui publico, uti is fuit ante bellum, non derogant, vel hiſce pactis per expreſſum non ſunt reſervata) belli vel induciarum tempore, ſive Magiſtratuum autoritate & judicialiter, ſive extra judicialiter geſta, firmum robur obtineant, æquè ac ſi priori rerum Statu omnia acta fuiſſent, nec ulla unquam regiminis & Magiſtratuum mutatio interveniſſet.

XII.

IN locis quocunque tempore juxta Pacta præſentia reſtituendis relinquantur bonâ fide omnia mobilia Eccleſiarum, quæ in præſens reperiuntur, uti ſunt vaſa & veſtes Sacræ, campanæ, aliaquè in uſum Eccleſiaſticum ſervientia; tum libri Cancellariæ, Privilegia & acta publica. Si quæ tamen temporum injuriâ à milite ſunt direpta, aut aliorum negligentiâ corrupta, ulterior in id inquiſitio non inſtituatur, nec quisquam ad reſtitutionem teneatur. Tormenta item bellica & bombardæ majores, quæ tempore occupationis inventæ

fuerunt, & adhuc in restituendis Civitatibus vel locis sunt, relinquantur.

XIII.

D*E iis quæ durante bello jure fisci cuiquam adempta, & vel fisco illata, vel aliis donata sunt, ita convenit, ut immobilia, sive Regia & Reipublicæ sive etiam privatorum sint bona, quorum donationes utrinque factæ sunt, si donatariis jam tradita sunt, antiquis possessoribus restituantur, si verò nondum tradita maneant penes Dominos, cessantibus de cætero omnibus quæstionibus actionibusque ratione redituum sive ex publicis, sive privatis bonis perceptorum. Mobilium etiam donationes & largitiones utrinque factæ, si ante has inducias executioni non fuerint demandatæ, irritæ sint; traditæ verò possessoribus modernis relinquantur, Cessantibus quoque eorum nomine omnibus actionibus, irritisque obligationibus, quibus apochæ authenticæ, sive à Regum Locumtenentibus sive ab Officialibus Camerarum Regiarum, sive etiam ab ipsis donatariis sine fraude datæ, dummodò de iisdem donationibus per authenticum Instrumentum constet, solutiones factæ opponi possunt.*

XIV.

C*Ommercia pristina inter utrumque Regnum & Provincias subjectas restituantur, & in veteri exercitio conserventur, redeantque omnia in eum statum, in quo*

ante

ante hoc bellum fuerunt, ab omnibus novitatibus, oneribusque hoc bello inductis vindicata.

XV.

D*Efluitatio mercium ex Magno Ducatu Lithuaniæ nulla ratione in flumine Düna impediatur, sitquè ea in dicto flumine vectigalium ratio imposterum, quæ fuit ante hoc bellum.*

XVI.

S*Ubditi fugitivi Magni Ducatus Lithuaniæ & Ducatus Curlandiæ, quicunque in Livonia reperti fuerint, suis Dominis reddantur. Quod vice versa de subditis fugitivis ex Livonia in Magno Ducatu Lithuaniæ & Ducatu Curlandiæ fieri debet.*

XVII.

E*Xercitus omnes, exceptis præsidiariis, tempore supra definito, ab utraque parte ex Provincia deducantur, & quidem Sueticus per mare. Si tamen equitatui intra assignatum temporis spatium trajiciendo navium copia non suppetierit,, liber illi & innoxius transitus quàm brevissimo itinere per terram in ditiones ipsorum sine damno incolarum Regno Poloniæ mediatè & immediatè subjectorum concedi debet. Quod itidem observetur, si aliqui pedites dicti Exercitus Suetici dimissi fuerint. Justitia verò per Præfectos indilata bonâ fide administretur, damna & injuriam passis.*

XVIII.

INjurias tam personales, quàm reales sub hasce inducias incidentes una pars de altera non vindicabit, salva jurisdictione ordinaria cujusque partis, sed justitia ab Officialibus & Magistratibus competenter requiratur, eademque indilata administretur, severæ pœnæ in violatores Pacis fide publicâ roboratæ exerceantur, nullæque repressaliæ aut arresta, tàm terrâ quàm mari, ratione cujuscunque injuriæ, nisi Justitia pluribus vicibus legitimè repetita non administretur, admittantur. Et si quæ ante hoc bellum sive etiam durante bello concessa sunt, cassentur, ita tamen, ut quibus concessa sunt, justitia administretur.

XIX.

QVod si quid gravius inciderit, quod violationem Pactorum concernere videretur, dentur utrinque Commissarii, qui loco aliquo ad fines Livoniæ aßignando, conveniant, & controversias exortas sopiant, decidantque.

XX.

PRro majori securitate, & ne quicquam hisce Pactis contrarium durantibus induciis à quopiam committatur, Ordines Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lithuaniæ promittant, & fidejubeant, Regem Poloniæ & Ejus fratres, Eorumque Successores ac posteros, durantibus induciis,

induciis, ex Regno Poloniæ Magnoque Ducatu Lithuaniæ, & omnibus ejus subjectis Provinciis *atque ditionibus nihil molituros, multò minùs hostile quicquam tentaturos adversus Serenissimam Reginam Sueciæ, Ejusque Successores Reges Regnumque Sueciæ, Eisque subjectas Ditiones ac Provincias, Civitates, Castra, munimenta ac territoria, & si quicquam tentaverint, id impedire ac prævenire teneantur.*

XXI.

S*Acra Regia Majestas ac Respublica Polona adversus* Serenissimam *Reginam, Ejusque Successores Reges Regnumque Sueciæ subjectasque Ditiones ac* Provincias *nullis navibus, vel classe maritimâ utatur, nec aliis quibuscunque auxilio mittat, durantibus induciis. Et Dux in Prussia Elector, Dux Curlandiæ, ex* Statibus *Regalis Prussiæ Civitates Majores caveant, se non permissuros hostile quicquam ex portubus suis Reginæ Regnoq; Sueciæ subjectisque Ditionibus ac Provinciis illatum iri directè, vel indirectè!*

XXII.

D*Urantibus ac currentibus hisce Induciis agatur de Pace perpetua loco ac tempore, interventu*

ventu Principum Mediatorum, de quibus inter partes, curâ & diligentia Illustrissimi Ducis Curlandiæ convenerit, ita tamen, ut si Tractatus Pacis semel aut iterum non successerit, firmæ nihilominus & inviolabiles maneant Induciæ, usque ad exitum hisce Pactis præfinitum.

XXIII.

SI qui Regum ac Principum Christianorum hisce Pactis ex utraque parte includi voluerint, sit ipsis ejus facultas, modo se ad ista intra quinque abhinc menses declaraverint.

XXIV.

UT hisce Pactis firmiùs insistatur, certoque constet, bonâ fide ea servatum iri, hoc modo convenit, ut redditis utrinque Procuratoriis Dominorum Commissariorum, Pacta hæc manu & Sigillo eorundem roborentur, & invicem tradantur. Tum ut Serenissimus Rex Poloniæ, secundum præscriptam formam, eadem quantocyùs confirmet, & antequam ullius loci fiat restitutio suam confirmationem tradat. Deinde ut Sacra Reg. Majestas Sueciæ solenni instrumento illa nomine suo & Regni Sueciæ per subscriptionem Dominorum Regni Sueciæ Administratorum, rata habeat. Et Respublica Polona eadem in Comitiis primo quoque tempore celebrandis, solenniter approbet, & confecto instrumento ratificet. Quæ instrumenta solennia ad formam præscriptam, nulla voce, aut

syllabâ

syllabâ mutata per utriusque partis Commissarios deputatos, quantocyus poterit, ad limites territoriales inter Elbingam & Mariæburgum, sine omni morâ & excusatione reddi utrinque ac recipi debebunt. Ad eundem modum Serenissimus Elector Brandeburg. Dux in Prussia & Dux Curlandiæ, & ex Ordinibus Regalis Prussiæ Civitates Majores literas suas reversales, quibus securitati Serenissimæ Reginæ, ac Regni Sueciæ cavebitur, ante restitutionem Elbingæ & Pillaviæ tradant. Actum Stumsdorffii d. XX. Mens. Septembr. styl. nov. Anno M. DC. XXXV.

Nos itaque VLADISLAUS IV. *Rex Poloniæ Magnus Dux Lithuaniæ, &c. &c. &c. Promittimus & recipimus nomine nostro Successorum nostrorum, & Reipublicæ Polonæ Nos singula & universa capita Pactis supra scriptis inserta & comprehensa, bonâ & Regiâ fide approbare, laudare & ratihabere, sicut hisce approbamus, laudamus & ratihabemus, nec passuros à Nostratibus, aut aliis ullo modo violari. In quorum majorem fidem ac certitudinem, hasce manu nostrâ subscripsimus & Sigillo Regni nostri muniri jussimus. Dat. in Castris ad Quidrinum die XV. Mens. Septemb. Anno M. DC. XXXV.*

TRACTATUS
Conclusæ Pacis cum Moscis.

SErenissimi & Magni Domini, JOANNIS CASIMIRI, DEI Gratiâ Regis Poloniæ & Sueciæ, Magni Ducis Lithuaniæ, Russiæ & aliorum Suæ Majestati subjectorum, atque omnium Statuum Reipublicæ, utriusque gentis Regni Poloniæ, ac Magni Ducat. Lithuaniæ tam Ecclesiasticorum, quàm secularium, Nos Magni & cum plenâ potestate Legati ac Commissarii GEORGIUS CAROLUS HLEBOWICZ in Dobrowna, Generalis Ducatus Samogitiæ & Borrissoviensis Capitaneus, &c. &c.

Ex mandato Serenissimæ Majestatis Domini Nostri Clementissimi, & ex Commissione totius Reipublicæ, unà cum Dei gratiâ Magni Domini Czari & Magni Ducis ALEXII MICHAYLOWICZ, totius Magnæ, Parvæ & Albæ Russiæ Authocratoris, atque multorum Dominiorum ac Terrarum Orientalium, Occidentalium, Septentrionalium, Hæredis & Successoris, & Domini ac Dominatoris, ejusque Czareæ Majestatis, Magnis ac cum plena potestate Legatis cum Illustrissimo & Illustrissimis Castellano & Locum tenente:

ATHANASIO LAURENTIDE Ardino Nasczokin, &c. &c. congregati.

Inter

Inter Smolenscum & Mscislaviam propè fluvium Ilarodna, in pago Andrusovia cum magna & singulari cura ab utrinque proposuimus, ut tam inter Serenissimum Magnum Dominum Nostrum, ejusque Regiam Majestatem, interque Regnum Poloniæ ac Magnum Ducatum Lithuaniæ ac universam Rempublicam; quam inter Dominum ejusque Czaream Majestatem ac Ducatum Moschoviæ, omnes simultates & differentiæ (quæ præteritis annis exortæ, demum in publicam hostilitatem, bellum & sanguinis effusionem eruperant) componerentur, & Amicitia stabiliretur; Et quamvis tunc propter multas utrinque occurrentes mutuas difficultates æterna pax inter hos Magnos Dominos Nostros concludi non potuerit: tamen intuentes eorundem Magnorum Dominorũ Nostrorum inclinationem, atque iis subjectorum Dominiorum ab utrinque sanctæ pacis desiderium; quemadmodum initio hujus nostræ Commissionis de armorum silentio constitutionem mutuâ fide stabilivimus, solicitam & non interruptam æternæ, vel temporaneæ pacis curam polliciti: ita etiam plena à Magnis Dominis, pro sancta Pace firmanda in Nos collata, potestate usi, respiciendo in feliciora tempora, in quibus supra nominata Amicitia in effectum deduci, atque inter Magnos Dominos, eorumque Dominia firma pax evalescere posset; in hæc Puncta in Trige-

ſimo primo congreſſu, hoc eſt 30. Januarii juxta Calendarium Noſtrum convenimus, eaque ab utrinque conſtituimus.

I.

UT Induciæ ab Anno currenti, à Nativitate Filii Dei computando, hoc eſt, ab Anno 1667. à condito verò Mundo 7175. à Menſe Junio per annos tredecim ſine interruptione ſibi ſuccedentes usque ad Annum à Nativitate Filii DEi 1680. à condito verò Mundo 7188. ſimiliter ad Menſem Junium firmæ ſint. Atque per hos Induciarum ab initio Noſtri Tractatus & Conventionis annos, usque (quod DEus præſtet!) ad perpetuam eliminationem omnium diſcordiarum (quæ ad hoc tempus & diem, ad concluſionem præſentium Induciarum, ab initio præteriti belli, per arma & quascunque alias ſimultates intervenerunt) utraque pars plenè pacificata, ab omni vindiciarum ac injuriarum memoria abſtinere: & præſenti firma Induciarum conſtitutione inter Sereniſſimum Magnum Dominum ejusquè Regiam ac Magni Domini Czaream Majeſtates, interque magna eorum Dominia, Terras, & Arces; tam inter illas quæ antiquitus ad quamcunque partem pertinebant; quam inter bello acquiſitas, quæ in præſenti Induciarum Tractatu cuicunque parti obtigerunt; interque ſubditos & homines utriusque

partis

partis renovata, ſtabilita & confirmata inviolabilis Amicitia, juxta præſens compromiſſum & ſtatutum, integre absque ulla imminutione, per hos omnes Induciarum annos ſuperiùs expreſſos firmiter & conſtanter conſervari: & ſicut Sacra Regia, ita & Czarea Majeſtas inter ſe in omnibus modis mutuum bonum velle, & Frater Fratri meliora quærere, atque in omnibus ſincerè ſecum agere & procedere debent.

II.

SErenisſimæ verò ac Sacr. Regiæ Majeſtatis, ſicut & Magni Ducis Czareæ Majeſtatis Perſonales Dignitatis & Jurisdictionis Tituli, ad utrumque in eorum propriis literis ac quibuscunque ſcripturis ſcribi debent, juxta formam ab initio hujus Inſtrumenti & Cautionis exaratam ſine imminutione & immutatione tamdiu; donec, auxiliante Deo, perpetua pax ſtabiliatur. Similiter Senatores, Palatini, Duces Exercituum, & cujuscunque Magiſtratûs, ac Conditionis homines, in limitaneis Dominiis & Arcibus habitantes; quorum, & ubi ſcire intererit. Ex alia quoque parte Nobiles & Palatini & Judices ex mandato ſuorum Magnorum Principum, perſonales eorundem titulos in quibuscunque ſcripturis, juxta præſentem Conſtitutionem, uti ab initio expreſſum eſt, ſcribere debent; id caventes ne ulla inimicitiarum præ-*

beatur occasio. Singulæ quoque expeditiones ex Cancellaria S. Reg. Majestatis & aliorum in confiniis Regni Poloniæ & Magn. Ducat. Lithuaniæ habitantium, non Ruthenico uti fiebat ante bellum; sed Polonico Idiomate, uti hactenus per moderni belli tempus observabatur, prodire debent.

III.

QUæ porro Arces, Terræ hoc proximo bello à Regno Poloniæ & Magno Ducatu Lithuaniæ sunt avulsæ, & remanent in possessione & sub jurisdictione Czareæ Majestatis, hoc est Smolenscum cum universo Severiensi Ducatu cum arcibus & particularibus locorum attinentiis, quæ sunt ex hac parte à Vitepscensibus, Polocensibus, ex parte verò Livoniæ à Lucinensi localibus attinentiis, Smolenscum usque; uti Dorohobuzium, Biała, Nevelium, Sebezia, Krasno etiam VVielizia (quamvis antiquitùs ad Palatinatum Vitepscensem pertinuerit) cum suis item particularibus locis ac attinentiis: ex aliâ verò parte, in qua sunt Arces Severienses, circa Czernihoviam omnes Arces & Terræ, quibuscunque nominibus nuncupatæ, omnes relinqui debent in sorte Czareæ Majestatis. Ad sortem verò S. Reg. Majestatis à Borysthene sub Kijovia, & per omnem Regionem ad limites Putiulenses, nulla Arx nec Civitas nec Latifundium pertinebit. Non prætergrediendo tamen limites Palatinatuum, Vitepscensis, Polo-

Polocensis, & Mscislaviensis; Similiter Districtuum, Orsensis, Mozyrensis, Rzeczycensis, Braclaviensis, uti & limites Livoniæ, cum eâ, qua ab antiquo continebantur, circumferentiâ cum omnibus particulariis attinentiis, pagis, fundis, ex utraquè ripa Borysthenis ac Dunæ & aliorum sitis; ad Palatinatus & Districtus in possessione S. Reg. Majestatis remanentes pertinentibus; exceptâ VVilizîâ, quæ pacis Sanctæ causa à Palatinatu Vitepscensi avulsa, in sorte Czareæ Majestatis præsenti Tractatu ad annos Induciarum collocata est. In superiori verò parte Borysthenis, quæ comprehenditur titulo Zaporohorum seu liminum Borysthenis, & ejus loci Cosaci, in quibuscunque eo loco præsidiis, munitionibus, sepimentis, & sedibus degant, pertinere debent ad obedientiam & protectionem utriusque Magni Principis nostri ad commune illorum obsequium contra imminentem (quam DEUS avertat) Brisurmanicam potentiam. Omnibus tamen cujuscunque conditionis Indigenis in sorte Czareæ Majestatis & in locis, quibus per hos Tractatus ad certum tempus cessimus mansuris; Liberum ubique debet esse Religionis Catholicæ exercitium sine ulla, de peracta in domibus propriis devotione, molestia. Similiter omnibus, cujuscunque conditionis hominibus, in sorte Sac. Reg. Majestatis in locis per præsentes Tractatus concessis, mansuris, liberum debet esse Religionis Græcæ exercitium, sine

ſine ulla expediendorum Pietatis officiorum præpeditione.

IV.

Cavemus & hoc, ne ulla de Coſacis Ukrainenſibus ex hac parte Boryſthenis à Pereaslavia habitantibus, vindicta ſumatur, ea de cauſa: quia aliqui in partem S. Reg. Majeſtatis & Reipublicæ tranſire ſoliti erant. Coſacos verò omnes ex altera ripa Boryſthenis à Kiovia habitantes, Czarea Majeſtas à juramento fidelitatis abſolvit: neque eos in ſuam protectionem recipiet, neque ad civitates & Arces ſuæ Juriſdictionis admittet aut admitti permittet per totum tempus Induciarum. Similiter S. R. Majeſtas, Coſacos ex alterâ ripâ Boryſthenis à Pereaslavia degentes in protectionem ſuam non recipiet, neque ad Civitates & Arces ſuæ Juriſdictionis per hoc Induciarum tempus admittet, aut admittere jubebit.

V.

Civitas Kiovia cum Monaſterio, dicto Pieczary, cum ſua circumferentia, ac circumjacentibus & Vicinioribus Monaſteriis, & cum paſcuis, quæ incolæ Monaſteriorum in campis habent, & cum ingreſſu pro omni domeſtica neceſſitate, in eam Boryſtenis, in qua ſituata eſt Kiovia, non ultra milliare, ut integrè cum ſatisfactione, in Latifundiis & ſylvis, pro Arcis & Monaſteriorum habitatoribus, tàm à circumjacentibus, quam à pauperi-

ori-

oribus conservetur per tempus, inferiùs, de deducendo Præsidio Czareæ Majestatis ex eadem Arce Kiovienſi, & de restitutione ejusdem cum iisdem locis expreſsis in Sortem S. Reg. Majestatis, condictum & descriptum.

VI.

Ex occupatis verò bello Arcibus & Terris restituendæ sunt in sortem S. R. Majestatis Arces & Civitates, Polocia, Vitepſcum, Duneburgum, Lucinum, Rzeczyca, Margenhauſum, cum tota Livonia Meridionali; cum omnibus omnium Arcium prænominatarum Attinentiis, antiquitus ad easdem spectantibus: exceptâ VVieliziâ, ab antiquo Vitepſcum pertinente. Ex his autem Arcibus, in quas recenter post earum occupationem, Græcarum Ecclesiarum Apparamenta, Imagines, libri & alia; item tormenta, ammunitiones, varii generis arma, item homines aulici, incolæ ex Rußia adventitii; item pecuniarum theſaurus, victualia ex Moſchovia, invecta fuerunt; ad Arces Czareæ Majestatis, in vicinia sitas, per vecturas publicas, ad confinia harum Attinentiarum deportari debent. Antiqua vero harum Arcium tormenta, instrumenta munitionum, seu ammunitiones, arma quæ nunc sunt in iisdem similiter & earum Indigenæ ac Nobiles in suis sedibus, tempore ceßionis & traditionis harum Arcium, relinqui debent. Hæ supra nominatæ ac restituendæ Arces, Polocia, Vitepſcum, Duneburgum cum

Livonia & aliæ superiùs expressæ, cum aliis locis & attinentiis, Vswiatâ, Suraziâ, Jezierzyściâ, debent tradi in sortem S. R. Majestatis & Reipublicæ, in Anno à Nativitate Christi currenti 1667. Mensis Maji 10. die juxta novum Kalendarium, per Commissarios tam à S. Regia quam à Czarea Majestate deputatos. Hujusmodi verò hominibus, qui publicas vecturas facturi sunt, aut eorum jumentis, nulla vis & injuria à subditis Czareæ Majestatis fiet. Nobilibus in his restituendis Attinentiis, statim post conclusionem Tractatuum præsentium, sua Bona occupare liberum erit: in quibus pacificam habere habitationem debent, sine præpeditione à subditis Czareæ Majestatis in Fortalitiis, usque ad earum evacuationem, relictis. Similiter subditi Czareæ Majestatis relicti in fortalitiis, quoad omnia à subditis Sac. Reg. Majestatis, donec ex iisdem deducantur fortalitiis, in pacificâ & securâ possessione permanebunt.

VII.

IPsa Kiovia Arx cum iisdem Monasteriis, Pieczarii dictis, & cum aliis penes Kioviam relictis adjacentiis, similiter cum omni veteri armatura, cũ qua olim Kiovia in partem Czareæ Maj. accepta; cũ provisione tũ temporis ibidẽ inventa, in sortẽ S. R. Majest. & Reipublicæ restitui & evacuari mundarique debet, ante primam de perpetua pace commissionem, in his Induciarum annis, hoc est,

post

post duos annos à præsenti tractatu computando in Anno Deo dante 1669. in Mense Aprili die 15. juxta novum Calendarium occurrente; tandem ante hanc emundationem & evacuationem Kioviæ, ejusque restitutionem in sortem S. Reg. Majestatis & Reipublicæ debet fieri à Magnis Dominis Nostris mutua per Internuncios, per Confidentiales literas denunciatio; ut uni parti de traditione, alteri verò de receptione constet. Et quamvis hæc denunciatio non fieret: tamen Arx Kiovia in Sortem S. Reg. Majestatis & Reipublicæ in termino nunc designato restitui, ejusque cessio fieri debet. Quæ quidem Arx Kiovia per hos duos annos, per quos in possessione Czareæ Majestatis permanebit, debet habere robustum ex exercitu Czareæ Majestatis præsidium tam contra Paganos, quam contra discolos Cosacos: quo tempore necessaria, tam in commeatu quam in ammunitione, Czarea Majestas, ministrari præcipiet. Et pro hoc restituendo & cedendo Kiovia nullam compensationem à S. Reg. Majestate, & à Republica requiret. Quod verò attinet ad armorum genera ex diversis Arcibus & Civitatibus, tam S. Reg. Majestatis, & Reipublicæ, quàm privatorum Indigenarum Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lithuaniæ per hoc bellum & in variis conflictibus ab utrinque occupatorum, hanc materiam ad Tractatum de perpetuâ Pace differimus.

VIII.

OMnia scripta publica, sicuti & libri Castrenses, Terrestres, Tribunalitii & Magdeburgenses, eorumque Acta; præterea Munimenta, Privilegia, Metricæ Bibliothecæ, & libri Ecclesiarum tam Romanæ quam Græcæ; Vilnæ & in aliis Civitatibus & in Variis Locis Regni Poloniæ, & Magni Ducatus Lithuaniæ per hoc bellum accepti; quidquid eorum inveniri poterit tam privatorum quam publicorum præsertim à Districtibus, & Palatinatibus tempore belli ad suam Czaream Majestatem cum promissione subjectionis & fidelitatis expeditorum (qui per præsentes Tractatus cassantur & annihilantur in perpetuum) nullos penes se retinendo restituere ac omnes collectos summum intra sex menses, vel quam primùm colligi possunt, in confinia sua Czarea Majestas retinere mandabit: præmonita S. Reg. Majestate, per proprias literas, ut pro his omnibus recipiendis suum expediat Commissarium. Monumenta verò & Libri omnes Palatinatuum Smolenscensis, Czernihoviensis, & Districtûs Starodubensis, non exspectando tempus Induciarum, intra 12. septimanas post jurata pacta, quicunque inveniri poterunt, collecti, deputatis à S. Reg. Majestate Commissariis, in confiniis, sicut & Palatinatûs Kioviensis Munimenta & Libri, præmissis à S. R. Majestate monitoriis literis, restitui & tradi debent.

IX. *Quod*

IX.

QUod autem ſpectat ſupellectilem, & res Eccleſiarum, tam Romanæ quam Græcæ Deo ad honorem conſecratas, & dicatas, uti ſunt varii generis vaſa, Reliquiæ præcipuè partes Ligni S. Crucis Lublini acceptæ, diverſæ Imagines, ac ornamenta Eccleſiaſtica: hæc omnia quidquid eorum in Dominiis Czareæ Majeſtatis colligi poterit, ſummùm intra unum annum, præmiſsâ mutua Magnorum Dominorum Noſtrorum denunciatione, reſtituentur. De campanis externis S. Reg. Majeſtatis & Reipublicæ, in Moſchoviam & terras Czareæ Majeſtatis evectis, in prima Commiſsione per Magnos utrinque & cum plenâ poteſtate Legatos agetur.

X.

ET quia inter nos, S. Reg. Majeſtatis & Reipublicæ ac Czareæ Majeſtatis Magnos Legatos non exigua intercedebat difficultas de eliberatione Captivorum; & hanc tali modo facilitavimus, & conſtituimus. Imprimis omnes Agricolas ac homines utriusque ſexus, agreſtibus laboribus addictos, ex terris S. Reg. Majeſtatis tam Regno Poloniæ, quã M. Duc. Lith. in captivitatem abductos, manere debere ſub dominio, & in partibus Czareæ Majeſtatis per omnes annos Induciarum aut viciniores, ſi maturiùs, auxiliante Deo, perpetua pax in quacunque ex inferiùs nominatis Commisſione, concluſa non fuerit.

Quod verò alios captivos attinet, scilicet omnis generis cives, qui recenseri inter homines Aulicos non possunt, ex diversis civitatibus ac Oppidis S. Reg. Majestatis; similiter Judæos qui Religionem Græcæ susceperunt, per hoc bellum ab ejusdem initio in Moschoviam abductos: ita inter nos convenit. Quandoquidem Czareæ Majestatis Magni Legati non poterant modo de eliberandis ejusmodi hominibus quidquam nobiscum concludere. Nobis etiam S. Reg. Majestatis Legatis & Commissariis difficile fuit concedere; ut hæc difficultas juxta requisitionem Czareæ Majestatis Magnorum Legatorum nunc complanaretur. Igitur Magni; & cum plena potestate Legati S. Reg. Majestatis, pro confirmatione præsentium Tractatuum ad annos Induciarum per Nos conclusorum, ad Czaream Majestatem juxta conventionem Nostram expediendi, id negotium in Metropoli Moschoviæ, in præsentiâ & coram Czarea Majestate perfecte component, & uti oportet, paciscentur.

XI.

OMnes verò alii captivi, ab initio præsentis belli abducti, tam Ecclesiastici quam seculares Equestris ac militaris conditionis, seniores ac juniores, lixæ militares, omnis conditionis sexus & Religionis homines; similiter Cosaci Ukrainenses, Tartari S. Reg. Majestatis subditi, Nobiles privati, & omnes alii aulici, etiam in adolescentiâ

tiâ constituti, tam in Regno Poloniæ, quam in Magno *Ducatu Lithuaniæ in Bonis vel domibus seu in conflictu, in Arcibus, civitatibus, & ubicunque captivati: (quamvis nunc carceribus hæreant inclusi, aut in obsequio Czareæ* Majestatis *ac D. D. Nobilium hæreant: quamvis in terris Czareæ* Majestatis *cum Ruthenicis personis matrimonia contraxerint, vel Religionem Græcam receperint; aut in aulis Ducum ac Principum sub Jurisdictione Czareæ* Majestatis *degentium, aut apud Cives in Civitatibus operas suas locaverint: Similiter Judæi, qui fidem suam Religioni Ruthenicæ non addixerunt) omnes cum uxoribus ac liberis, cum rebus eorum mobilibus nemine celato, neque ad manendum coacto, bona fide in terras S. Reg.* Majestatis *liberari & dimitti à Czarea* Majestate *jubebuntur. Qui verò ultrò in sorte Czareæ* Majestatis *manere vellent, liberum eis erit. Quæ autem Polonicæ & Lithuanicæ Nationis fæmina & Judæa copulata est matrimonio Viro Rutheno, omnes penes suos* Maritos *manere debent in terris Czareæ* Majestatis. *Similiter omnes captivos, ex partibus Czareæ* Majestatis, *omnis conditionis & sexûs homines, qui in Regnum Poloniæ &* Magnū *Ducatum Lithuaniæ ex vario conflictu sunt abducti, & in Arcibus Regni Poloniæ &* Magni *Ducatus Lithuaniæ hærent, item eos, qui tempore belli Turcici transibant in Poloniam, & nunc in Regno Poloniæ,*

in

in obsequio S. Reg. Majestatis; vel in domibus aut Bonis Senatorum, Nobilium, & in Civitatibus apud Cives laboribus exercentur: hos omnes S. Reg. Majestas in terras Czareæ Majestatis in Moschoviam neminem celando, aut ad remanendum adigendo, bona fide liberos abire, & dimitti præcipiet. Qui verò sub jurisdictione S. Reg. Ma*jestatis ultrò manere cuperent, liberum eis debet esse. Hæc eliberatio & manumissio utrinque præstari debet vicinioribus captivis, non exspectando remotiores ex civitatibus Regni Poloniæ, & Magni Ducatus Lithuaniæ scilicet ex vicinioribus civitatibus expedientur ad conterminas Arces Czareæ Majestatis intra duas Septimanas: ex remotioribus intra Mensem vel duos; Longius & remotiùs adhuc abductos intra medium annum à conclusione præsentium Tractatuum. Similiter ex Ducatu* Mo*schoviæ; ex Arcibus Smolensco, Vitepsco, Polociâ, Duneburgo, & aliis proximioribus, etiam Ukrainensibus intra duas septimanas: ex* Metropoli Mo*schoviæ intra mensem; ex ultra* Mo*schoviticis propioribus Arcibus, intra duos menses, & remotioribus Arcibus intra quatuor menses: ex Astracania intra medium annum, à conclusione horum tractatuum computando. Ex Sibiria verò, & remotissimis Sibiriæ Arcibus colligi ad dimittendum debent intra annum vel quamprimum fieri poterit. Per fines autem præmissa ad conterminos Palati-*

nos

nos & Præfectos denunciatione, omnibus sine detentione liber præstari transitus debet. Eodem modo si captivi Moschoviticæ Nationis in Regno Poloniæ, vel M. Ducatu Lithuaniæ fidem Catholicam recepissent, & matrimonia contraxissent; nihilominus vellent in Moschoviam redire; tunc illis liber sicut ad Patriam terram reditus absque ulla difficultate cum uxoribus & liberis, & cum omnibus mobilibus concedetur.

XII.

E*T in his Induciarum annis, juxta inclinationem Magnorum Dominorum Nostrorum eorumque fraternam charitatem, ac utriusque Nationis perpetuæ pacis desiderium convenimus, & conclusimus: ut utrinq; ad mutuos Congressus mittantur Magni & cum plena potestate Legati & Commissarii cum Instructionibus plenam potestatem continentibus, numerando à Mense Junio præsentis anni in futuro, Deo dante à Nativitate Christi* 1669. *Mense Junio: juxta verò vetus Calendarium Anno* 7177. *Quod si in hoc primo Conventu & Commissione perpetua pax propter occurrentes difficultates concludi non posset: tunc altera Commissio & Conventus institui debebit intra quinquennium: scilicet Anno à Nativitate Christi* 1674. *in Mense Junio, & juxta vetus Calendarium Anno* 7182. *Si verò neque in hac secunda Commissione perpetua pax concludi posset:*

tunc non desperando de perpetuâ pace, ambo Magni Domini per suos Legatos, Principes Christianos invitare pro Mediatioribus debent, qui tunc utrique Magno Domino videbuntur necessarii: idque vel ex mutuo consensu; vel si alicui ex illis ex suâ parte ab iisdem Christianis Principibus viderentur Magni Legati ad discernendam, & sopiendam perpetuò controversiam, pro tertia Commissione, scilicet in anno 1678. juxta novum Kalendarium in Mense Junio, juxta verò Vetus in Anno 7186. impetrandi. Quod si (quod DEus avertat) & tertia Commissio cum Mediatoribus in Conclusione perpetuæ pacis suum non consequeretur effectum; & ex occurrentibus difficultatibus videretur Dominis Mediatoribus differendus Tractatus: tunc utrique Magni & cum plena potestate Legati, Mediatores cum omni honore expedient: ipsi verò cum bona spe different Commissionem ad Annum 1680. juxta novum Calendarium, & juxta vetus ad annum 7188. Mensem Junium, & in his ultimis duobus annis Magnis Principibus & Dominis Nostris liberum erit studium & conatus circa renovandam per Legatos, aut etiam prorogandam ad ulteriores annos temporaneam pacem. Bellum verò & effusio Sanguinis, & devastatio terrarum utriusque Monarchæ, adhibita omni tacitâ industriâ, permitti non debet: imò pax omni Christiano conatu & diligentia teneri; bellum verò adhibitis internun-

nunciis, ad nullas Limitaneorum querelas, quas componi oportet, nullatenus excitari.

XIII.

Conventum etiam est; quia per prolongatum præsentis belli tempus, limitanearum Arcium Incolæ, antiquos transgressi limites, in Attinentiis earundem Sylvas exciderunt, earumque terminos deleverunt: ut huic incommodo provideatur, utrinque in præsenti anno Confirmatarum ab utroque Monarcha Induciarum, bini & bini Limitum Indices & Commissarii, nimirum Smolensco & Vitepsco aliisque Arcibus & Terris, cum literis plenæ potestatis mittentur: atque in Mense Septembri, post mutuam de loco Conventus denunciationem congregati, viros provectæ ætatis, Limitumq; peritos, ex quibus Civitatum, pagorum, terrarum, Sylvarũ antiquos terminos destructos intelligãt, advocabunt. Quosq; illi assignaverint læsos terminos, iidem Commissarii jubebunt emendari & novos erigi, imperabuntque severe loci illius incolis, ne ullâ ex parte limites & termini amplius violentur.

XIV.

Quacunque autem ex parte discoli & inobedientes inventi fuerint, ij ad proximos Limitum Palatinos, vel vices eorum gerentes, deferantur, quibus post factam inquisitionem absque ullâ dilatione pœna infligi debet. Idipsum alterâ ex parte nimirum Kioviam inter &

Czerniboviam, & Pereaslaviam, in alterâ ripa Danubii, facient: delegabunt Commissarios: factisque hâc de re incolis certioribus; limites & terminos constituent, quoad usque vi Pactorum Magnus Dux his terris imperabit; cum hâc tamen Cautelâ, ne supra unum milliare Kiovia de terra quidquam usurpent.

XV.

ID quoque constitutum est, ut secuta Pactorum confirmatione, in spem & majus robur pacis (quod etiam in ordine ad perpetuam pacem inviolabiliter observari debet) per publicos, vel privatos Delegatos, Principibus externis, cum quibus æterna, vel ad tempus sancita sunt fœdera, hujus Pacis Confirmatio denuncietur, ad publicam notitiam; ut in posterum inter Mercatores cum extraneis Regionibus Mercatura incrementum accipiat.

XVI.

LIcebit quoque Mercatoribus, tam Magnæ Russiæ, quàm Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lithuaniæ, in limitaneis Arcibus, Civitatibus, Locis, in quibus & ante præsens bellum licebat, merces suas exponere cum literis passus: iis mercibus exceptis, quæ in utraque Regione prohibitæ sunt; persoluto tamen, juxta utriusque gentis statuta, vectigali. Molestiæ verò, exactiones & damna nulli Mercatorum inferri debent, neque his impedimentis alienari. Eadem libertas Mercatoribus Smolensco per

Dunam

Dunam fluvium cum non prohibitis mercibus Rigam navigantibus concedi debet. Vectigal tamen consuetum in loco consueto ab hujusmodi mercibus ad thesaurum S. Reg. Majestatis & Reipublicæ pendetur, tantùm ad tempus ultimæ, quæ cum Mediatoribus celebrabitur, Commissionis, scilicet ad annum 1678. *Mensem Junium.*

XVII.

D*Ebita, quæ adhuc ante bellum certis obligationibus & cautionibus, etiam per contractus mercatorios, promiscuè inter homines cujuscunque conditionis, tam Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lithuaniæ, quàm Moschoviticæ Nationis, etiam inter eos, qui sub belli tempus in partes Magni Ducis transiverunt, contracta sunt utrinq́, exhiberi & justis argumentis probari debent: atq́ cuilibet injuriam passo secundum cautiones, chirographa, contractus mercatorios ex utraq́ parte sine ulla dilatione, juxta leges, & rei exigentiam, justitia administrabitur, & fiet satisfactio.*

XVIII.

E*T id decrevimus, ut tam S. Reg. Majestas, quam Dux Moschoviæ, Hanum Crimensem de hac confirmata Pace per literas certificent: ut vicinitatis motivo Hanus Crimensis cum suis populis, tam Sac. Reg. Majestati quàm Magno Duci mutuã conservet amicitiam, & confidentialem correspondentiam, & à bello penitùs abstineat, quandoquidem tam S. Reg. Majestas quam Magnus Dux*

jam secum in fraternam convenerint unionem. Quod si Hanus Crimensis, id & communem in vicinitate amicitiam spreverit, neque à bello efficaciter destiterit, utrique genti communis erit hostis. Quare in Ukraina Kioviæ, in Zaporovia, aliisque in Ukrainæ munitionibus, ex utraque ripa Boristhenis, exercitus tam Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lithuaniæ, quam Magni Ducis cum incolis Ukrainæ, contra Tartarorum & Hani potentiam in excubiis parati esse debebunt, eumque tanquam communem hostem unitis viribus repellent. Eædem quoque communes & mutuæ excubiæ in Zaporovia, & in Dono contra Turcas vigilabunt. Quod si Hanus Crimensis, de Nostra instructus amicitia, eidem tertius uniri voluerit: tunc de mediis pacificationis in occurrentibus differentiis, tam S. Reg. Majestas quam Magnus Dux inter se mutuo conferent; & communem amicitiam seriâ diligentiâ promovebunt: ut Imperator Turcarum, confirmata communi amicitiâ Hano *Crimensi imponat mandatum, quatenùs ab omni belli occasione abstineat. Quod si data à Tartaris occasione, res inter Hanum Tartarosque, atque inter S. Reg. & Czaream Majestatem ad bellum spectaret; atque Porta Ottomanica in defensionem Tartarorum contra Sac. Reg. & Czaream Majestatem vim pararet, vel contra illorum alterutrum, tunc communibus viribus ac exercitibus utrinq;*

tam

tam S. Regia, quàm Czarea Majestas in omni occasione vim Bissurmanicam repellent.

XIX.

AD meliorem autem horum Pactorum notitiam tam à S. Reg. quam à Czarea Majestate expedientur ad Imperatorem Turcarum Legati, qui ei tanquam Limitaneo vicino conclusam pacem denuncient. Id quoque utrinque cautum & constitutum est, ut Magni & Minores Legati, atque privati Internuncii, utrinque acceptentur & recipiantur cum debito honore juxta cujusque dignitatem: quibus tam ingressus, quam reditus, liber sine ulla impeditione & detentione permitti debebit. Porro Majorum Legatorum adventus constabit centum virorum & 150. equorum comitatu: Minorum Legatorum adventus habebit in comitatu viros 30. equos 50. Internuncios comitabuntur 10. homines, equi 14. Pro hoc universo comitatu, currus, & victui necessaria subministrabuntur. Cum verò Legatos & Internuncium ad S. Regiam, & Czaream Majestatem ire continget, & post præmissam denunciationem, juxta morem Legationum, expedientur obviam, qui eos cum commeatu & omni satisfactione excipiant: Legatus Parastatæ, seu Deductori, vulgò Przystawowi tradet, tam virorum, quam Equorum Regestrum, & quidquid supra præscriptum, tam in hominibus, quam in Equis numerum abundabit,

dabit, horum omnium ſicut nomina, ita & computus colligetur; à finibus ſuis impenſis proficiſcentur, & transibunt. Paraſtatis autem, ſeu Deductoribus, vulgò Przyſtawow quotquot illi fuerint, juxta morem Legatorum, ſua præſtabitur obſervatio: neque fas erit in minimo eos, tam in adventu, quàm in reditu, ad ipſos usque limites lædere.

XX.

L*Icitum verò erit Mercatoribus Legatos comitantibus merces ſuas invehere tam in Regnum Poloniæ & Magn. Ducatum Lithuaniæ, quàm in Moſchoviam, in Civitates earum Varſaviam & Moſcuam. Merces verò eas invehent, quæ ſtatutis Regionum non prohibentur: easque palam, non clandeſtinè diſtrahent & permutabunt. Qui Mercatores tamdiu morabuntur, quamdiu Legati illorum ſuo munere fungentur; quo expedito, illi quoque nullâ interpoſitâ morâ unà cum Legatis excedent. Nullus autem ex iis, qui ſunt in Legatorum comitatu, cujuscunque Nationis hominem ſolicitare & clandeſtinè ſecum evehere audebit. In quo ſi aliquis deliquiſſe fuerit deprehenſus, ex eo efficax ſatisfactio, tam pro hac, quàm pro quacunque aliâ culpâ, præſtari debet.*

XXI.

D*Ecretum etiam eſt, & cautum utrinque, ut in limitaneis Arcibus Palatini & Adminiſtratores, rem*

& commoda utriusque vicinitatis solicitè procurent, in latrones pacisque publicæ turbatores seriò animadvertant, eosque inquirant; & secundùm utriusque nationis statuta ac criminis exigentiam puniant: ne eorum culpâ pax publica lædatur. Si verò aliqua damna fuerint illata, in rebus præsertim mobilibus, & divisione distrahentur: ad restitutionem secundùm posse tenebuntur: sociique criminis arguentur: & ut in posterum similia non attentent, admonebuntur.

XXII.

QVodsi parte ex utraque suscitabuntur aliquæ differentiæ & dissidia, pars læsa in Palatinis, in finibus aut eorum substitutis denunciabit, ubi & in qua terra id continget. Cùmque conventum fuerit, ii ad quos pertinet, sine ullâ dilatione de excessu judicabunt, & fraternè decernent: atque ita horum occasione, conclusa Pacta nullo modo violabuntur.

XXIII.

SI verò Magni Ducis subditi, petulanti collecta manu, S. Reg. Majestatis terris & subditis damna intulerint, Czareæ Majestati incumbet, armata eos quærere manu ac captivare; & parem crimini pœnam, sine ullo respectu, infligere, atque pro damnis illatis restitutionem juxta vires imperare. Similiter si S. Reg. Majestatis subditi

ſeditiosè congregati, Czareæ Majeſtatis terras ac ſubditos in aliquo violaverint; culpæ illorum par pœna reſpondere debebit, damnis juxta debitum ſatisfieri: ac omnis exhiberi quàm primùm ſatisfactio. In ultionem verò damnorum, armare exercitus, bellum auſpicari, aut quacunque ex cauſa præſentem turbare & evertere pacem non licebit.

XXIV.

QVod ſi caſus aliqui contigerint, qui à confinium Palatinis componi non poterunt, eos tam Sac. Regia quàm Czarea Majeſtas Legatorum congreſſui reſervabit. Quos autem utraque ex parte Supremi ambo Principes ad hanc Legationem deputabunt, hi in limitibus collatis conſiliis, remotis omnibus controverſiis ac prolongationibus, Juſtitiam decernent: Neque ideò Pactis contravenire licebit.

XXV.

PEr idem tempus Induciarum, tam S. Regiæ, quàm Czareæ Majeſtatis, Dominia, terræ, Arces, ſubditi, eo nexu pacis inter ſe mutuò connectentur, ut nullus Magnatum neque cives contra civem, tam publicè quam privatim & occultè inimicitiam præ ſe ferre audeat: nemoque tam per ſe quam per alios, quicquam mali alteri inferet aut procurabit.

XXVI.

Singulariter verò, Serenissimus Poloniarum Rex, ejusque in Regno & Magno Ducatu Lithuaniæ Successores publicos & occultos Czareæ Majestatis & ejus Dominiorum hostes non recipient: neque illis tam pecuniis, quàm copiis ullum præbebunt auxilium: nec ullam tam ad inimicitias, quàm ad bellum tum per se ipsi, tum per subordinatas personas, occasionem offerent; neque illam præcipient. Similiter Czarea Majestas, ejusque in Magno Ducatu Successores, Magni Duces Moschoviæ, invigilabunt: ut nec per sese neque per alias instructas personas, publicos vel privatos Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lithuaniæ hostes sub suo foveant patrocinio, aut eis consilium, ferrum, thesaurum per hos omnes initorum Pactorum annos ministrent, aut ministrare præcipiant, vel aliquod malum inferre. Imò utrinque tanquam Frater Fratri, omnia bona & quidquid fraternam unionem decet præstabit, ne novæ gliscant inimicitiæ & causa bello præbeatur.

XXVII.

Id etiam stabilitum est; ut tam à S. Reg. quàm à Czarea Majestate Magni & cum plena potestate Legati, ad utrumque Monarcham pro Induciarum conclusione cum confirmationis literis expediantur. Qui quidem Legati à præsenti tempore confirmationis nostræ intra sex menses

convenire debent, facta prius utrique Monarchæ per Internuncium denunciatione de Loco Conventus. Ac imprimis hi Magni *utrinque Legati, missi cum Confirmatione, ubi ad limitaneas Arces pervenerint, de adventu suo certos se invicem reddent: deinde ubi convenerint, tanquam Frater Fratri exhibebunt suorum* Monarcharum *Confirmationis literas: quæ concordare debebunt præsenti Tractatui, verbumque verbo correspondere: munitæ suorum Principum sigillis. Illis verò perlectis tradent sibi utrinque mutuo quaternas copias, ex quibus constet prædictas Confirmationis literas per omnia præsenti Tractatui esse conformes: cum illisque* Magni *utrinq; Legati ad designatos* Monarchas *proficiscentur. Quas tam S. Reg. quàm Czarea* Majestas *personaliter coram Sancto Evangelio* juramento *confirmabit. Rotam vero Juramenti literis confirmationis adscriptam, tam in Regno Poloniæ quam in* Magno *Ducatu Lithuaniæ utriusq; gentis Cancellarii subscribent, nominibus propriis: uti & in* Metropoli *Moschoviæ* Magnus *Legationis Cancellarius adperpetuam memoriam & stabilitatem.*

XXVIII.

IN *hoc etiam inter nos conventum est: ut post Nostrum ad utrumque Monarcham Nostrum cum præsenti pacis conclusione, reditum, iidem Magni Legati, qui cum* con-

confirmationis literis utrinque ad ſupremos Monarchas Noſtros deputabuntur, habeant plenam poteſtatem ad tractandum de conſervandâ utraque Ukraina & Zaporovia, & conſtituendarum rationum media mutui ſubſidii, tam contra Hanum Tartarorum, ejusque populos, quam contra Imperatorem Turcarum, ſi fortè Ukrainenſes Coſacos communibus exercitibus ſuis ad ſuam obedientiam & ſubjectionem cogere deberent: ſicuti & de aliis agendis, quæ ad omnimodam ſecuritatem, fortunam utriusque Gentis & ad augmentum fraternæ inter S. Regiam & Czaream Majeſtatem charitatis, pertinerent.

XXIX.

PUnctum verò, quod S. Reg. Majeſtatis Magni Legati Magnis Czareæ Majeſtatis Legatis denumeranda aliqua convenienti Summa contentandæ Nobilitati, ex his Palatinatibus Diſtrictibus, & ex parte Ukrainæ, quam in ſortem Czareæ Majeſtatis conceſſimus, exulanti propoſuimus: nimirum, ut dignaretur Czarea Majeſtas ex fraterna erga S. Reg. Majeſtatem charitate, ad alliciendos in conſtantem amicitiam utriusque Nationis populos ejus quantitatem determinare; in hunc modum à Magnis Legatis Czareæ Majeſtatis nomine reſolutum eſt: De hac ſatisfactione exulibus Nobilibus tam Regni Poloniæ, quam M. Duc. Lithuaniæ præſtanda in prima Legatione,

quæ cum literis confirmationis ad S. Reg. Majestatem instituetur, futuram conferentiam & mutuum consilium. Atq; ita hoc negotium Czarea Majestas in adventum differt Legatorum.

XXX.

QUod si, juvantibus superis, alterutri horum duorum Monarcharum placuerit, causâ firmiter conservandi aut stabiliendi hujus Induciarum Tractatûs, alterum Monarcham per suos Legatos reddere certiorem, & de suâ amicabili propensione significare: id invicem postea alter Monarcha eidem præstare debebit: atque hunc Induciarum Tractatum ambo Monarchæ suis literis confirmare erunt obligati, ut ita omnia ad magis firmandam pacem ordinentur.

XXXI.

AD extremum si aliquo insperato infortunio hunc Induciarum Tractatum, ratum & scripto confirmatum in aliqua horum populorum Cancellaria contingat interire, aut ante traditionem ad Cancellariam amitti: tunc eadem firmitas hujus Tractatus in uno Dominio conservati, ad utrumque Monarcham, eorumque populos pertinebit: & æqualiter utrumque ad conservandam præsentem pacem obligabit.

Ut

Ut autem majori & solidæ securitati consulatur; hæc omnia, quæcunque à nobis S. Regiæ & Czareæ Majestatis Magnis & cum plena potestate Legatis & Commissariis facta, conventa, constituta & definita sunt; à Serenissimo & Magno Domino Nostro JOANNE CASIMIRO, *Dei gratiâ Rege Poloniæ & Sueciæ, Magno Duce Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ & ab omnibus S. Reg. Majestati subjectis terris & à tota Republica, tam Regno Poloniæ, quàm Magno Ducatu Lithuaniæ pariter à Magno Domino Czaro & Magno Duce* ALEXIO MICHAYLOWICZ, *totius Magnæ & Parvæ Albæ Russiæ Autocratore & multorum Dominiorum ac Terrarum, Orientalium, Occidentalium, & Severiensium Hærede, Successore Domino & Dominatore in omnibus punctis observabuntur: & nunc conclusa, rata & fixa erunt. Quem Tractatum & Cautionem nos S. Reg. Majestatis Magni & cum plenâ potestate Legati & Commissarii manu Nostra subscripsimus & Sigillis munivimus. Demùm communi Nostro juramento utrinque stabilivimus, atque his Induciarum munimentis ac Cautionibus, cum Czareæ Majestatis Magnis ac cum plena potestate Legatis egimus. Scripta est hæc Confirmatio in loco Conventûs Derewnæ Andrusoviæ Anno à Nativitate Christi Domini 1667. Mense Januario, Die trigesima à Condito Mundo 7175.*

PUN-

PUNCTA

Approbatæ Pacificationis Andrusovienf. inter Regnum Poloniæ, & Imperium Moschoviticum, ex Polonico in Latinum translata in Actu Radzini die 17. Martii Anno 1670.

Post Titulos.

Significamus, quod cum vigore Pacificationis pro debito suo uterque Magnus Noster Princeps satisfacturi Pactis Andrusoviensibus, fide reciproca corroboratis, ac declaraturi immutabilem suam firmandæ perpetuæ Pacis propensionem ad locum hujus Congressus Nos suos Magnos cum plenaria facultate Legatos & Commissarios cum literis suis plenipotentiarum misissent.

Nihilominus quamvis ex mandato utriusque Nostri Magni Principis multis congressibus Andrusoviæ institutis studia Nostra impendissemus, quomodo inter utrumque Magnum Principem, eorundem Dominia & Nationes, perpetuus amor & amicitia renovaretur, atque Sancta Pax temporibus perpetuis duratura probe fundata constitueretur.

Attamen mutuæ Nostræ perpetuæ Pacis stabiliendæ curæ consummationem nostram in præsenti Commissione, propter

propter incidentes magnas difficultates, obtinere nequierint. Ut vero toti orbi ostenderemus, quod magna in cordibus utriusque Nostri Magni Principis de pacificanda Christianitate & renovanda fraterna charitate pronitas radicata sit, quidquid ad roborationem firmorum & juratorum Pactorum & ad induendam executionem illorum pertinuit, in præsentia constituimus.

Et primo, Pacta Andruszovien sia Anno 1667. inita, primitùsque ab utrinque Magnorum Plenipotentiariorum Legatorum ac Commissariorum, & postmodum ipsiusmet utriusque Magni Nostri Principis reciprocis juramentis firmata, tum quoque Ordinationes Legatorum post jurata Pacta Andrusovien sia in urbe Moscua transactæ, & jurejurando Legatorum ab utrinque roboratæ in omnibus punctis, clausulis & paragraphis, prout in se sonant, sine ulla mutilatione, aut sinistra interpretatione, firmiter & inconcussè per omne tempus Annorum Induciis præfinitorum, vigore confecti desuper instrumenti conservari debent.

Et quandoquidem conjunctio virium mutuarum, utriusque Nostri Magni Principis principaliter in Tractatu Andruszoviensi, & pòst etiam transactione Legatorum in urbe Moscua sufficienter descripta est, atque mutuo jurejurando Legatorum & literis Principum ratihabita est: proinde ne quicquam ab hoc Sancto & Christiano ope-

re recedendum & nihil immutandum, uterque Noster Magnus Princeps vigore transactionis Legatorum eandem se observaturos ab hoc tempore spondent.

Quæ conjunctio consensu placita, & in transactione Legatorum descripta, ne aliquam dubitationem habeat; proinde illam uterque Noster Magnus Princeps aßistentibus Magnis Legatis, qui ab utrinque vigore Pacificationis Andrusoviensis, cum fraternis congratulationibus de felici regimine Gentium suarum, cumque confirmationibus Sanctæ hujus Pacis & Pactorum juratorum, intra sex Menses, à tempore præsenti computandos mißi fuerint, juramentis suis Regiis ratihabebunt, & roborabunt. De iis verò Magnis Legatis mittendis ab utrinque servata consuetudine per Internuncios mutuos requisitio fiet.

Isti verò Nostri utriusque Principis Magni Legati, cùm ad locum convenientem limitaneum pervenerint, prævia salutis nunciatione convenient, invicem monstrabuntque mutuò Principum confirmatorias literas, ut sint in omnibus de verbo ad verbum vigore anteriorum & præsentium transactionum conformes Sigillis Principum munitæ. Lectis his literis, conformibusq; adinventis Frater Fratri Copias illarum communicabit: atq; tum demùm ad Principes Magnos ambo Legati iter suum dirigent.

Quibuscunque verò Punctis Andrusoviensis & Commissorialis transactionis jurejurando firmatis hucusque intra

intra præstitutum diem satisfactum non est, & effectu suo destituuntur, & quorum etiam in præsenti Commissione pacificatio & executio non stetit: proinde proclives existentes ad media Nobis S. Reg. Majestatis & Reipublicæ Magnis Legatis & Commissariis erga ipsius Moschoviæ Majestatis Magnum Plenipotentiarium Legatum, in congressibus, in scriptis & ablegationibus declarata hoc est, ut difficultates istas, aut ad Legationem proximam, aut ad aliud aliquod tempus differemus. Ideoquè omnia ista non adimpleta Andrusoviensis & Commissorialis transactionis Puncta circa Legationem istam DEO dante futuram superiùsque memoratam transigi, pacificari, & ad effectum, & ad excutionem deduci debebunt. Illic quoque modus quàm efficacissimus de eripienda ex manibus Mahometanorum omni Ukraina impedienda protectione, vindicandoque utriusque Nostrum Dominio ab illorum incursionibus, tum quoque reducendis ad debitum obsequium Cosacis, & cogendis ad subjectionem rebellibus adinvenietur. Eoque vigore conjunctionis juratæ ad effectum deducetur. Hi itidem remedia de alliciendis Mahometanis ad vicinalem amicitiam remedia adinveniri debebunt.

Juramentum Principum.

NOs Serenissimus, & Magnus Rex MICHAEL, *Dei gratia, Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ,*

Russiæ & aliorum. Juramus Deo in Trinitate uni in hoc, quòd omnia, quæcunque fraternæ conjunctionis cum Fratre Nostro DEI gratia Magno Principe Czaro & Magno Duce ALEXIO MICHAYLOWICZ, *totius Magnæ, Parvæ & Albæ Russiæ, unico Domino, Latissimorumq; Principatuū & Terrarum Orientaliū, Occidentaliū, Severiæq; Successore, Hærede, Principe & Domino, cum Czarea Majestate, in Commissorialibus ad urbem Moscuam transactionibus Anno* 1667. *initis per Magnos Legatos ab utrinque delegatos & missos ordinata conscripta & juramentis firmata sunt; Ea omnia vigore Andrusoviensis & Anno præsenti* 1670. *conclusæ, & juratæ pacificationis per Nos Magnū Regem & Successores Nostros & Republicā in omnibus punctis adimplebuntur & realiter observabuntur. In quo quam fideliter juramus, ita Nos DEus adjuvet, & Sancta ejus Passio.*

Ex præscripto hujus rotæ juramenti uterque Princeps jurabit.

INDU-

INDUCIARUM AD TREDECIM ANNOS PROLONGATARUM

Die 17. Augusti Anno 1678. CONTENTA.

SErenißimi Regis ac Reipublicæ Polonæ nomine Legati fuerunt: Michael in Klevan, Dux Czartoryski, Palatinus Volhynensis Czartovecensis &c. Capitaneus. Casimirus Joannes Sapieha, Comes in Bychoro Dabrowno, Palatinus Polocensis, Borysinensis VVolpiensis &c. Capitaneus. Hieronymus Komar, Judex Terrestris Orszanensis, Secretarius Legationis.

Magni Ducis Moscoviæ nomine fuerunt Dux Nibita Iwanowicz Odciewski, Senator & Gubernator Novogrodensis, Jacobus Nibititz Odciewski, Senator & Gubernator Astrachensis, Basilius Siemionowicz VVolynski, Gubernator Czebolstarensis.

Legati hi vigore articuli duodecimi Tractatuum Andrusoviensium de prolongatione Armistitii egerunt.

Trinæ conferentiæ Andrusoviens. & per binas Legationes Moschoviæ Conclusa observari debent.

Ad tempus prioris Armistitii, (quod Mense Junio Anno 1680. & ab Orbe conditô 7188. expirat) adhuc tredecim Anni proximè sequentes computandi sunt, scilicet usque ad Mensem Junium Anno 1693. & ab Orbe condi-

condito 7201. Intra hocce tempus uterque Princeps de Pace perpetuâ obtinendâ studebit.

Magnus Dux Moscoviæ spe fretus pacis perpetuæ subsecuturæ Regi ac Reipublicæ Polonæ ex locis possessis sequentes Capitaneatus cedit, nimirum Nevelensem, Szebiesensem & Vieliscensem cum Terris ad eosdem pertinentibus exceptô Krasno-Grod & Uiazdnii. Adhæc dictus Magnus Moscoviæ Dux pro hoc Armistitio certam pecuniæ summam efficientem Millionem florenorum Polonicalium bonæ monetæ Reipublicæ exoluturum sese obligat.

Newel & VVielisz post decursum sex septimanarum à Nativitate Christi die trigesima Septembris An. 1678. & ab Orbe condito 7188. die 20. Septembr. ab Officialibus Magni Ducis Regiis ad hoc Deputatis Commissariis cum omnibus antè exortum bellum tormentis & quovis apparatu bellicô restitui debent. De summâ verò 200000. Rubelorum Magnus Dux statim post conclusos modernos Tractatus Legatis Polonicis 100000. exsolvet. Capitaneatum Siebieszensem & reliquam summam 100000. Rubelorum tunc reddet Magnus Dux, quando hic Tracttaus à Rege Poloniæ erit juramento confirmatus.

Incolæ & Nobiles circa evacuationem istorum Capitaneatuum in possessionibus suis citra ullam molestiam ab hominibus Magni Ducis relinquentur. Similiter subditi isti non debent cogi, ut se ad fines Czari transportent,

vel

vel ullum onus patiantur aut contributiones exolvant.

Commißio per Mediatores ad minimum intra duos annos ad finem currentis armiſtitii peragi debet.

Catholici ſub Magno Duce, & Græci ſub Rege Poloniæ nullam patiuntor coactionem.

Si nonnulli adhuc captivi reperiantur, ab utraque parte juxta Tractatus Andrußovienſes dimitti debent.

Et quoniam hoc Anno Terminus liberi Commercii utriusque partis mercatoribus expirat, ideò conventum eſt, ut omnibus mercatoribus (exceptis Judæis) juxta priores & modernos Tractatus per omnes Armiſtitii annos licitum eſſet omnis Generis commercia non prohibita (dummodò literæ liberi paſſus adſint) tam à parte Regis ad Urbes ejusdem, Cracoviam, Varſaviam, & Vilnam, quam Magni *Ducis ad Urbem Moſcoviam tractare. Vectigal tamen ſecundùm conſvetudinem utriusque Regni exolvere tenebuntur.*

*Et quoniam Judices Limitum juxta punctum decimum tertium Pactorum Andrußovienſium nondum Commißionem ſuam expediverunt, nec in Civitatibus finitimis jus adminiſtrarunt, ideòque Anno C.*1679. *& O.cond.* 7187. *ab utroque* Monarcha *Judices debitis inſtructi plenipotentiis convenient, limites diſcernent, ſimulque ratione debitorum & homicidiorum inquirent, omnesque difficultates dijudicabunt.*

Et

Et quoniam ad exhibitam à Legatis Polonicis ratificationem priorum Tractatuum Andrußoviensium ac Moscoviæ Conclusorum Sigillum Lithuanicum appensum non fuit, idcircò Legati Polonici curam apprimendæ ipsius pollicentur, quando Legati Moscovitici cum ratificatione moderni Tractatus advenient. Quod autem in plenipotentiâ Legatorum Polonicorum à Senatu impertitâ tantummodo subscriptiones Senatorum, non autem ipsorum Sigilla, extiterunt, non debet pro hac vice præjudicare. In posterum verò antiqua consuetudo cum appreßione Sigillorum observari debet.

Priores tres Tractatus Andrußovienses, uti etiam Conclusa Moscoviæ, uti non minùs modernus Tractatus ratione Armistitii à Magno *Duce, uti etiam à Rege Poloniæ roborari juramento debent.*

Tàm Polonici quàm M*oscovitici Legati huncce Tractatum manibus suis subscripserunt, & juramentis confirmarunt.*

Rota Juramenti à Magno Duce Moscoviæ & deinde etiam à Rege Poloniæ præstiti.

DEI *Gratia, &c. &c. &c. Profitemur & pollicemur DEo Omnipotenti ad hoc sanctum Evangelium eiusque Præceptum, quod auxilio & intercesßione spei Nostræ*

Nostræ Christianæ sanctissimæ Matris DEI immmaculatæ Virginis Mariæ cum fratre Nostro Serenissimo Principe ac Domino JOHANNE Tertio, &c. *ejusdemq; Majestatis & Reipublicæ tàm spiritualibus quàm secularibus Statibus Regni Poloniæ Magnique Ducatus Lithuaniæ in Conventu utriusque Monarchæ Legatorum conclusa terna Andrussovïensia Pacta, & bini Moscoviæ initi Tractatus & hoc Anno cum Czareæ Majestatis Nostræ Senatoribus per Majestatis Suæ Regiæ Legatos Moscoviæ pactæ Induciæ à Nobis Magnô Duce adimplebuntur, & sine ullâ sinistrâ Interpretatione servabuntur; uti Nos Magnus Dominus & Czarus coram Sancto Evangelio profitemur ac pollicemur.*

Caput. VIII.

DE JURE LEGATORUM.

I.

CUm nec Fædera pangi, nec indici bella, nec pax iterum iniri, nec ulla Reipublicæ cum Extraneis negotia expediri possint sine interventu Legatorum, de iisdem hîc agendum est.

II. Olim Reges habuisse jus integrum Legatorum dubitandum non est. Postea *per Constitutio-*

tutionem 1588. cautum eſt, ut hæc poteſtas cum notitiâ Senatorum præprimis ad Aulam præſentium exerceretur. Hodie idem jus Regi convenit, niſi de fœderibus, bello aut pace, aliisque rebus Rempublicam concernentibus tractandum veniat, nam de his priùs in Comitiis deliberatur. Sed ejusmodi functiones non niſi Nobilibus benè poſſeſſionatis utriusq; Nationis à Rege committuntur, quorum inſtructiones inter Senatus-Conſilia inſerere, & in Comitiis prælegere, Cancellarii tenentur. Poſt reditum Legati reddunt rationem in ſcripto tempore Comitiorum, quæ Metricæ Regni inſerenda, atque hæc omnia, ad requiſitionem Ordinum Reipublicæ, Juramento firmare tenentur, quod ſcilicet ultra Inſtructionem ex Cancellariâ datam, nihil cum extraneis Principibus tractare ſibi præſumpſerint. Vid. *Pact. Convent. Sereniſſ. Joann. III.*

III. Jus *recipiendi* Legatos Regi etiam competit, quos, licet in rebus ad totam Rempublicam ſpectantibus miſſi ſint, cum ſcitu reſidentium Senatorum inprimis Mareſchalcorum & Cancellariorum, recipit & audit.

IV. Si Legatus coram totâ Republicâ comparet, tunc trinæ exhibentur credentiales, unæ

Regi, alteræ Senatorio, tertiæ Equeſtri Ordini. Nomine Regis Cancellarius, nomine Senatus primus ex illo Ordine, nomine Nuntiorum Terreſtrium Mareſchallus eorundem reſpondet.

V. Obſervandum hîc, quòd poſtquam Magnus Lithuaniæ Ducatus *per Conſtit. Anni* 1673. tertia alternatim impetravit Comitia Grodnæ celebranda, deinceps ſumptus quoque ad Legatos Moſchoviticos, Turcicos, Scythicos, & Coſacicos, tempore Comitiorum ejusmodi advenientes, Theſaurus Lithuaniæ ſuppeditabit, uti hactenùs in Regno Theſaurus Regni tempore Comitiorum Varſavienſium impenſas procuravit. Vid. *Conſtit. dicti Anni* 1673.

CAPUT. IX.

DE JURE VENATIONIS.

JUs venandi olim penes ſolos Reges erat teſtante Cromero *lib. VIII.* in Miecislao Sene, adeò, ut nec in ſuo fundo quispiam eodem gaviſus fuerit, idem *lib 2. deſcript. Pol.* In transactione etiam cum Rege Caſimiro & Ludovico Magiſtro Ordinis reſervatur Venatio pro Regiâ Majeſta-

te ſuper totâ Nergiâ, quãvis jam antè Vladislaus ſputator jus venandi in Sylvis & in bonis Eccleſiarũ conceſſerit Archi-Epiſcopo Gneſnenſi & Epiſcopo Posnanienſi *dict. Crom. lib. 8. in Boleslao Pudico.* Quod poſtea aliis etiam jus hoc indultum fuerit, patet ex Statuto An. 1423. lato, quod prohibet in fundo alieno venationes â Feſto Adalberti ad deportationem omnium frugum, ſub pœnâ trium marcarum Id quod & hodie obſervatur, ſed retia tendere non licitum eſt ſine Domini fundi Permiſſione.

LIBRI III.

CAPUT I.

DE JUDICIIS.

I.

QUoniam hactenus de perſonis & rebus expoſitum eſt, propter eaſdem verò ſæpiùs actiones ad Judicia devolvuntur, (nemo enim ſibi jus dicere poteſt, aut privatâ, quod ſibi debetur, autoritate occupare *l.* 13. *ff.* quod metus cauſa) ſupereſt, ut de Judiciis diſpiciamus.

II. In quovis Regimine ſunt quatuor elementa,

menta, Ignis eſt Juſtitia, quæ omnia illuſtrat. Aër ſunt Officiales, qui omnes afflictos reficere & ſolari debent. Aqua eſt commiſeratio, quæ Juſtitiam temperat. Terra eſt remuneratio fideliũ ſervitiorũ, quæ fructus ſuos fert juſto tempore.

III. Eccleſiaſticorum Summa eſt penes Epiſcopos, quorum Vices gerunt Officiales. Ab utriſque provocatio datur ad Archi-Epiſcopos, & ab ipſo Leopolienſi ad Gneſnenſem, quia hic eſt Legatus Natus Sedis Romanæ. Uti in aliis Regnis Catholicis, ita etiam in Polonia Nuntius Pontificius reſidet, & Judicia celebrat. Antequam verò incipiat Jurisdictionem exercere, ſolet in recognitionem Supremi Dominii præſentare Breve Pontificium Legationis ſuæ Regiæ Majeſtati, atque principalibus Regni Miniſtris, & alicui ex primis Senatoribus ſecularibus ad latus Regium reſidenti. Sic obtinetur facultas à Regia Majeſtate aperiendi Tribunalis Nuntiaturæ. In abſentiâ Nuntii cum facultatibus de latere, Archi-Epiſcopus Gneſnenſis exercet functionem Legati Nati, ideoquè defunctus Archi-Epiſcopus Olſzowski, poſt diſceſſum Bonſviſii ad Nuntiaturam Viennenſem Inter-Nuntium admittere noluit: imò ipſe Sere-

nissimus Rex JOHANNES Tertius per literas ex Castris ad Leopolim die 14. Mens. Sept. Anno 1675. datas ad Illustrissimum Dominum LUBOMIRSCIUM tunc Curiæ Regni nunc Supremum Mareschallum opponebat authoritatem suam, quod exemplo Antecessoris sui in Deputationem Inter-Nuntii nullo modo consentire posset, cum esset contra dignitatem Regiam, & cum præjudicio Archi-Episcopi Legati Nati, aliorumque Episcoporum.

IV. Ad materiam de Judiciis Ecclesiasticis subjungo, quòd appellatio hominum Religionis Græco Ruthenicæ ad Patriarcham Constantinopolitanum, quia sub hoste Nominis Christiani habitat, sublata sit, sub pœna colli & confiscationis bonorum, salvâ appellatione, in causis dictæ Religionis aggravatis ad Judicia Relationum.

V. Seculare Judicium est vel cognitionis causæ, vel executionis rei judicatæ. Hoc ad illum Capitaneum spectat, ubi quis possessionem tenet; aut moratur, si impossessionatus sit. Judicia cognitionis causæ in Republicâ Nostrâ, sub sequentibus exhibeo capitibus.

Cap. II.

DE JUDICIIS COMITIALIBUS.

I.

JUdices in iisdē ſunt, Rex & Senatores, niſi quòd pro judicando crimine læſæ Majeſtatis & Perduellionis, nec non ad Judicia remisſarum à Tribunali etiam non nulli ex Nuntiis admittantur, uti ſuo loco dicetur.

II. Vigore Pactorum Conventorum Divus Rex MICHAEL ſententiam ſuam ad pluralitatem Votorum formabat. Modernus autem Serenisſimus ſecundùm Capitulationem Henrici Regis ex ſententiâ D.D. Senatorum & Officialium procedit, ac deliberationes tertiâ die expedit. Evitatur hoc modo prædicatum, quod Sigismundo Secundo dabatur, qui cum ardua ſemper differret negotia, REX CRASTINUS vocabatur. Decreta etiam in triduo extradi, nec ad Cameram Regiam portari debent, ſub pœnis in Legibus deſcriptis.

III. In Citationibus ad Comitia poſt Curiam Regn

Regni necnon ad Tribunal, integer Titulus Regis præponitur.

IV. Judicia autem Comitialia hâc ſerie judicantur; Poſt propoſitionem Regiam & expedita D.D. Senatorum vota, per integram primam ſeptimanam Actiones Criminales: Poſtea diebus Lunæ Actiones Theſauri, Quartæ & de Bonis nullo jure receptis: diebus Martis Actiones omnes Magni Ducatus Lithuaniæ. *Conſtitut. Anno* 1589. Diebus Mercurii, Veneris, Saturni, Criminales: Diebus verò Jovis Remiſſæ à quibuscunque Judiciis & in defectu aliarum cauſarum, quocunque die, Criminales, de quo latius *in Conſtitut. Anni* 1641. Vid. etiam *Conſtitut. Anni* 1569.

V. Judicia iſta vel ſunt Criminalia vel Civilia. CRIMINALIA vel ſunt *publica* ad cujusvis delationem Inſtigatore accuſante, ut ſunt (a) Crimen Læſæ Majeſtatis. Decreverat quidem SIGISMUNDUS I. Cracoviæ An. 1510. ut etiam violatores Conſiliariorum, Nuntiorum, ſive Regiorum, ſive Terreſtrium, item Judicum & Commiſſariorum, tanquàm criminis læſæ Majeſta-

jeſtatis rei judicarentur; Idem verò Rex poſthac Anno 1539. hoc crimen ad perſonam tantummodo Regiam reſtrinxit, quod committitur Machinatione, conſpiratione, violento conatu, & quod, longè abſit, facto ipſo in vitam Regiam. (b) Crimen Perduellionis, quando quis ſeditiones concitat, conſpirationes facit, arcana Reipubl. vel arces ejusdem prodit, Pacta cum finitimis inita convellit, vel aliô quopiam modô contra Remp. delinquit. Quando verò cauſa criminis Læſæ Majeſtatis vel Perduellionis agitanda eſt, citatur reus per Inſtigatorem cum ſcitu Mareſchalli ſupremi ſex hebdomadis antè Comitia, ita ut etiam Citatio, ingroſſatâ ſive inſcriptâ priùs ad Acta Caſtrenſia relatione de eâdem inſinuatâ, in particularibus Comitiolis ejusdem Diſtrictus per Miniſterialem publicetur, videatur *Conſtit. Anni* 1588. ante quæ tempora de crimine Perduellionis, utut graviſſimo, nullum in Statutis & Conſtitutionibus jus manifeſtè reperitur. In Judicio horum criminum Rex audit propoſitionem & Documenta Inſtigatoris ac defenſas partis reæ, quæ non niſi cum viginti ad ſummum viris comparere poteſt. Circa expeditionem

Eee autem

autem votorum Senatus, & Nuntiorum terrestrium absens est, juxta *Constit. Anni* 1638. Modernus tamen Rex in Comitiis Grodnensibus etiam partium controversiis ac defensis non interfuit. Postquam ex pluralitate calculorum Decretum stetit, tunc in præsentiâ Regis per Mareschallum ex scripto debet publicari, atque per eundem ad executionem deduci, quæ alias Capitaneo demandatur, vid. *dict. Constit. Anni* 1588. *&* *Acta Elect. Reg. Mich.* Nec amplius tantùm octo, uti vult *Constit.* 1589. sed duodecim ex Gentibus deputantur, *juxta Constit.* 1670. (c) Peculatus, ut furtum Thesauri Regis vel Reipublicæ, falsæ monetæ cussio, interversio proventuum Reipublicæ, &c. (d) Violatio Comitiorum vel etiam Comitiolorum, his adduntur successio Poloni post Polonum vel Lithuani post Lithuanum in Capitaneatum Livoniæ aliaque simili modo Rempublicam afficientia. 2. *Privatorum*, ut homicidia, propinationes venenorum, injuridica punitio capitis sibi æqualis, injuriæ in Parentes commissæ, receptatio Bannitorum in Comitiis, Nobilitatis cognitio, licet hæc causa etiam ad Tribunal spectet; 2. CIVILIA sunt 1. Instigatoris, ut de bonis

bonis Mensæ Regiæ, ex citatione vel remiſſione Tribunalis ſive Curiæ ſive Commiſſorialis Judicii, de bonis nullo jure receptis, de amisſione Capitaneatus ob non ſolutionem Quartæ, &c. 2. ex delatione partium ſunt, de exactione Telonei per Nobilem jus nullum ad hoc habentem, de negligentiâ Magiſtratuum, &c. 3. privatorum, quæ vel ſpiritualia vel ſecularia; Illa ſunt ex remiſſione Tribunalis, ut de decimis ex bonis Nobilium, de profanatione Templorum, hæc, ut de facultatibus jurisdictionum, de honoribus & Officiis terreſtribus, de compatibilibus, &c. videatur pluribus Proceſſus judiciarius abbreviatus, ſub Sigism. III. Anno 1611.

VI. Ordo in Judiciis Comitialibus obſervatur ſequens: Notarius Terreſtris ejus loci, ubi Comitia habentur, cauſas eô Ordine, quô à partibus deferuntur, inſcribit, deinde Referendariis regiſtrum tradit, qui eodem quoque Ordine judicandas proponunt, cauſas verò quartæ, fiſci, bonorum nullo jure receptorum, remiſſarum à Judicio Regio poſt-Curiali, Notarius Decretorum Curiæ Regni inſcribit traditque Referendariis. In Comitiis tamen Grodnenſibus Notarius Decretorum non modò jam dictas, ſed

alias etiam causas inscribebat. De Decretis Comitialibus *Constit. Anni* 1667. cavet, ut statim post promulgationem per Referendarium Officium Terrestre vel in certis causis antea memoratis, Notarius Decretorum omnia Decreta ad Protocollum referat, nihil addendo nihilque detrahendo, & ut deinde eadem à Referendario subscribantur.

VII. Tandem circa finem Comitiorum, etiamsi ruptorum, per Instigatorem Banniti publicantur.

CAPUT. III.

DE JUDICIIS RELATIONUM & ASSESSORIALIBUS.

I.

JUdicium Regium post Curiam duplex est RELATIONUM & ASSESSORIALE. In illo Regia Majestas pro Tribunali sedet cum Senatoribus & Referendariis, quorum alter primò statum & postea decisum causæ refert.

II. Ventilantur in hoc Judicio illæ duntaxat causæ, quæ sunt ultimæ instantiæ, quæve in Judicio

dicio Assessoriali agitatæ, & per remissam devolutæ sunt, vel Appellatione, quod rarissime fit, admissibili adinventâ. Nàm assessoriale Judicium tantæ est authoritatis, ut, si non admiserit appellationem à suo Decreto, per partem gravari se sentientem, licet interpositam, non sit integrum prosequi. Nec licet de prosequendâ protestari, neque jam gravaminis ulla querela eo nomine proponi potest. Alioquin, qui temerè citationes impetrare præsumpserit, sessione turris, vel aliâ pœnâ affici debet, juxta Lipscii observationem 92. *Centur.* 1.

III. In ASSESSORIALI autem præsidet Cancellarius Supremus, vel eo absente, Vice-Cancellarius, cum Referendariis, Regenti Cancellariæ, Notario Decretorum Curiæ, & Secretariis Regiis ad id delectis. Cognoscuntur hîc causæ, quæ per viam remissæ vel Appellationis devolvuntur, nisi ex officio Magistratus cujuspiam Civitatis citetur. Immensum etiam chaos actionum fisci spiritualium & aliarum publicarum causarum quotidiè ventilari solitarum videmus, præter eas, quæ ex Appellatione accidunt. *Vid. supra dict. Processum Sigismund. III.* Si causa fisci sit, licet Thesaurario & Notario Thesauri

asſidere, quæ tamen cauſæ ſæpius ad Judicia Relationum remittuntur, niſi Rex prævia informatione ſententiam ferre jubeat.

IV. Notandum, quòd etiam à Palatini Sententià, ad hoc Judicium datur Appellatio, ſi Chriſtianus cum Judæo litigans gravatum ſe ſentiat.

V. Non poſſunt autem hæc Judicia Aſſeſſorialia celebrari, niſi ubi Rex vel in loco, vel intra Palatinatum eſt.

VI. Dignisſima eſt, ut hîc apponatur, laudabilis Ordinatio, quam Juſtinianus Noſter à Tribonianis ſuis compoſitam legit & recognovit, eidemque plenisſimum robur accommodavit:

JOANNES III, Dei gratiâ Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Rusſiæ, Prusſiæ, Maſoviæ, Samogitiæ, Kyoviæ, Volhyniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Livoniæ, Smolenſciæ, Severiæ, Czerniechoviæque.

SIgnificamus præſentibus Literis Noſtris, quorum intereſt, Univerſis & ſingulis, Quia Nos quotidianis ſupplicationibus & querelis Subditorum

torum Nostrorum diversi status, sexus, & Conditionis in Regno Nostro Provinciisque eidem annexis existentium, Injurias & præjudicia ex pravâ quâdam Juri scripto ac continuæ omnium subselliorum Praxi contrariâ inordinatâque Consuetudine in Judiciis Nostris Regiis, circa Acclamationem & Judicationem Causarum & Actionum Forensium hucusque observatâ prætendentium; Cupientes de supremâ authoritate & ex vi Legum publicarum unicuique Litigantium suo Ordine & sine respectu seu delectu Personarum debitam quantociùs administrari & fieri justitiam; Commisimus Illustrissimis & Reverendissimis D.D. Joanni Małachowski, Episcopo Culmensi & Pomesaniæ, Pro-Cancellario Regni, Abbatiæ Mogilnensis perpetuo Administratori, & Joanni Comiti à Pieskowa Skała Wielopolski Supremo Regni Cancellario Minoris Regni Poloniæ, Generali Cracoviens. Neoforiens. Bochnens. Capitaneo, quatenus illi pro munere suo mutuâ inter se Conferentiâ habitâ, modum quo ista præjudicia & querelæ frequentes subditorum Nostrorum amoveri, debitus verò ordo imposterum introduci queat, insistendo prioribus Ordinationibus antiquis pro

ratione

ratione præſentium temporum adinvenirent & conſtituerent. Functi itaque Officio iidem Illuſtrisſimi Domini Judiciorum Curiæ Regni Præſides, Cancellarius & Vice-Cancellarius modum præſcripſerunt, ordinarunt, & Nobis eorum Nomine Relationem fecerunt. Proinde Nos, qui in hoc ſolio collocati Vicariâ DEI poteſtate Judicia exercemus, omnia inconvenientia (quibus antea Judicia Regia perturbabantur) longè amovere, Juſtitiam verò Sacroſanctam quàm accuratisſime unicuique adminiſtrari, reſpectus quosvis & delectum Perſonarum aboleri, & authoritatem dignitatemque Judiciorum Noſtrorum Regalium (quæ ex primævâ ſui origine ſuprema ſunt) conſervare exornareque volentes, præſentem ordinationem in vim perpetuæ Legis non duntaxat ab Illuſtrisſimis & Reverendisſimis Judiciorum Præſidibus, verùm & ab omnibus litem ſive Activè ſive Pasſivè in Judiciis poſt-Curialibus Noſtris habentibus cujuscunque Status, ſexus, Conditionis, dignitatis & præeminentiæ exiſtentibus obſervandam & tentandam & inviolabiliter exequendam, conformando ſeſe ad novellas conſuetudines & Jura Regni, ſtatuimus & exprimimus, ſancimus, jubemus, edicimus, utque

univer-

universi & singuli (cujuscunque status, sexus, Conditionis, dignitatisque fuerint) lites in hocce Regio Subsellio habentes; Nec non omnes Advocati, Causidici, Procuratores, & alii ex quâcunque occasione Judicio Regio assistent, eandem ordinationem in toto observent, manuteneant exequanturq; sub pœnâ, Arbitrio Judicii Regii ejusdem irremissibiliter irrogandâ. **Primum quidem**, ut omnes ad Judicia in causis tàm suis, quàm alienis, accedentes honestè sese gerant, â scommatibus & Verbis injuriosis, tâm contra Adversarium quàm (quod absit) contra Personas Judicii prorsùs abstineant, clamoresque & insolentias non excitent, ebrii non veniant, alioquin insolentiùs sese gerens, vel ebrius accedens, aut sub celebratione Judiciorum excessus aut tumultus faciens, statim tacto Termino citabitur, atque ex Regestro seorsivo tactorum terminorum acclamatus ante omnes causas in recenti judicabitur, & pro clamore & tumultu excitato tribus Marcis Pauperibus ad Hospitale applicandis, pro aliis verò excessibus ex Arbitrio Judicii Regii punietur. **Quoniam autem** in propositione & defensione

ſione cauſæ plurimum bonæ fidei requiritur, admonentur Procuratores, ut cauſas, quibus patrocinantur, diligentisſimè legant, in eisque defendendis ita procedant, ut extra controverſiam neceſſariam nil devium dicant, & omnia quæ asſerunt, ipſis Actis vel Jure ſcripto aut documenmentis realibus probare, & juſtificare (ſi opus fuerit) ſint parati, Leges, ſi quas eos allegare contigerit, (curare autem debent, ut ſine Lege loqui pudeat,) id fideliter, & diligenter faciant, easquè, quas allegaverint, illi colligant, ad quod libros quibus illæ continentur præſtò habeant, cauſas ſtudio non trahant, illis quorum Patrocinium ſuſcipiunt graves non ſint, litem ex lite non ſerant, ſed quod æqvum fuerit, partibus ſuadeant, cauſas injuſtas non foveant, neque defendant, quod ipſimet iniqvum judicaverint, niſi judicialiter additi, atque ita verſentur in foro, ut Benedictionem DEI præ oculis habendo potiùs laudem Virtutis mereantur, quàm pœnas legales incurrant. Quæ ad cauſam non ſpectant & diſcurſus minùs Neceſſarios omittant, Judiciumquè non morentur, ſed explicatô verbaliter & ſummatim cauſæ ſtatu, documenta & rationes, quæ cauſam ſalvare aut perimere

mere possunt, allegare, producere, ordinatè juxta termini exigentiam (ultra Sphæram Termini ejusdem non divagando) omninò tenebuntur. Ut autem Homines varietate & pluritate causarum non onerentur, neque perturbentur, omnes causas, quascunque habuerint, sive ipsi Principales, sive eorum Procuratores, tempestivè ad minimùm pridiè Judiciorum celebrandorum in Regestrum (quod in Cancellariâ Decretorum) easdem causas in idem Regestrum ordinatè sine delectu, prout se quisque priùs indixerit, connotabit, neque ordinem Regestri perturbabit. Judicia autem S.R. Majestatis & eorum Illustrissimi Præsidentes Cancellarius & Vice-Cancellarius Regni non nisi ex eodem Regestro ordine illô quo inscriptæ fuerint superiores non intermittendo, inferiores non præponendo, acclamari non dent, easdemque taliter ordinatè acclamatas judicabunt, non attentâ quâvis- & quarumvis personarum Instantiâ, & non secundùm merita Personarum, nec secundùm majoritatem vel minorennitatem causarum, sed juxta ordinem & numerum Regestri, prout se quis priùs vel posteriùs inscribi fecerit, decident. Serventur autem & intimentur

feriæ, applicenturquè dies certi unicuique generi Actionum Forensium, utpote; Feriâ secundâ, sive die Lunæ causæ Juris Magdenburg & Culmens. Civitatum in Regno existentium ex Regestro simplicium, in defectu autem simplicium ex Regestro Arestorum Magdeburgensium. Feriâ tertiâ, sive die Martis eædem Magdeburgenses causæ ex Arestorum Regestro vel his deficientibus simplices acclamentur. Feriâ quartâ die Mercurii itidẽ Magdeburg. ex Arestorum Regestro, in defectu ex Regestro simpliciũ. Feriâ quintâ die Jovis Causæ Pruthenicæ simplices & Arestorum. Feriâ sextâ die Veneris spirituales Ruthenicæ, in defectu harum, Pruthenicæ & Livonicæ ita tamẽ, ut Mensibus, Januario & Februario Judiciis Ducatus Livoniæ recenter per Legem publicam assignatis, Livoniæ ante omnes has die Veneris præferantur; reliquis autem Mensibus in defectu spiritualium & Ruthenicarum, judicabuntur eodem die Veneris Pruthenicæ, Sabbatho seu die Saturni causæ fisci tàm ex simplici, quàm Arestorum Regestro, quod si hæ defuerint, Pruthenicæ acclamentur & judi-

cabun-

cabuntur, in defectu porrò Pruthenicalium recursus fiat ad Regestrum Magdeburgense, primò simplicium, dein Arestorum, pro reliquo, si aliquo die & Feria defuerint causæ in Regestro assignatæ, eo casu in defectu debiti Regestri illæ Causæ quæcunque & in quocunque Regestro inscriptæ non judicatæ causæ fuerint acclamentur & judicentur. His itaque diebus causæ ex Cathalogo Judiciario proponentur, neque quisquam præsumat Illustrisſ. Dominis Cancellario, seu Vice-Cancellario, Referendario, Notario, aliisq; Personis Judicii molestus esse, ut extra Regestrũ acclametur. Nemini enim hoc concedetur, nec Jure concedi debet, neque eâ in re respectus Personarum ullus habebitur. Cæterum hora Judicii Futuri pro temporis opportunitate sub fine Judiciorum pro futurâ sessione semper intimabitur. In causis ad relationes Sacræ Regiæ Majestatis spectantibus Principales litigantes, tàm ex Regno quàm ex Ducatu Curlandiæ & Semigalliæ ipsi vel eorum Procuratores causas itidem ad Regestrum publicum in Cancellaria Decretorum haberi & servari debitum tempestivè prius inscribant, deinde Status Causarum fideli-

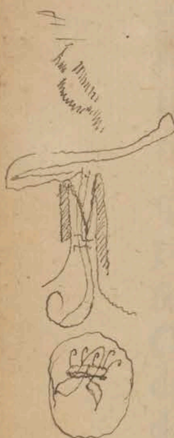
deliter & diligenter Dominis Referendariis exhibeant, neque in eis quidquam addant, augeantve, quod documentaliter probare non poterunt, alioquin si quis res improbabiles aut irreales in statum causæ referre auderet, & postea à parte adversa vel ab ipsis Dominis Referendariis in eo convictus fuerit, vel jussus verba sua justificare actu ipso controversiæ non poterit, severè punietur atque in ejusmodi excessu ter notatus ab Aula Regiâ excludetur, munusque Procuratoris amittet. Generosus porro Notarius Decretorum idem Regestrum seu Cathalogum causarum fideliter (juxta ejus Officium) inscriptarum Referendario Regni Judiciis assistenti, vel assidenti præsentabit & tradet: finitis Judiciis semper recepturus & ad Cancellariam relaturus, secundùm quod Regestrum & Numerum ad judicandum per Referendarios acclamabuntur. Decreta in Judicio Regio utroque ex seriis partium controversiis prolata statim promulgari debent, neque post publicatam sententiam Informationes seu importunæ Instantiæ quidquam operentur, nisi manifestum aliquod Documentum vel notorie-

tas

tas nova in Judicio non allegata contra rem judicatam adsit; quo casu Generosus Notarius ante extraditionem ad Illustrissimum Dominum Cancellarium, qui tunc Judiciis præest, vel qui eam causam judicavit, referet, illi pro suo arbitrio & memoria in rebus lectis Partium ambarum illationibus corrigant, subscribant, & correctam copiam Generoso Notario remittant. In extradendis autem iisdem Decretis & communicandis Generosus Notarius sic procedet. Primùm quod attinet Decreta in contumaciam prolata, vel simplices approbatorias sententias in se continentes ea Generosus Notarius absque ullâ hæsitatione extradet, in quibus terminus ordinarius Executionis præfigatur, dum pars partem adcitaverit, pro executione quod arbitrio suo juxta Causæ Necessitatem Generosus Notarius faciet. Quod si Terminum alium quàm duarum aut sex Septimanarum, vel dum pars partem adcitaverit, præfigi quispiam petierit, id porro fiat consensu partis utriusque. Alia verò Decreta, quæ vel ex controversia partium ex cruda citatione proferuntur, vel quæ aliquam insignem meliorationem, vel novum aliquod continent, Gene-

Tę księgę czytał Marcin Feintuch słuchacz prawa na Uniwers. Jagell. pracując nad urzędem Marszałków w Polsce

niewiele się tu jednak doczytał, 19. Stycznia r. 1886

Generoſus Notarius poſteaquam requiſitus fuerit, conceptum maneat dies tres in Manuali non extraditum, intra quos quidem tres dies liceat utrique parti illud legere; quod ſi ad Cancellariam Decretorum Procuratores venire & legere intra hos tres dies noluerint, aut neglexerint, nō obſtante neglectu aut abſentiâ Procuratoris & parte altera inſtante extradatur. Similiter ſi (poſtquam legerint) contradictio intuitu controverſiarum aut inductioni Proceſſus nulla exorta fuerit, itidem extradatur. Si verò cauſæ ſint majoris importantiæ, neque puncta Decreti Generoſus Notarius in Hoſpitio ſuo concipiat, interim Judicium deliberet. Concepta autem Judici & Aſſeſſoribus exponantur, & publicentur. In Cancellariâ Munimenta, quæ partes pro concipiendis Decretis reddunt, ſeponantur, in iis quærendis & recipiendis nemo audeat etiam in Judiciis circa agitationem cauſæ Munimenta aliena ſurripere ſub gravi animadverſione. Ibidem in Cancellariâ rixæ & contentiones non fiant, alioquin lædens terminô tactô citetur, & judicabitur in recenti

prout

prout ſupra. Hæc omnia ut firmius ab omnibus obſerventur, præſentem Ordinationem tàm Reverendiſſ. Domini Joannis Małachowski, Epiſcopi Culmenſ. & Pomeſaniæ, Abbatiæ Mogilenſ. perpetui Adminiſtratoris, qvàm Illuſtrisſimi Domini Joannis Comitis à Pieskowa Skała Wielopolski Supremi Regni Cancellarii Minoris, Poloniæ Generalis Cracovienſ. Neoforienſ. Bochnenſ. Capitanei, à Nobis ad id deſignatorum ex ſpeciali commiſſo Noſtro authoritate & poteſtate Officii Cancellariatus Regni diligenter & accuratè reviſam formatam maturè, trutinatam concluſamque manibus propriis ſubſcribi, Sigillis utriusque Cancellariæ roborari: Inſuper ad Acta Cancellariæ Decretorum referri & ingroſſari. Originale in Archivo literario Regni aſſervari & quotiescunque requiretur, ex Actis in forma authenticâ extradi mandamus, cujus reſcriptum in Cancellaria ſemper in aprico affixum eſto, ut nemo ignorantiæ prætendat, ſed omnes ſciant informenturqve, qualiter procedere & gerere ſeſe debeant. In qvorum majorem fidem præſentes manu Noſtrâ Regiâ ſubſcripſimus.

Actum & Datum Varſaviæ die primâ Menſ. Martii Anno M. DC. LXXX. Regni Noſtri Anno ſexto.

JOANNES Rex.

Locus Sigilli Majoris Cancellariæ Regni.

Locus Sigilli Minoris Cancellariæ Regni.

Joannes Wielopolski, Cancellarius Regni.

Joannes Malachowski, Epiſcopus Culmenſ. & Pomeſaniæ, Vice-Cancellarius Regni.

Caput. IV.

DE TRIBUNALIBUS REGNI & MAGNI DUCATUS LITHUANIÆ.

I.

Cum olim à Terminis Generalibus ſive Colloquiis (quorum infrà *ſub titulô de Judiciis Caſtrenſibus* mentio fit) ad Regem provocaretur, immenſis litium difficultatibus diſtenta erat Curia:

ria: tandem ergò Rex Stephanus consilio magni Zamoiscii in Comitiis Varsaviensibus Anno 1578. Tribunalia instituit, quæ deinde An. 1581. Magnus Ducatus Lithuaniæ recepit, ut ex Judiciis Terrestribus, Castrensibus, Succamerarialibus, & Commissorialibus provocationes instituerentur, atque sic supra dicta Colloquia sublata sunt. Novum ac insigne libertatis auctarium, decusque, de quô jam Sigismund. Augustus, & Henricus Valesius cogitaverat: nam huncce tanti laboris pertæsum dixisse fertur, per *meam fidem, Poloni isti* faciunt, ut *agam* Judicem *Legis peritum*, in brevi volent, ut *agam etiam* Causidicum. *Piasec. in Chron. pag.* 50. Ordinatio illa Regi Stephano publici favoris & Benevolentiæ plurimùm conciliavit, & iis, qui intimi à Consiliis Regi erant, gratiæ sunt actæ, quòd non dissvasissent Regi rem, quæ salutaris futura erat Reipublicæ.

II. Loci ubi Tribunalia in Regno celebrantur, sunt majoris Poloniæ 1. *Petricovia*, quò pertinent Posnaniensis, Calissiensis, Siradiensis, Lenczicensis, Brestens. Inovladislaviens. Mazoviæ, Plocensis, Ravensis Palatinatus. Ad quod Tribunal Anno 1581. Pruthenici quoque Palatinatus accesserunt. Hi olim ad Regem non appella-

bant, ſed demùm Anno 1521. ſub Sigism. I. provocationes conceſſerunt, exceptis cauſis criminalibus aliisque ſpecialioribus caſibus. Duravit hoc, non obſtante inſtitutione Tribunalis, usque ad Sigismundum Tertium, ſub quô poſtea ſcilicet Anno 1581. Nobilitas appellationes ad Tribunal Petricovienſe admiſit, ita tamen, ut indifferenter vel ad Conventum Generalem Terrarum Pruſſiæ (qui alternatim Mariæburgi, verno tempore, Grudenti authumnali inſtituebatur) vel ad Tribunal Regni, quod priùs horum celebratum fuerit, provocaretur. Sed & à dictô Conventu ulterior provocatio ad Tribunal permittebatur. Hodiè autem Conventus illi Generales Pruthenici jàm non habentur, adeò, ut ad ſolum Tribunal currant appellationes. 2. Minoris Poloniæ, Lublinum, quo ſpectant, Cracovienſ. Sendomirienſ. Ruſſiæ, Podoliæ, Lublinenſis, Belzenſis, Podlaſienſis Palatinatus, quibus Anno 1589. Palatinatus Volhyniæ & Braclavienſis annumerati ſunt. Nam hi antehac peculiari gaviſi ſunt Tribunali, ſcilicet Luceoriæ cum Palatinatu Kyovienſi, qui ſequenti anno nimirùm 1590. itidem ad Lublinenſe Tribunal acceſſit. Videantur dictorum annorum Conſtitutiones.

Deni-

Denique anno 1635. Palatinatus Czerniechoviensis additus legitur *in Constit. dicti anni sub titulô* Ordynacia Woiewodztwa, *&c.* In Magno D. LITHUANIÆ à Stephano quatuor loca, scilicet 1. Vilna 2. Troki 3. Nowogrodcum 4. Minscum ad exercenda Judicia Tribunalitia constituta reperiuntur, sed anno 1588. à Sigismundo Tertio constitutum est, ut ad Vilnense Tribunal transferrentur illæ causæ, quæ judicabantur Trocis, & ad Nowogrodense, quæ Minscii agitabantur, ita scilicet ut alternatim, nempe unô annô Novogrodci, altero anno Minsci, per semestre hybernum Judicia celebrarentur. Samogitia, licet habuerit potestatem constituendi proprium Tribunal, transtulit tamen causas suas ad Vilnense. Incola Majoris Poloniæ non debet citari & trahi Lublinum; & Incola Minoris Petricoviam nec Lithuanus ad Tribunal Regni, & è converso, sub amissione causæ, & pœnâ mille marcarum Polonicalium in eodem forô vindicandâ, exceptis causis recentium solummodò criminum, nisi quis in Regno bona Terrestria habuerit, vel ipse forum benevolè agnoscat. *Constitut. Anno 1679. sub Rubric.* Evocatio extra forum.

III. Quoad *tempus* horum Tribunalium, ſciendum eſt, quòd in Regno Hybernum Majoris Poloniæ Petricoviæ poſt feſtum S. Franciſci usq; ad Paſcha: Æſtivum verò Minoris, Lublini poſt Dominicam conductus usque ad meſſem celebretur. In Actis tamen Electionis Regis Michaëlis prolongatum eſt hoc Lublinenſe, ſecundum *Conſtit.* 1638. usque ad feſtum S. Thomæ, ad ſeptem Annos, quibus tamen nondum elapſis Anno 1670. alia ordinatio ſubſecuta eſt, qvam referre longum foret, tandem Anno 1676. conſtitutum eſt, ut per integrum annum in loco utroque interrupto curſu exercerentur Judicia eaque per bienniũ durarent. In LITHUANIA tempore æſtivo Parlamentum Vilnæ reſidet, tempore autem hyberno Minſcii, aut Novogrodcii vicibus alternatis. In ſpecie obſervandum, non promiſcuè cauſas judicari, ſed ſingulis Palatinatibus eſſe certum tempus aſſignatum. Videatur pluribus dicta *Conſtit.* 1676.

IV. *Judices* autem ſive, ut communiter vocantur, *Deputati* ſunt ſpirituales & ſeculares, illi à capitulis ſuo loco & tempore, hi in Conventibus Deputationum eliguntur, olim quidem nemine contradicente, nunc autem ferè non ubivis

ex

ex pluralitate votorum, & quidem ex majoribus Palatinatibus (nempe Posnanienſ. Sendomirienſ. Calisſienſ. Ravenſ. Podlachiæ, Mazoviæ, Siradienſi) bini Deputati. Ex Ruſſico, conſtitutum erat, ut duo eligerentur, videlicet unus ex diſtrictu Viſnenſi, alter unô annô ex Halicienſi, altero ex Chelmenſi Territorio, poſtea *per Conſtit. Anno* 1611. *pag.* 25. iſta alternata deſiit, ita, ut ex ſingulis Diſtrictibus ſinguli quovis annô eligerentur, ſed tandem *Conſtit. Anno* 1672. *pag.* 32. priſtinam reinduxit conſuetudinem. In Palatinatu Volhyniæ ſex Deputati, id eſt ex ſingulis Diſtrictibus bini, in Palatinatu Braclavienſi duo eliguntur, totidem etiam in Palatinatu Kyovienſi conſtituuntur. *Conſtit. Anno* 1611. *pag.* 18. Cracovienſi Palatinatui quoque *Conſtit. Anno* 1631, ut duos eligeret Deputatos, conceſſit. Quoad Palatinatum Lublinenſem *per Conſtit.* 1677. ordinatum eſt, ut duos in Tribunali Deputatos haberet, ita ut pro unô Tribunali duo ex Palatinatu Lublinenſi, pro altero autem, unus ex dicto Palatinatu, & alter ex Terrâ Lucovienſi eligerentur. Sic & Palatinatu Lencicienſi dicta *Conſt. Anno* 1670. *pag.* 32. concedit, ut duos Deputatos poſſit mittere; in Palatinatu Czerniechovienſi ex duobus Diſtrictibus

ctibus nimirùm, Czernichoviensi & Novogrodensi singuli deputantur juxta *Constit. An.* 1635. Ex Prussiæ Palatinatibus singulis bini, & duo spirituales mittuntur, *vide Constit.* 1589. *p.* 514. In Lithuaniâ ex singulis Palatinatibus & Districtibus bini constituuntur, in reliquis Palatinatibus, ut & Terris, Vielunensi, Dobrinensi, Oswiecimensi, Zatoriensi, singuli tantùm designantur. Possunt verò deputari Palatini, Castellani, aliique Magistratus ac Nobiles; munus illorum est annuum: per utrumque Tribunal Hybernum & Æstivum Secularis non nisi quarto demum annô elapsô, Spiritualis autem post biennium iterùm eligi potest, *vid. Const.* 1670. *p.* 50. Nemo autem potest esse Deputatus, qui causam ibi habet, *vid. Constitut. Anno* 1611. vel qui aliquô notatus est crimine, juxta *Constit. Anno* 1673. §. *Deputaci na Sadii.* Si verò aliquis post electionem sui velit causam suam, vel uxoris & liberorum, tàm ex reatu, quàm actoratu promovere, tunc concedendum non est, sed causa ad alterum Tribunal ad regestrum, *ex quo Judex*, remitti debet, nisi pars adversa sponte experiri velit, exceptis tamen causis violentiarum in personis euntis, redeuntis, & Lublini residentis Deputati, uxoris, liberorum, famulorum

lorum & bonorum commiſſarum, *vid. plur. Conſt. Anno* 1670. *pag.* 22. Incompatibile eſt quoque eſſe Nuntium ad Comitia, & ſimul Deputatum ad Tribunal eligi, *juxta Conſtitut. Anno* 1616. quæ in Comitiis Grodnenſibus ita declaratur, quòd nullus Deputatus (quamvis actu ipsô ſeſſionem in Tribunali non ceperit) poſſit eſſe Nuntius usque ad exſpirationem functionis ſuæ, uti & Nuntius non debeat fieri Deputatus, niſi poſt Comitiola relationis tâm in Regno, quàm M. Duc. Lithuaniæ; Idem etiam ſtatuitur de Nuntio Terreſtri cujuscunque nationis functionem habenti ab Exercitu. Juxta *allegatam Conſtitut. Anni* 1616. abſens etiam non debet creari Deputatus. Si Judex Terreſtris fuerit electus in Deputatum, alium ſibi in Judicio Terreſtri ſubſtituit, vigore Statuti Lithuanici *art.* 40. Si Judex Terreſtris vel alterius Judicii deputatus ſit, tùm in illa cauſâ, quæ ab ejus Judicio ad Tribunal devoluta eſt, nullum habet ſuffragium *Conſtit. Anni* 1578. Poſtquam electi Deputati ſtato tempore in hoſpitiis à Capitaneo loci diſtributis convenerunt, auditô priùs Sacrô Curiam aſcendunt ibidemque à Judicio Terreſtri Siradienſi (in Tribunali Petricovenſi) primò quidem ſpirituales deinde ſecula-

 res,

res, juxta ordinem capitulorum & Palatinatuum Terrarumque ad præſtandum juramentum vocantur. In Lithuania juxta Statutum præſtatur Jusjurandum coram Terreſtri Caſtrenſique Judiciô: jurant autem, quòd juſtè ſint judicaturi, nulla Conſilia partibus litigantibus daturi, ſecreta Judicii nemini revelaturi, munera non accepturi. Si cuiquam circa hunc actum illegitimitas Electionis objiciatur, tantiſper à jurejurando ſuſpenditur, donec reliqui juraverint. His peractis ſeculares Deputati Mareſchalcum creant, qui aliquando ordinis Senatorii eſt: Spirituales verò Deputati Præſidem ſibi deligunt, atque ſic fundatur Jurisdictio, & de objectione præfatâ ſententia fertur, removendo, ſi legitima, admittendo Deputatum, ſi illegitima fuerit.

V. Rota Juramenti, quod Deputati genuflexi tactâ imagine Crucifixi præſtant, talis eſt. *Ego N. juro, quia juſtè ſecundùm Deum, jus ſcriptum, æquitatem, partium controverſias judicabo; recognitionesque ſuſcipiam, divitis & pauperis, amici & inimici Civis & Peregrini, diſcrimine ſublatô, & neque favorem, neque odium, neque præmium, neque pænas mihi propoſita curabo, ſed in judicando ſolum Deum, jus ſcriptum, æquitatem, partium controverſias & recognitiones*

tiones in hisque omnibus conscientiæ meæ judicium sequar, & audiam, aliaque negotia mihi incumbentia, fideliter & pro posse meô faciam. Practicationes causarum cum nemine habebo, neque præmonitiones, neque Consilium dabo, nec munera accipiam, & quod non ambitiosè quæsiverim, ut ad hæc judicia eligerer, & Secreta Judicii nemini revelabo. Sic me DEus adjuvet & S. Crux Christi. In Lithuaniâ jurant cum tali imprecatione: *Uti justè juro, ita me DEus adjuvet in Trinitate una; & si injustè Deus mihi percutiat animam & corpus.*

VI. Pertinent ad hæc Judicia Tribunalitia appellationes, sive, ut loqvuntur, motiones omnes, à Judiciis Terrestribus, Succamerarialibus, Capitanealibus, Vice-Capitanealibus, & Commissarialibus ratione divisionum. Non permittitur autem appellatio in executione rei judicatæ, item in recognitione summæ tres mille florenos non excedente, pro vulneribus à taxâ capitis Plebei, aliisque quæ *in Constit. Anno* 1670. recensentur. Cives verò & Civitates in causis & actionibus merè Jurisdictioni Civili subjectas, non debent ad Tribunal citari, sed tantùm ad Officium competens cum appellatione post Curiam, *vid. Const. An.* 1633.

VII. Ordinem ſpecialem in Tribunali Lublinenſi obſervandum præſcribit prolixè *Conſtit. Anni* 1670. Porrò *Anno* 1676. conſtitutum eſt, ut per integrum Annum in utroque loco, Petricoviæ & Lublini continuò Judicia exercerentur, idque per biennium. Tandem *per Conſtitut. Anni* 1678. placuit, ut juris publici & Legum periti de antiqua forma reducenda aliquid conciperent, illudque poſtea circa Inſtructionem Regiam Comitiolis communicaretur, ad ulteriorem Ordinationem in Comitiis firmandam, obſervando interim *Conſtit. An.* 1670. neque miſcendo ulla alia Regeſtra inter cauſas Palatinales, atque ut Cauſas fiſci, non *compoſitum Judicium*, ſed *mixti fori* judicaret; illud in Regno ſex ſpiritualibus & ſex ſecularibus Deputatis, in Lithuania verò quaternario utrinque numero conſtat, juxta *Conſtit. Anno* 1641. *pag.* 14. Spectant illuc cauſæ, fundos & proventus Eccleſiaſticos, Monaſteria & capitula ſpectantes, injuriæ exceſſusque Perſonis vel locis Religioſis illatæ. Hoc, ſcilicet *mixti fori*, habet ſex Spirituales, & omnes Deputatos ſeculares: ſpectant huc cauſæ Jurisdictioni Terreſtri ſubjectæ, ratione bonorum & injuriarum Terreſtrium, ſi inter litigantes una vel alterutra Perſona ſpiri-

ſpiritualis, ſed ſi Perſona ſpiritualis inter litis comparticipes in ejusmodi causâ reperiatur, vel ſi cauſæ cum Perſonis ſecularibus ventilari cæptæ & deinde lite pendente in Perſonas ſpirituales, vel ſucceſſiones, vel aſſecutô Jure devolutæ ſint, ſeculare Judicium judicare debet. *Vid. Conſtit. Anno* 1607. *pag.* 835. 836.

VIII. Citationes debent ſub titulo Regio & Sigillo Terræ illius, in quâ citatus eſt poſſeſſionatus, extradi & ad minimùm duabus ſeptimanis antè terminum per Miniſterialem, ſive præconem publicum poni. *Stephan. in Conſtitut. Anni* 1578. Præponitur autem (uti ad Comitia & poſt Curiam) integer Titulus Regis. Ea enim eſt Gentis Polonæ in Reges veneratio, quod totum id, quicquid Comitia conſtituunt, Tribunalia decernunt, Magiſtratus & jurisdictiones omnes agunt, ſub nomine illorum fiat.

IX. Ne in Regeſtris Tribunalitiis variationes contingerent, conſtitutum eſt *Anno* 1618. *pag.* 6, ut Regeſtrum Tribunalitium ordinatè ſecundùm numerum ſcriberetur, & ſic partibus poſtulantibus gratis extraderetur. Si verò Notarius in favorem alicujus hanc ſeriem turbaverit, pœnam *Conſtit. Anni* 1618. in eodem judicio per ter-

minum tactum urgendam incurrit. Si ille vel ante, vel intra cursum Judiciorum moriatur, debent Deputati ex medio sui aliquem Deputatum eligere, qui prævio Juramento, hôc munere fungatur. *Constit. An.* 1616. *pag.* 43.

X. Decreta signantur Sigillô illius Terræ, ubi Tribunal celebratur. Si reus Decreto non paruerit, damnatur in duplum, quod per lucrum apud Lithuanos Peresudi vocatur, si nec illud solverit, actor opem Capitanei ejus Territorii, ubi reus bona habet, implorat, ex cujus Decretô bona Actori possidenda traduntur, sub certâ mulctâ, quod *Vadium* appellant, si reus prohibuerit, quæ deinde successivè duplicatur & triplicatur. Occurrendo inconvenientiis, declaratur *per Constit. Anno* 1670. *pag.* 22. ne Tribunal pœnas pro parte Judicii ultra Vadium Capitaneale simplex, & quidem (ubi vigor Juris hoc ipsum exigit in causis majoris importantiæ & contraventionum) decernat, sed easdem parti injuriatæ juxta causarum merita adjudicet.

XI. Summa istius Judicii Reverentia est, qui enim causam ibi habet, non ultra met quartus se sistere potest, & nemini, nisi tantummodo Judicibus, opertô capite in illô Justitiæ domicilio stare,

ſtare, vel ſedere licet, niſi quis rogatus fuerit. Solenne etiam illud in iſtâ Supremâ Camerâ hic annoto, quòd non modò Magnatum, ſed Regum ipſorum literæ, non niſi poſt latam ſententiam, reſignentur. Dum autem vota expediuntur, nulli planè intereſſe conceditur, & Judices Terreſtres, etſi ſuffragio careant, jurare nihilominùs ſuper non revelandis Secretis Judicii tenentur.

XII. Decreta verò non debent in dubium vocari, neque in judiciis poſt-Curialibus vel Comitialibus tolli & caſſari, *juxta Conſtit. Anni* 1607. Illorum, quæ ante mortem Regis lata ſunt, Executio differtur poſt Coronationem novi Regis, poſt qvam, duabus ſeptimanis Tribunalitia denuò inchoantur. Judicia, etiam tempore Comitiorum celebranda, ad qvæ interdùm ex paritate ſententiarum cauſæ remittebantur, ſed *Conſtitut. Anni* 1607. *pag.* 8040. ejusmodi cauſas ad proximum Tribunal remiſit, ut ſtatim ab initio poſt Juramentum præſtitum ex ſpeciali Regeſtro deciderentur: Nova tamen emergentia ad Comitia remittenda, ibidemqve decidenda veniunt, tenore Conſtitutionis allegatæ.

XIII. Singulare eſt, qvòd Deputatis Tribuna-

bunalitiis non liceat diebus feriatis convivia parare, vel iisdem interesse, secundùm Acta Elect. Reg. Michaël.

XIV. Tempore autem Expeditionis Generalis, uti omnia, ita & Tribunalitia silent Judicia. Quando enim Regia Majestas ante extraditionem Universalium tertiarum Tribunal compellat, limitari debet. Castrensia autem & Querelarum, aliaque quævis Judicia usque ad publicationem tertiarum Universalium durant, postea statim cessant. *Constit. Anni* 1634. *p.* 4.

CAP. V.

DE TRIBUNALIBUS THESAURI.

I.

ANtehac in Comitiis à Quæstoribus rationes exigebantur, sed cum ob brevitatem temporis, & magnas difficultates Respublica Anno 1613. huic negotio vacare non posset, constitutum est dictô annô Judicium, quod Tribunal Thesauri vocatur, in Regno quidem Radomiæ, in Magno autem Ducatu Lithuaniæ Vilnæ Judices sunt,

ſunt, præter Theſaurarios, aliquot Senatores in Comitiis ad hoc deputati, uti etiam ex ſingulis Palatinatibus & nonnullis Terris (Dobrinenſi, Vielunenſi, Chelmenſi, Halicienſi) ſinguli Nuntii. In Mazoviæ, Podlachiæ, atque Ravenſi Palatinatibus, quoniam aliquot ſunt Terræ, alternata obtinet Electio. In Magno Ducatu Lithuaniæ itidem ex Palatinatibus non tamen ex Diſtrictibus ſinguli eliguntur Deputati. Aliquando in Comitiis ſolummodò ex Ordine Senatorio conſtituuntur Deputati, Nobilitas autem ſuos in Comitiolis poſt-Comitialibus eligit, & hoc caſu etiam illis de ſalario proſpicit, quòd aliàs ex Theſaurô aſſignatur, vid. *Conſtit. Anno* 1638. 1655. 1670. *& Anno* 1674. Tempus horum Judiciorum quandò, & quamdiu celebrari debeant, in Comitiis definitur, & antequam inchoëntur, præſtant Deputati de judicando juxta Rotulam, in dicta *Conſtit. Anni* 1613. cui *Conſtitut. Anni* 1677. *pag.* 7. hoc adjecit, quòd jurantes Deputati cum ſubditis ſuis nihil contributionum debeant, hôc præſtitô Judicia exercent, & de Contributionibus, earumque Collectoribus, quibuscunque cognoſcunt, & quietantias extradunt, de quo prolixius agit *Conſtit. Anni* 1631. *pag.* 13. item *Conſtit. An.* 1634. *pag.* 5.

Si verò Collector Contributionum non satisfecerit Thesauro, cum Summâ retentâ aliam similem Summam in instanti solvere tenetur sub pœna peculatus, quæ in defectu super ipso decerni, ac publicari, & pro Executione ad loci Capitaneum remitti debet, Sigismund. III. *Constitut. Anni* 1634. *pag.* 5. Habent decreta hujus Tribunalis parem cum Tribunalitiis aliis authoritatem. Præter hæc Generalia Judicia quandoque in Palatinatibus, ubi retentores sunt, Deputati in Comitiolis Relationum eliguntur, qui Judicia de Collectoribus & Suc-Collectoribus exercent, eadem tamen unâ ad minimùm septimanâ ante Tribunal Radomense finire debent. Ne autem ad hanc functionem Exactores contributionum denominentur, cavet *Constit. Anni* 1667. Aliquando hoc Leopoli Thesauri Tribunal expeditur, ita, ut iidem Deputati simul etiam Commissionem ad exsolvenda Militibus stipendia peragant; ubi judicantur Milites, qui in Castris non comparuerunt, & qui damna, & injurias intulerunt, transitu, statione, vel exactione quâcunque illegitimâ; assident his Judiciis etiam Duces Belli, & duo ab Exercitu electi Deputati, vid. plur. *Constitut. Anni* 1622.

CAP.

Caput. VI.
DE JUDICIIS MARESCHAL-CALIBUS.

I.

EXercet hæc Judicia Supremus, vel in abſentiâ ejus, Curiæ Mareſchalcus, ita tamen, ut cauſæ prius apud Judicem Mareſchalcalem ventilentur, ab eoque per appellationem vel per remiſſam ad Mareſchalcum ipſum devolvantur.

II. Pertinent verò ad illa omnes Curienſes, tâm, qui Regiæ Majeſtati, quàm Senatoribus & Officialibus in Curiâ degentibus ad obſequia ſunt, ratione omnium & ſingularum differentiarum in Curiâ Regis & ſub ejus brachiô etiam tempore Comitiorum, uſu venientium, tâm Criminalium quàm Civilium. Conveniuntur etiam coram hoc Judiciô advenæ, cujuscunque ſint ſtatus & conditionis ſub præſentiâ Regis, & illi, qui contra pretia rerum à Mareſchallis inſtituta peccant. Hoc forum ultimæ eſt inſtantiæ, & cum aliqua eſt cauſa majoris momenti, non per viam appellationis, ſed informationis ſententia Regia expoſcitur, ut ex authoritate Auguſtâ ambiguum manifeſtetur.

III. Articuli Judiciorum Mareſchalcalium in Conſtitutione noviſſimâ Grodnenſi typis excuſſi,& approbati leguntur, cum declaratione, quòd Officiales Mareſchalcales, Judex & Notarius eâdem ſecuritate, quâ Nuncii Terreſtres gaudere, & à judiciis quorumvis ſubſelliorum, tempore Comitiorum ſcilicet quatuor ante Comitia ſeptimanis,& totidem poſt eadem finita,tàm in Regnô,quàm Magno Ducatu Lithuaniæ excepti eſſe debeant.

CAPUT. VII.

DE JUDICIIS MILITARIBUS DUCUM EXERCITUS.

HAbent Exercituum Duces poteſtatem, animadvertendi in Milites,pro gravitate delicti,nec ab eorum Judiciô admittitur appellatio, ut diſciplina Militaris, quæ eſt fulcrum Reipubl. in integro conſervetur, reſtricta tamen eſt nonnihil poteſtas illa in quibusdam, uti ex Capite qvinto patet. Habet etiam Tribunal Regeſtrum Cauſarum Militarium.

CAP.

Cap. VIII.

DE JUDICIIS CAPTURALIBUS.

QUandò & quomodò Judicia hæc tàm particularia, quàm Generalia celebrentur, jàm supra Libro primo de Inter-Regno dictum est.

Caput IX.

DE JUDICIIS TERRESTRIBUS.

I.

TErrestre Judicium tres Personæ Judex, Sub-Judex, & Notarius, constituunt. Cùm hoc Judicium sit Nobilitatis proprium, Judices illa non simpliciter accipit sed eligit, hôc scilicet modô: Cum aliquis horum, vel fatô exspirat, vel fortunâ ad aliud Officium adspirat, significat illud Nobilitas Palatino, vel in absentiâ ejus Castellanô ejusdem Palatinatus aut Terræ: qui intra sex hebdomadas, Nobilitatem ad locum Electionis convocat, ubi illa quatuor Nobiles ibidem possessionatos eligit, atque deinde Regi commendat, qui ex illis unum pro libitu confir-

mat. *Constitut. Anni* 1550. Antequàm autem sessionem capiant, tenentur in primis terminis coram Palatinô vel Castellanô, & in istorum absentiâ, coram Officialibus Terrestribus, & Nobilitate Juramentum præstare, sub pœnâ privationis Officii. Notandum hîc, quòd Senatores aliique Officiales Terrestres, hujus functionis sint incapaces, nec etiam spirituales Personæ eligi possint, *vid. Const. An.* 1562. Quia quodlibet Officium sua habet negotia, ideò etiam Judices & Notarii Terrestres Castrensia Judicia, vel Notariatus unâ cum Terrestribus possidere nequeunt, *Sigismund. August. Anno* 1550. Quod tamen Sub-Judex Terrestris possit simul habere castrense Officium, patet ex *Constit. Anni* 1658. Unô istorum Judicum absente, in Regno non possunt Judicia haberi, in Lithuaniâ verò licet tertium in locum absentis substituere; Si unus ex sæpè dictis Judicibus actionem in eodem Judiciô habet, potest alium possessionatum sine surrogatione Regiâ & absque Juramentô substituere; *Constitut. Anni* 1557. *pag.* 9. In Prussia præter Judicem & Notarium, assident octo scabini Nobiles possessionati & jurati, inter quos Palatinatus Culmensis etiam duos Consulares Viros è Civitate Thorunienſi admit-

admittit, præviâ etiam Electione isti Judices constituuntur, ita quidem, ut Judex deinde à Rege confirmetur, scabini verò simpliciter id est sine confirmatione Regis admittantur, *vid. Jus Terrestre Nobil. Pruth. numero 15. 17. & 21.*

II. Sunt verò isthæc Judicia Sądii Ziemskie suis locis & temporibus in Lege descriptis celebranda, sub nullitate Decretorum *Constit. Anni 1565.*

IN POLONIA MAJORE.

POSNANIENS. Palatinatus habet districtus duos, Kostens. & Wschoviens. Posnaniæ alii termini celebrantur Feria secunda post Festum S. Bartholomæi: alii Feria secunda post Festum Nativitatis B. Virginis Mariæ. KOSTENS. verò à singulis Posnaniens. post duas Septimanas, At WSCHOVIENS. à singulis Kostens. post unam septimanam.

KALISIENS. Quoniam ad terminos Terrestres interveniebant Contractus circa Festum S. Johannis, ideòque isti termini, qui post Festum Sanctissimæ Trinitatis celebrabantur, ad diem Lunæ post Dominicam Exaudi eô Ordine in Districti-

ſtrictibus uti antehac per *Conſtit. Anni* 1647. translati ſunt. Koninenſ. poſt Feſtum Sanctisſimæ Trinitatis, poſt elapſam ſeptimanam Pysdrenſes; deinde Gneſnenſ. & Kczinenſ. & Naklenſ. unâ ſeptimanâ, habendi ſunt. In autumno verò poſt Feſtum Michaëlis antiqua conſervatur cadentia.

SIRADIENS. habet diſtrictus tres: Petricovienſ. Radomſcienſ. Szadkovienſ. Siradiæ Primi termini judicantur, Feria ſecunda poſt Epiphaniæ. Secundi Feria ſecunda poſt Conductus Paſchæ. Tertii feria ſecunda poſt Nativitatis Beatæ Mariæ, quos ſeqvuntur Szadkovienſ. & alii in aliis diſtrictibus, *vid. Conſtit. An.* 1613. *pag.* 11.

In hoc Palatinatu eſt Terra Wielunenſ. quæ habet diſtrictum Oſtrzyſzovienſ. Wielunii Termini celebrantur à ſingulis, Siradienſ. poſt duas ſeptimanas. Oſtrzyſzovienſ. à ſingulis Wielunenſ. poſt ſeptimanam.

LANCICIENS. habet diſtrictus duos: Brzezinenſ. & Orłowienſ. Lanciciæ Judicia peraguntur. Prima, Feria ſecunda poſt S. Agnetis. Secunda, Feria ſecunda poſt Feſtum Aſcen-

Ascensionis. Tertia, Feria secunda post S. Michaëlis Brzezinens. termini à singulis Lanciciens. post duas septimanas, quos seqvuntur Orłovienses.

Brzestens. habet districtum Wladislaviens. Brzestens. Termini primi, Feria tertia proxima post S. Joannis Baptistæ. Secundi, Feria tertia post Nativitatis B. Virginis Mariæ; Tertii, Feria tertia post S. Agnetis. Wladislaviæ à singulis Brzestens. post unam septimanam.

DOBRZYNENS. Terra, Primi, Dobrzyniæ Feria tertia post Sancti Matthiæ. Deinde Lipniæ Feria secunda proximè sequenti: tandem Ripiniæ Feria secunda post octiduum. Secundi termini, Dobrzyniæ, Feria tertia ante S. Joannem. Lipnens. & Ripinens. ut supra.

Plocens. habet duos districtus: Raciązens. & Płonscens. Płociæ termini judicantur; Primi, Feria secunda post Dominicam Rogationum. Secundi, post S. Michaëlis. Tertii, Feria secunda antè S. Agnetis. Raciąsiæ proxima feria quarta post Pentecostes. Plonsciæ, Feria secunda post S.S. Trinitatis.

SAWKRZENEN: Primi termini, Feria ſecunda poſt Corporis Chriſti in Srzensko. Secundi, Feria ſecunda poſt S. Lucam. Tertii, Feria ſecunda poſt Dominicam Rogationum.

MASOVIENS: Hujus diſtrictus ſunt: Czerſcenſ. Warſchavienſ. Viſcenſ. Wyſsogrodienſ. Zakrocimenſ. Ciechanovienſ. Lomzenſ. Rozanenſ. Livenſ. Nurenſ.

Termini Terreſtres Czerſcenſ. Primi, Feria ſecunda poſt Miſericordiæ. Secundi, Feria ſecunda poſt Joannis Baptiſtæ. Tertii, poſt Franciſci celebrantur: quos in Grodziec: Warka & Garvvolin alii immediatè ſequuntur.

Terreſtres Warſchavienſ. termini: Primi, in Błonie, Feria ſecunda poſt S. S. Trinitatis. Secundi, poſt Franciſci. Tertii, ibidem Feria ſecunda poſt Dominicam Invocavit celebrantur. Singulos autem Warſchavienſ. Tarczynenſ. immediate ſequuntur.

Termini Terreſtres Viſcenſ. Primi, Feria tertia poſt S. Stanislai in Majo. Secundi, Feria tertia poſt feſtum S. Matthæi. Tertii, ibidem Feria tertia poſt Trium Regum celebrantur. Singulos

gulos autem Wyſocenſ. in duabus ſeptimanis, hos item Radzielowienſ. itidem in duabis ſeptimanis ſequuntur: ita tamen, ut quoties Tribunal ſub tempore tertiorum terminorum Palatinatum Maſoviæ judicaverit, ii termini tertii omittuntur.

Termini Terreſtres Wysſogrodienſ. Feria tertia poſt Conductus Paſchæ, poſt Octavas Corporis Chriſti, & Michaëlis celebrantur.

Termini Terreſtres Zakrocimenſes, Primi, Feria ſexta poſt Dominicam Invocavit. Secundi, Feria ſexta poſt S.S. Trinitatis. Tertii, Feria ſexta poſt Matthæi celebrantur.

Terreſtres Ciechanovienſes. Primi, in Sochocim, Feria ſecunda poſt Philippi & Jacobi. Secundi, Feria ſecunda poſt S.Bartholomæi. Tertii, ibidem Feria ſecunda poſt Epiphaniarum celebrantur, quos ſemper Ciechanovienſ. proxima Feria quinta; Prasnicenſes verò ab Actu terminorum Ciechanovienſium, in quatuor ſeptimanis ſequuntur. *Vid. Conſtitut. Anno* 1616. *pag.* 25.

Termini Terreſtres Lomzenſes. Primi, Lomzæ Feria ſecunda poſt Dominicam Re-

miniſcere. Colnæ verò Feria quinta poſt Dominicam Lætare. Secundi, Lomzæ in craſtino SS. Trinitatis. Colnæ verò Feria quinta poſt feſtum S. Joannis. Tertii, Lomzæ poſt Feſtum S. Matthæi. Colnæ verò Feria quinta poſt Feſtum S. Lucæ.

Termini verò Zembrovienſes: Primi, Feria quinta poſt Feſtum Epiphaniarum. Oſtrolęcenſem verò Feria tertia poſt Dominicam Reminiſcere. Secundi, Zembrovienſ Feria quinta poſt Pentecoſtes. Oſtrolęcenſ. Feria ſecunda poſt feſtum S. Margarethæ. Tertii, Zembrovienſ. quinta ante Hedvigis. Oſtrolecenſ. Feria ſecunda poſt Feſtum S. Nicolai celebrantur.

Termini Terreſtres Rozanenſes in Rozanovv: Primi, Feria ſecunda poſt Dominicam Invocavit. Secundi, Feria ſecunda poſt Corporis Chriſti. Tertii, Feria ſecunda poſt Michaelis celebrantur: quos ſemper Makovienſes quatuor ſeptimanis ſequuntur.

Termini Terreſtres Nurenſes. Primi in Nur, Feria tertia, poſt Circumciſionis Domini.

Came-

Camenecienſes, Feria ſecunda poſt Purificationis Mariæ. Oſtrovienſes Feria tertia poſt Dominicam Lætare. Secundi in Nur, tertia poſt Dominicam Conductus Paſchæ. Camenecenſ. Feria ſecunda poſt S. S. Trinitatis. Oſtrouienſ. Feria tertia poſt S. Ioan. Baptiſtæ. Tertii, in Nur, Feria tertia poſt Feſtum S. Matthæi, Camenecenſ. Feria ſecunda poſt Simonis. Oſtrovienſ. Feria ſecunda poſt feſtum S. Heliſabethæ celebrantur.

RAVEN. Termini celebrantur: Primi, Feria ſecunda poſt Reminiſcere. Secundi, poſt Pentecoſtes. Tertii, poſt Michaelis. Habet duos diſtrictus: Sochacovienſem, & Goſtinenſem. Sochacoviæ termini judicantur. Primi, Feria tertia poſt Dominicam Invocavit. Secundi, Feria tertia poſt SS. Trinitatis. Tertii, Feria tertia Aſſumptionis Beatæ Virginis Mariæ. Goſtini termini celebrantur. Primi, feria ſecunda poſt Oculi. Gabini proximè poſt unam ſeptimanam. Secundi, Feria ſecunda poſt Octavas Corporis Chriſti. Tertii, Feria ſecunda poſt feſtum Sancti Bartholomæi.

TERRA PRUSSIÆ. Judicia Terreſtria, juxta

juxta correcturam Jurium in Terra Prussiæ susceptam tali modo celebrantur.

IN PALATINATU CULMENSI, Radzyni & Torunii bis in Anno. Primo, Feria secunda post festum Corporis Christi Radzyni. Secundo, Feria secunda post Festum S. Hedvigis Thoruni.

IN MICHALOVIENS. autem septimana una semper post Culmen. Judicia celebrantur, & alternatim Brodnici & Neophori.

IN MARIÆBURGENS. Sztumæ. Primo, Feria secunda post Conductus Paschæ. Secundo, Feria secunda post Lamperti.

IN PALATINATU POMERANIÆ singulis districtibus Judicia itidem habentur bis in anno: & Dirschaviensia quidem Starogardiæ. Primo, Feria secunda post festum Circumcisionis Domini. Secundo, Feria secunda post festum S. Lucæ Evangelistæ. In aliis itidem districtibus locis consvetis, ita nimirum, ut Svecens. duabus Septimanis Dirschaviens. subsequantur. Post Svecensia verò aliorum porrò districtuum, una septimana invicem se consequantur; quæ si in diem

diem festum inciderint, Feria secunda subsequente celebrentur.

IN MINORI POLONIA.

Palatinatus Cracoviens. habet Districtus sex: Cracoviensem, Prossoviensem, Xięzen. Lelovien. Czchoviens. Bieczens. In quibus Districtibus unus Judex terminos Judiciorum obit, iis temporibus.

Cracoviæ. Primi termini celebrantur Feria secunda post Circumcisionis. Secundi, Feria secunda post Dominicam Invocavit. Tertii, Feria secunda post S.S. Trinitatis. Quarti, Feria secunda post S. Michaelis.

A quibus singulis Cracoviensibus terminis, in aliis Districtibus his temporibus judicantur. Prossoviens. post unam septimanam à Cracoviens. qui Feria secunda initium sumunt. Xięziæ verò quartâ die â Prossoviens. qui feria quinta incipiunt. Leloviæ à Xięzens. Feria tertia proximâ. Czchoviæ à Leloviens. post unam septimanam, qui Feria tertia inchoantur. Bieciæ à Czchoviens. proxima Feria secunda.

In

In eodem Palatinatu eſt Terra Osvviecimenſis, quæ ſuum Judicem habet, qui Zatori terminos celebrat his temporibus. Primos, Feria quinta, inter quatuor temporum dies, quæ ſunt poſt Dominicam Invocavit; Secundos, Feria quinta inter quatuor temporum, quæ ſunt poſt Pentecoſten. Tertios, Feria quinta, inter quatuor temporum, quæ ſunt poſt Exaltationis S. Crucis. Quartos, Feria 5. inter quatuor temporum, quæ ſunt poſt S. Luciæ.

Palatinatus Sandomiriensis habet diſtrictus ſex; Sandomirienſ. Radomienſ. Opoczenſ. Checinenſ. Wislicienſ. Pilznenſ., in quibus Diſtrictibus unus Judex terminos judicat his temporibus. Sandomiriæ primos, Feria ſecunda poſt S. Priſcæ. Secundos, Feria ſecunda poſt Dominicam Oculi. Tertios, Feria ſecunda poſt Corporis Chriſti. Quartos Feria ſecunda poſt S. Franciſci.

A ſingulis autem Sandomirienſ. terminis, in aliis diſtrictibus his temporibus judicantur. Radomiæ poſt ſeptimanam unam à Sandomirienſ., qui feria ſecunda incipiunt.

piunt. Opoczyniæ poſt unam ſeptimanam à Radomienſ. qui etiam feria ſecunda exordium ſumunt. Chęcinis ab Opoczynenſ. proxima feria ſexta. Wisliciæ à Chęcinenſ. Feria ſecunda, qui integram ſeptimanam perdurant. Pilznæ à Wislicienſ. poſt ſeptimanam, qui etiam feria ſecunda incipiunt.

In eodem Palatinatu eſt Terra Stęzicenſis, quæ habet proprium Judicem, is Stęzyciæ terminos his temporibus celebrat. Primos, feria ſecunda poſt Dominicam Conductus Paſchæ. Secundos, feria ſecunda poſt S. Matthæi Apoſtoli & Evangeliſtæ.

Palatinatus Russiæ habet Terras quinqve, Leopolien, Przemyslienſ. Sanocenſ. Chelmenſ. Halicienſ., cujusqve Terræ eſt ſuus Judex. In quibus Terris & earum Diſtrictibus termini his temporibus judicantur.

In Leopolienſi Terra, quæ habet Diſtrictus duos, Leopolienſ. & Zydacovienſ. Leopoli primi termini, Feria quinta poſt trium Regum. Secundi Feria quinta poſt Nativita-

tivitatem Joannis Baptistæ. Tertii Feria quinta post Michaelis. Zydaczoviæ, primi Termini à Leopoliensibus post septimanas tres & dimidiam: qui feria secunda inchoantur. Secundi, similiter à Leopoliensibus post tres septimanas & dimidiam: qui etiam feria secunda principium sumunt. Tertii, Feria secunda post S. Hedvigis.

In Præmysliensi Terra, quæ habet duos Districtus, Præmysliens. & Prævorscens. Præmysliæ primi termini, Feria tertia post S. Agnetis. Secundi, Feria tertia post Conductus Paschæ. Tertii, Feria tertia post S. Margaretæ. Quarti, feria tertia post S. Lucæ. Prævorsciæ primi termini Præmysliens. qui celebrantur post S. Agnetis, post tres integras septimanas, incipiunt Feria tertia post festum S. Dorotheæ. Secundi, Feria tertia post Dominicam Cantate. Tertii. Feria tertia post festum S. Petri vinculati. Quarti, Feria tertia post S. Martini.

In Sanocensi Terra, in qua unus tantum-

tum Diſtrictus, Sanociæ. Primi termini, feria tertia poſt S. Dorotheæ. Secundi, feria tertia poſt S. Laurentii. Tertii, feria tertia poſt S. Michaelis.

In Chełmenſi Terra, quæ habet duos Diſtrictus, Chełmenſem & Crasnoſtavienſem. Chelmæ primi termini, feria ſecunda proxima poſt S. Agnetis. Secundi, feria ſecunda poſt S. S. Philippi & Jacobi. Tertii, feria ſecunda inter Octavas Corporis Chriſti. Quarti, feria ſecunda ante Nativitatem B. Virginis Mariæ.

Crasnoſtavien: à ſingulis Chelmenſibus Terminis, poſt duas ſeptimanas: qui etiam Feriis ſecundis incipiunt.

In Terra Halicienſi, quæ habet duos Diſtrictus: Halicienſem & Trebovelenſ. Haliciæ, primi termini feria ſecunda poſt purificationis B. Virginis Mariæ. Secundi, feria ſecunda poſt S. S. Trinitatis. Tertii, feria ſecunda poſt S. Martini.

Trębovvle à singulis Haliciens. Terminis, post duas septimanas; qui etiam feriis secundis incipiunt.

Palatinatus Podoliæ uno tantum in locô termini celebrabantur. Kameneciæ, primi, Feria quinta post S. Agnetis. Secundi, feria quinta post S. Stanislai in Majo. Tertii, feria quinta post Omnium Sanctorum. Sed per Const. 1641. p. 28. injunctum est illi Judicio Terrestri, ut post quamlibet cadentiam Terminorum Camenecensium in spacio trium septimanarum etiam Laticzoviæ judicaret.

PALATINATUS LUBLINENSIS habet Districtus duos, Lublinensem, Urzędoviensem: in quibus unus Judex terminos judicat. Lublini, primi termini, feria secunda post Circumcisionis. Secundi, feria secunda post Michaelis. Tertii, feria secunda post Sanctum Matthæum.

Urzędovii à singulis Lublinensibus Terminis post duas septimanas: qui etiam feriis secundis incipiunt.

In hoc Palatinatu est Terra Luko-

vien-

vienſis, quæ habet ſuum proprium Judicem; qui Lukovi Terminos celebrat his temporibus. Primos, Feria ſecunda poſt Sanctorum Trium Regum. Secundos, feria ſecunda poſt S.S. Trinitatis. Tertios, feria ſecunda poſt S. Lucæ Evangeliſtæ.

Palatinatus Belzensis, habet Diſtrictus tres: Bełzenſem, Grabovecenſem, Horodlenſ. in quibus unus Judex Terminos obit his temporibus. Bełzæ, primi termini, Feria ſecunda poſt Circumciſionis. Secundi, Feria ſecunda poſt S Adalberti. Tertii, Feria ſecunda poſt Nativitatem S. Joannis Baptiſtæ. Quarti, feria ſecunda poſt S. Hedvigis. Grabovecia, â ſingulis Belſenſ. poſt duas ſeptimanas: Qui etiam feriis ſecundis incipiunt. Horodlæ, â ſingulis Grabovecenſ. in eadem ſeptimana feriis quintis incipiunt. Anno tamen 1616. p. 25. ordinatum eſt, ut Judicia Horodlenſia non amplius Horodlæ, ſed Graboveciæ ſimul & ſemel celebrarentur.

In eodem Palatinatu eſt Terra Buſcenſis: quæ habet ſuum Judicem, qui Buſcæ termi-

terminos indicat, à ſingulis Belſenſ. poſt unam ſeptimanam proximam: qui etiam feriis ſecundis initium ſumunt.

PALATINUS PODLACHIÆ habet Terras tres: Drohicenſem, Mielnicenſem, Bielęcenſem, quælibet ſuum ſeorſim habet Judicem, in quibus termini celebrantur, Judex Drohicienſis terminos judicat. Primos, feria ſecunda poſt Michaelis. Secundos, Feria ſecunda poſt Circumciſionis. Tertios, Feria ſecunda poſt Dominicam S.S. Trinitatis. A ſingulis terminis actorum expoſitio durat quatuor ſeptimanas. Sed per Conſt. An. 1631. p. 29. propter commoditatem illorum qui trans flumen Bug dictum habitant, ordinatum eſt, ut Judicium Drohicenſe ſeptimanâ poſt iſta Judicia Miedzyleſiæ judicaret.

Melnici Judex Melnicenſis terminos celebrat. Primos, Feria ſecunda ante Michaelis. Secundos, in craſtino die S. Agnetis. Tertios in una ſeptimana poſt feſtum S. Gregorii.

In Terra Bielſcenſi ſunt tres Diſtriſtrictus, Branſcenſ. Surazenſis, Tykocienſis: In quibus Judex terminos celebrat his tempo-

poribus. Branſcæ, Primos, feria ſecunda poſt Circumciſionis. Secundos, feria ſecunda poſt Conductus Paſchæ. Tertios, feria ſecunda poſt S. Michaelis. Surazium, à ſingulis Branſcenſ. terminis, protinus, atq; eos abſolverit, Judex judicare proficiſcitur.

Tykocini Primi termini, feria ſecunda poſt Dominicam Invocavit. Secundi, feria ſecunda poſt Dominicam S. S. Trinitatis. Tertii feria ſecunda poſt S. Martini.

Palatinatus Kyovienſ. Volhynienſ. Braclavienſ. non Polono Jure; nec Proceſſu Judiciario Polono in Judiciis utuntur; ſed Magni Ducatus Lithvaniæ, in quibus Termini his temporibus judicantur.

Palatinatus Kyoviensis habet Diſtrictus tres: Kyovienſ. Zytomirienſ. Hourucenſem, in quibus unus Judex terminos celebrabat. Inprimis Zytomiriæ, feria ſecunda poſt Circumciſionis. Deinde Kyoviæ, feria ſecunda poſt S. Georgii. Deniqve Houruciæ, feria ſecunda poſt S. Bartholomæi. Sed anno 1607. conſtitutum & Anno 1609. reaſſumptum eſt, ut tantum

tum Kyoviæ haberentur termini, ſicqve per Conſt. An. 1677. p. 17. ordinatum eſt, ut termini Kyovienſes Zytomiriæ & Obruciæ celebrarentur, donec Kyovia ad Regnum redierit.

PALATINATUS VOLHINENSIS habet Diſtrictus tres, Luceorienſem, Wlodimirienſem, Krzemenecenſem: ſinguli habent ſuum ſeparatim Judicem, in quibus Judicia celebrantur. Luceoriæ, prima, pro feſto Epiphaniarum Domini. Secunda, pro feſto S.S. Trinitatis. Tertia, pro Feſto S. Michaelis.

Włodimiry à ſingulis Luceorienſibus terminis, per tres ſeptimanas: Krzemeneciæ à ſingulis Wlodimirienſibus, ſimiliter poſt tres ſeptimanas.

PALATINATUS BRACLAVIEN: in quo in uno loco tantùm termini celebrantur, nempè Winnicæ, Primi, in craſtino Epiphaniarum. Secundi, in craſtino S.S. Trinitatis. Tertii, in craſtino S. Michaelis.

PALATINATUS Czerniechovienſ. duobus in locis Terminos habet Terreſtres, nempè Czerniechoviæ & Novogrodci, ita ut hi termini

ni ſemper poſt Czerniechovienſes intra tres ſeptimanas celebrentur, juxta Conſt. 1635. p. 17. & 18.

IN MAGNO DUCATU LITHVANIÆ.

Judices proprios habent Vilna, Oſmiana, Lida, Vilkomiria, Braclavia, Trokum, Grodna, Upitia, Poſocia, Novogrodkum, Volkovicia, Sſominum, Vitepſkum, Orſzanum, Brzeſcia, Pinskum, Mscisſavia, Minskum, Mozirskum, Rzecyſcia. In *Samogitia* quoq; habentur termini Terreſtres.

Livonia terminos ſuos habet Dyneburgi, & quidem tres, uti in Lithvaniâ: Primum, in craſtino Trium Regum: Secundum, in craſtino S.S. Trinitatis: Tertium, in craſtino S. Michaelis, vid. Conſt. 1677.

III. Citationi inſcribitur titulus Regius, non integer, ſed hunc in modum; Johannes Tertius DEI Gratia Rex Poloniæ &c. Sigillum additur ejus diſtrictus, ubi citandus eſt poſſeſſionatus, Conſt. 1589. p. 542. Citatio à Miniſteriali (Wozny, quem Palatinus cujusq; loci ex Privilegio Caſimiri Magni Anni 1368. creat, & poſt Jusjurandum literis inſtruit) inſinuatur citando, vel ipſi, vel ejusdem Tenutario, vel etiam Hortulano,

publicando citationis positionem, in villis verò desertis possessoribus deficientibus in ligno terræ infixo publicatur, vel in Parochia. Relatio autem Citationis positæ, duabus antè Judicia hebdomadis coram actis proprii districtus per eundem Ministerialem inscribi debet, vid. Constit. 1670. p. 22.

IV. Ut eadem, nec non Castrensia & Succameralia etiam tempore Comitiorum generalium exerceantur, cavet Const. 1677. p. 13. Ita tamen, ut illi, qui in Comitiis causam aliquam habent, usq; ad Comitiola Relationum eximantur, & Mareschallo testimonium producant, quod in Comitiis præsentes fuerint.

V. Ad Judicia Terrestria refertur Judicium Positionis Actorum Terrestrium, Polonicè (Ksiąg lezenie) in Minori Polonia & Prussia usitatum, atque per Const. 1607. & 1647. Palatinatui Kyoviensi concessum. Exercet hoc Judicium Notarius Terrestris cum duobus Camerariis, quorum alter est Judicis, alter Subjudicis. 1. Ad tollendam summam de bonis obligatis (o wykupno) 2. pro subdito profugo. Citationes emanant formulà sequenti; *quatenus coram Judicio Terrestri, vel positione actorum Terrestrium legitimè compareas.*

CAP. X.

Caput X.
DE JUDICIIS CASTRENSIBUS.

SEcuritatem Judiciorum Majores Noſtri apprimè neceſſariam judicantes, Locum Judiciorum Civitates earumqve Arces ſive Caſtra delegerunt, ipſi in pagis degentes, undè etiam hæc Judicia Caſtrenſia (Sądy Grodzkie) vocari meruerunt. In Polonia vocantur Capitanealia, quia à Capitaneis: In Pruſſia Palatinalia, quia à Palatinis exercentur. In Magno Ducatu Lithvaniæ quisq; Palatinus in ſuo Palatinatu eſt Capitaneus, Diſtrictus verò ſuos habent Capitaneos cum Jurisdictione, ad quos illa Judicia pertinent.

VI. In Criminalibus Citatio duabus Septimanis, in civilibus unâ præcedere debet, ſub ſigillo Capitanei, & ubi judicant, Palatini, ut ſupra dictum, ſub Palatinali. Prodeunt autem Citationes, non uti in ſupra dictis Judiciis ſub Nomine Regio, ſed ſub nomine Capitanei, hàc formulâ: N. Capitaneus &c. tibi &c. mandamus vigore Regio, & noſtrâ, quâ hac in parte fungimur, Authoritate. In Mazoviâ tamen nomen Regium præponitur.

VII. Pertinent huc inprimis quatuor articuli.

1. Violentia fœminis illata.

2. Præda in via publica facta.

3. Incendium & immissio ignis.

4. Invasio domus. Juxta ordinationem Sigism: I. de Anno 1540. Capitanei in Majori Polonia etiam causas de exemptione bonorum judicant. In Belzensi & Volhyniæ Palatinatibus Capitanei facultatem habent judicandi de profugis ex bonis Regiis, id quod etiam Palatinatus Sendomiriens., Podoliæ, Lublinens., Podlachiæ, & Braclaviens., juxta Const. 1661. p. 12. deindè hoc ipsum etiam Capitaneis Magni Ducatus Lithvaniæ per Const. 1667. p. 79. concessum legitur. Impossessionati quoqve Nobiles coram hoc Officio respondere tenentur Const. 1588. vocantur etiam huc Jure victi ad Banniendum, tum & alienô nomine aliquid recognoscentes, tùm quoqve ob non restitutionem rei arrestatæ, unius septimanæ spatio Capitaneus judicat. Statutum Lithvanicum addit despoliationes Templorum, Veneficia &c. vide illud Cap. IV. Art. 30. Quoad Judicia Palatinalia Prussiæ vide Jur: Terres: Correc: titulum 5. Num. 28. & 34.

VIII. Alterum Judicium Castrense est Vice-Capitaneale, seu Judicium officii & Quærelarum

(Polonicè

(Polonicè Skargi ut & Roczki.) In Prussiâ Vice-Palatinalia nuncupantur.

IX. Judicia Castren: singulis sex septimanis, Vice-Capitanealia verò singulis duabus septimanis, in Prussià Palatinalia singulis quadrantibus Anni, sed Vice-Palatinalia singulis Mensibus, celebrantur.

X. Ad forum autem Vice-Capitaneale pertinentes Actiones exhibet Zawacki in Processu Judiciario, ut sequuntur:

1. Pro divisione inter fratres.

2. Pro exdotatione & provisione sororum.

3. Pro violentâ expulsione de Tenutà.

4. Pro pæna trium Marcarum abacti, vel vagi, & ad fideiussoriam cautionem non extraditi; similiter ad forestam Regiam, intra triduum non præsentati pecoris.

5. Ad Inscriptionem.

6. Pro famulo, absq; literis testimonialibus à priori Domino obtentis, suscepto.

7. Pro pœnalibus actionibus: ut pro pæna trium Marcarum: pro vadio Capitaneali, centum viginti Marcarum, ob non factam divisionem.

8. Pro theloneo iniqvè extorto.

9. Pro non solutâ contributione, & Fumalibus.

10. Pro portatione pixidum seu bombardarum.

11. Pro recenti crimine, quod durat Anno & sex septimanis.

12. Quæ pro exeqvutione remittuntur, & aliæ privatâ lege huc pertinentes causæ.

XI. Officio Vice-Capitaneali Varsaviensi per Const. 1658. p. 42. conceditur, ut instar Judiciorum Cracoviensium sub tempus absentiæ Regiæ judicet, & quidem omnes Incolas Nobilis conditionis impossessionatos, uti etiam Plebeiæ conditionis in quocunqve fundo ibidem habitantes, salvâ appellatione Nobili ad Tribunal, inter causas terminorum tactorum, Plebeio autem post Curiam, in causis majoribus taxam trecentarum Marcarum excedentibus, exceptis causis Civium possessionatorum, quæ ad forum Civile pertinent, & causis fundi Incolarum spiritualium & Nobilium, quæ ad directum Dominum pro recognitione & decisione remittuntur, salvis privilegiis antiquis Civitatis antiquæ Varsaviæ, & Constitutionibus A: 1611. & 1633. in toto manentibus.

XII. A Judiciis Terrestribus & Castrensibus olim

olim ad terminos generales, sive ad Colloquia, interponebatur appellatio, si nimirum hæc antè Comitia incidebant, si verò priùs Comitiorum terminus erat, provocabatur rectâ ad ipsum Regem. Habebantur illa singulis annis semel Authumnali tempore in omnibus Palatinatibus: Judices erant Palatinus, Castellanus, Judex aliiq; Officiales Sigism. I Anno 1543. Tandem Rex Stephanus Tribunalitia instituit Judicia, de quibus supra dictum est.

Caput XI.

DE JUDICIO SUCCAMERARIALI.

I. Succamerarius est Prætor sive cognitor limitum. In Prussia autem hæc Judicia non à Succamerariis, quoniam Consiliarii Terrarum sunt, sed à Judice Terrestri cum duobus Scabinis exercentur, vid. *Jus Correc. titulo 7. Num. 7.*

II. Citatio emanat hôc modô: N. Succamerarius &c. tibi &c. innotescimus, quatenus coram Nobis &c.

III. Ad hoc forum tantummodò actio finium regundorum inter Nobiles de Jure refertur, idqve tum, si remissa causa à Judicio Terre-

ſtria d campum fuerit. Si differentia ſit limitum inter Bona Regalia, & Nobilium Terreſtria, non Terreſtre Judicium, neqve ſolus Succamerarius, ſed Commiſſarii Regii cognoſcunt.

IV. Decreti & totius Proceſſus Succamerarius per ſuas patentes literas refert Judici Terreſtri in terminis immediatè celebrandis, quas deinde literas per Actorem præſentatas, Judicium Terreſtre ad acta Terreſtria refert, ſive, ut loquuntur, actieat, ad perpetuam rei memoriam.

V. Si verò quis cum Succamerario ipſo, ratione finium, habeat actionem, tunc Succamerarius à Rege ſurrogationem petere debet, juxta *Conſt.* 1557.

CAPUT XII.
DE JUDICIO PALATINALI.

QUivis Palatinus Judæos ſui Palatinatûs in Civitatibus & Oppidis Regiis manentes judicat. De iis verò, qui in Civitatibus & Oppidis Nobilium habitant, quilibet Dominus Juſtitiam adminiſtrare tenetur. Judicantur etiam hîc mercatores breviores pannos vendentes, fraternitates artificum in detrimentum publicum factas.

Pro-Con-

Pro-Consules, qui precia rebus imposita à Palatino, observare negligunt.

Caput XIII.

DE JUDICIO PALATINALI cum CAPITANEALI.

Palatinale cum Capitaneali Judicio compositum judicat Præ-Consulem Constitutiones utriusq; de pretiis rerum non exequentem. In ejusmodi Citationibus Titulus Palatini & Capitanei conjunctim scribitur.

Caput XIV.

DE JUDICIO CAPITANEALI cum CIVILI.

Capitaneale cum Civili conjunctum celebratur, quando Capitaneus seu ejus Officium Nobilem ob privatum crimen in Civitate captum cum Officio Civili judicat, juxta Statutum Thorunense.

Caput XV.

DE JUDICIIS COMMISSORIALIBUS.

I. Exercentur hæc, 1. quando de fundo Regio & Nobilis alicujus controversia incidit. Const.

1633. p. 39. 2, quando agitur de exemptione Bonorum Regalium. 3. de divisione inter fratres, aut par Jus habentes, nisi de Juribus obstet controversia, tunc enim ad jus Terrestre pro definition e causa remittitur. Ad Commissionem verò requiruntur tria, 1. Commissio Regia, quâ subscriptis Personis negotium committitur: 2. Mandatum Regium, ut Tenutarius coram Commissariis compareat. 3. Innotescentia Commissionis Tenutario per Commissarios sub Sigillis, & subscriptione manuum edenda, atq; unà cum mandato per Ministerialem & duos Nobiles ad Capitaneum seu Tenutarium duabus antè terminum septimanis inferenda: Ad redimenda verò bona Regalia, sex hebdomadis præcedere debet.

II. Si verò controversia incidat de finibus inter bona utrinq; Regia, tunc non per Commissarios, sed per Revisores constituuntur limites. Ut hæc illustratio singulis quinquenniis elapsis fiat, vult *Const.* 1647. *p.* 25.

III. Valent etiam Judicia Commissorialia, si utriusqve partis consensu à Rege impetrentur.

CAPUT

CAPUT XVI.
DE JUDICIIS CIVITATUM.

CIvitates, quarum aliæ ſecundùm Jus Saxonicum, aliæ juxta Culmenſe, ut Pruthenicæ, aliæ ſecundum Jus Lubecenſe, ut Elbinga, Brunsberga & Frauenburgum vivunt, his Judicibus gaudent (ut prætercam Burgrabios) Præ-Conſulibus, Conſulibus, Sculretis ſeu Advocatis, & Scabinis, de quibus *Czaradzki in Proceſſ. Judiciar. Parte I. Tit. 2.* pluribus agit.

CAPUT XVII.
DE
JUDICIO COMPROMISSORIALI.

COmpromiſſoriale Judicium pendet ſolummodò ex partium conſenſu per inſcriptionem ad Acta Authentica præſtitutâ pœnâ, ſive vadio ſuper compromiſſo facto à partibus tenaciter ſervando.

LIBER IV.

DE PROVINCIIS REGNI POLONIÆ.

Caput. I.

DE PROVINCIIS IN GENERE.

I.

POstquam Jura Imperantis, & munia parentium, ac demum, quô Jure suum quisq; interesse persequatur, ob oculos posui, restat, ut de singulis Provinciis nonnihil, idq; non tam Historicè, quâm Politicè in medium proferam. Quæ quidem Hæreditario Jure possessæ, partim æquitate allectæ, nonnullæ Jure feudi devolutæ, quædam certis Pactis, nullæ autem vi Regno ac Regum Majestati accesserunt, ut verbis utar *Przylusii LIB. V. Cap. I.* Polonia autem (antiquis Sarmatia Europæa dicta) uti nunc a fortissimo & prudentissimo Rege Serenissimo Joanne III. gubernatur, quindecim in universum Provincias sub uno sceptro continet, nimirum ex serie Tituli Regii, Poloniam utramqve Majorem & Minorem, Magnum Ducatum Lithvaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Volhyniæ,

Kyoviæ,

Kyoviæ, Podoliæ, Podlachiæ, Smolensciæ, Severiæ, Czerniechouiæq;.

II. Crevit autem Polonia hunc in modum, dum Casimirus II. Russiam & Podoliam, Vladislaus Jagello Lithvaniam & Samogitiam, Casimirus Jagellonides Prussiam & Pomeraniam, Sigismundus Augustus Livoniam, Sigism. III. Severiam, Vladislaus IV. Czerniechoviam, Regno annexerunt, eodem cum Polonis Jure vivere voluerunt.

CAPUT II.
DE MAJORI POLONIA.

I. MAjor ideò vocatur, quia Lechus primus Princeps ibidem Gnesnam erexit, & sedem suam constituit, quæ tamen postea in Minorem Poloniam translata & Cracovia Metropolis facta est.

II. Tota verò Majoris Poloniæ amplitudo in octo Satrapias dividitur, in Palatinatus videlicet I. POSNANIENSEM, cujus Etymon inde, quod Poloni illo in loco primùm notitiam Christianæ Religionis (Poznanie prawdy) consecuti sunt. Adjungitur eidem Wschovense Territorium, cujus officia Terrestria, postquam per multos annos

nos in usu non fuerunt, per *Constit*: 1670, reinducta sunt. II. CALISIENSEM, ubi observandum, quòd hi duo Palatinatus strictâ significatione Majoris Poloniæ nomen mereantur. Sic Capitaneatus istorum Palatinatuum vocatur Generalis Majoris Poloniæ, & Szredensia Comitiola, quæ itidem dictorum modo sunt Palatinatuum, Majoris Poloniæ nuncupantur. III. SIRADIENSEM, qui in quatuor se Territoria extendit, scilicet Sieradiense, Szatkoviense, Radomscense, & Petrikoviense. Narrat de hoc Palatinatu *Paprocius* in Opere *Stemmat*: *pag*. 707: quòd ibidem ex Singulari Privilegio, quilibet Nobilis rubrâ cerâ literas suas sigillare possit, quoniam (ut nonnulli referunt) Lancicienfium insignia à Crucigeris vindicarunt. Plenioris Jurisdictionis signum est rubrà cerâ sigillare, neqve omnibus, nisi veteri consvetudine, aut certo Privilegio impetratum sit, competit, vid. *Kircherus lib. I. de Off. & Dign. Cancell.* Hodie in Poloniâ omnis Nobilis hoc Jure gaudet: Civitates autem in publicis instrumentis signandis viridi utuntur cerâ; Nisi Privilegio gaudeant. Ita Gedanensibus Casimirus Jagellonides Anno 1457. Privilegium rubrà cerâ signandi dedit. Quam prærogativam etiam aliæ nonnullæ

nullæ Civitates ab aliis Regibus acquisiverunt. In Gallia verò cera flava eminentioris est considerationis, quàm rubra, nam illa nemo nisi Rex utitur. Factâ mentione rubræ ceræ, addo ex Historiâ; quòd olim binis familiis in notam pœnæ impositum fuerit, ut neqve rubris vestibus uti, neq; inter Equestres homines in acie consistere eis liceret. IV. Terram VIELUNENSEM. V. LANCICIENSEM, tria habentem Territoria, Lenciciense, Brzezoviense, & Orłowiense. VI. BRZESTENSEM, qui complectitur Territoria quatuor, Brzestense, Crusvicense, Kovvalense, & Predecense. VII. INOVLADISLAVIENSEM tria Territoria habentem, videlicet Bidgostiense, Bobrunicense, & Inovladislaviense. Hi duo Palatinatus vulgò *Cujavia* dicuntur. VIII. RAVENSEM, tribus consistentem Territoriis, Ravensi, Sochaczoviensi & Gostinensi; De Arce Ravensi notandum, quòd captivi hostes Regni, si Majoris nominis & honoris fuerint, ibidem custodiri soleant.

III. Uti Provinciæ hujus Metropolis est *Posnania*, ita Posnaniensis Præfectus seu Capitaneus (quemadmodum jam innui) hanc prærogativam habet, ut Generalis Majoris Poloniæ nominetur,

netur, & in aliquot Districtibus suam Jurisdictionem exerceat. Sed non potest Generalis simul possidere Palatinatum Posnaniensem vel Calissiensem; hinc cum Illustrissimo Domino Joanni Comiti de Bnin Opalinscio Generalatus iste traderetur, Palatinatui Calissiensi renunciabat, & Brestensem Cujaviensem accipiebat.

IV. Generalius sub Majori Polonia comprehenduntur Palatinatus XIII. nempe, Posnaniens., Calissiensis, Sieradiens., Lenciciens., Brestens., Inovladislaviens., Plocens., Ravensis, Masoviæ, Podlachiæ, Culmens., Marieb: Pomeraniæ. Districtus LVII. Posnaniens., VVschovens., Costens., Valecens., Calissiens., Gneznens., Naklens., Pysdrens., Koninens., Krzynens., Syradiens., Satkoviens. Petrikoviens., Radomscens., Vielunens., Ostrzessoviensis, Lanciciens., Brzezinens. Orsoviens., Brestens., Konariens., Cruscens., Radzieioviens., Przedecens., Kovaliens., Inovladislaviens., Bydgostiens., Dobrzynens., Lipinens., Slomscens., Plocens., Racitzens. Srenens. Mlavens. Plonens., Zavorens., Bielscens., Ravens., Sochaczoviensis, Gostinens. Gambinens., Czernens., Varsaviens., Visnens., Vysso-

gro.

grodiens., Zakrocimens., Ciechanowiens., Lomzens. Rozanens., Livens., Nurens. Drohicens., Bielscens. Mielnicens., Culmens. Mariæburgens. Pomeraniæ.

Caput III.

DE MINORI POLONIA.

I. MInor Polonia in tres communissimè Satrapias seu Palatinatus dividitur I. CRACOVIENSEM, qui præter quatuor Districtus, Cracoviensem, Leloviensem, Bieczensem & Sandecensem, etiam tres Ducatus in se continet, I. Oswiecimensem, quem Janusius Dux & Dominus, Casimiro IV. Regi Poloniæ pro quinquaginta millibus grossorum Pragensium anno 1457. vendidit, teste *Przylusio pag.* 796. II. Zatoriensem, quem à Duce Janusio Joannes Albertus Rex pro octoginta millibus florenorum Ungaricalium anno 1494. comparavit, juxta dictum *Przylusium* 790. Incorporatio horum Ducatuum ad Regnum Poloniæ, ac in specie ad Palatinatum Cracoviensem facta est Petrikoviæ anno 1563. & renovata Varsaviæ anno 1564. III. Severiensem, quem Zbigneus Cardinalis & Episcopus Cracoviens. à Vladislao Ratiboriensium & Cessinensium Duce emit

emit eâ lege, ut penes successores suos semper esset Ducatus hujus Dominium, quo etiam in hunc usq; diem *Episcopi* Cracovienses gaudent. Hîc propter vicinitatem mentionem facio *Comitatus Scepusiens.*, qui est pars Hungariæ tredecim Oppida continens: accepit eundem Casimirus Tertius circa annum 1412. à Sigismundo Rege Hungariæ pro summa quadraginta millium latorum grossorum Pragensium in hypothecam. II. SENDOMIRIENSEM, qui dividitur in districtus Sendomiriensem, Vislicensem & Pilzinens. atq; Terram Radomensem, Stenzycensem, Opoczynensem, & Chencynensem. Sendomiriam fuisse olim sedem secundogenitorum testatur *Sarnicius*. III. LUBLINENSEM.

II. Sicut Provinciæ hujus caput est *Cracovia*, ita Generalis Præfectus Cracoviensis est primarius custos ac defensor non tantum Arcis Regiæ, in qua insignia Regni asservantur, verùm pacis ac tranquillitatis publicæ, unde Jurisdictionem habet latepatentem, non modò in agrestes & Oppidanos, sed etiam in Equestris Ordinis homines, estq; hic Generalatus cum Castallaniâ vel Palatinatu Cracoviensi compatibilis. Licet autem Præfectus Cracoviens. amplissimam Juris-

dictio-

dictionem habeat, tamen ſartorum tectorum Arcis & redituum Principis curam non habet. Eſt enim alius Magnus Proviſor (Wielkorządca) qui hanc functionem ſuſtinet. Poſnanienſis verò Capitaneus curat ſarta tecta Arcis Posnanienſ. & reditus Regios ejusdem Palatinatus.

Olim Jus eligendorum Conſulum Cracovienſium ad communitatem ſpectabat, deindè hoc Rex Locticus in Palatinum Loci transtulit, à quo hactenus Conſules Cracovienſes conſtituti fuerunt; ſed anno 1677 die 30. Decembr Magiſtratus obtinuit à Sereniſſimo Rege Privilegium ſuper liberam electionem Conſulum & Præſidentum, quod in Comitiis Grodnenſibus approbatum eſt.

IV. Ad minorem Poloniam, quatenus totum Regnum in tres dividitur Gentes, pertinent Palatinatus decem, Cracovienſ., Sendomirienſ., Lublinenſ., Ruſſiæ, Belzenſis, Podoliæ, Kyoviæ, Volhyniæ, Braclavienſ. & Czerniechovienſ. Diſtrictus verò XLV, Cracovienſ., Proſzovienſ, Lelovenſ., Czechovienſ., Xiąznenſ., Sandecenſ., Bieczenſ., Zatorienſ., Oswiecimenſ, Sandomirienſ, Chęnczynenſ., Wyslicienſ. Pilznenſ., Neokorczynenſ., Opocznenſ., Stenzy-

censſ., Radomienſ., Lublinenſ., Urcedovienſ., Lubavienſ., Leopolienſ., Drohicenſ., Samborienſ., Premyslienſ., & Przevvorſcenſ., Sanocenſ.,Zydaczovienſ.,Halicienſ.,Trembovvlienſ., Chelmenſ.,Krasnoſtavvienſ.,Belzenſis, Buſcenſ., Grabovecenſ., Horodlenſ.,Camenecenſ., Lutomirſcenſ., Kyovienſ.,Luceorienſ., Vlodimirienſ., Cremenenſ., Vinnicenſ., Braclavienſ., Czerniechovienſ., Novogrodenſis.

CAP. IV.

DE MAGNO DUCATU LITHVANIÆ.

I. JAgello Magnus Dux Lithvaniæ circa annum 1386. in Regem electus, ac Hedvigi Ludovici Poloniæ & Hungariæ Regis filiâ in uxorem ſumptâ Ducatum illum in unum & indiviſum, ac indifferens Corpus Regno annexuit, qui tamen ſuos retinuit Magnos Duces usq; ad Annum 1501. quô demum tempore Alexander Lithvaniæ Dux Rex creatus, unionem tam diu deſideratam ad finem perduxit. Quod fœdus Sigismundus Auguſtus executioni dedit, in quo, quemadmodum ad communionem libertatum & prærogativarum Regni Magnus Ducatus Lithvaniæ admittitur,

tur, ita ſimul ibidem Jus hæreditatis in eodem Ducatu Lithvaniæ aboletur, ubi inſuper non modò ex Perſonâ ſuâ dictus Rex ceſſit Hæreditate Lithvaniæ, verùm liberos ſuos, ſi quos progigneret, exhæredes totaliter eodem Diplomate declaravit, atq; ſic rem maximam imò pro impoſſibili judicatam in Republicâ effecit, ut etiam multi Senatores prudentiſſimi rerumq; peritiſſimi dictitaverint, cum unio Poloniæ Lithvaniæq; & executio Legum fiet, permiſſúros ſe, ut ſibi laqueus collo injiciatur. Privilegium ratione iſtius unionis in Comitiis Lublinenſibus anno 1569. in volumine Legum reperitur. Ita Sigismundus Auguſtus ea, quæ Proavus ejus Vladislaus Jagello ſanctè cum Regno pactus erat, Caſimirus Avus confirmaverat. Sigismundus verò Pater & Patrui Johannes Albertus & Alexander ſtipulatione quadam interveniente promiſerant, re ipſa præſtitit & perfecit.

II. Dividitur Communiſſimè in tres Palatinatus VILNENSEM, TROCENSEM, cui ſubeſt Terra Grodnenſis, & BRZESCIANENSEM.

III. Ad Lithvaniam reſpectu trium Gentium ſpectat Samogitia, Novogrodenſis, Mcislavienſ., Minſcenſ., Polocenſ., Witepſcenſ., & Smolenſcenſ.

ſcenſ. Palatinatus. Livonia verò utriq; nationi tam Polonicæ quàm Lithvanicæ communis eſt.

IV. Quoad controverſias forenſes, Ducatus ille peculiaria ſua obſervat ſtatuta, quæ Sigismundus III. per *Leonem Sapieham* ſupremum tunc Provinciæ Cancellarium in multis corrigi & augeri curavit.

V. Urbs Metropolis *Vilna* eſt, quæ in omnibus Juribus Magni Ducatus Lithvaniæ æquiparatur, & ad nullas exactiones, nedum hyberna, exceptis contributionibus Reipublicæ, tenetur, juxta *Conſt.* 1679.

CAPUT. V.

DE RUSSIA.

I. Ruſſia, (olim Roxolania) dividitur in Rubram & albam. Illa, ſic nuncupata, quia meridiano magis ſoli exponit incolas. Complectitur in ſe ſeptem ampliſſimos Palatinatus ſcilicet RUSSIÆ, qui in ſex dividitur Terras, Leopolienſem, Præmislienſem, Sanocenſem, Wisnenſem, Halicienſem, Cheſmenſem. PODOLIÆ, de quo *infra*. VOLHYNIÆ, de quo *itidem infra*. BELZÆ, qui dividitur in Diſtrictus Belzenſem, Grabovicenſem, Horodlenſem & Ter-

Terram Buſcenſem, inter quam & Diſtrictum Grabovecenſem alternata eſt in Comitiolis atq; in expeditione Generali, ſecundum *Conſt*. 1670. *pap*. 25. & BRACLAVIÆ, qui Palatinatus cum Kyovienſi & Czerniechovienſi computatus, *Ukraina* vocatur, à Kray, quod oram ſeu finem ſignificat.

II. Caput Ruſſiæ hujus eſt *Leopolis* Archi-Epiſcopali honore Nobilis, quin, quod rarò Civitati ulli accidit, duo ſunt ibidem Archi-Epiſcopi Catholicus & Armenicus, nec non Epiſcopus Ruthenicus (Władyk.)

III. Alba Ruſſia Magno Ducatui Lithvaniæ adjacet ſubjacetq;,& conſiſtit in ſex Palatinatibus nimirum SMOLENSCENSI de *quo infra*. NOVOGRODENSI qui duos habet Diſtrictus, Novogrodenſem & Słonimenſem. POLOCENSI, cujus Palatini liberè eligendi prærogativam Nobilitati dederunt antiquiores Reges. Quod Privilegium à Vladislao quarto *Anno* 1642. & à Michaële 1670. confirmatum legitur. VITEPSCENSI, qui duos Diſtrictus Vitepſcenſem & Bratisłavienſem, MSCISLAVIENSI, qui duos itidem Diſtrictus Mſcisłavienſem atq; Mozdzirenſem continet. Et MINSCENSI.

CA-

CAPUT VI.
DE PRUSSIA.

I. PRußia duplex eſt REGIA & DUCALIS. Illa quamvis eodem cum Polonis Regno contineatur, peculiares tamen leges, peculiare ærarium & Theſaurarium ſuum (qui olim Oeconomus ſeu Procurator Mariæburgenſis fuit) ac belli gerendi rationem diverſam antiquitus habet, nec nobilitas tempore motionis publicæ extra fines procedere tenetur, uti ſupra de Expeditione Generali dictum eſt. Diſtinguitur in CULMENSEM ac MARIÆBURGENSEM Palatinatus, atq; Epiſcopatum Varmienſem. In Palatinatu *Culmenſi* numerantur ſequentes Capitaneatus Kowalienſis, Radzimenſ., Grudentinus, Lipinenſ., Golubenſ., Pokrivnen., Brodnicenſ., Bracianenſ.; In Palatinatu Mariæburgenſi: Mariæburgenſ., Chriſtburgenſ., Tolkmitenſ., Stumenſis. Inter Civitates Pruthenicas olim CULMIA Metropolis fuit, nunc ordine prima eſt THORUNIUM, quæ habet metricæ, uti Elbinga Sigilli, & Gedanum Theſauri Terrarum Pruſſiæ cuſtodiam. *Elbingam* condidiſſe dicuntur Lubecenſes, à quibus etiam uſum Juris ejusdem

dem receperunt, uti patet ex privilegio ab Henrico de Hohenloë Magiſtro Ordinis anno 1246. ipſis dato, quod Jus Civitati etiam Brunsbergenſi poſtea collatum eſt. Recepit idem Jus quoqve Frauenburgum illudq; etiam nunc dictæ Civitates retinent, aliæ ex Jure Culmenſi cauſas ſuas dijudicant.

II. POMERANIA iisdem, quibus & Pruſſia Legibus utitur, & quaſi una Provincia cum Pruſſis computatur, dividiturq; in ſequentes Capitaneatus, Skarſzevienſ., Tucholienſ., Kiſovienſ., Pucenſ., Noven., Mirachovienſ., Hamerſteinenſ., Oſiecenſ., Sabovicienſ., Jaſieniecenſ., Parchovienſ., Borzechovienſ., Svecenſ., Koſcierynenſ., Tczevenſ. ſive Derſavienſ., Gnievenſ. ſive Mevenſ., Słuchovienſ. Hi autem Capitanei Jurisdictione ferè nullâ gaudent, præſertim, in Nobilitatem, Caſtrenſia quippe Judicia in Pruſſiâ Palatinis competunt. Metropolis Pomeraniæ eſt *Gedanum* totius Europæ Granarium, atqve inter Urbes Hanſeaticas primaria, quâ ad omnem occaſionem rei benè gerendæ in omnes partes nulla opportunior Civitas eſt, ut verè ſentit *Carncovius lib. 3. Epiſt. Illuſtr. Vir.* Quantum ergò in ejusdem conſervatione interſit

Reipublicæ, ratio dictitat, atqve experientia loquitur. Pro hujus libertate hactenus Belgæ tam acriter pugnarunt, ne nimirum à Polonia avelleretur. Sic etiam Rex Daniæ per Tractatum anno 1658. sese obligaverat, portui Gedanensi, si necessitas postulaverit, classe armatâ succurrere. Frumenta, & alia, quæ Poloni Gedanum deportant, externis mercatoribus aut omnino alteri, quàm Dantiscano Civi, vendere non licet. Ad munus Burggrabiatus in hac & aliis duabus majoribus Civitatibus secundum receptam consvetudinem veteremq; Legem, proponuntur à Magistratu Viri quatuor, ex quibus Rex uni officium istud confert.

III. De *Succamerariis* quorum tres sunt, nimirum Culmensis, Mariæburgensis, & Pomeraniæ, notandum est, quòd eosdem Casimirus Tertius Anno 1468. Prussiam ingressus, ad Senatum Pruthenicum adjecerit. Licet verò in Prussia inter Consiliarios locum habeant, in Comitiis tamen Regni inter Nuncios comparent, sessionemqve capiunt. Observandum porro, quòd Officia Succamerariorum Judicum, Subjudicum, & Notariorum non ex quatuor candidatis uni, sed, juxta morem Terrarum Prussiæ,

electo

electo Succamerario &c. huic & non alii munus istud à Rege conferatur. Secus per Regnum, ubi ex quatuor Candidatis unus à Rege confirmatur.

IV. Judicia Terrestria, in quibus Nobilitas causas suas ventilat, novem constituta sunt, ad quæ octo Scabini eliguntur. In Palatinatu Culmensi est unum, ad quod ex Consulari Ordine Civitatis Thorunensis duo Scabini à Nobilitate in octonarium numerum adsciscuntur. In Palatinatu Mariæburgensi itidem unum. In Palatinatu verò Pomeraniæ septem numerantur, Slochoviense, Tucholiense, Szvecense, Dersaviense, Sucoviense, Putcense, Mirachoviense. Castrensia Judicia, quæ in Poloniâ Capitaneis competunt, in Prussiâ à Palatinis exercentur. Ab initio Prutheni obtentu suorum jurium contenderunt, causas omnes in Conventibus suis Ordinum Generalibus decerni debere, non admissis ad Aulam Regiam *appellationibus*, ad quas tamen condescendere anno 1521. adstricti sunt, exceptis causis criminalibus, aliisq́; nonnullis casibus. Deindè licet Stephanus Tribunalia Summa in Regno Magnoq; Ducatu Lithvaniæ instituerit, causæ tamen Pruthenicæ à Regibus

dijudicatæ ſunt. Sed ſub Sigismundo tertio Anno 1598. ceperunt Pruſſorum Nobilium cauſæ ad Petricovienſe Tribunal trahi, & deniq; delegati illuc mitti. Civitates tamen Tribunalia declinant, & judicia tantum Regia agnoſcunt.

V. Præter ſupradictos Officiales ſunt in Pruſſia duo Gladiferi, unus in Culmenſi, alter in Mariæburgenſi Palatinatu.

VI. Advocatiæ ſeu Scultetiæ in Pruſsiâ omnes juxta antiquam Cruciferorum diſpoſitionem jure hæreditario obtinentur.

VII. De DUCALI PRUSSIA connoto ſequentia. Albertus Marchio Brandenburgicus trigeſimus quartus & ultimus Ordinis Teutonici Magiſter anno 1525. à Sigismundo primo Rege Poloniæ Dux Prusſiæ Feudatarius creatus fuit. Huic ſucceſſit filius Albertus Fridericus, quô defunctô Joannes Sigismundus Elector Brandenburgicus (qui illius filiam Annam duxerat) ſolenniter Varſaviæ in Comitiis Anno 1611. Dux Prusſiæ pro ſe fratribus eorumqve hæredibus maſculis inauguratus eſt.

VIII. Tandem *Pactis Bydgoſtenſibus* die 6. Novembr. anno 1657. confectis, & poſtmodum ab Ordinibus Reipublicæ in Comitiis Generali-

bus

bus Varsaviensibus anno 1658. confirmatis, inter Serenissimum Regem Poloniæ D. Joannem Casimirum, & Serenissimum Electorem Brandenburgicum Dominum Fridericum Wilhelmum convenit, ut altè memoratus Serenissimus Elector Ducatum Prussiæ iis finibus circumscriptum, quibus illum olim jure feudi ante Bellum Sveticum exortum possidebat, deinceps & descendentes Ejusdem Serenitatis Electoralis Masculi jure supremi Dominii cum summâ atqve absolutâ potestate sibi haberent, possiderent, regerentq; , absqve omnibus antehac præstitis oneribus. Deficientibus autem Masculis, ex præmemoratâ lineâ legitimâ Electorali descendentibus Serenissimis Regibus, & Reipublicæ Poloniæ jus suum integrum in præfatum Ducatum reservatur, & tali pacto, Ducatus ille à Republica Poloniæ non avelletur. In casu autem non existentium descendentium, promisit altè memoratus Rex Serenissimus pro se suisqve Successoribus specialem habituros rationem Agnatorum Serenitatis suæ Electoralis, nimirum Domus Culmbacensis & Onolsbacensis, ut ex consensu Comitiorum Regni aliis præferantur & ad Successionem ejusdem Ducatus ad-

mittantur, sub iisdem Feudi conditionibus & obligationibus, quibus antehac Serenissimus Elector ejusq; Antecessores illum vigore Investituræ possederunt.

IX. Actus solennis, quo supremum Dominium in Prussiam Ducalem Serenissimo Electori Brandenburgico per Commissarios Reipublicæ, scilicet Stephanum Vizga tunc Episcopum Varmiensem, nunc Archi-Episcopum Gneznensem, & Joannem Comitem de Leszno Leszczynski, tunc Vice-Cancellarium, postea Supremum Cancellarium Regni, tandem Palatinum Cracoviensem traditum, Regiomonti die octavo Octobris *Anno* 1663. celebratus est. Inter alia convenit in Pactis, ut quoties novum aliquod bellum contra Regem ac Rempublicam Polonam oriretur, Sua Serenitas Electoralis ejusqve Descendentes tenerentur mille quingenos pedites & quingentos Equites subministrare, quibus postquam ex Ducatu Prussiæ Ducali educti fuerint, Rex Regnumqve Poloniæ sustentationem subministraret. Sed circa assecurationem Elbingæ Regno Poloniæ post solutionem summæ quadringentorum milliun talerorum restituendæ quingenti Equites remissi sunt.

Suppe-

Suppeditavit autem Sereniſſimus Elector primâ vice copias ſuas Anno 1672. ſub Regimine Michaëlis Regis. Poſt cujus fata, cum ulteriùs Sereniſſimus Rex nunc gloriosè Regnans reprimendæ Barbarorum audaciæ, & incurſioni vires opponeret, iterum Sereniſſimus Elector dedit ſuppetias. Sed cum per aliquot Menſes rei Chriſtianæ militâſſent & præprimis ad expugnationem Bari ſtrenuam navaſſent operam, tempeſtas adverſus Provincias Electorales orta, cauſam dedit milites ſuos ad ſua defendenda repetendi. Aſt licet jam amplius manu militari adeſſe non poſſet, curâ tamen non defuit Sereniſſimus Elector, quin potiùs ad Magnum Moſcoviæ Ducem ablegavit Conſiliarium ſuum Joachimum Sculteтum ab Unfrid, qui Eidem præfatam ſuppetiarum revocationem expoſuit, inſtando, ut præfatus Magnus Dux pericula, quæ à Turcis imminerent, reſpiciens, Regno Poloniæ notabili ſuccurreret Exercitu. Id quod etiam auxilium altè memoratus Elector jam Anno 1673. per eundem Ablegatum ſollicitaverat.

X. Primus Ducatum hunc nomine Sereniſſimi Electoris immortali cum gloriâ adminiſtravit Illu.

Illuſtriſſimus ac Celſiſſimus Princeps Dominus *Boguslaus Radzivill* Dux Byrzarum, Dubincorum, Sluciæ, & Kopyliæ, Sacri Romani Imperii Princeps ac Supremus Stabuli Magni Ducatus Lithvaniæ Præfectus, qui ob ingentia in Poloniam Pruſſiamqve merita, Princeps immortalitate digniſſimus eſt habitus. Sed, ut ſunt vanæ ſpes hominum, ex Poloniâ Anno 1669. reverſus, in itinere ſub ipſis ferè mœnibus Urbis Regiomontanæ, extremo dicti Anni die, extremum etiam vitæ clauſit diem. Illatus in Urbem, tantum apud omnes concitavit luctum & dolorem, quantum antea Divinis ſuis virtutibus ſibi conciliaverat amorem, qui etiam in Electione Anni præfati adeò eluxit, ut aliquot pro ſe habuerit ſuffragia. Sed maluit mereri, quàm ambire. Terra Coronam monſtravit, Cælum dedit.

XI. Alter isqve modernus Prusſiæ, uti & Pomeraniæ & Principatus Camini Gubernator Generalis eſt, Illuſtriſſimus ac Celſisſimus Princeps Dominus *Erneſtus Boguslaus Dux de Croy & Arſchott*, S. Rom. Rom. Imp. Princeps. Dubium num ortûs antiquitate, num Prudentiæ rariſſimæ laudibus celebrior Princeps. Prognatus enim eſt

eſt Paternâ ſtirpe ex præantiquâ illa Crojorum Principum familia, quæ, teſtante Hiſtoria, à Regibus Hungariæ, ipſoqve Attilâ originem ducit. Maternâ verò per matrem ſuam ultimi Pomeraniæ Ducis Boguslai XIV. Sororem Reges Poloniæ ex familiâ Jagellonicâ oriundos proximâ contingit cognatione. Tanta etiam prudentia Provincias ſibi commiſſas adminiſtrat, ut nemini Principum hac in re cedat.

XII. Dedit præterea Sereniſſimus Rex ac Reſpublica Polona Serenitati ſuæ Electorali, Ejusdemqve poſteris maſculis Jure feudi duas Præfecturas, Leoburgenſem & Butovienſem, ac de ampliori benevolentia Serenitatem Ejus ac illius hæredes ab omni juramento, nec non tributis & exactionibus, quibuscunqve ratione dictarum Arcium & Oppidorum præſtandis dimiſit, ac liberos fecit, prout olim à Ducibus Pomeraniæ eædem Præfecturæ Lauenburg & Bütau tenebantur; Redierant hæ anno 1637 poſt fata Boguslai XIV. ultimi Ducis Pomeraniæ ad Polonos, & Palatinatui Pomeraniæ reincorporatæ fuerant, *vid. Conſt:* ejusdem anni *&* 1641 Quòd olim hoc Feudum Ducibus Pomeraniæ propter neceſſitatem & bonum publicum cum conſen-

ſu Ordinum factum & traditum fuerit, *teſtatur Conſt.* 1562 & Diploma hîc annexum, quod exhibet *Przyluſius lib. V. Statut. cap.* 4. hoc tenore: Ad perpetuam rei memoriam. *Nos Sigism. &c. Univerſis & ſingulis præſentibus & futuris harum ſeriem inſpecturis. Manifeſtum facimus, quia vigentibus olim Bellis inter Sereniſſimum felicis memoriæ Caſimirum Regem parentem & prædeceſſorem Noſtrum, ac inter Ordinem dictum S. Mariæ Teutonicorum in Pruſſia Illuſtris olim Princeps Dominus Ericus Stetinenſ. Pomeraniæ, Caſſubiæ, Vandaliæ Dux & Princeps Rugiæ, multa in ipſis bellis & controverſiis favoris, benevolentiæ & obſequii ſui erga prædictum Sereniſſ. parentem Noſtrum officia exhibere, & ſuppetias non vulgares illius Majeſtati defunctæ adverſus hoſtes ejus præſtare ſolitus erat, ac ob eam cauſam illi Arcem Bütov unà cum Oppido ibidem conſiſtente, nec non Civitatem Lauenburgk cum univerſis fructibus & proventibus ad illam pertinentibus idem Sereniſſ. Parens Noſter ad arbitrium & beneplacitum ſuum conceſſerat, ut id ex literis & aliis monumentis abundè conſtat. Deindè verò ad eam benevolentiam & conjunctionem, quæ inter Sereniſſimos prædeceſſores Noſtros & prædictum Dominum Ducem Ericum, ac poſteros ejus interceſſerat, etiam affinitas, & neceſſitudo acceſſit, quæ ad hæc usq; tempora mutuis officiis*

officiis & amore coaluit, ita, ut prædictas Arces & Oppida repetita quidem aliquoties, tamen non gravatim & nos & Sereniss. Fratres ac prædecessores Nostri possideri à Nominatis Ducibus Pomeraniæ citra Jurium Regni sui detrimentum ferebant. Cum postremò Nos ad has Terras nostras Prussiæ venientes inviseret, officiosissimè Illustris Princeps Dominus Georgius Stetinens. Pomeraniæ, Cassubiæ, Vandaliæ Dux, & Princeps Rugiæ, nepos noster ex sorore charissimus, & suam ac Illustris fratris sui germani Domini Barvini singularem erga nos propensionem animi & observantiam declaravit, remisitq; nobis & successoribus nostris de dote Illustrissimæ olim Dominæ Annæ sorori Nostræ à præfato Sereniss. Domino Rege Casimiro patre Nostro promissa quatuordecim millia aureorum Hungaricalium, volentes vicissim erga Illustritates eorum uberiorem amorem nostrum testari, & illas eorumq; successores nobis ac Regno nostro arctiori benevolentiâ & conjunctione devincere, attamen Juribus Regni Nostri non deesse, illis & earum hæredibus masculis, Arces & oppida prædicta Byton & Lauenburgk cum omnibus & singulis eorum subditis, Vasallis, fructibus, libertatibus, eminentiis, censibus, proventibus, Juribus, & pertinentiis universis, sicuti illa ad arbitrium & beneplacitum, ut dictum est, Serenissimorum prædecessorum Nostrorum & nostrum hactenus usu

 & fru-

& fructu tenuerunt, de Consilio & consensu Dominorum Consiliariorum tàm Spiritualium quam Secularium Regni Nostri tenen. haben. fruen. uten. & poßidens, in perpetuum Jure feudi pro Nobis & successoribus Nostris Regibus Poloniæ dedimus, ac conceßimus, ac illos de eis ipsis Arcibus & Oppidis Bytow & Lauenburgk investimus, & tenore præsentium damus & concedimus, illosq; & eorum hæredes de ampliori gratiâ & benevolentiâ Nostrâ ab omni Juramento, nec non tributis & exactionibus quibuscunq; nobis & posteris Nostris ratione dictarum Arcium & Oppidorum præstandis dimittimus, & liberos facimus. Pollicemur præterea dictos Principes in prædictis Arcibus & eorum pertinentiis, quantum in nobis est, defendere ac tueri, tenebunt tamen & obligati esse debent præfati Domini Duces & eorum Successores ad singulas successorum Nostrorum Regum Poloniæ Coronationes, vel venire ipsi, vel Consiliarios aut Officiales suos mittere, qui hoc ipsum jus feudale de præfatis Arcibus & Oppidis ad Regnum Nostrum pertinens ita, ut jam dictum est, recognoscent, & literas ejus recognitionis & renovationis ipsius feudi, quæ gratis illis debent dari, â novis Regibus accipient. Quod si aliquâ legitimâ causâ impediti, hoc officium & debitum in Coronationibus Successorum Nostrorum non fecerint, nihil ea negligentia afferre illis detrimenti debebit, dummodò alio

alio brevi tempore post Coronationem id præstare curaverint. Ubi verò ipsi Principes Domini Georgius & Berninus Duces Pomeraniæ sine legitimis masculis feudi hæredibus, vel eorum legitimi masculi feudi hæredes, non relictâ prole virili decederent, stirpsq; & progenies eorum Mascula & legitima deficeret, tunc prædictæ Arces & Oppida Bytou & Lauenburg cum omnibus suis bonis, subditis, Vasallis, fructibus, libertatibus, Juribus, eminentiis & pertinentiis universis, ac cum pleno jure & possessione citra omnem difficultatem ad Nos & posteros Nostros Reges Poloniæ redire debebunt: salvâ tamen interim Jurisdictione perpetuò, proventibus, decimis seu Episcopalibus, cum villis bonis & piscaturis ac libertatibus ad Reverendum Joannem Episcopum & Ecclesiam Vladislaviensem ex antiquo pertinentibus. In cujus rei testimonium Sigillum Nostrum est præsentibus appensum. Actum & Datum in Civitate Nostrâ Gedanensi die Inventionis S. Crucis Anno Domini 1526. Regni Nostri anno XX.

XIII. Jus illud Serenissimus Elector primâ vice sub Rege Michaele die 5. Mens. Julii anno M. DC LXX. uti & porrò sub moderno Rege Serenissimo per defunctum Johannem Liberum Baronem ab Hoverbeck Consiliarium Statûs intimum recognovit sine Juramenti solennitate, formu-

formulâ tali. *Ego Sereniſsimi Electoris Brandenburgici Conſiliarius & Officialis, ad recognoſcendum juxta tenorem Pactorum Bydgoſtienſium Jus feudale de duabus Præfecturis Lauenburg & Bytau cum omnibus & ſingulis earum pertinentiis, Juribus, reditibus, & eminentiis, delegatus Plenipotentiarius, hoc ipſum jus feudale ad Regnum Poloniæ pertinens à Sacrâ Regia Majeſtate, uti & earundem Arcium & Oppidorum directo Domino, recognoſco, literasq; ejusdem recognitionis & renovationis feudi prædicti Pactis conformes, à Sacrâ Regiâ Majeſtate Veſtra mihi extradi peto.*

CAPUT VII.
DE MASOVIA.

I. DUcatus ille ſeculo XI. Regnante Miecislao II. â Corpore Poloniæ (tunc in Rixæ Reginæ impotens Dominium concitatæ) per Maslaum vel Mazum avulſus, ſed hoc per Caſimirum I. victô recuperatus dicitur. Poſtquam verò Anno 1220. in Conventu Sendomirienſi Leſcus Albus fratri ſuo Conrado Maſoviam, Cujaviam, & Dobryniam conceſſit, ſuos habere Duces cæpit, Regibus tamen Poloniæ obnoxios, deindè Rex Joannes Albertus, dum Joannes ſive Januſius Dux mortuus eſſet, Tractum Plocenſem

ſem Regno adjunxit, manente penes fratrem ejus Conradum Maſoviâ. Hoc etiam anno 1503. defunctô promiſſa & conceſſa erat liberis, usqve ad maſculorum defectionem, paterna poſſeſſio. Caſu tandem exiſtente ſub Sigismundo Anno 1526. Ducatus iſte ad Corpus Poloniæ rediit, & Majori Poloniæ adſcriptus eſt, Petricoviæ *Anno* 1540. Conſvetudines deinde hujus Ducatus Stephanus Rex ſub tempus Coronationis ſuæ Anno 1576. approbavit, abrogando Vicesgerentiam Maſoviæ, Palatinatumqve aliis Palatinis adæquando.

II. Quatuor Satrapiis Maſovia diſtincta eſt: Plocenſi nimirum Palatinatu (quem Anno 1495. poſt fata Januſii *Plocenſ.* Ducis cœlibis, Joannes Albertus ad ſe devolutum Regno adjunxit) *Podlachico* & eo qui peculiariter *Maſoviæ* nomen retinet, atqve *Terra* Dobrinenſi. De quâ annoto, quòd Chriſtianus Epiſcopus Pruſſiæ Conrado Maſoviæ Duci author fuerit, ut Equites de Dobryn ad avertendas Pruſſorum invaſiones, & ad promovendam Religionem Chriſtianam inſtitueret, qui regulam habitumqve Enſiferorum Equitum Livonicorum aſſumpsêre. Appellati autem à Caſtro Dobryn, quod ipſis Dux memoratus

ratus extruit. Hic deindè, cum ſupradicti Equites â Pruſſis cæſi eſſent, Equites Ordinis Teutonici accerſit. Ipſa verò Maſovia, quoniam eſt ampliſſima Provincia, in decem Territoria dividitur, *Czernenſe*, *Varſavienſe* (cujus de nomine Urbs in ipſo propè umbilico eſt Regni ac inter Polonos Lithvanosqve media) *Viſnenſe*, *Vyſogrodenſ.*, *Zakrocimenſe*, *Czechanovenſ.*, *Lomzenſe*, *Rozanenſ.*, *Livenſe*, *Nurenſe*.

CAPUT VIII.
DE SAMOGITIA.

SAmogitiæ Ducatus nullum habet Palatinum, ſed ſummus ejus Toparcha eſt Capitaneus, locum in Senatu obtinens, quem ſolus ex omnibus Præfectis ingreditur. Singulare etiam eſt, quòd, ſi vacat iſte Capitaneatus, unus Regi Candidatus præſentetur, quem eligit confirmatqve.

CAPUT IX.
DE LIVONIA.

I. CUm Joanus Magnus Moſchoviæ Dux longo in Livoniam Imperii Romani tunc bello Turcico implicati Provinciam bello incumberet, fortalitia occuparet, & deniqve ipſum Livoniæ

niæ Magiſtrum Fürſtenbergium in Arce Felin caperet, Illuſtriſſimus Dominus Gothardus Ketler à Statibus & Exercitu in Caſtris in Coadjutorem & poſtea in Magiſtrum Ordinis Teutonici & Principem Romani Imperii (quem titulum Waltherus Plettenbergius primùm acquiſivit) aſſumptus, atq́ve ærumnis publicis *anno* 1558. defenſor objectus eſt. Etenim niſi temporibus illis periculoſiſſimis, ubi inſuper diviſus per contraria ſtudia populus erat, Moderator obtigiſſet prudentiſſimus, uno quaſi lapſu res Livonicæ ruiſſent, non ſine gravi Reipublicæ Polonæ incommodo, cùm dicta Livonia confinis Lithvaniæ, Pruſſiæq́ve eſſet Provincia. Poſtquam ergò nihil reliquum videbatur, quàm aut tenere Libertatem, aut mori ante ſervitutem, circumſpiciebat Janus ille, cum quâ gente ſtaret, ſed nullibi gratior eminebat libertas, cùm & Diſſidentes in Religione Chriſtianâ bono pacis omnimodè gauderent, quàm ſub Rege Polonorum, quorum tunc Sceptra Sigis. Aug. moderabatur. Livones igitur â Polonis auxilia, Poloni à Livonibus ampliſſimam obtinuerunt Provinciam, è qua tanquam ex Trojano Equo multi militares viri prodiêre prodeuntq́ve.

II. Cum verò altè memorati Illuſtriſſimi Ducis Gothardi ſingulare ſtudium in adducendâ totâ Provinciâ (exceptis Revalienſibus, qui ſine conſenſu Magiſtri Erico Svecorum Regi ſe dederunt) extaret, & ita ipſius Dignitas, virtus ac fides, de Poloniâ optimè mereretur, Eidem, mutato ſtatu priori, *Anno* 1561. â Sereniſſimo Rege Sigiſmundo Auguſto Ducalis Titulus adinſtar Ducis in Pruſſiâ cum omni dignitate, inſignibus, privilegiis Ducalibus, ac ditionibus certis tributus, & ejus Illuſtritas Vaſallus Poloniæ Regum Feudatariusqve Princeps, & Regni Magniqve Ducatus Lithvaniæ membrum factus, ac poſtridie ProRex Gubernatorqve Livoniæ proclamatus fuit.

III. Tempore quidem Sigismundi Auguſti Illuſtriſſimo Principi Domino Gotthardo certæ ditiones asſignatæ, ſine infeudationis ſolennitate, fuerunt, poſtea autem vigore legitimæ inveſtituræ â Sereniſſimis Succedaneis D. D. Stephano, Sigismundo III. Vladislao IV. Joanne Caſimiro, Michaële, & Sereniſſimo Joanne III. Regibus Eidem Succeſſoribusqve attributi ſunt, nimirum totus ille Tractus Curlandiæ & Semigalliæ, incipiendo â Salſo Mari ſurſum ſequendo fluvium Hylga,

Hylga, aſcendendo ad antiquos limites diſpoſitos inter Samogitiam, Lithvaniam, & Prusſiam ab unà, & Livoniam ab alterà, partibus, verſus Diſtrictum Polocenſem ad Dunam Fluvium, deſcendendo verò Duna usqve in mare ſalſum, adeò, ut quicquid in iſtis terminis cis Dunam verſus Lithvaniam continetur, & ad Ordinem Livoniæ ſpectabat, in perpetuum apud Illuſtritatem ejus, ipſiusqve hæredes Maſculos permaneret, & per conſequens etiam Diſtrictus Piltenſis, de quo pluribus infra.

IV. Primi utilitatis fructus ex hâc ſpontaneà deditione Livoniæ colliguntur, quòd Gens Sarmatica cum Svetica vicinitate conſociata, pro cauſa eligendi SIGISMUNDUM Tertium in Regem ſuum habuerit promiſſam à Serenisſimo JOANNE Sveciæ Rege Ducatus Eſthoniæ reſtitutionem. Occaſione itaqve Eſthoniæ, quam dictus Illuſtriſſimus Dominus GOTHARDUS ad Regnum Poloniæ adducebat, Sveciqve eandem eo tempore tenebant, tanquam cauſa impulſiva SIGISMUNDUS in Regem Poloniæ electus, quo tanquam hæreditario Sveciæ Rege aſſumpto, Regnum Sarmaticum fines ſuos usqve ad mare

glaciale dilatavit, altiusqve certè quàm unquam antehàc ſub id tempus aſcendit.

V. Habuit Illuſtrisſimus Dominus GOTHARDUS Filios Duos, qui exemplo monituqve Domini Parentis vitam fortunasqve ſuas bono Reipublicæ exponere, ſummæ gloriæ ſibi duxerunt. Illuſtriſſimus WILHELMUS, Junior natu, Parens regnantis moderni Ducis Curlandiæ, cupidus virtutum, Caſtra Sereniſſimi Regis STEPHANI in Moſcoviâ ſecutus, in proximam Turrim Pieczuræ obſeſſæ evaſit, & rarâ Principum audaciâ in imam ejus partem per ſcalas deſcendit. In prælio ſub Wittgenſtein in Diſtrictu Revalienſi habito par ardor pugnandi, alacritasq́; ſundendi hoſtem erat, temporibusqve ſubſequentibus objectu corporis ſui, ac erogatione bonorum ſuorum impetus hoſtiles in Livonia arcuit.

VI. Illuſtriſſimus Dominus FRIDERICUS, major natu, majoribus victoriis onuſtus, magna fama in Regno Poloniæ vixit, cui Piaſecius hoc encomium reliquit. FRIDERICUS Curlandiæ Dux cum quingentis Equitibus Curlandis in ſubſidium Polonis veniens, ac per

Dunam Fluvium contemtô periculô, nando celeriùs transitum quærens adactis in flumen Equis in vadum, nulli ante nec peritissimis illorum locorum cognitô fortuna victoriæ præsagâ illatus transiit incolumis, atqve in fronte unâ cum prætoria Chodkievicii hastatorum cohorte constitit, hostemqve profligavit. Quæ etiam dictus Illustrissimus DUX FRIDERICUS magnâ cum copiâ honorum ad Rigam & Dunemundam sequutus Exercitum Regium egerit, testimonium perhibet *Heidersteinius*, ope etenim auxilioqve ejus obsidio Rigensis deserta est. Hinc etiam Eidem in donativum militare bona advitalitia *per Const.* 1609. promissa sunt. Sed res intra verba stetit.

VII. Illustrissimus ac Celsissimus ejus Successor DUX JACOBUS vix ea omnia Domus suæ Ducalis esse putavit, nisi ipsemet fidem, obsequia opesqve suas in bonum publicum conferret, unde in tenera ætate munia Principis clientelaris induit, & cum Domino Patruo FRIDERICO

CO DUCE in Regium Exercitum, cui Dux RADZIWILIUS præerat, ſub Bausko conceſſit, copiisqve ſuis conjunctim allaboravit, ad Provincias Boruſſiæ Curlandiæqve armis infeſtatas hoſtilibus liberas reddendas. Pari ſtudio & ardore Princeps ille Juvenis in Divum Regem VLADISLAUM, & Rempublicam accinctus, maturo auxilio in tempore ad Smolenſciam obſeſſam ſpontaneâ alacritate adeſt, & ſelecto milite Equeſtri ac Pedeſtri Exercitui Polonico ſingulare gaudium, hoſtiqve formidinem attulit. Anno 1652. cum Reſpublica Polona ex funeſtâ clade Exercitus, quâ â perfidis Coſacis & Tartaris affectus fuerat, in grave diſcrimen adducta eſſet, Illuſtriſſimus DUX JACOBUS millia peditum, Sereniſſimo Divæ memoriæ Regi JOANNI CASIMIRO & Reip. tam propter apparatum, quàm bonos milites maximè arridentia in auxilium miſit, idqve non ex ullâ obligatione Pactorum, ſed ex ſolo benemerendi ſtudio, uti Reverſales Regii Ordinumqve hic adjectæ, uberiùs teſtantur.

Joan-

Joannes Casimirus DEI Gratiâ Rex Poloniæ
Magnus Dux Lithvaniæ &c. &c.

Significamus præsentibus literis, quorum interest universis & singulis, quòd cùm Respublica ex funestâ clade exercitus nostri, quà à perfidis Cosacis & Tartaris affectus fuerat, in grave discrimen adducta, ab Illustrissimo Principe Domino Jacobo in Livonia Curlandiæ & Semigalliæ Duce amanter postulassemus, ut tanquam in communi periculo deesse nobis nollet, militeq; quemcunqve paratum habere vel subitò colligere posset, nobis quantocyùs ære nostro subveniret, Illustritasqve sua cum Ordine Equestri seu Nobilitate Ducatus Curlandiæ & Semigalliæ promptitudinem suam Nobis in tam gravi casu ubertim declarassent; Nos non tantum declarationem istam benevolo amplectimur affectu, verùm etiâm pro Nobis & Serenissimis Successoribus Nostris totaq; Republ. Polona verbo nostro Regio & Comitiali authoritate cavemus, quòd promptitudo ista, quà Illustritas sua & Ordo Equestris seu Nobilitas Ducatus Curlandiæ & Semigalliæ extra Pacta, quibus ad Vasallagium & servitia Equestria intra fines Ducatus Curlandiæ solummodò præstanda obligantur, in colligen-

ligendo milite noſtro & Reipub. ære alendo, declararunt, & juxta declarationem ſuam præſtabunt, pactis conventis nihil derogare, nec quocunqve tempore pro imponendo vel exigendo aliquo pactis minus conformi onere à quoquam in ſequelam & præjudicium trahi debeat, quin potius omnia jura, privilegia, pacta, immunitates & libertates ſartas tectasqve conſervamus, Illuſtritatemqve ſuam cum Univerſo Ordine Equeſtri ſeu Nobilitate Ducatus ab hocce ex propensâ voluntate in præſenti Reipublicæ periculo promiſſo, ac omni pactis minùs conformi onere poſthàc in perpetuum liberos & immunes eſſe, nec quidquam extra Pactorum tenorem exigi, aut imponi debere, verbo Noſtro Regiô pro Nobis & Sereniſſimis Succeſſoribus noſtris promittimus, & cavemus. In cujus rei fidem præſentes manu noſtrâ ſubſcriptas Sigillo Regni communiri juſſimus. Dat. Varſaviæ in Comitiis Regni Generalibus Die I. Menſis Auguſti, Anno Domini MDCLII. Regnorum Noſtrorum Poloniæ IV. Sveciæ verò V.

Joannes Caſimirus Rex (L. S.)

Albertus Goraiski Præpoſ: Cruſ:
S. R. Majeſt. Secret.

Nos

Nos Senatores & Ordines inclyti Regni
Poloniæ, & Magni Duc: Lithvaniæ.

NOtum testatumqve facimus præsentibus literis nostris, quorum interest universis & singulis, quòd cum Respublica ex funesta Clade Exercitus, quà a perfidis Cosacis & Tartaris affectus fuerat, in grave discrimen adducta, Sacra Regia Majestas Dominus noster Clementissimus ab Illustrissimo & Celsissimo Principe Domino Jacobo in Livonià Curlandiæ & Semigalliæ Duce amanter postulasset, ut tanquam in communi periculo deesse nollet, militeqve, quemcunqve paratum habere, vel subitò colligere posset, quantocyus ære Reipubl. subveniret, Illustrissimusque suo cum Ordine Equestri seu Nobilitate Ducatus Curlandiæ & Semigalliæ promptitudinem suam in tam gravi casu ubertim declarassent, Nos, Nomine universæ Reipublicæ, non tantùm declarationem ipsam benevolo amplectimur affectu, verùm etiam pro Nobis & totà Republicà Polonà, Authoritate Comitiali cavemus, quòd promptitudo ista, qua Illustritas sua, & Ordo Equestris seu Nobilitas Ducatus Curlandiæ & Semigalliæ extra Pacta, quibus ad Vasallagium & servitia Equestria in-

tra fines Ducatus solummodò præstanda obligantur, in colligendo milite, Reipublicæ ære alendo, declararunt, & juxta declarationem suam, præstabunt, Pactis Conventis nihil derogare, nec quocunque tempore pro imponendo vel exigendo aliquo, Pactis minùs conformi onere, à quoquam in sequelam & præjudicium trahi debeat, quin potius omnia Jura, Privilegia, Pacta, Immunitates ac Libertates sartas tectasqve manere, Illustritatemqve suam cum universo Ordine Equestri seu Nobilitate Ducatus ab hocce ex propensâ voluntate in præsenti Reipublicæ periculo promisso, ac omni Pactis minùs conformi onere posthàc in perpetuum liberos & immunes esse, nec quidquam extra Pactorum tenorem exigi aut imponi debere, universa Respublica sanctè promittit & cavet. Majoris Fidei ac certitudinis causa, præsentes manu Illustrissimi ac Reverendissimi in Christo Patris Domini Archi-Episcopi Gneznensis, Legati nati, Regni Poloniæ Primatis & primi Principis, nec non Dominorum Nuntiorum Terrestrium Marschalci, subscriptas Sigillis eorundem comuniri fecimus. Dat: Varsaviæ in Comitiis Regni Generalibus die I. Mens. Augusti, Anno Domini 1652.

Matthias

Matthias Lubienski Archi-Episcopus. Gneznensis Regni Primas mpp.

(L. S.)

Nicolaus Krasnovvsky Archi. Episcopus Leopol: mpp.

Petrus Czebiski Episcop. Cracoviens.

Georgius Tyszkievvicz Episcop. Vilnens.

Casimirus Dux Czartorycki Episc. Posnaniens.

Andreas de Leszno Episcop. Culmens. & Pom: Cancellarius Regni.

Stanislaus Episcopus Chelmens. mpp.

Vladislaus Gonzaga Marchio in Myzow Myskovvski Pal. Sendomiriens.

Stanislaus in Brzezie Lanckoronsky. Pal: Russiæ, Skal. Dim: Cap:

Joannes Casimirus Krasinsky Palatinus Plocens., Lomf: Cirab: Præm. Capitaneus.

Stanislaus Wytovvsky Castellanus Sendomiriens. Lublinens. Kniszens. Capitaneus.

Maximilianus Brzyzovvski, Castellanus Kyoviensis.

Stanislaus Laskovvsky Castellanus Podlachiæ, Referendarius Regni.

Dobieslaus à Cieklin Cieklinsky Caſtellanus Czernovienſ.
Nicolaus Laſzczyzevvsky Caſtellanus Sochacov.
Martinus Sadovvsky Caſtellanus Cortin.
Georgius Lubomirski Supremus Regni Marſchalcus mpp.
Stephanus de Pilca Kozyczynsky, Vice-Cancellarius Regni.
Caſimirus Leo Sapieha Pro-Cancellarius M. D. Litthvaniæ.
Alexander Sielsky Capitaneus Siezicenſis, Marſchallus Nuntior. Terreſtrium.

Non autem ſolummodò altè memoratus Dux diſtrahendis hoſtium viribus, ſed etiam adinveniendis & promovendis inter Regnum Poloniæ & Sveciæ Pacis perpetuæ mediis curam ac ſollicitudinem ſuam impigrè applicavit. Etenim munere pacis Procuratore in ſe ſuſcepto, Regem Galliæ & Angliæ ac Rempublicam Venetorum pro expediendis Mediatoribus Lubecam ad tempus præfixum invitavit. Non mediocres ejusmodi ſolicitationes requiſiverunt ſumptus, aſt majo-

majores ſplendida Legatio ab Illuſtriſſimo Principe Lubecam miſſa, in quà plus quàm triginta homines ſpatio novem menſium ſuſtentari fecit, temporum atq́ve rerum habitu rupturam Induciarum minitante, Illuſtrisſimus Princeps de eâ Sereniſſimum Regem JOANNEM CASIMIRUM certiorem fecit, miſſisq́; in Sveciam Ablegatis hoſtilem Sereniſſimi Regis Sveciæ intentionem variis rationibus multo tempore tali modo mulcebat, atq́ve morabatur. Cum deinde res ad bellum deveniſſet, noluit eſſe, utut cunctis permixtis hoſti partialis, ſed potius ſub Clypeo neutralitatis à Sereniſſimo Rege ex Senatus Conſilio conceſſæ voluit; in fide intaminatâ permanere, impervium erga illecebras ac promiſſiones hoſtium gerendo animum. Sed dum virtuoſis nihil tam ignarum, quàm machinationes oppugnantium, optimus Princeps clarâ in mundo famâ ſub ſpecie amicitiæ capitur, & cum Sereniſſima Conjuge, ſeptemq́ve liberis in Ingermaniam Ivangrodam captivus mittitur. Verùm nemo inter eos voce ſupplex, quisq́ve vitam, decus ac fortunam fide ac devotione in Regem & Rempublicam viliora eſſe clamitans. Hôc factô Illuſtriſſimus Princeps inauditum conſtantiæ exem-

exemplum orbi reliquit. Nusquam enim legitur, Principem cum totâ familiâ abductum, potiùs maluisse pericula maris, malas ac squalidas carcerum mansiones, imò mortem sæpe minis adjectam spernendo subire, quàm fidelitatem & amorem erga Serenissimum Regem & Rempublicam fallere. Hinc hostis in suppellectilem pretiosam ruit, expugnatur Ducatus, oppugnantur & ab amicis Insulæ & Provinciæ transmarinæ multo labore & pretio acquisitæ, dividuntur Naves, omniqvè solà & quidem dubia ac ancipiti vitâ Domui Ducali relictâ rerum fortuna acciditur. Tandem ipsa etiam pax subsecuta magni constat Celsissimum Ducem, quippe eidem comparandæ medietas Dunæ, Insula Runen, Spillbona, Babid, Piscaturæ, Salmonum, & Dalen, ad Domum Ducalem Curlandicam pertinentia loca (de quibus tanquam Cis-Dunanis §. 4. Tractatus Olivensis allegatur) adhibita, Svecisqve relictâ sunt. Svadet ipsamet Natura, ut ejusmodi bonorum ablatio æquali satisfactione compensetur, præsertim, quia in tabulis induciarum de Anno 1629. §. 2 & 4. totus Districtus Mitaviensis, ad quem loca ista antiquitus & naturaliter pertinuerunt, restitui debere cautum

erat.

erat. Poteſt Illuſtriſſimus Dux inniti exemplo Duciſſæ Trabecianæ, quæ pro bonis ſuis Moſco in ſalutem publicam traditis jam ſatisfactionem congruam per Legem publicam accepit. Imo & aliis in cauſa ſimili data eſſe ſolatia, ex Conſtitutionibus Regni elucet. Cæterùm de reali promptitudine Ducum Curlandiæ loquuntur etiam Pacta primæva, Conſtitutiones *anni* 1609. 1611. 1676. atqve obligatio à defuncto Gaſzevvio Theſaurario & Campi Marſchallo Magni Ducatus Lithvaniæ Celſiſſimo Principi die 6. Aprilis 1657. data. Ad haſce & alias inſpiciendas prætenſiones in Comitiis Grodnenſibus certi iterum Commiſſarii nominati ſunt.

VIII. Enumeratis breviter meritis ac debitis Ducalibus ad Jura redeo, atqve hîc ſubjungo;

Incorporationem Ducatus Curlandiæ & Semigalliæ cum Regno Poloniæ Lublini anno 1569. factam.

Sigismundus Auguſtus, Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithvaniæ. *Significamus præſentibus literis Noſtris, quorum intereſt Univerſis & ſingulis, quòd cum Illuſtris Dominus Gothardus in Livoniâ Curlandiæ & Semigalliæ*

Semigalliæ Dux Generosos Fridericum à Kanitz & Michaëlem a Brunow Consiliarios & Senatores suos ad Nos Regniq; Nostri Ordines cum certis mandatis ablegavisset, atq; hi ipsi literis fidei suæ plenipotentiæ prædicti Domini Ducis demonstratis, id sibi ab Illustritate suà injunctam esse docerent, quo nomine Illustritatis suæ à Nobis Regniq; Ordinibus postularent ac enixè peterent, ut quoniam negotium unionis Regni Nostri cum Magno Ducatu Lithvaniæ ad salutem, finem exitumq; optatum jam pridem DEO immortali adjuvante, perduxissemus, tempus adesset, quo Livoniæ quoq; à barbaro & truculento hoste majorem in modum populatæ & afflictæ per Nos aliquando consuli poßit, subjectionem Illustris Domini Ducis & subditorum de communi sententia atq; assensu omnium Ordinum Regni cum Ducatu Lithvaniæ uniti acceptaremus. Nos etsi memoria tenebamus superioribus annis, quo tempore ab Ordinibus Livoniæ crebris literis atq; nunciis ad eam ipsam subjectionem acceptandam sollicitaremur, sortem illius Provinciæ atq; calamitatem miseratos, hanc ipsam ex personâ Nostrâ in fidem atq; protectionem nostram suscepisse, tamen & illud meminimus etiam, cum prædicta subjectio præsentiam Senatus Polonici ad pleniorem deliberationem requireret, rejecisse nos hujus ipsius rei tractationem in tempus aliud ad eam rem conficiendam commodius, quòd cum se nobis obtulisset,

tulisset,

tulisset, faciendum esse existimavimus, flagitantibus, præsertim Illustris Domini Ducis Plenipotentibus, & unione Regni cum Magno Ducatu Lithvaniæ absolutâ & perfecta, & ejus Illustritatis subjectionem per supra dictos Plenipotentes Illustritatis ejus nobis delatam de consensu omnium Ordinum & voluntate Regni cum Magno Ducatu Lithvaniæ, ita ut ante dictum est uniti, in præsentibus Regni Comitiis acceptaremus, ipsumq; Illustrem Principem in fidem & clientelam nostram Regniq; nostri cum omni Ducatu & ditionibus Illustritatis suæ publico Regni cum Magni Ducatus Lithvaniæ uniti nomine recipimus, nimirum ut ab eo tempore inposterum Illustritas sua ejusq; hæredes cum Ducatu Curlandico & Semigallico Regno Nostro cum Magno Ducatu Lithvaniæ unito tanquam uni & individuo corpori perpetuis temporibus subjiciatur & incorporetur, ac in clientelâ & defensione nostrâ & Regni cum Magno Ducatu Lithvaniæ uniti permaneat. Speramus autem Illustritatem suam & ejus Illustritatis posteros in eâ fide, voluntate, subjectione, quam nobis Regnoq; cum Magno Ducatu Lithvaniæ unito per supradictos Plenipotentes detulerunt, constanter permansuros & firmiter perseveraturos. Quibus Nos vicisim defensionem nostram Regniq; nostri; ac conservationem omnium privilegiorum, libertatum, immunitatum à Nobis iisdem concessarum, libertatibus tamen

Regni non adversantium, pollicemur atq; promittimus, quæ Privilegia, immunitates, libertates, tum renovaturi, & confirmaturi, & in pleniorem formam redacturi sumus, cum Illustritas sua Nobis Regnoq; nostro debitum homagium præstiterit. In cujus rei fidem & testimonium manu nostrâ præsentes subscripsimus, & sigillum nostrum appendi jussimus. Dat. Lublini in Conventu Generali Regni d. 3. Mensis Aug. Anno Domini MDLXIX. Regni verò Nostri quadragesimo.

DEDUCTIO JURIS, In DISTRICTUM PILTENSEM.

POst ultimum bellum Sveticum ortæ fuerunt præter omnem opinionem differentiæ quædam inter Illustrissimum Ducem Curlandiæ, & nonnullos Nobiles Districtus Piltensis, pro quarum pacificatione Serenissimi Reges, cum inclyta Republicâ varias Commissiones lege publicâ determinarunt. Postquam verò eædem finem suum non potuerant sortiri, Sacra Regia Majestas, cum Consensu omnium Ordinum, in Comitiis Anno 1670. dictas Commissiones ad latus suum Regium transtulit; & ad eandem literis suis intimatoriis, benignè Illustrissimum Ducem & Nobilita-

bilitatem vocavit. Huic igitur mandato Regio Illustrissimus Princeps obtemperando, per Plenipotentem suum, Magnificum Dominum Christophorum Henricum Putkammer, ex supremis Consiliariis Cancellarium, atqve Districtus Piltensis per Magnificum Dominum Fridericum ab Osten dictum Sacken Consiliarium Terrestrem comparuit. Cum verò Sacra Regia Majestas, ob gravia cum Magni Moscorum Ducis Legatis negotia, isti Commissioni vacare non potuerit, ideò eandem, ex Consilio Senatus, in aliud tempus commodius rejecit, non præjudicando quicquam Constitutioni desuper Grodnensi. Ut verò constet, quo juris titulo Avus Illustrissimi Principis eundem Districtum acquisiverit, & Illustrissimus Princeps eum teneat, operæ pretium erit, jura Ducalia desuper illucidare. Deductionem autem, quam hîc annecto, excellenti ingenio & singulari benevolentiæ præfati Domini Cancellarii debeo. Primò quidem sciendum; quod Theodoricus V. Ordinis Theutonici Princeps Anno 1247. testante *Chytræo* p. 17. & 18. Curlandiam primus bello aggressus, eandemq; à gentilibus armis occupans, Goldingam & Amboten, quæ Arx in Curoniensi tum Episcopatu, nunc

verò Diſtrictu Piltenſi jacet, condidit, & ſic totam Curlandiam ad reliquam Livoniam adduxit. Hic ordo Theutonicus ad propagandam Chriſtianam Religionem, Epiſcopatum qui nunc Diſtrictus eſt Piltenſis, in Curlandia erexit.

Stetit igitur Epiſcopatus iſte usqve ad annum 1559. ſub poteſtate & Dominio Magiſtrorum Ordinis Theutonici.

Ultimus Magiſter Ordinis Theutonici Gotthardus cum ſtatu Livonico ab Imperio Romano Germanico, cui ſuberat derelictus, nec viribus propriis ſtatum ſuum contra Moſchum tueri valens, de Domino ac Protectore ſibi eligendo conſilia inivit. Idem Magiſter ſubolfaciens ultimum Epiſcopum Piltenſem Joannem â Mönninghauſen, qui ſubſequentem mutationem præſentiebat, Epiſcopatum ad alium translaturum eſſe illum hàc de re convenit. Cumqve Epiſcopus intentionem ſuam velare non poſſet, Avo Illuſtriſſimi Principis, tanquam Domino ſuo Reverſales & Juramentum de non alienando Epiſcopatu dedit ac præſtitit. Quod ipſum uti rem tum temporis notoriam etiam poſt fata Magni Holſatiæ Ducis Legati Regni Poloniæ contra

Daniæ

Daniæ Regem allegant, uti teſtatur *Surius p.* 1093. *Anni* 1583.

Poſthabitis Reverſalibus, & juramento non attento, contulit ſe Mönninghauſius ad Regem Daniæ, eidemqve Epiſcopatum, inſcio Magiſtro, pro 30000. Imper. vendidit.

Daniæ Rex Fridericus II. Fratri ſuo Magno Duci Holſatiæ confeſtim pro parte portionis ſuæ hæreditariæ hunc Epiſcopatum ceſſit, ac deoccupavit Anno 1561. Avus Principis totam Livoniam Regno Poloniæ ſubjecit, & ſibi Curlandiæ & Semigalliæ Ducatum & Epiſcopatum Curonienſem in feudum dari reſervavit, ut ex Pactis eluceſcit. Quæ autem immediate ad Regnum & Magnum Ducatum Lithvaniæ permanere debebant, in Pactis ſubjectionis ſpeciatim denominata ſunt.

Quia verò loca inveſtita abſqve limitibus & terminis incerta eſſe ſolent, & frequenter motus ac diſputationes poſt ſe trahunt, proinde in iisdem Pactis limites, intra quos & Epiſcopatus Curlandiæ ſitus, denominati, atqve conſtituti ſunt, ita ut quicquid inter eorum terminos continetur, apud Ducem Gotthardum & ejus hæredes Maſculos permanere in perpetuum de-

 beat,

beat. Cum autem tunc temporis Dux Magnus Episcopatum Curoniæ teneret, Princeps eundem Ducatui suo Curlandiæ reunire studens, Arcem Sonneburgam Curiasqve Leal & Madjel non jure coactus, quia Rex Daniæ â Mönninghausio, qui nullum jus vendendi habuit, emit, sed conservandæ bonæ amicitiæ & vicinitatis gratiâ Duci Magno dedit, & in superfluum Districtum Piltensem ad vitæ tempora reliquit, & concessit. Tum temporis etiam ipse Dux Magnus, Ducem Fridericum Curlandiæ post sua fata pro hærede Districtus istius constituit, testante *Heidenstemio p. 210. Et Surio* Monacho Chartusiano, *p.* 1082. *Anni* 1583 in hæc verba; *Legati Polonorum adjunctis etiam Consiliariis Curlandiæ Ducis Diœcesanis, in memoriam revocant, præterita Acta inter Curlandiæ Ducem, & Ducem magnum, quibus cautum erat, ut Diœcesis, post mortem Magni ad Ducem Curlandiæ devolveretur. Hoc Sigismundum Augustum, hoc Stephanum Bathoreum, hoc subditos, hoc Magnum ipsum voluisse Legati ostendunt.*

Mortuo Duce Magno Rex Daniæ ad instantiam nonnullorum Piltensium eundem Districtum occupare studuit; Rex verò Poloniæ Serenissimus Stephanus intuitu permutationis præ-

dictæ

dictæ etiam adoptionis & juris feudalis, Illustrissimi Ducis Curlandiæ in Districtum Piltensem acquisiti tanquam supremus Dominus pro Ducibus Curlandiæ illum defendebat, sicqve inter Reges istos ad arma deventum est, ubi Illustrissimus Dux pro vindicando Districtu & impediendis Danorum auxiliis Ducentos Equites misit, vid. *Heidenstein* p. 211.

Sed mox interventu Marchionis Brandeburgici Georgii Friderici hæc Controversia sedata fuit, Districtus pro summâ conventa 30. millium nimirum talerorum, à Marchione Regi Daniæ solutâ, illi jure hypothecæ concessus, inqve realem possessionem traditus fuit, Anno 1585. Dux Curlandiæ Gotthardus, ne traditio hæc hypothecaria juribus sibi in Episcopatum competentibus fraudi esset, Grodnæ coram Rege Stephano 15. Dec. eodem anno solennissimè protestatus fuit, quam protestationem non modo Divæ memoriæ Rex Stephanus acceptavit, sed etiam actis M. D. Lithvaniæ ingrossari fecit. Impetravit posteà Dominus Balthasar Bathori, inscio Duce, consensum Regis & Reipublicæ redimendi à Marchione Georgio Friderico Territorium istud pro summà inscriptâ.

Cum

Cum Dux Curlandiæ Fridericus hisce cognitis, jus suum deinde in publicis negotiis allegaret, Rex & Respublica acquirendi Juris Bathorei potestatem illi dederunt.

Jure à D. Bathoreo jam acquisito, Marchio Brandeburgensis oblata summa hypothecæ nomine inscripta super deoccupatione Districtus à Duce Curlandiæ requisitus, tamen recusavit.

Deputati igitur Commissarii Regii Anno 1597. die ultima Junii auditis partium Controversiis Illustrissimo Duci Curlandiæ Friderico, post numeratam & judicialiter depositam summam inscriptam Districtum Piltensem, qui olim Episcopatus Curoniæ, tum verò territorium illius erat, cum omnibus Vasallis & attinentiis adjudicarunt. Provocatum ab hoc Decreto nomine Marchionis ad Sacram Regiam Majestatem, appellatione verò in Judicium Regium deductâ, negotium amicabiliter compositum & jure Ducis Curlandiæ salvæ, Marchioni ejusqve Conjugi Districtus advitaliter concessus est.

Nihilominus Duces Curlandiæ in omnibus Comitiis diligenter urserunt, quo vigore Pactorum & Investiturarum Ducalium Districtus Piltensis

tensis Ducatui Curlandiæ adjungeretur, & in feudum conferretur. Nec frustra, nemine enim contradicente ad hunc finem in Comitiis Anno 1606. & 1607. Ordinum Consensum impetrarunt; Et dum obstare videbatur jus advitalitium Viduæ Anspachianæ ejus redimendi per publicam Constitutionem Anno 1609. potestas facta, & anno 1611. per Responsum Regium confirmata.

Hisce Regiis & Ordinum Responsis ac declarationibus Dux Wilhelmus innitens Electori Brandeburgico Joanni Sigismundo I. tanquam universali heredi Marchionis Georgii Friderici summam 30000. thalerorum tradita sibi vicissim reali possessione Districtus & literis hypothecæ Regiis aliisq; documentis, sub sponsione præstandæ ratione summæ hujus evictionis numeravit, Viduæ verò Anspachianæ ratione juris advitalitii mille florenos annuatim promisit.

Pensione annuâ ob varios tumultus per Curlandiam exortos non solutà, Vidua Anspachiana Anno 1617. per Commissarios Regios in Curlandiam missos ratione juris advitalitii in absentiâ Ducis Gvilelmi ipsoqve inscio possessionem istius Districtus sibi adjudicari curavit, & Maydelio Tenutam cessit. Cum Svecus ultimo bello to-

tum Regnum armis infestaret & accinctus esset ingrediendi quoqve Districtum Piltensem, Princeps verens, ne illo occupato, in perpetuum sibi retineret, paulo ante ab Ottone Ernesto Maydelio per cessionem jus hypothecarium, mediante Consensu Joannis Casimiri, ac insimul renovationem antiqui feudi super totum Districtum impetravit. His itaqve Regiis fretus beneficiis Princeps Districtum Piltensem postea à Svecis occupatum ex eorum manibus eliberavit & uti partem Curlandiæ Ducatui suo reunivit. In Pactis quoq; Olivensibus §. 5. Sacra Regia Majestas & inclyta Respublica Districtum Piltensem à Provinciis, quarum utile & directum Dominium ad Regnum Poloniæ & Magnum Ducatum Lithvaniæ spectat, separarunt, & Ducatui Curlandiæ & Semigalliæ adjunxerunt.

Etsi autem nonnulli Nobilium ob quasdam Controversias, quæ jam eventualiter sopitæ sunt, Jurisdictioni Principis refragabantur; Nihilominus Illustrissimus Princeps per tot â Serenissimis Regibus & Republica emanata Rescripta, & Constitutionem Grodnensem circa eandem conservatus substitit.

Quia igitur ex præmissis luculenter apparet, Prin-

Principem, non unâ viâ, sed omnibus juris modis, quibus res acquiri potest, Districtum Piltensem acquisivisse, videlicet Jure feudi, jure permutationis, Exemptionis, vindicationis & subjectionis; Proinde petit, se circa feudum onerosissimo titulo comparatum, conservari. Ita tamen, ut tenore Consensus Divi Joannis Casimiri, extinctâ stirpe Masculâ, hæredes ac Successores Illustrissimi Principis Tenutam Piltensem, non priùs Regno deoccupare teneantur, priusquàm ipsis de summâ 30. millium Talerorum plenariè satisfactum fuerit. Salvis per omnia supremis Serenissimorum Regum & Reipublicæ Polonicæ juribus, uti etiam antiquis Nobilium libertatibus ac beneficiis à Principe recenter Nobilitati concessis, quæ ad concordiam & pacem ipsa inclinat.

Sed opponitur, I.

Permutationem non esse factam, quà non facta etiam Episcopatus Curoniensis à Principe vindicari non potest.

1. Conceditur permutationē non esse factam, sed sciendum à parte Ducis Holsatiæ, non verò à Principe Curlandiæ quia iteratis vicibus bona ista Duci Magno præsentavit, ac tradere voluit. Quia

igitur hâc ratione Dux Holſatiæ in culpa fuit, quò minus bona iſta in poſſeſſionem acceperit; Igitur juſtitia ſvadet, ut Dux Holſatiæ ex culpâ ſua, non verò Princeps noſter damnum patiatur, qui hoc facto Pactis ſubjectionis ſatisfecit.

2. Notandum, quod ſatisfactio in præfatis bonis nudè Magnum Ducem, non verò Sereniſſimos Reges & inclytam Rempublicam tangat, atqve concernat; Num igitur iſte Satisfactionem â Ducibus Curlandiæ habuerit, nec ne; hoc ad Sereniſſimos Reges & inclytam Rempublicam minimè ſpectat, quia illis per hanc permutationem nihil reſervatum, & per conſequens nulla Actio competit, hoc autem ad Sereniſſimos Reges & inclytam Rempublicam ſpectat; ut juxta Pacta Illuſtriſſimus Princeps cum Ducatu, etiam Epiſcopatu Curonienſi potiatur.

3. Ponamus etiam â parte Principis permutationem non eſſe impletam, unde nihil aliud ſupponendum; niſi hoc quod Epiſcopatus Curonienſis fuerit jurè Ducis Holſatiæ, & ſic res aliena. Quia verò jura feudalia volunt, ut Dominus Feudi Vaſallum de re alienâ inveſtiens, eam ſumptibus ſuis redimere & Feudatario ſuo tradere debeat, proinde confidit Illuſtriſſimus Princeps

Juſti-

Justitiæ ac benignitati Regiæ, quod eodem beneficio sit usurus.

4. Post primæva Pacta etiam nulla permutatio requirebatur; Nam Dux Holsatiæ Fridericum Ducem pro hærede instituit, uti ex *Surio* & allegatis *Reversalibus* deductum, ubi expressimis verbis declaravit, quòd etiam nullâ subsecutâ permutatione nihilominus, post mortem suam, hæredes Gothardi Episcopatum habere debuerant. Sed licet Princeps tot jurium beneficiis non esset stipatus & munitus, nihilominus, quia inclyta Respublica bona ista, quæ pro Episcopatu Curoniensi dari debuerant, per Pacta Olivensia Svecis in perpetuum cessit; æquitas requirit, ut id, quod Principis damno aliis traditum, compensetur, vel id, quod pro istis locis tradi debuerat, relinquatur.

Secunda Objectio.

Opponitur Episcopatum Curoniæ à Rege Daniæ, Regno Poloniæ esse cessum. Cessit non Episcopatum Curoniensem, sed jus quoddam putativum, Verba etiam cessionis ita sonant; Jus quod Rex Daniæ æstimabat habere, nobis cessit. Verùm jus illud putativum, nullum ac

illegitimum fuit, hâc consideratione, quòd Rex Daniæ, primum ab illegitimo & perjuro venditore Mœnnichusio emerit, & non attentis Reversalibus ac institutione hæredis Ducis Holsatiæ, hunc Episcopatum cesserit & quidem ejusmodi Regi; qui jam de Episcopatu Curoniensi investiverat Domum Curlandicam, & sic rem immediatè ad Rempublicam, mediatè verò ad domum Curlandicam pertinentem.

Tertia Objectio.

Opponitur Constitutio anni 1611. & Commissio Kuczborsciana, quibus mediantibus certa formula Jurisdictionis immediatè sancita est. Quæ forma Jurisdictionis, Rei ipsimet præjudicare non potest.

1. Quod Actio hæc non inter Principem constituta, eidem uti tertio, & quidem utili Domino, juxta obloquentiam juris, minimè præjudicare possit, imò ne ullum præjudicium Principi in utili suo Dominio accresceret, specialiter non tantùm jus Principi cum Ordinibus agendi in omnibus Investituris, sicuti etiam Decreto Vilnensi, verùm etiam & hoc negotium, sicuti illud tempore divi Sigismundi Augusti fuit, conservatum est.

2. Unum

2. Unumquodq; eo modo solvitur, quo colligatur. Sed sicuti Sigismundus III. formam Jurisdictionis immediatè induxit; sic Successor illius Joannes Casimirus eandem intuitu Pactorum & Investiturarum, in quibus petitorium Principi sacrosanctè reservatur, per privilegium suum & Commissarium Jabloszevium immutavit, posteriora autem tollunt priora.

PROCESSUS.

In renovatione Infeudationis & Investituræ Illustrissimi ac Celsissimi Principis ac Domini, Domini Jacobi in Livonia Curlandiæ & Semigalliæ Ducis coram throno Regio Serenissimi ac Potentissimi Principis ac Domini Domini MICHAELIS I. Regis Poloniæ Magni Ducis Lithvaniæ &c. &c. per Illustrissimæ Celsitudinis suæ Legatos Excellentissimos, Christophorum Henricum Puttkammer supremum Tuccumensem Capitaneum, atqve Georgium Fircks, Colonellum Cubiculiq; Regii Familiarem. Varsaviæ d. XXVIII. Mensis Novembr. Anno Domini MDCLXX. peractæ & receptæ observatus.

Postquam Illustrissimæ Celsitudini suæ ad præstandum homagium Warsaviæ die 28. Novembr. præfi-

præfixus fuit, Legatos ſuos Varſaviam expedivit, ex quibus uni, ſcilicet Domino Putkamero ante introitum publicum Illuſtrisſimus Vice Cancellarius Olszovius cum pro rhedâ mittenda invitaretur, ex inſtinctu nonnullorum quæſtionem capacitatis ob Reformatam Religionem movebat; Sed reſpondebatur, quod ille jam ſæpius apud Serenisſimos Reges & inclytam Rempublicam titulo Ablegati admiſſus fuerit. 2. Quod non adeò pridem Dominus Baro ab Hoverbecke ut ut Reformatæ Religionis, ſine ullâ deſuper controverſiâ, pro recognoſcendo feudo de duabus Præfecturis Lauenburg & Bytau admiſſus fuerit. 3. Quod ſi ad recipiendum ab Henrico Valeſio, Electo Poloniarum Rege juramentum Tenczynius Reformatam Religionem profeſſus, â tota Republica dignus & capax judicatus fuerit Legatus, nihil obſtet, quò minus Reformatæ fidei addictus juramentum nomine Principis Feudatarii coram Serenisſimo Rege Poloniæ præſtare posſit. Sed mox iſtæ aliæqve rationes prævaluerunt. Legatis igitur die 21. ejus appropinquantibus, Senatores & Officiales Regni rhedas ſuas ad numerum viginti & unius usqve ad Arcem Uiasdovienſem, quâ egrediebantur, obviam miſerunt.

Hoc

Hoc ſplendido proceſſu itaq; progredientes Reverendiſſimus Dominus Franciſcus Prazmovvski Secretarius RegniMajor nomineSacr. Reg.Majeſtatis ad quadrantem milliaris obviam venit, cum rhedâ Regiâ, & ad columnam lapideam ſubſtitit, ubi oratione ergaIlluſtriſſimamCelſitudinē ſuam propenſam Sacræ Regiæ Majeſtatis voluntatem & affectum deduxit, ac de adventu D. D. Legatorum gratulatus, eos ad currum Regium, quem in hunc finem ſecum habebat, invitavit. Huic per Dominum Puttkamerum tanquam primarium Legatum reſponſum eſt. Poſthæc Legati in curru Regio, quem celeres & Satellites Regii obſervabant, & inſignis numerus Equitum cum viginti & una rhedâ præcedebat & tres rhedæ D. D. Legatorum cum equitibus & equis deſultoriis phaleris pretioſis adornatis ſequebantur, per Civitatem ad hoſpitium ſuum in ſuburbio, quo Leſznam itur, ſolenniter, veſpertino tempore, facibus accenſis, deducebantur. Alterâ poſt adventum die D. D. Legati ad Illuſtrem Dominum Theodorum Comitem â Dönhoff Regni Supremum Succamerarium miſerunt, & eundem ad procurandam privatam audientiam apud Sacram Regiam Majeſtatem per duos Aulicos com-

 pel-

pellarunt. Qui horam quintam vespertinam denunciari fecit. Quà D. D. Legati in primâ anticamerà comparentes à dicto Succamerario fuerunt excepti, & per Cameram Marmoream & tertiam, usqve in pinocothecam (cabinet) deducti. Stabat Rex ante mensam & uno aut duobus gradibus se movebat, quem primus Legatus fermè hisce verbis allocutus est;

Venit Serenissimorum Regum Poloniæ fidelis Cliens Princeps, Illustrissimus & Celsissimus in Livoniâ Curlandiæ & Semigalliæ Dux, Princeps noster gratiosissimus, ut fidem, quam Majores illius ante centum & octo, & ipsemet ante viginti & novem annos Serenissimis Poloniæ Regibus sanctissimè dederunt, quæqve inter tot illecebras hostium & infaustos carceres sancta atqve intacta mansit, novo ac candido juramenti velo involutam publicè Sacræ Regiæ Majestati Vestræ per Nos deferre, & investituram, juxta Pacta & privilegia Serenissimorum Regum Poloniæ, è manibus Sacræ Regiæ Majestatis vestræ accipere queat. Cui muneri obeundo, dum ab Illustrissimo Principe comparemus, & hâc concessâ audientiâ in conspectum Serenissimi vultus Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ admittimur, hu-

mili genu precamur, dignetur Sacra Regia Ma-
jestas Vestra, beneficiis Serenissimorum Ante-
cessorum suorum hoc æternum benignitatis
exemplar addere, quo solenni Actu Homagii
quantocyùs expedito, Nos bonum Nuntium
referamus. Fatemur quidem huic immensæ
bonitati Regiæ vices inferiori fortunâ Illustrissi-
mi Principis nostri exsolvere rem impossibilem
esse; Sed non ignoramus quoqve potentiam
atqve benignitatem Sacræ Regiæ Majestatis Ve-
stræ nullam aliam remunerationem præter ani-
mum fide & obsequio spirantem à fideli Principe
& Cliente suo postulare; qvem etiam Illustrissi-
mus Princeps noster in redhostimentum hîc tan-
quam ante Aram Sacræ Regiæ Majestati Vestræ
per Nos defert, atqve consecrat. Redditis li-
teris credentialibus Sacra Regia Majestas fidem
atqve Constantiam Illustrissimæ Domus Ducalis
Curlandicæ Regibus & Reipublicæ toties exhibi-
tam, verbis clementissimis persequendo, prom-
ptitudinem Illustrissimæ suæ Celsitudinis, quâ ho-
magium se præstare declarat, grato pectore ex-
cipit, & affectum suum consvetum in hoc Actu
solenni quàm etiam cæteris advenientibus oc-
casionibus Illustrissimæ Celsitudini exhibere pro-

misit. Posthac per semi horam Regia sua Majestas cum DD. Legatis collocuta est, tandem ad osculum manus Regiæ Succamerarius Regni, Nobiles in majorem splendorem huic Legationi additos, invitavit. Diebus porrò sequentibus aggrediebantur Domini Legati Dominos Senatores & alios Reipublicæ Officiales, eisqve negotia Illustrissimi Principis, more solito, commendabant, ex quibus vicissim nonnulli, DD. Legatos visitabant: Die 25. ejusd. Sacra Reginalis Majestas per Reverendissimum Dominum Boguslaum Leszczynski, Præpositum Plocensem Cancellarium suum, DD. Legatis audientiam assignavit. Quibus Albertus Opacki primus Camerarius & Pocillator ejusdem Reginalis Majestatis, Succamerarius Varsaviensis, in vestibulo obviam venit, eosqve salutando in Cameram Sacræ Reginalis Majestatis deduxit. Stabat sub throno Sacra Reginalis Majestas, quam ab utroqve latere insignis fæminarum atqve virginum illustrium stipabat caterva. Ubi præmissis Curialibus primus Legatus nomine Celsitudinis suæ de felici Coronatione, solenni oratione gratulatus, & Domum Ducalem ejusdem favori commendans literas credentiales reddidit. Cui Sacra

Reginalis Majeſtas per Cancellarium fermè in eum modum reſpondit. Uti Sacram Reginalem Majeſtatem fides & Conſtantia Domus Curlandicæ erga Sereniſſimos Reges atqve inclytam Poloniæ Rempublicam non latet; Ita eandem Domum benignitate Regià complecti nullo tempore intermittet. His peractis Aulici Legationis ad oſculum manus admittebantur. Poſt hæc aliquot dies conſumpti ratione nonnullarum controverſiarum, donec tandem complanatis iis, dies 28. Nov. homagio præſtando per Joannem Clementem de Ruſzca Branicki Marſchalcum Curiæ Regni deſtinatus fuit. Circa undecimam horam antepomeridianam Caſtellanus Culmenſis Kretkovvski & ſupradictus Secretarius Regni Major cum ſplendidiori curru Regio ad hoſpitium DD. Legatorum venerunt, illosqve in Arcem deduxerunt. In areà Arcis ſtabat legio cuſtodiæ Corporis Regii Vexillis liberis & volantibus, ante portam ferream Auguſtalis Senatorum ſupradictus Curiæ Regni Marſchalcus venientes DD. Legatos præviâ gratulatione aliisqve Curialibus ad Thronum Regium deducebat. In introitu & exitu DD. Legatorum aſſurgebant DD. Senatores. Erat is thro-

nus panno aureo instructus & erectus, theatrum tres gradus altum, & rubro panno stratum, in quo Regia Majestas sedebat. Stabant ad thronum à dextris præfatus Vice-Cancellarius Regni, à sinistris verò Illustrissimus Dominus Christophorus Pac Supremus Magni Ducatus Lithvaniæ Cancellarius. Porrò circa solium à dextris Illustr. Dominus Franciscus Bielinski Ensifer Regni districto gladio, â sinistris, in absentia Vexilliferi Regni, Nicolaus Narzevvski Vexillifer Plocensis vexillum feudale manu tenens, adstabant, totumqve theatrum & Augustale Senatorum magnam Aulicorum, atqve hominum aliorum capiebat multitudinem. In gradum Throni inferiorem cum Legati in genua, ritu consveto, procubuissent, Dominus Putkamerus, in eam, quæ sequitur sententiam, verba fecit:

Serenissime ac Potentissime Rex,
Domine, Domine Clementissime.

VIx Orbis Sarmaticus Sacram Regiam Majestatem Vestram liberis suffragiis electam, & sacro diademate redimitam, pro Domino ac Rege suo venerabatur, & confestim Illustrissimus ac Celsissimus in Livoniâ Curlandiæ & Semigal-

liæ

liæ Dux, de tam immenſo cælitùs conceſſo beneficio lætabundus coram Sacra Regia Majeſtate Veſtra per me comparuit, & ſimul certum terminum ad præſtandum homagium demiſsè petiit, ut toti terrarum Orbi non ſolo ore, ſed & candido corde teſtatum faceret, nusquam Fiduciarium aliquem alacriori animo & celeriori curſu ad exſolvendam fidelitatis ſuæ teſſeram anhelaſſe, nec meliorem in Regem & Patronum, quàm Sacram Regiam Majeſtatem Veſtram â ſuperis ſibi dari, aut donari potuiſſe. Et quia hodie jam optatus iſte dies illuxit, quo Sacra Regia Majeſtas Veſtra, Illuſtrisſimo Principi noſtro per Legatos ſuos juxta beneficium Serenisſimi Anteceſſoris ſui homagium præſtare & Inveſtituram ritu conſveto accipere permiſit. Quapropter Illuſtrisſimus Princeps Noſter per Nos hîc comparet, & ſupplici mente petit, dignetur Sacra Regia Majeſtas Veſtra tanquam Supremus & directus Dominus, cum vigore veterum per Serenisſimos Prædeceſſores Poloniæ Reges & Magnos Lithvaniæ Duces conceſſarum inveſtituram & Privilegiorum de Terris, Civitatibus, Oppidis, Vicis, & Arcibus, totoqve Ducatu Curlandiæ & Semigalliæ in Livoniâ, Clementisſimè

tissimè investire. Quo nomine Illustrissimus Princeps Noster coram solio Regio ad pedes Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ provolutus, more solito, ac laudabili apud omnes Gentes receptâ consuetudine feudorum jura renovare, Homagium præstare, fidem obedientiamqve solennibus Juramenti verbis per me adstringere paratus est.

Ad hæc nomine Regiæ Majestatis supradictus Vice Cancellarius Regni respondebat, in modum ferè sequentem.

Quia Generosi Domini Legati nomine Illustrissimi Principis Domini Jacobi in Livoniâ, Curlandiæ & Semigalliæ Ducis à Sacra Regia Majestate Domino Nostro Clementissimo Investituram Ducatus Curlandiæ & Semigalliæ supplices petunt, ac eo nomine ad homagium in animam suæ Illustritati paratos se esse declarant, Sacra Regia Majestas benignè id Illustritati suæ concedit. Dat autem hoc inprimis Illustrissimorum Curlandiæ & Semigalliæ Ducum meritis, dat suæ erga Illustritatem propensioni, ac benevolentiæ, dat communi Senatus Ordinumqve Regni authoritati, qui primitùs Domum istam Ducalem hoc feudi beneficio ornandam cen-

suerunt;

ſuerunt; Itaqve, quod non modò Illuſtritati ſuæ & ipſius inclytæ poſteritati, verùm etiam Sacræ Regiæ Majeſtati ejusq; poſteris Poloniæ Regibus, Regnoqve huic, atqve adeò univerſæ Chriſtianæ Reipublicæ benè & feliciter eveniat, Inveſtituram Curlandiæ & Semigalliæ Ducatuum, juxta veteres & poſtremam etiam Inveſtituram per Generoſas Dominationes Veſtras Illuſtritati ſuæ, tradito hôc vexillô, ex more confert: ſperat autem, planeqve confidit, Sacra Regia Majeſtas, Illuſtritatem ſuam daturam operam, ut hanc erga ſe Majeſtatis Regiæ beneficentiam debitis officiis proſequatur, deqve eâ ac Regno illius perpetuo benè mereri ſtudeat, atq; contendat. His peractis Regia Majeſtas Vexillum feudale, quod Vexillifer tenebat, apprehendit, & Domino Puttkammero tanquam primario Legato in manus tradidit, illumqve apprehenſo vexillo, ſequentibus allocuta eſt verbis.

Nos Michael Rex Poloniæ &c. tanquam naturalis & Supremus Dominus totius Livoniæ Ducatuumqve Curlandiæ & Semigalliæ annuendo precibus Illuſtriſſimi Jacobi Ducis tradimus, & concedimus Illuſtritati ſuæ in feudum

Terras, Civitates, Oppida & Arces commemoratorum in Livoniâ Curlandiæ & Semigalliæ Ducatuum, & ad eosdem Illustritatem suam per hujus Vexilli traditionem in personâ Generositatis tuæ Christophori Henrici Putkameri, uti Plenipotentis Illustritatis suæ, investimus & instituimus, gratia & benignitate Nostrâ, quâ Illustritatem suam ob singularia in Reges Regnumqve Poloniæ, Antecessorum quoqve ejusdem Illustritatis Ducum, merita complectimur speramusq; Illustritatem suam beneficii hujus memorem semper futuram, gratamqve pro eo se exhibituram. Indè liber Evangeliorum, quem supra memoratus Secretarius Major manibus tenebat, in sinum Sacræ Regiæ Majestatis positus fuit, & præfatus Illustrissimæ Celsitudinis suæ Legatus in supremo Throni gradu flexis genibus læva manu vexillum feudale tenens, dextrâ autem super Evangelium positâ, juramentum fidelitatis, cujus verba hæc: Illustrissimi Principis Jacobi DEI Gratia in Livoniâ Curlandiæ & Semigalliæ Ducis pro præstando homagio & recipienda Investitura ad Sacram Regiam Majestatem Legatus ego Christophorus Heinricus Puttkammer, nomine mandato seu plenipotentia ejusdem, in ani-

animam ejus juro ſuper hæc Sancta DEI Evangelia &c. & reliqua juxta formulam juramenti Anno 1639. circa primam Illuſtriſſimæ Celſitudinis ſuæ infeudationem receptam, prælegente ProCancellario Regni, præſtitit. Prædicto Juramento Legatus Collegæ ſuo Georgio Firks Colonello & Aulico Sacræ Regiæ Majeſtatis vexillum illud feudale tradidit, & ad inferiorem theatri gradum in genua iterum procumbens, pro iſtâ Clementiſſimâ Infeudatione Sacræ Regiæ Majeſtati gratias ſequentibus egit verbis,

Sereniſſime ac Potentiſſime Rex,
Domine, Domine Clementiſſime.

Sicuti Sydera ſunt, ut lucem ſuam in inferiora mundi corpora diffundant, ſic S. Regia Majeſtas Veſtra tanquam ſydus ſalutare præteritis turbulentis temporibus affulgens, de avitâ ſuâ Lunà non ſolummodò innumeros benignitatis Regiæ radios ſupra Univerſum Orbem Sarmaticum ſparſit; Verùm etiam hodiernâ luce perenni Regiæ Clementiæ ſydere Illuſtriſſima Domus Curlandica reluxit, dum Sacra Regia Majeſtas Veſtra, quæcunq; ei à Sereniſſimis Regibus Poloniæ conceſſa fuerunt, nunc ſolenni feudi reno-

vatione contulit atqve confirmavit. Quo nomine Illustrissimus Princeps noster pari gratiarum actione, eàdem fide & obsequiô, quibus Serenissimis Antecessoribus obstrictus vixit, & Sacræ Regiæ Majestati Vestræ tanquàm Supremo & directo Domino suo adamantino vinculo æternum se obligatum esse profitetur. Agnoscit enim Illustrissimus Princeps noster omnes opes atqve fortunam suam authoritate florentissimi Regni fundatas esse. Proindè etiam se suaq; omnia in protectionem & clientelam Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ totiusqve Reipublicæ tradit, & in redhostimentum sanguinem suum, quô nihil carius habet, quovis momento, ad nutum Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ, effundere paratus erit, humillimis cum precibus, dignetur Sacra Regia Majestas Vestra eum, Domumqve suam Ducalem ulterioribus beneficiis exornare, contra omnium hominum injurias potentissimè defendere, & hunc indissolubilem feudi nexum perpetuâ felicitate æternum reddere. Quo factô Actus hic solennis sincerus testis perpetui amoris & fidei inter Patronum, atq; Clientem in Gloriam DEI, decusqve Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ, totiusqve Reipublicæ ornamen-

ornamentum, in toto terrarum Orbe perennabit, & auctior evadet. Ad hæc ſæpe fatus ProCancellarius Regni ſolenni oratione, fidem IlluſtriſſimiDucis Curlandiæ laudibus extollendo, benevolentiam Sacræ Regiæ Majeſtatis promittendo reſpondebat. Finitâ hâc oratione Marſchalcus Curiæ Regni Dominos Legatos ad capiendam ſeſſionem in ſellis à Siniſtris Sacræ Regiæ Majeſtatis in ſupremo theatri gradu poſitis invitavit. Illis ita ſedentibus primus Legatus, more jam olim uſitato, paululùm caput texit, quod in honorem Sacræ Regiæ Majeſtatis mox iterum denudavit, & Aulici Legationis (inter quos etiam ego fui) ad oſculum manus Regiæ vocabantur, & ſolenniter admittebantur, ſcilicet Generoſi, Magnus Buttler Major, Otto Dietericus Sacken, Erneſtus Rappe tunc Capitanei locum tenens, nunc Colonellus & Commendans BiałoCerkvvienſis, Szoëgen, Jacobus Koſzkul, Fridericus Franciſcus Ley, Baro de Neuhoff dictus Ley, nunc Conſiliarius Cameræ judicialis Sereniſſimi Electoris, Palatini Rheni, Joannes Korkosz Golginovvicz. Tandem iis omnibus ritè & feliciter peractis, receptoqve per Generoſum Buttler feudi vexillo, primus

Legatus Throno descendens brevibus verbis Sacræ Regiæ Majestati valedicendo, humillimas iterum gratias pro hoc illustrissimo Principi collato beneficio agebat. Cui Sacra Regia Majestas respondebat, speramus Illustritatem suam semper beneficii hujus memorem, in fide & obsequio constanter permansuram. Tandem Dominos Legatos inter varias DD. Senatorum gratulationes Curiæ Regni Marschalcas comitabatur, atqve sic DD. Legati ex Arce per dictum Castellanum atq; Secretarium Regni Majorem, eâdem solennitate, quâ deducti fuerant, nisi quod vexillum feudale proximè ante currum per Generosum Koszkul ferebatur, ad hospitium, ubi eosdem tubicines & tympanistæ Regii tympanarum ac tubarum hilari clangore excipiebant, deducebantur, atqve sic ibi gratulationibus ac debitâ gratiarum actione hæc solennitas finiebatur.

Cum Renovatio Feudi sub Serenissimo Rege JOANNE III. nunc feliciter Regnante d. 27. Mensis April. Ao. 1677. post finita Comitia eodem fere ritu modoqve recepta & peracta sit, brevibus differentiam, quæ in nonnullis fuit, exhibeo. Legatus erat Dominus Evvaldus Frank

dictus

dictus Pfeilitzer ex Supremis Consiliariis Cancellarius. Locus, ex quo introitum suum faciebat, erat Palatium Illustrissimi Domini Christophori Pac Supremi Magni Ducatus Lithvaniæ Cancellarii, nuncupatum Bellveder. Pro actu ipso homagii Illustrissimus Dominus Vladislaus Comes à Doënhoff Castellanus Culmensis nunc Palatinus Pomeraniæ, & Reverendissimus Dominus Gninski Referendarius Regni, Legatum in curru Regio ad Arcem deduxerunt, ubi eidem ante Portam ferream Augustalis Senatorum, Illustrisſimus Princeps Dominus Stanislaus Lubomirski Supremus Regni Marschalcus obviam veniebat. In throno à dextris stabat Reverendissimus Dominus Wydzga Episcopus Varmiensis ViceCancellarius Regni nunc Archi Episcopus Gneznensis. A sinistris præfatus Dominus Cancellarius Lithvaniæ. Deinde à dextris stabat Illustrissimus Princeps Dominus Hieronymus Lubomirski, Eques Melitensis ut Vexillifer Regni vexillum feudale tenens, stabat ibidem quoqve Illustrissimus Dominus Franciscus Bielinski Ensifer Regni nunc Palatinus Mariæburgensis. Cum verò Generosus Otto à Seswegen, Collonellus Legionis Serenissimi Principis

cipis Regii, Venator Ducatus Livoniæ, morbo detineretur, ut tanquam Collega Legati comparere non potuerit, Sacra Regia Majeſtas meæ tenuitati, ut Reſidenti, gratiam & honorem faciebat, Vexillum feudale à Domino Legato recipiendi & tenendi, quod alias alter Legatus præſtare ſolebat. Aulici, qui ad oſculum manus Regiæ admittebantur, erant, Generoſi, Nicolaus Korff Theſaurarius Ducatus Livoniæ, Erneſtus â Nolde, Carolus Joannes â Blumberg, Celſiſſimi Ducis Aulici, quorum iſte ſcilicet Generoſus Nolde, cùm Legatus domum deduceretur, Vexillum feudale ante currum Eques ferebat.

Oratio Petitoria.

O verè juſtum & legitimum â DEO nobis datum Regem, qui in ſummo faſtigio conſtitutus, non magnus magis, quam bonus audire deſiderat. Nam magnitudinem & magnanimitatem ſuam Sacra Regia Majeſtas Veſtra toti Terrarum Orbi luculenter exhibuit, dum durante hoc Turcico bello maluit ſemper inter ſtrenuos milites commorari, omnes intempeſtates, belli curas & moleſtias pro ſalute Rei-

publicæ

publicæ ſuſtinere, & Patriæ paterno ſuo & ſaluberrimo conſilio prodeſſe, quàm in Regiis Palatiis ſplendidè vivere. Si bonitatem & ineffabilem Clementiam Sacræ Regiæ Majeſtatis contemplor, cuinam non bonum ſe præbuit, cum totius Reipublicæ & omnium annexarum Provinciarum, jura, immunitates, & privilegia ita ſacro ſanctè gubernat, ut etiam ii, qui ante hac aliquid damni in ſuis privilegiis & immunitatibus perpeſſi ſunt, nunc de novo tempore feliciſſimi Regiminis Sacræ Regiæ Majeſtatis de integerrima reſtitutione tàm in Eccleſiaſticis, quàm ſecularibus glorientur, & DEum pro longævâ incolumitate & feliciſſimo Regimine Sacræ Regiæ Majeſtatis Veſtræ ardentiſſimis precibus contendant; Inter quos fideles non eſt poſtremo loco locandus Illuſtriſſimus & Celſiſſimus Princeps meus, Cliens fideliſſimus Sacræ Regiæ Majeſtatis Veſtræ, qui hodie per me comparet, ut toto terrarum Orbi ore & corde monſtret, nuſquam fiduciarium aliquem ad perſolvendam fidelitatis ſuæ propenſionem magis anhelaſſe, nec meliorem Regem & Patronum, quàm Sacram Regiam Majeſtatem Veſtram aut optari aut donari potuiſſe. Et quia hodie optata iſta hora

affulſit, qua Sacra Regia Majeſtas Veſtra Principi meo per Legatum juxta beneficium Sereniſſimi Anteceſſoris ſui homagium præſtare, ac Inveſtituram conſveto ritu accipere permiſit; Proindè Illuſtriſſimus Princeps in perſonâ meâ comparet, & ſupplici mente petit, dignetur Sacra Regia Majeſtas Veſtra, tanquam ſupremus & directus Dominus, tam vigore veterum per Sereniſſimos Prædeceſſores Poloniæ Reges & Magnos Lithvaniæ Duces conceſſarum Inveſtiturarum & privilegiorum de Terris, Civitatibus, oppidis, vicis & Arcibus totoqve Ducatu Curlandiæ & Semigalliæ clementiſſimè inveſtire. Quo nomine Illuſtriſſimus Princeps meus coram throno Regio, ad pedes Sacræ Regiæ Majeſtatis Veſtræ in genua decumbens more ſolito & laudabili apud omnes gentes receptâ conſvetudine feudorum, jura renovare, Homagiumqve præſtare, fidem obedientiamq; ſolennis juramenti verbis per me deponere paratus eſt.

Gratiarum actoria.

Inter amorem timoremqve medius & alternis judiciis ambigens, dum nomine Illuſtriſſimi

ac

ac Celſiſſimi Principis mei Sacræ Regiæ Maje-ſtati Veſtræ gratias nectere paratus ſum, Domino ne an Patri gratias rependam? Si amplitudinem & potentiam Sacræ Regiæ Majeſtatis Veſtræ conſidero, meritò Invictiſſimo Domino; Si verò beneficium hodiernâ luce Illuſtriſſimo Principi meo collatum intueor, benigno & clementiſſimo Patri meritò gratias exſolvo. Nam quæcunqve ei à Sereniſſimis Poloniæ Regibus concessa fuerunt, nunc ſolenni feudi renovatione Sacra Regia Majeſtas Veſtra Illuſtriſſimo Principi paterno affectu & clementià contulit atqve confirmavit. Quo nomine Illuſtriſſimus Princeps meus pari gratiarum actione eâdem fide conſtantiâ & obſequio, quibus Sereniſſimis Prædeceſſoribus obligatus vixit, & Sacræ Regiæ Majeſtati Veſtræ tanquam ſupremo & directo Domino ſuo, arctâ quàdam fidelitatis catenâ in æternum devinctum & obſtrictum ſe eſſe profitetur. Agnoſcit enim Illuſtriſſimus Princeps meus omnes opes ac fortunam ſuam autoritate florentisſimi Regni fundatas eſſe, proindè ſe ſuaqve omnia in protectionem & clientelam Sacræ Regiæ Majeſtatis Veſtræ totiusqve Reipublicæ tradit & ſanguinem ſuum, quo nihil carius habet, quovis mo-

mento ad nutum Sacræ Regiæ Majeſtatis Veſtræ effundere paratus erit, cum humillimis precibus, dignetur Sacra Regia Majeſtas Veſtra Eum Domumqve Ejus Ducalem ulterioribus beneficiis condecorare, contra omnium hominum injurias potentisſimè defendere, & hunc indisſolubilem feudi nexum perpetuâ felicitate exornare. Quo facto ſolennis hic Actus apertus teſtis perpetui amoris atqve fidei inter Patronum & Clientem in maximam DEi gloriam, Decus Sacræ Regiæ Majeſtatis Veſtræ totiusqve Reipublicæ ornamentum in toto Terrarum Orbe perennabit.

De *Livoniâ* quid, Pactorum Olivenſium tenore, Svecis ceſſum ſit, quid Polonis remanſerit, ex Inſtrumento Pacis §. 4. & 5. ſuperius exhibito eluceſcit. Cum Livonia tam ad Regnum quàm Lithvaniam ſpectet, expeditiones ad eandem ſub Sigillo Regni Magniqve Ducatus Lithvaniæ extradi debent, vid. *Conſtit.* 1589 ubi etiam cavetur, quòd Livonico militi ab utriusqve Gentis Ducibus ſit Præfectus asſignandus, ſi tamen tempore alicujus expeditionis Duces utriusqve Gentis adeſſent, medietas Livonici militis uni, altera alteri cedere teneatur, niſi urgens necesſitas

tas svaserit, sub regimen unius coordinandos mi-
lites. Secundùm jus antiquum ordinationis Li-
voniæ duo ex Regno, duo ex Lithvaniâ & toti-
dem ex ipsâ Provincia Nuntii ad Comitia eli-
guntur. Qui tamen, quando durantibus Comi-
tiis nationales habentur Conventus, cum Lith-
vanis deliberant.

Per Constit. Anni 1677. Ordinatio in perpe-
tuùm non abroganda facta est, dum Senatores,
id est, Episcopus, Palatinus & Castellanus aliiqve
Officiales sub generali titulo Ducatus Livoniæ
constituti sunt. In conferendis autem dignitati-
bus Senatoriis alternata trium Nationum reser-
vatur. Idem etiam cavetur de Capitaneatibus
juxta antiquum jus, & si Capitaneus nullam ha-
bens possessionem ex Regno vel M.D. Lithvaniæ
constitutus fuerit, intra semestre post obtentum
officium tenebitur possessionem eruere. Quoad
Judicia cavetur, quod à Terrestribus & castren-
sibus, quando summa quingentos florenos non
excedit, appellationem ad Judicia Assessorialia
Regni per Mensem Januarium & Februarium,
quovis anno celebranda, interponere non liceat.
Sub tempus Judiciorum istorum assidere tene-
tur Referendarius vel Notarius M. Ducatus

Lithvaniæ, atqve insuper etiam unus ex Gente Livonicâ Assessor juratus sub nomine Secretarii, cujus tamen absentia ad causas judicandas impedimento esse non debet. De *Contributionibus* notandum est, quòd uno anno in Thesaurum Regni, altero autem in Thesaurum Magni Ducatus Lithvaniæ inferendæ sint.

CAPUT X.

DE VOLHYNIA.

DUcatum hunc Casimirus III, qui utriqve Nationi & Poloniæ & Lithvanicæ præfuit, â Regno tanquam proprio Corpore alienaverat, sed Sigismundus Augustus Regno iterum appropriavit *vid. Const.* 1569. Dividitur in duos Magnos Districtus, Cremenecensem & Luceoriensem. Quoniam varia oriebantur inconvenientia & per Amanuenses circa descriptionem Statuti Volhynensis frequentes committebantur errores, ideò per Constit. Anni 1667. concessum est, ut typis excuderetur. Habet etiam Volhynia seorsivum suum Notarium Decretorum.

Caput XI.
DE KIIOVIA.

I. SPectavit iste Ducatus Jure perpetuo ad Regnum Poloniæ, donec Vladislaus Jagello ex occasione, quòd utriusq; Nationis gubernacula tenuit, eundem à Corpore Regni ad Magnum Ducatum Lithvaniæ transtulit. Rem tamen Sigismundus Augustus in integrum restituit, ac cum Regno iterū conjunxit per dictam *Constit. anni* 1569. ubi inter alia cavetur, quòd omnes Expeditiones Regiæ hunc Ducatum concernentes non alio nisi Ruthenico charactere expediri, negotia verò ad Cives & jus Magdeburgense spectantia Polonicè concipi debeant. Id quod etiam in Volhynia obtinet, juxta præfatam Constit.

II. Vigore Tractatuum Andrussoviensium debebat post biennium Magnus Moschorum Dux Kyoviam Polonis reddere. Sed adhuc eandem possidet.

Caput XII.
DE PODOLIA.

POdolia continuis Barbarorum incursionibus & præliis famosa, in tria Territoria dividitur,

Camenecense, Trebovliense & Lancoviense, Capitaneus gaudet titulo Generalis. Petrum Valachiæ Palatinum, refert *Sarnicius*, solitum dictitasse; Aut tu Kamieniec Chocimum Nostrum, aut Chocimum Kameneciam deglutiet. Eripuit Nobis dolendo fato, hostis Christiani Nominis antemurale illud. Notanda hîc temporum revolutio, quippe Camenecia ab Olgerdi Magni Ducis Lithvaniæ ex fratre Nepotibus, quos Podoliæ præfecerat, condita, & ecce sub Michaële Rege ex Olgerdi familiâ oriundo occupata est. Svasit tunc temporis necessitas prohibendi hostem â visceribus Regni, pacem etiam iniquis conditionibus inire. Sed cum libera Gens tributum (viginti & duorum millium ducatorum) ferre non posset, Ordines Regni, quibus inconsultis illa pax, non tamen jurata, steterat, decreverunt armis injuriam vindicare. Id quod etiam feliciter successit. Uti enim olim Anno 1444. *die* 10. *Novembr. in Vigilia S. Martini* Vladislaus Rex sub ductu *Joannis* Corvini Hunniadis ingentem cladem passus est, ita Respublica Anno 1673. die 11. *Novembr. ipso festo Martini* sub ductu *Joannis* tunc ArchiStrategæ, nunc Regis ejusdem nominis III. ingentem victoriam obtinuit. Illa

clades

Illa clades Regem absumpsit, hæc victoria Regem assumpsit. Nam pridie Rex Michaël Leopoli fatis cessit, & Victoriosus iste Joannes *ob res benè gestas die 21. Maji* Anno 1674. liberis suffragiis in Regno successit, eodem notabili die, quo olim Anno 1622. Osmanus II Turcarum Imperator Juvenis ferocissimus, & Orbi vexando natus, ultimum subiit supplicium *ob rem malè* in Poloniâ *gestam*. Quales parallelæ temporum!

CAPUT XIII.
DE PODLACHIA.

I. DUcatus hic à Casimiro Jagellonide Lithvaniæ adjunctus, rediit ad Corpus Regni: *vid. Const.* 1567. 1569. 1581. 1588. nec non 1607. quæ anno 1633. reassumptæ approbatæqve sunt. Dividitur in tres Districtus Trogicynensem, Mielnicensem atqve Bielscensem.

II. Obviando inconvenientiis, quibus sæpè Electiones Deputatorum, Nuntiorum, & Officialium Terrestrium in Puncto constituendi Mareschalli evanuerunt, *Constitutionem* anni 1598. Palatinatui Masoviæ in eligendo Mareschallo ad omnes tales actus pluralitate suffragiorum inser-

vientem, si unanimis defuerit consensus, Palatinatus Podlachiæ in toto recepit.

CAPUT XIV.

DE SMOLENSCIA, SEVERIA, CZERNIECHOVIAq;

SMolenscensis Satrapia Ducatum Severiensem, Terram Czerniechoviensem & Districtum Orzanensem in se complectitur. Severiam Sigismundus III. Czerniechoviam Vladislaus IV. Regno annexuit. Refert Koialovicius parte secunda Hist. Pol. lib. 5. quod olim Principes Severiæ ob contumeliam sibi à Janitore nolente ipsos ad Regem intromittere illatam, ad Moschos defecerint. Palatinus Czerniechoviensis Palatinatum cum eodem Capitaneatu, absq; ullà incompatibilitate exemplo Palatinatus Kyoviensis, habere potest, juxta Const. 1635. p. 18. Jam verò Ducatum Smolenscensem & Severiensem Magnus Moschorum Dux tenet, vigore initarum Induciarum, quæ anno 1693. mense Junio exspirant.

EPILO-

EPILOGUS.
DE FORMA & SCOPO REIPUBLICÆ POLONÆ.

POssem hîc exemplo aliorum, qui Jura Publica descripserunt, in formam Reipublicæ Polonæ, juxta Leges Politicorum, curiosius inquirere. Sed studio hoc ipsum thema, quod alibi prutractandum videbatur, eousqve distuli, ut prudenti & æquo Lectori ex antecedentibus, liberum esset judicium. DE SCOPO etiam paucis innuo, eundem (uti Marinius integro libello ostendit) in SALUTE & ÆQVALITATE Civium consistere.

SOLI DEO GLORIA!

ADDENDA.
Ad pag. 39. num. XXII.
JURAMENTUM REGIS POST ELECTIONEM.

Ego N. Electus Rex Poloniæ Magnus Dux Lithvaniæ, Rußiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Smolensciæ, Kyoviæ, Volhyniæ, Podoliæ, Pod-

lachiæ, Czerniechoviæq; spondeo & sanctè juro DEO Omnipotenti ad hæc sancta Jesu Christi Evangelia, quod Pacta Conventa per Ordines Regni mihi data, in omnibus eorum articulis, Punctis, clausulis, Conditionibus; ita ut nec specialitas generalitati, nec generalitas specialitati, deroget, servabo, manutenebo & adimplebo, atq; ea omnia iterato etiam in solenni Coronatione juramento confirmabo, sic me DEus adjuvet & hæc sancta JEsu Christi Evangelia.

Ad pag. 51. n. XXX.

JURAMENTUM CIRCA CORONATIONEM.

Ego

EGo N. electus Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithvaniæ (totus titulus hic exprimitur) per omnes Regni Ordines utriusq; Gentis tàm Poloniæ, quam Lithvaniæ, cæterarumq; Provinciarum Regno Poloniæ Magnoq; Ducatui Lithvaniæ annexarum & incorporatarum communi consensu liberè electus, spondeo & sanctè juro DEO Omnipotenti ad hæc Sancta JEsu Christi Evangelia, quod omnia Jura, Libertates, Immunitates, Privilegia publica & privata Juri communi utriusq; Gentis & libertatibus non contraria, Ecclesiasticas & Seculares Ecclesiis Catholicis Romanis Principibus, Ba-

ronibus, Nobilibus, Civibus, Incolis & quibuslibet perſonis cujuscunq; Status & conditionis exiſtentibus per Divos Prædeceſſores meos Reges & quoscunq; Principes Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lithvaniæ præſertim verò Caſimirum antiquum, Ludovicum Loiz nuncupatum Vladislaum I. Jagellonem dictum, fratremq; ejus Vitoldum Magnum Lithvaniæ Ducem, Vladislaum II. Jagellonis filium Caſimirum III. Jagellonidem (hic adduntur ſemper Reges ſibi ordine ſuccedentes) Reges Poloniæ & Magnos Duces Lithvaniæ juſtè & legitimè datas & conceſſas, emanatas & donatas, ab omnibusq; Ordinibus tempore Interregni ſtatutas atq; ſancitas mihi oblatas, tùm Pacta per Ordines Regni & Magni Ducatûs Lithvaniæ mihi tradita manutenebo, obſervabo cuſtodiam & adimplebo in omnibus conditionibus, articulis & punctis in eisdem expreſſis. Pacem quoq; & tranquillitatem inter Diſſidentes de Religione Chriſtiana tuebor, manutenebo, nec ullo modo vel jurisdictione Noſtra, vel Officiorum Noſtrorum & ſtatuum quorumvis authoritate quenquam afficiam ac opprimam, ac ea quæ in Electione Noſtra Varſavienſi conſtituta ſunt, & quæ in Conventione Coronationis Noſtræ conſtituentur manutenebo iisqve ſatisfaciam, omnia illicitè à Regno Magnoq; Ducatu Lithvaniæ & Dominiis eorundem quocunq; modo alienata vel bello vel quovis alio modo diſtracta ad pro-

prietatem ejusdem Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lithvaniæ aggregabo, terminosq; Regni & Magni Duc. Lithvaniæ non minuam sed defendam & dilatabo. Justitiam omnibus Incolis Regni juxta jura publica in omnibus Dominiis constituam absqve omnibus dilationibus & prorogationibus administrabo, quovis etiam sanguinis nostri respectu nullo habito, in dispensatione quoq; Distributivæ Justitiæ non me alligabo ad affectum & propensionem naturalem sanguinis, sed solam ipsam meritorum rationem præ oculis & corde habebo in disponendis occurrentibus officiis & Beneficiis Reipublicæ. Et si (quod absit) in aliquibus juramentum violavero, nullam mihi Incolæ Regni omniumq; Dominiorum uniuscujusq; Gentis obedientiam præstare debebunt, imo ipso facto eos ab omni fide, obedientia Regi debita liberos facio absolutionemq; nullam ab hoc meo Juramento à quoquam petam, nec ultrò oblatam suscipiam. Sic me DEus adjuvet & hæc sancta Christi Evangelia. Quæ superius de sanguinis proprii respectu in Justitia administranda & distribuenda caventur, illa addita sunt tantum in Serenissimi Regis Joannis III. juramento.

Ad pag. 57. n. XXXIV.

Cum superius exhibuerim, quomodo Divæ memoriæ Rex Michael Ordine Aurei Velleris insignitus fuerit, hîc exponendum duxi, quomodo mo-

do modernus Rex Serenissimus Ordinem Spiritus Sancti acceperit. Illius insigne agnus, hujus Columba est, de quorum animalium prærogativâ Cælitus datâ Esdra Lib. IV. Cap. V. ait; Ex omnibus creatis volatilibus nominasti tibi columbam unam, & ex omnibus plasmatis pecoribus providisti ovem unam.

Anno 1677. die 29. Novembr. Ambo Legati Gallici tam Reverendissimus Dominus de Forbien Episcopus Marsiliensis nunc Bellovacensis quàm Illustrissimus Dominus de Bethune nigro induti pallio, per Illustrissimum Dominum Johannem in Gnin Gninski Palatinum Culmensem nunc ProCancellarium Regni in rhedâ Regià ad Arcem Zołkieviensem præeunte aliarum rhedarum ac equitantium agmine adducti, ac in scalis & ante introitum à DD. Senatoribus recepti atqve per Illustrissimum Dominum Nicolaum de Granowa Sieniavvski Marschalcum Curiæ Regni nunc Palatinum Volhynensem & Campiductorem Regni introducti, Serenissimo Regi in solio sedenti venerationem exhibuerunt, & deinde ad peragendam Legationem sedilia sibi assignata occuparunt. Oratoris munere fungebatur dictus Episcopus potiorem occupans locum &

cum & Christianissimi Regis Domini sui amicitiam declarabat, atqve Extraordinariam Legationem Domini Marchionis intimabat. Respondit Illustrissimus Princeps Dominus Michael Radzivil ProCancellarius & Dux Campestris Magni Ducatus Lithvaniæ mutuam Serenissimi Regis offerendo amicitiam; Actus autem solennitati dies crastinus præfigebatur. Die igitur 30. ejusd. Serenissimus Rex vestitu ad susceptionem Ordinis accedentibus usitato indutus, scilicet ex panno phrigio argenteo, pallio nigro holoserico subducto panno serico leviori coloris albi, mitra Polonica nigra cristâ Clenodiisq; ornatâ & albis ocreis ex tela serica confectis atq; in futuris martibus scythicis consutis auroq; & gemmis fulgentibus progressus est cum assistentia Senatorum & Officialium Regni circa hunc Actum præsentium inter Marchionem vestitu ceremoniali indutum ab uno latere, & ab altero inter Episcopum Marsiliensem ex Arce ad Templum, ubi jam pro ceremonia quatuor tapetibus pretiosis per gradus tecti Throni parati erant. Unus Thronus à dextris in nomen Serenissimi Regis Galliæ constitutus alii tres à sinistris erant, Primus sub quo ornatum & insigne Ordinis Se-

renissimus

renisſimus accepit, alter ſub quo ſedebat. Tertius ubi Serenisſima Regina ſedebat. Marchio ad Thronum Domini ſui potiori ſedebat loco. Epiſcopus autem Marſilienſis pro hoc actu Cancellarius ab altera parte remotiùs. Magis adhuc remoti versùs Regiam Majeſtatem in minoribus ſubſelliis aſſidebant Illuſtrisſimi, Dominus Stanislaus Jabłonovvski Palatinus Ruſſiæ Exercituum Dux Campeſtris nunc Supremus, Dominus Martinus Konski Artileriæ Regni Generalis Magiſter nunc ſimul Caſtellanus Leopolienſis, item Dominus Karczevvski, & Korycki Generalis ut Socii. Ut primum ceſſum ceperant prodiit Pontificaliter indutus habens in Infula & Ornatu albas intertextas cruces Abbas Peplinenſis Wolff cum aſſiſtentia Prælatorum Aulicorum Clerisq́; aliis etiam in Dalmaticis ſimiles habentes cruces & miſſam de Spiritu Sancto & invocatione ejus cum hymno Veni Creator Spiritus celebravit. Poſt Miſſam Concionem habuit Pikarski Soc. Jeſu, ſuper thema: Andreas frater Simonis cum audiſſet de Joanne, ſecutus eſt Jeſum, Joannis Cap. I. Deduxit ſummam in Patriam & Regiam Majeſtatem, tam in expeditionibus bellicis, quam etiam apud extraneos obſervantia Divinam Pro-

videntiam. Post fecit etiam verba satis ampla in laudem Confraternitatis. Post Concionem surrexit Marchio & cum aliis ad Actum hunc destinatis Ministris, factà ante omnia supremæ super omnes Principes Majestati deindè Throno in nomen honoremq; Regis Christianissimi erecto & tandem Regi Serenissimo & tandem Suæ Majestati reverentiam processit versus altare ad Thronum, ubi insignia posita erant, relicto ibidem Marchione, alii pro adducendo Rege iverunt, cui præsenti Episcopus Marsiliensis conditiones Ordinis prælegit, deinde Serenissimus votum fecit ac nomen suum in librum confraternitatis inscripsit. Quô facto Regem pallio, quo indutus ad Templum se contulerat, exuerunt, & eidem aliud nigrum holosericum longum & amplum auro ad instar linguarum ardentium opulentè intertextum, uti etiam magnum collare & super illud monile cum cruce ab utraqve parte adamantibus distinctà imposuerunt. Hoc habitu Serenissimus ad Thronum iterum deductus, & actui isti per hymnum Te DEum Laudamus cum applausu musico tubarum finis est impositus. In eodem habitu Rex è templo ad Arcem se recepit, ubi vestes indu-

tus

tus solitas, sed insigne jam gerens, Dominos Legatos Senatores & Officiales in seram usq; noctem lauto excepit Convivio.

Hîc addere placet, quòd Rex Vladislaus IV. voluerit Ordinem Equitum immaculatæ Virginis instituere, quorum numerus non excederet septuaginta duos, præter Principem, cum numero huic discipulorum Cœlestis Princeps Orbem subjecerit, & Sanctissimæ Virginis Matris tam gaudiorum quàm dolorum mysteria septenario numero terminentur. Insigne debebat dari torques ex aurô puro absq; ullis lapidibus vel unionibus, cujus particulæ invicem concatenatæ alternatim repræsentarent, una quidem lilium album in medio radiorum, cum hâc Inscriptione *IN TE*, altera verò fasciculos sagittarum colligatarum fascia alba his verbis inscriptis, *UNITA VIRTUS.* Dependere debebat à torque Crux rubea, in cujus medio conspiceretur imago Virginis infantis candida; Draconem pedibus calcantis, his verbis suppositis, *Vicisti, Vince.* Obtinuerat jam dictus Rex per Oratorem suum Georgium Ossolinski ab Urbano VIII. Anno 1634. confirmationem ejusdem Ordinis, qui tamen posthâc in usum deductus

non eſt, nam à male ſuſpicacibus vituperatus, per diſſenſum Ordinum in Comitiis anno ſequenti habitis exolevit.

Haud abs re erit de Melitenſibus Equitibus aliquid hic annotare, quod propter præſtantiam Ordinis illius benè de tota Chriſtianitate demeriti, Reſpublica, quæ ſemper Equeſtri profeſſioni favere ſolita eſt, Anno 1632. æquum judicaverit, ut illi Equites tanquam homines Religioſi tàm in Regno, quam M.D. Lithvaniæ ad nulla alia, niſi Spiritualia, citarentur Judicia. Quod tamen ita intelligendum, quando Equiti cum Equite cauſa intercedit, in aliis verò litibus cum quopiam agendis commune forum ſequi debent, ex *punctis exorbitantiar: tempore Convocationis prædictô Anno ad Caſtrum Varſavienſe porrectis*. In favorem etiam hujus Ordinis Reſpublica conceſſit Duci de Oſtrog Caſtellano Cracovienſi in defectu ſucceſſorum ſanguinis bona ſua hæreditaria Equitibus Melitenſibus adſcribere.

Ad pag. 62.

Circa effigies Regum notandum velim, quòd Hedvvigis præter voluntatem meam à ſculptore addita ſit, quippe inter Reginas eandem exhibeo.

Ad

Ad pag. 93.

Varia negotia & itinera Editionem remorata ſunt, adeò, ut interim nonnulli Senatores, vel vitam cum morte, vel dignitatem ſuam cum aliâ commutàrint, noviqve etiam ſucceſſerint. Hinc indè tamen ex addendis noviſſima eorum patet conditio, & curioſus Lector ſpatium, quod in Conſignatione ſuperius videt, nominibus recentisſimis inſerendis adhibebit.

Ad pag. 121.

Epiſcopus Livoniæ nominatus eſt Reverendiſſimus Dominus *Nicolaus Popławski* Cathedralis Plocenſis & Collegiatæ Varſavienſis Decanus. Ad ſopiendas differentias inter Livoniam & Czerniechoviam authoritate Conventus Generalis Anno 1683. & Anni 1641 reaſſumendo, circa præcedentiam & locum Ducatui Livoniæ ante Palatinatum Czerniechovienſem in perpetuum approbatur, ſalvo loco Illuſtrisſimi Domini *Joannis Gninſcii* hodierni Palatini Czerniechovienſis, cui ad vitæ tempora præcedentia loci & vocis reſervatur.

Ad pag. 140. n. XVII. lin. XI.

Ita olim obtinuiſſe patet ex *Piaſecio* ſub Anno 1620. his verbis: Principe Vladislao, qui ſubſe-

quebatur. Hodierno autem tempore obſervavi, quòd Sereniſſimus Princeps Regius Patrem præcedat.

Ad pag. 149. *n. XVIII.*

De Juramento Cancellariorum monendum, quòd non ad Evangelia, ſed ad crucem præſtatur, cujus exemplum noviſſimum, dum Illuſtriſſimus Dominus *Marcianus de Kozielsk Oginski* Cancellarius Magni Ducatus Lithvaniæ juraret.

Ad pag. 201. *n. XIX.*

Securitati Marſchalcorum atq; Deputatorum ad Conſtitutiones proſpiciendo, cavet Lex Comitialis Anno 1683. ne quis ex occaſione Conſtitutionum in perpetuum auſit in Jus Tribunalitium vocare Marſchalcum, Deputatos ad Conſtitutiones, ac Nuntios Terreſtres utriusqve nationis, ſub pœnâ evocationis.

Ad pag. 231.

Sigilli Cameræ Adminiſter à primo Regimine Sereniſſimi Regis nunc glorioſè ſceptra tenentis usque ad hunc diem eſt Reverendiſſimus Dominus *Adamus Sarnowski*, Præpoſitus Lenciciensis, Secretarius intimus Regiæ Majeſtatis, quæ ipſum tanquam optime meritum prono omnium Ordinum conſenſu applauſuq; in

Comi-

Comitiis novisſimis Prælaturarum Cathedralium capacem declaravit.

Ad pag. 243. *n. XVII.*

Deſertores Caſtrorum pro hoſtibus Patriæ declarantur per Conſtit: 1683. P. 4.

Ad pag. 281.

Si hic omitterem fœdus contra Chriſtiani nominis hoſtes ictum recenſere, non ſine crimine omitterem; Uti enim illud à ſeculis expetitum fuit, ita omni ſeculorum memoriâ dignisſimum eſt. Cùm Sacra Regia Majeſtas Poloniæ concluſam ante aliquot annos cum Turcis pacem multis infractionibus læſam non diu duraturam prævideret, melius ac glorioſius eſſe duxit, prævenire, quam præveniri, eumqve in finem tàm cum Auguſtisſimo Cæſare, quam cum Serenisſimo quondam Czaro de ineundâ ſocietate armorum conſilia agitavit; Adſpirarunt tandem fata votis. Quippe Sacra Cæſarea Majeſtas exſpectationibus Sereniſſimi Regis ac inclytæ Reipublicæ accedendo, miſit ad Comitia Oratorem, Illuſtrisſimum Dominum *Carolum Ferdinandum Comitem à VValdſtein* Equitem Aurei Velleris, Sacræ Cæſareæ Regiæqve Majeſtatis Camerarium, intimum Conſiliarium, nec non Serenisſimæ Im-

mæ Imperatricis Viduæ Supremum Aulæ Præfectum, plenariâ facultate instructum munitumqve ad ineundam animorum & armorum societatem, quâ utriusq; Majestatis Regna & dominia ut vicinitate mutua, ita communione periculorum belli Ottomanici conjuncta non solùm ab ulterioribus immanissimi hostis aggressione, in tuto conservarentur, verùm etiam recuperatis ab utrinq; ablatis firmâ & stabili pace bearentur. Stetit ergò efficaci operâ & dexteritate, prædicti Domini Comitis, nec non Illustrissimi Ablegati Domini Baronis *Christophori de Zierowo Zierowski* die 31. Mens. Martii Anno 1683. inter altè memoratas Majestates earumqve in throno successores Regna & Provincias offensivi & defensivi belli societas; Prima ad gloriosam & stabilem cum hoste communi utriusq; partis pacificationem duratura; Altera ad ejusdem Pacis perennem conservationem in perpetuum mansura. Et ut majori solidaretur tam pium opus vinculo, utraq; pars virtute Gvarantiæ Evictorem Summum Pontificem Innocentium XI. cum successoribus assumpsit, ac per Protectores, & Repræsentantes suos Cardinales Eminentissimos *Pium*, & *Barberini* Romæ juramentum præstitit.

Cum

Cum verò ejusdem sacri fæderis præcipuum sit punctum, non solùm ultrò se offerentes Principes ad idem admittere, verùm etiam alios sollicitare, utraq; Majestas Serenissimam Rempublicam Venetam in partem ejusdem colligationis invitavit; Illa memor innatæ gloriæ, & experta quàm infida, & gravis sibi sit postremò inita cum Turcis pax, tam piis intentionibus annuit, negotiumqve maturavit. Convenerunt enim in Aula Cæsareâ Legati, remq; laudatissimam confecêre, scilicet à parte sacræ Cæsareæ Majestatis Excellentissimus Dominus Leopoldus *Guilhelmus Comes de Kœnigsegg* Camerarius, Pro-Cancellarius Imperialis, & aurei Velleris Eqves, & *Theodorus Althetus Henricus Baro de Stratmann* Aulæ Cancellarius, ambo Consiliarii intimi. A parte Sacræ Regiæ Majestatis Regniqve Poloniæ, ac M. D. Lithvaniæ Legatus Extraordinarius Excellentissimus Dominus *Joannes Rozrazewski* Castellanus Medyrecensis: Serenissima autem Venetorum Respublica suo in Aulâ Cæsareâ Ordinario Oratori Excell. Dno. *Contarini Equiti* ad hunc Actum specialiter constituto suo Syndico ac Procuratori plenam facultatem dedit. Conclusum feliciter ac subscriptum fædus

hoc Christianitati saluberrimum in Arce Lincensi d. 5. Mens. Martii Anno Domini 1684. & post ratificationem Principalium à supradictis Cardinalibus, nec non nomine Venetorum à Cardinale Seniore Eminentissimo *Ottoboni* juramento firmatum est. Cum hæc scripsissem, advenit ad Sacram Regiam Majestatem à Serenissimâ Venetorum Republicâ Orator Extraordinarius Excellentissimus Dominus Angelus *Morosini*, Procurator S. Marci cum gratulatione hujus triplicis funiculi.

Quoniam etiam Augustissimus Imperator splendidam ac sumptuosam ad Serenissimos Moschoviæ Czaros Legationem pro acceptando hoc fœdere expedivit, optandum, ut benè cedat opus! ut Excellentissimi Oratores, scilicet *Joannes de Zierowo Zierowski & Joannes Sebastianus de Blomberg*, Liberi Barones redeant Exoratores!

Ad pag. 393.

De negotiis cum Moschis nihil addendum habeo, quàm quod Induciæ Anno 1678. initæ, inter Serenissimum Regem, Regnumqve Poloniæ, & duos Czaros simul nunc regnantes reassumptæ sunt.

Ad

Ad pag. 548.

Proposueram laborem hunc sub Celsissimo Duce Jacobo in lucem mittere, sed disposuit aliter DEus. Dum enim varia negotia moras injecerunt, exclamandum mihi venit, *Dux est mortuus!* Æternum lugendus, nisi locum dedisset Filio verâ pietate prædito, justitiæ & æquitatis observanti, prudenti, magnanimo. Ergò mox gratulabundâ voce exclamare licuit, *Dux vivit!* Postquam hic Patrem amiserat, ad Patrem Patriæ sine morâ primò per meam tenuitatem, deindè per Ablegatos Dominum *Dietericum ab Alten Bokum* ex Supremis Consiliariis Marschalcum Provinciæ, & Dominum *Adamum Schubert dictum Kenigschwan* Præfectum Penaviensem recurrit, rogando humillimè, ut quemadmodum Feudi paterni, ita & Regiæ benignitatis atqve protectionis hæres & successor esset, atqve beneficio per Legatos recipiendi feudum gauderet. Dignata est Sacra Regia Majestas precibus hisce RESPONSO benignissimo annuere, cujus Tenor est, ut sequitur;

Joannes Tertius DEI Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithvaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Volhyniæ, Kyoviæ, Po-

Podoliæ, Podlachiæ, Smolensciæ, Severiæ, Czerniechoviæqve, Illustrissimo Principi Domino Friderico Casimiro in Livoniâ Curlandiæ & Semigalliæ Duci, Gratè Nobis dilecto.

Illustrissime Princeps gratè Nobis dilecte. Quemadmodum Serenissimi Antecessores Nostri in ornandâ singularibus beneficiis Illustrissima Domo Illustritatis Vestræ maxima in omni occasione exhibuerunt documenta, ita nunc Nos quoqve Illustritatem Vestram pari benevolentiâ & affectu complectentes, eidem ad præstandum homagium Gratiam expetenti, juxta beneficium â Serenissimis Antecessoribus Nostris concessum, permittimus, ut non in Persona, sed per Legatos suos, cum debitâ fidelitatis tesserâ Homagium duabus ante proximè futura Comitia hebdomadis Varsaviæ, aut ubi tunc cum Curiâ Nostrâ feliciter constituti fuerimus præstet, & Investituram ritu consveto recipiat. In quorum majorem fidem præsentes manu Nostrâ subscriptas Sigillo Regni, atqve M. D. Lithvaniæ communiri jussimus. Dat. Javoroviæ d. Mens. Aug. Anno Domini MDCLXXXII. Regni Nostri IX.

PRO-

PROCESSUS

IN Renovatione Infeudationis & Investituræ Illustrissimi & Celsissimi Principis ac Domini, Domini *Friderici Casimiri* in Livoniâ, Curlandiæ & Semigalliæ Ducis coram Throno Regio Serenissimi ac Potentissimi Principis ac Domini, Domini *Joannis III.* DEI Gratiâ Regis Poloniæ, Magni Ducis Lithvaniæ &c. & per Illustrissimæ Celsitudinis suæ Legatos Excellentissimos, Dominum *Christophorum Heinricum Liberum Baronem de Puttkammer*, supremum Ducatus Præfectum, & Dominum *Dietericum ab Alten Bokum*, supremum Ducatus Marschalcum, supremosqve Illustrissimæ Celsitudinis suæ Consiliarios, Varsaviæ die XXV. Mensis Martii Anno MDCLXXXIII. peractæ ac receptæ observatus.

Præfixo à Sacrâ Regiâ Majestate ad exsolvendum homagium termino duarum hebdomadarum ante Generalia Regni Comitia die 27. Jan. præterlapsi Anni 1683. indicta, D. D. Legati ponè Varsaviam veniebant, Serenissimumqve Regem præstolabantur. Postquam dies 1. Februarii solenni introitui determinatus illuxisset, circa meridiem D. Domini Senatores & Officiales Regni, Magniqve Ducatus Lithva-

niæ, tum & Serenisſimi Regis Veciæ, atqve Serenisſimi Electoris Brandenburgici Conſiliarii & Reſidentes, ille Dominus *Simon Dörffler*, hic Dominus *Christophorus de VVichert*, rhedas ſuas ad numerum triginta quinqve, ad Curiam Secretarii Regni Majoris, Domini Franciſci Prazmowski, Stawki nominatam, mittebant. Poſtremò etiam obviam venit prædictus Secretarius Major nomine Sacræ Reg. Majeſtatis, & in Curia ad fores Domus ſubſiſtens rhedaq; egreſſus propenſam Regiæ Majeſtatis voluntatem erga Illuſtriſſimam Celſitudinem Suam denunciabat, ac de adventu DD. Legatorum gratulatus, eos in rhedam Regiam invitabat. Ad hæc Dominus *Baro de Puttkammer* tanquam primarius Legatus reſpondit, & ſic in Curru Regio, à cujus latere uno Teutonici ab altero Turcici Celeres & Satellites Regii ibant ad Civitatem per aream (in qua Cohors militum Supremi Mareſchalci Regni Domini Stanislai Lubomirski ſolutô vexillô in armis ſtabat) equitibus plus minùs trecentis & rhedis triginta tribus præcedentibus, tribus verò ſequentibus Dominorum Legatorum rhedis, cum equis deſultoriis, tubicinibus ac equitibus atqve poſt hos rhedis duabus Dominorum ſupra dictorum

ctorum Residentum, ad hospitium in suburbio deducebantur. Die quarto ejusdem ad Audientiam privatam vocabantur. Supremus Stabuli, nunc Cameræ Regni, Præfectus Dominus *Matczynski* (ægrotante Regni Succamerario) cum aliquot Aulicis in prima Anticamerà obviam veniens, illos per Marmoream ad proximam Cameram deducebat. Serenissimus Rex ad mensam stabat, quem supra allegatus Baro de Puttkammer affabatur, tradebatqve literas credentiales Celsissimorum Ducum tàm primogeniti Domini *Friderici Casimiri*, quàm postgenitorum, Domini *Ferdinandi*, & Domini *Alexandri*. Sacra Regia Majestas affectum suum erga Illustrissimam Celsitudinem suam declarabat, & de non nullis cum iisdem colloquebatur, donec Præfectus Stabuli Regni Legatos & postmodum Nobiles Legationi additos ad osculum manus Regiæ invitabat. Die quinta ejusdem per *Dominum Załuski* Cancellarium Sacræ Reginalis Majestatis nunc simul Episcopum Kyoviensem ante fores Cameræ prioris excepti ad Reginalem Majestatem deducebantur, cui negotia Illustrissimæ Celsitudinis suæ commendabant, & literas Credentiales tradebant, quibus acceptis

Sacra

Sacra Reginalis Majeſtas benignitatem ſuam Regiam erga totam Domum Ducalem conteſtabatur, inprimis verò eâ Celſiſſimam Duciſſam, non minus quàm piæ memoriæ Duciſſam ſe complecti aſſerebat. Eosdem hâc ipſa quoqve horâ Sereniſſimus Poloniæ Princeps ad ſe admittebat. Sequentibus poſtea diebus Dominos Senatores atqve officiales aggrediendo, ea, quæ ipſis commiſſa erant, promotioni eorum, more ſolito committebant, donec prorogatus â Sacra Regia Majeſtate terminus dies nempe XXV. Menſis Martii, quo, utpotè die Feſto Annunciationis Beatisſimæ Virginis Conſilia Comitialia ceſſabant, appropinquaret, ubi circa horam primam â meridie Dominus *Losz*, Caſtellanus Culmenſis & Supradictus Secretarius Regni Major n curru Regio ad hoſpitium Legatorum veniebant, atqve eosdem ad Arcem deducebant. Celeres & ſatellites Regii tam Germani, quam Turcici â lateribus rhedæ ibant, & non procul ab hoſpitio Legatorum usqve ad Arcem milites DD. Senatorum & Officialium, tum verò in interiori exterioriqve Arcis area cohortes Cuſtodiæ corporis Regii ſolutis vexillis (quorum duodecim erant) armatæ ſtabant, atqve clangore tubarum

barum & tympanorum Legati excipiebantur. Venientibus ad Portam ferream Auguſtalis Senatorum præfatus Regni ſupremus, nec non Curiæ Mareſchalci Dominus *Hieronymus Lubomirski*, Principes Romani Imperii, obviam veniebant, & præmiſſis Curialibus Legatos ad Thronum Regium deducebant, in quo Sacra Regia Majeſtas ſedens conſpiciebatur. A dextris Dominus *Joannes Gninski* Vice-Cancellarius Regni, à ſiniſtris Dominus Vice-Cancellarius M.D. Littæ *Dominicus Nicolaus Princeps Radziwill:* Porrò ad latus ſolii à dextris Dominus *Raphael Comes in Leszno* Leszczynski Vexillifer Regni vexillum feudale tenens, à ſiniſtris Dominus *VVarszycki* Enſifer Regni diſtricto gladio, ſtabant. In gradum Throni Regii inferiorem poſtquam in genua ritu ſolitô procubuerent Legati, Dominus *Liber Baro de Puttkammer* ſequentis tenoris verba fecit;

Hoc eſt illud encomium Nominibus Hominum altius, quod ab Altisſimo Regibus tribuitur: *Dii eſtis.* Inter hos terreſtres DEos S. Reg. Majeſtas Veſtra in Throno ſuo collocata de eô non aliter, tanquam de cœlo, divite imbre beneficia Regia in terram Suam Sarmaticam, & ejusdem

Statûs, membra, Principes hominesqve mittit ac demittit. Equidem virtus S Reg. Majest. Vestræ non patitur, ut aliquid radiis Majestatis & benignitatis Regiæ vacuum reperiatur, sed ut omnia divinitate Regia impleantur, virtus Regia Regium esse censet. Proveniunt autem ex augustissima S. Regiæ Majestatis Vestræ manu nova & vetera beneficia, illa tribuendo, hæc conservando. Utrôqve horum hàc vice Illustrissima Domus Curlandica exornatur, dum S. Reg: Majestas Vestra Illustrissimo ac Celsissimo Principi Domino FRIDERICO CASIMIRO, in Livoniâ, Curlandiæ & Semigalliæ Duci, Domino Nostro gratiosissimo clementissimè permisit, per Legatos confirmationem Jurium veterum & Investituram accipere, Homagiumq; debito ritu præstare. Quam Svavitatem Regiæ Gratiæ demissâ gratiarum actione exosculando, flexis genibus per Nos rogat, dignetur S. Reg. Majestas Vestra, tanquam supremus & directus Dominus tenore Privilegiorum & Investiturarum, jura per Serenissimos Reges Poloniæ & Magnos Duces Lithvaniæ ac S. Reg. Majestatem Vestram ipsammet clementissimè concessa, clemen-

mentisſimè confirmare, Eumqve de omnibus terris,civitatibus, villis, pagis, vicis, arcibus, præeminentiis, juribus omnibus & ſingulis totoqve Ducatu Curlandiæ & Semigalliæ in Livoniâ investire. Quo nomine juxta laudabilem morem in majoribus Feudis receptum per Nos flexis genibus venerabundus ad pedes S. Reg. Majeſtatis Veſtræ provolutus Homagium præſtare, & Juramento fidem ac obedientiam per me ſolennibus verbis obſtringere paratus eſt.

Hiſce pronuntiatis reſpondebat ſupramemoratus Dominus Pro-Cancellarius Regni. Deinde Regia Majeſtas Feudale Vexillum è manibus Domini Vexilliferi apprehendebat & primario Legato ad manus tradebat, atqve eundem apprehendentem vexillum iis verbis, quæ in Investitura Divi Regis Michaelis ſuperiùs extant, alloquebatur. Deinde cùm liber Evangeliorum (quem Dominus Secretarius Regni Major tenebat) in ſinum Sacræ Regiæ Majeſtatis poneretur, primarius Legatus in Supremo Throni Regii gradu genibus flexis manu ſiniſtrâ feudale vexillum tenens, dextrâ verò ſuper Evangelio poſita, juramentum fidelitatis, ſecundum

formulam Juramenti Anno 1639. prælegente eandem Domino Pro-Cancellario, exſolvebat. Quô præſtitô Collegæ ſuo Domino *Dieterico ab Alten Bokum* Vexillum tradebat, & ad inferiorem Theatri gradum in genua iterum procumbens pro Clementisſimâ Infeudatione tenore ſequentium gratias agebat;

Hic eſt ille dies ſolennis, quem S. Reg. Majeſtas fecit, ſed nec dies præſens, nec futura Illuſtriſſimi ac Celſiſſimi Principis Noſtri ætas ſufficient deprædicandi laudibus gratiisq́ve debitis benevolentiam Regiam, quâ S. R. Majeſtas Veſtra eundem tradito hoc Vexillo de toto Ducatu Curlandiæ & Semigalliæ in Livoniâ clementisſimè inveſtire voluerit, in quò vexillo Illuſtriſſimus ac Celſiſſimus Princeps omnem fortunam, honores ac dignitates vehit. Felix tantarum rerum Portitor & Vector, ſed felicior alterâ ex parte Illuſtriſſimus ac Celſisſimus Princeps Noſter, quod in hoc vexillo etiam clementisſimum tanti beneficii Datorem & Conſervatorem vehat. Vehit enim in hoc vexillo auguſtisſimum nomen JOANNIS Tertii, ſacram ſalutis ſuæ ancoram, vehit contra omnes infortunii ſagittas

ſacrum

ſacrum S. Reg. Majeſtatis Veſtræ ſcutum, veriùs, quam ancile Romanorum, de cælo delapſum. Vehit alitem Jovis, qvi ad motum Sereniſſimorum Poloniæ Regum expanſis & coruſcantibus alis ſæpe ad ipſos maris Balthici terminos volavit, & Domum Curlandicam texit ac tegit, vehit Equitem, qui juſſu Regum ſemper adfuit, juvavit & proderit. Vehet autem hoc Palladium & Ancile ſuum omni venerationis cultu, eaqve fide, quæ, indiſſolubilior nodo Gordio, quem ferrum ſolvebat, eſt, annabit ac perennabit. Patet toti Chriſtianitatis Orbi, quòd Illuſtriſſimus Princeps Noſter prætextam gerens in carcere, ſcholâ illâ ferreâ ab Illuſtriſſimo Suo Parente hanc fidem didicerit & hauſerit, quæ pro gloriâ S. Reg. Majeſtatis Veſtræ & bono Reipublicæ nullam calamitatis ferriqve ſcit timere duritiem, unde Illuſtrisſimus Princeps Noſter vitam & quicquid fortunarum S. R. Majeſtas Veſtra tanquam beniguiſſimus Pater nunc in Domo Suâ plantavit, & impoſterum plantabit, in honorem S. R. Majeſtatis Veſtræ & inclytæ Reipublicæ conſecrat atqve offert, ut ſic fide illius homagiali purius aurô inventâ corona gratiæ & protectionis Re-

giæ in Domo Illius Ducali æternum reposita inveniatur.

Postea sæpè fatus Dominus Vice-Cancellarius respondebat. Quibus finitis Dominus Marschalcus Regni Supremus Legatos ad capiendam Sessionem in Sellis à sinistra Sacræ Regiæ Majestatis in supremo theatri gradu positis invitabat, & Legatus Secundarius *Engelbrechto Taube* Legationis Mareschalco Vexillum feudale tradebat. Inter sedendum primarius Legatus juxta pristinam Consvetudinem paululum caput tegebat, mox tamen in honorem Sacræ Regiæ Majestatis iterum denudabat: Aulici verò Ducales, nimirum *Joannes Otto Rappe*, *Felicianus Bukowski*, *Joannes Georgius Collrepp & Henricus VVilhelmus Medem*, ut & Secretarius Legationis *Polycarpus Bauer* ad Osculum manus Regiæ vocati admittebantur. Hisce omnibus, DEI auxilio, feliciter peractis Legati adhuc brevibus verbis Regiæ Majestati gratias pro beneficio Celsissimo Duci dato egerunt humillimas. Tandem inter congratulationes varias DD. Senatorum, qui Legatis accedentibus, & excedentibus assurgebant, Dominus Regni & Curiæ Marschalci Legatos comita-

mitabantur, sequente proximè & vexillum gerente Mareschalco Legationis, qui postquam ad rhedam Regiam Legati venerant, vexillum prædicto Domino Rappe porrigebat, & sic Legati ex Arce per supra memoratos Dominos Castellanum ac Secretarium Majorem eâdem solennitate, quâ deducti fuerant, (nisi quod Vexillum feudale proximè ante currum dictus Rappe Eques ferebat) per Civitatis aream & suburbium ad hospitium, ubi tubicines & tympanistæ Regii tympanorum & tubarum hilari clangore illos excipiebant, deducebantur. Finitis feliciter Comitiis, Sacra Regia Majestas, uti antehac multum pro bono publico curis, ita posthæc aliquid dedit lætitiæ, atqve in Palatio ad Villam novam Convivium celebravit, ubi exhibuit

Qualia purpurei comedunt obsonia Reges.

Dabatur etiam honos ibidem comparendi Legatis Curlandicis. Primum locum occupabat Augustissimi Imperatoris Orator Dominus *Comes de VValdstein*, alterum Serenissimi Electoris Brandenburgici Legatus *Dominus de Crocau* Consiliarius statûs intimus, proximè Domini Legati Curlandici, & deinde D.D. Senatores assidebant.

Ad

Ad materiam de Ceremoniis Investituræ adjungo *Reversales* à Divô Rege Michaele primâ vice & à Majestate nunc Regnante bis datas.

Joannes Tertius Dei Gratiâ Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithvaniæ, Rußiæ, Prußiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Kyoviæ, Volhyniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Livoniæ, Smolensciæ, Severiæ Czerniechoviæq;.

Significamus præsentibus literis Nostris, quorum interest Universis & singulis. Misisse ad Nos pro Termino recipiendæ Investituræ aßignato Illustrißimum Principem, Dominum Fridericum Casimirum in Livoniâ Curlandiæ & Semigalliæ Ducem, Legatos suos Generosos CHRISTOPHORUM HENRICUM LIBERUM BARONEM de PUTTKAMMER, Supremum Ducatus Sui Præfectum, & DIETERICUM ab ALTEN BOKUM, Supremum suum Mareschalcum, supremosq; Consiliarios Ducatus sui Curlandiæ, & quoniam Nos in hoc Actu Homagii more veterum Investiturarum Regalia indutos, Coronaq; homagiali redimitos esse, certæ non permiserunt Legalitates, declarandum censuimus, declaramusq; hisce literis Nostris, quod Actus hic nihil receptæ consvetudini & solennitati infeudationis ex pacto & providentiâ præjudicare, nec pro exemplo aut præjudicato in futuris, DEO dante, Homagiis reputari poterit.

terit. In cujus rei fidem præsentes manu Nostrâ subscriptas, Sigillis Regni & M. D. Lithæ communiri jussimus. Datum Varsaviæ d. XXV. Mens. Martii Anno Domini MDCLXXXIII. Regni Nostri IX. Anno.

(L.S.)
Majoris Regni.

(L.S).
Minoris M. D. Litt.

Christophorus Taranowski, Cracowiens. Varsaviens. Canonicus, Sacræ Regiæ Majestatis Secretarius.

Hołownia, Sacræ Regiæ Majestatis Secretarius.

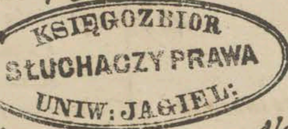
Ut Celsissimus Dux notum redderet, se non modò ab Antecessoribus suis Genus, sed etiam Generositatem, quæ in iis semper enituit, ducere, ex speciali erga Sacram Regiam Majestatem & Rempublicam promptitudine ac Zelo in rem Christianam, certum Dimachorum optimè instructorum numerum contra Turcas suppeditavit. Quam benevolæ alacritatis tesseram Sacra Regia Majestas non gratô tantum animô excepit, sed & *Reversalibus* cavit, quod in præjudicium & sequelam trahi non debeat;

Joannes Tertius DEI Gratiâ Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithvaniæ, Rußiæ, Prußiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Volhyniæ, Kyoviæ, Podoliæ, Podlachiæ, Smolensciæ, Severiæ, Czerniechoviæq. Significamus præsentibus literis Nostris, quorum interest universis & singulis. Quâ ratione pertinax Orientis potentia, quæ funestam Hungariæ cladem, totiq; Christianitati ruinam & interitum minabatur, nos invitaverit cum Regni Ordinibus ea Consilia inire, quæ avertendi hujus ictus prodesse possent. Cùm verò se opponendi tam ingenti Potentiæ ægrè sufficeret una manus communeq; periculum commune auxilium requireret, requisivimus ab Illustrissimo Principe Domino Friderico Casimiro in Livoniâ Curlandiæ & Semigalliæ Duce, ut cum Nobilitate suâ certa Nobis auxilia ferret, non defuit ad propositiones Generosi Gielgud Notarii M. D. Lithvaniæ Aulici Nostri ore & in scriptis factas clementissimis postulatis Nostris Illustritas sua cum tota sua Nobilitate Curlandicâ, Semigallicâ, & Piltensi, dum certum numerum militum optime munitorum cum sustentatione unius anni, computanda à Mense Septembre præterlapsi Anni ad Castra Nostra mittere Literis suis promisit. Nos hanc declarationem non solummodò benevolo affectu amplectimur, verùm etiam pro Nobis & Serenißimis Successoribus Nostris, totaq; Republica ex Senatus Consilio, verbo Nostro

stro

stro Regio cavemus, quod promptitudo ista, quam Illustritas sua & Ordo Equestris, extra pacta, quibus ad Vasallagium & servitia intra fines Ducatus solummodò præstanda obligantur, in mittendo milite declaravit, & juxta declarationem præstabit, Pactis conventis nihil derogare, nec quocunq; tempore pro imponendo, vel exigendo aliquo Pactis & assecurationibus minus conformi onere à quoquam in sequelam & præjudicium trahi debeat, quin potius omnia sua Privilegia, Pacta, immunitates, ac libertates sartas tectasq; conservamus, Illustritatemq; Suam cum Universo Ordine Equestri, seu Nobilitate Ducatus & Districtus Piltensis, ab hocce ex propensâ voluntate in præsenti Reipublicæ periculo promptissimo ac omni pactis minus conformi onere posthâc liberos & immunes esse, nec quidquam extra Pactorum tenorem exigi, aut imponi debere Verbo Nostro Regio pro Nobis & Serenißimis Successoribus Nostris promittimus & cavemus. In cujus rei fidem præsentes manu Nostra subscriptas Sigillo Regni & M. D. Lithvaniæ communiri jußimus. Dat. Javoroviæ in Rußiâ d. XX. Mens. Junii A. 1684. Regni Nostri XI.

Joannes Rex.

(L. S.)
Minoris Regni,
Stanislaus Szeznka,
Pocillator Visnens. Regens
Regni Cancellariæ.

(L. S.)
Majoris M. D. Litt.
Alexander Janowski,
Thesaurarius Starodubovíens.
Regiæ Majest. Secret.

INDEX.

Czarn-

Dissi-

Errata

ERRATA Typographica.

PAg. 7. lin. 22. pro Moscovitium lege Moscoviticum.

Pag. 10. l. 9. pro antequam, antiquam.

Pag. 14. l. 21. pro insolido, lege insolito.

P. 18. l. ultima pro prævertero, prævertere.

P. 24. l. 9. pro erat, esset.

Pag. 29. l. 5. pro conclavio, conclavia.

Pag. 60. lin. penult. pro buovis quovis.

P. 84. pro neptis, nepte.

P. 88. post VVisniovvviec adde à

P. 100. pro Buin, Bnin.

P. 128. l. 15. pro Hosi Hosii.

P. 136. l. 21. pro Episcopatu, Episcopatui.

P. 147. loco Cancellarius, Cancellarium.

P. 154. l. 11. pro spectat, spectet.

P. 162. l. 7. pro Bochneri, Bochnensibus.

P. 189. l. 3. pro Senatorii, Senatorum.

P. 192. l. 2. pro Regiam, Regium.

P. 194. l. 1. post suum, deleatur comma.

P. 195. l. 21. pro Palatinatu, Palatinatibus ibid. pro consignatur, consignantur.

P. 220. l. penult. pro initæ, irritæ.

P. 230. l. 8. pro Czkovius, Cikovius.

P. 237. l. 7. & 8. pro florenos, floreni, ibid. l. 13. post 8. adde computando.

P. 241. l. 19. pro à, o

P. 242. l. ult. pro Hayducii Hayduci.

Pag. 244. lin. 12. loco per. lege post.

P. 245. l. 7. pro Korzenienski, Korzeniewski.

ibid. l. 13. pro Trzebachowski, Trzebuchowski.

ibid. l. 20. pro czayby lege Czayki.

ibid. l. antepen. pro Slavanica, Slavonica.

ibid. l. penult. pro Chodziacii, Chodzacii. pro Cozacii lege Cosaci.

P. 247. l. 1. pro Aumurates Amurathes.
P. 249. l. 20. pro Parobi, porobi.
P. 252. l. 24. lege (Upominki Tatarskie)
P. 274. l. 3. pro corceatur, coërceatur.
P. 283. l. 21. post Regni adde &.
P. 294. l. 8. pro Svecia lege Svecica.
P. 302. l. 5. pro exorta, extorta.
P. 319. l. penult. pro infesta, insessa.
P. 354. l. 10. pro Ilebowicz, Chlebowicz.
P. 363. l. 4. pro Graca, Gracam.
P. 365. l. 9. pro externis, ex terris.
P. 387. loco diferemus, differremus.
P. 417. lin. 22. loco ignorantia ignorantiam.
P. 384. pro Radzini, Kadzini.
P. 439. lin. 6. loco Sandii Sadii. ibid. lin. 12. loco VVsckowiens. lege VVschovens.
P. 511. l. 2. pro Trabeciana, Trubeciana.
P. 514. l. antepenult. pro 1670. 1679.
P. 520. l. 2. pro negotiis, Comitiis ibid. l. 21. pro salva, salvo.
P. 531. l. antepenult. pro excipit, excepit.
P. 532. pro Leszcrynski, Leszczynski.
P. 553. l. 15. pro Trohicynensem lege Drohicynensem.
P. 554. l. 9. pro Czesniecboviam, Czerniecboviam.
P. 561. l. 13. pro cessum, sessum.
P. 565. l. 16. pro Anni, Anno.
P. 576. l. 17. pro n, in.

SExdecimum numeras annum, quo te tenet Aula
Regia Lechiadum, ſpatium ſat grande morarum!
Quis numeret, vidiſſe Tibi quos contigit actus?
Et caſu miro Rerum moderamina poni,
Et dum magnanimo conſenſu, libera Regem
Gens vocat, aut ſacro diademate Tempora cingit,
Et Regnaturo Leges, Conventaq; Pacta
Format, ut Imperii rectè moderetur habenas
Seu cunctis junctim, ſeu lectâ parte Senatûs
Conſulitur, ſeu dum revolutæ tempore Leges
Judicis expectant ſuprema oracula Regis.
Cuncta hæc hauſiſti curioſo lumine Frater
Atqve ideò promptum eſt, facili ſignare Minervâ
Quæ Patriæ Leges, & quæ fundamina Regni,

 Quis

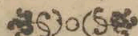
Quis Pacis, Bellive modus, quàm Sacra Polonis
Summi Majeſtas capitis, Patrumq́; Senatûs
Auctoritas, & par libertas, Jusq́ve Quiritum?
Quàm bene conveniant varia hæc, & in Ordine trino
Ordo bonus, concors mens, & ſententia cunctis
Una ſit? Exercent dignam meditamina docta
Mentem, materies plauſum dabit inclyta cœptis.
Juraqve magnanimæ dum ſcribis publica Gentis,
Publica conatus generoſos fama ſequetur,
Nomine quamve geris, laus ampla, & gloria famam
Addidere libro, quem nunc vicibus repetitis
In lucem mittis, pondusq́; decusq́; JOANNIS
Herois Mundi, feliciter, Orbe ſtupente
Geſta, dedit toties hoſtili corpore Thracum
Largiter emiſſus, ſuccum, quo charta nigreſcit
Nunc Tua, quove olim rubuerunt flumina, ſanguis.
His igitur tantis Auguſti Principis Actis
Crevit opus, creſcet quoq́ve fama, quousq́;
Sol erit, & cœlum rutilantia ſidera paſcet,
Semper honos, Nomenqve ejus, Laudesq́ve manebunt.

Ipſa domi cujus ſub Nomine Gratia regnat,
Hoſtibus ipſa foris Virtus facit eſſe verendum.
Hunc ſuperi longos Patriæ ſervate per annos!
Sic Ejus certè auſpiciis Reſpublica noſtra
Imperium Terris, animos æquabit Olympo.
Te verò Frater, cujus manſura per ævum
Inclyta geſta canis, pretium non vile laborum
Expectat, Magni certiſſima gratia Regis,
Nec non, Gentis honos, cui ſcribis Publica Jura
His fretus, partire Tuas tandem optime Frater
Curas, ſit curæ ſtabili ſibi jungere vinclo
Quâ Tibi dulceſcant longævæ tempora vitæ.

Ita Fratri ſuo germano Juris Publici ſecundam Editionem publicanti applaudebat

Joannes Georgius de Chwałkowo
Chwałkowski.
Sr. R. Majeſt. Aulicus Cameræ & Sereniſſ.
Marchioniſſæ Brand. Commiſſarius.

DUm Patriæ noſtræ virtus vireſq; reſurgunt
Sub clypeoq; Tuo gloria prima redit
MAXIME REX, ac dum devinctus publicat Orbis,
Quod nunquam bello & pace JOANNE fuit
Major

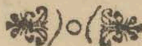
Major: tum quivis ter fortunatus habetur
Subditus, & tantum vivere sufficiens.
Prosperior tamen est, qui tunc vel Marte vel arte
Virtutis clarum ferre potest specimen.
Et melius nunquam tractari PUBLICA JURA
Regni, quàm justô Rege regente, queunt.

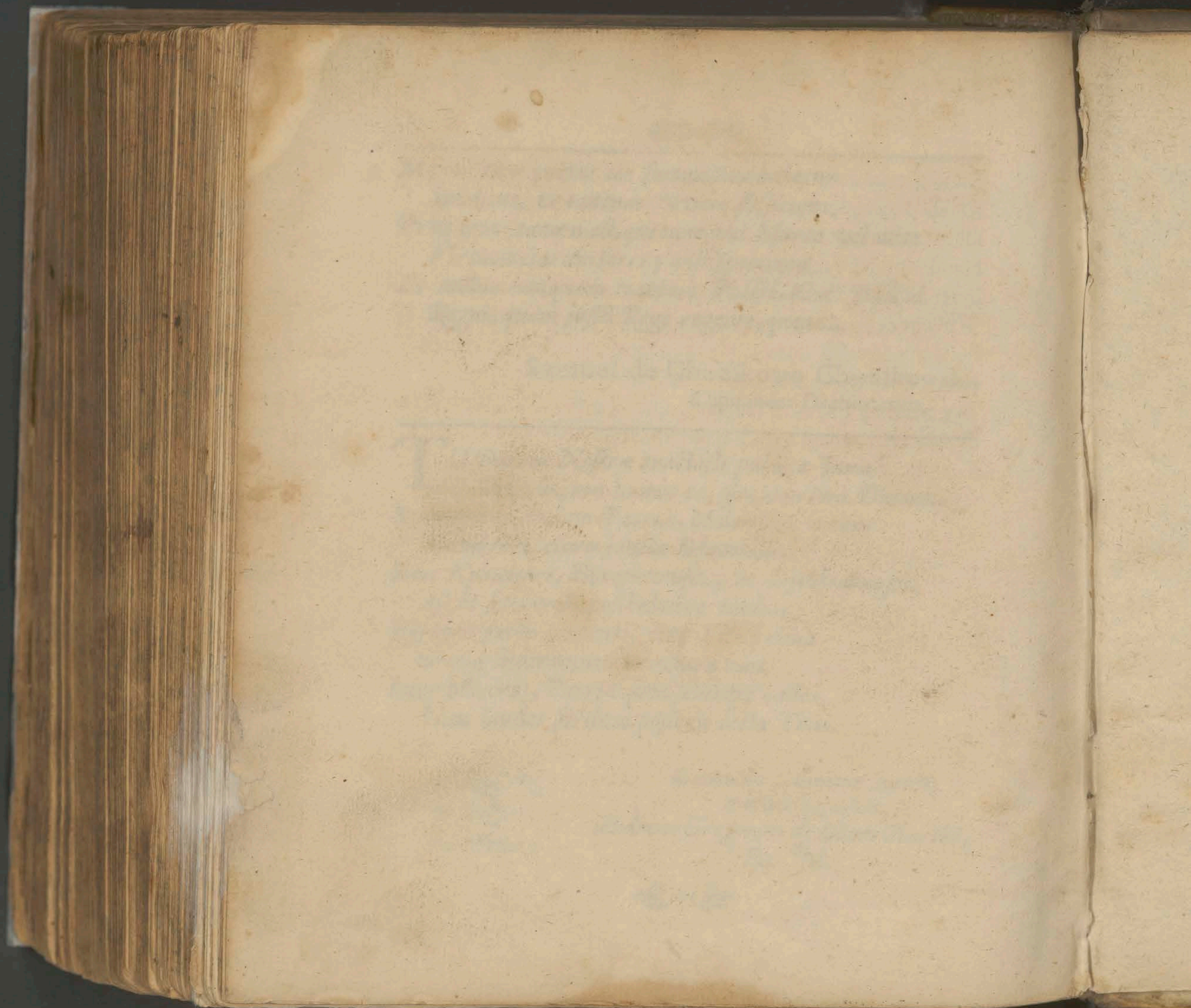
Samuel de Chwałkowo Chwałkowski,
Capitaneus Drahimensis.

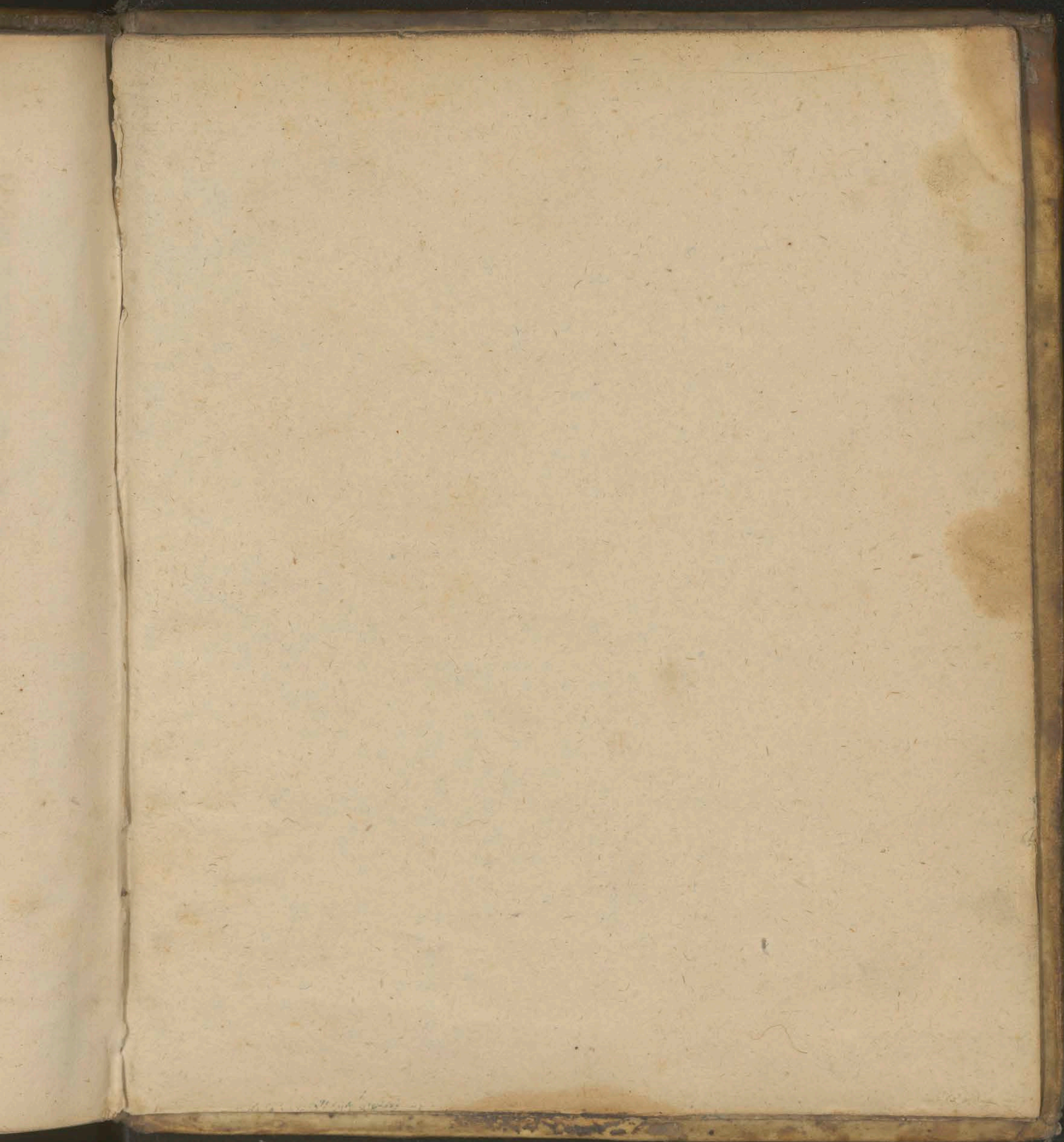
T*U Patriæ Nostræ tractasti publica Jura*
Primus, non tamen es, gloria prima Domus.
Serviit hæc dudum Patriæ, Malewscia virtus
Haud silet, claris juncta Bilatoviis,
Sunt Kobielnici, Błozeiovvsci, ac Lymbiatowsci,
Ast hi scribendi posthabuêre modos,
Egregiis factis contenti, hinc Tibi prima
Gloria debetur, non moritura tuos
Inter Majores, Patriæ quòd scribere calles,
Hinc laudes scribent postera sêcla Tuas.

Generoso Domino Autori
meritò appo suit,
Andreas Gregorius de Obori Oborski,
Eq. Pol.

Biblioteka Jagiellońska
stdr0011418

